

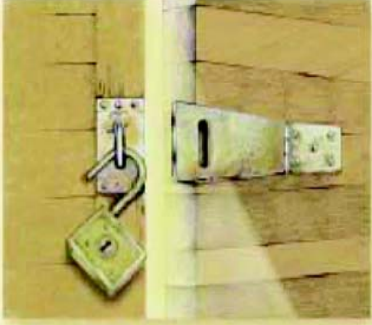
AAIHE

Amerikalılar Arası
İnsan Hakları Enstitüsü

Seçmeli Protokol

Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane,
İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da
Cezaya Karşı Sözleşme

İşkenceyi Önleme Kılavuzu

Çeviren: Elif Şimşek

Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü

İşkenceyi Önleme Kılavuzu

Çeviren: Elif Şimşek

Optional Protocol
(to the United Nations Convention against Torture and Other Cruel,
Inhuman or Degrading Treatment or Punishment)
A Manual for Prevention
IIHR Inter-American Institute for Human Rights
(AAİHE: Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü)

*

APT Association for the Prevention of Torture
(İÖD: İşkencenin Önlenmesi Derneği)

Bu kitap İngilizce olarak İşkencenin Önlenmesi Derneği ve Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü tarafından 2005 yılında yayınlanmıştır. Kitabın Türkçe her türlü yayın ve çoğaltma hakkı İşkencenin Önlenmesi Derneği (APT) tarafından Türkiye İnsan Hakları Vakfı'na (TİHV) verilmiştir. Kitabın İngilizce'den Türkçe'ye çevirisi Elif Şimşek tarafından yapılmıştır.

Türkçe eserin telif hakları Türkiye İnsan Hakları Vakfı'na aittir, fikir ve sanat eserleriyle ilgili her türlü hakkı saklıdır. Kaynak gösterilmek kaydıyla eserden alıntı yapılabilir.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı
Akbaş Mahallesi Sarıca Sokak No: 7/1 Altındağ
06080, Ankara
Tel: (0 312) 310 66 36 Faks: (0 312) 310 64 63
[E-posta: tihv@tihv.org.tr](mailto:tihv@tihv.org.tr)

© 2007 Türkiye İnsan Hakları Vakfı

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	7
Sunuş	10
Önsöz	14
Yazarlar Hakkında Biyografik Not	16
BÖLÜM I	
BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü Hakkında	
Temel Sorular	17
BÖLÜM II	
Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme Seçmeli Protokolün	
Tarihi	37
BÖLÜM III	
Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli	
Protokolünün Açıklaması*	68
BÖLÜM IV	
BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolüne Göre Önleme	
Mekanizmalarının Yetkileri ve İzlediği Yöntemler	129
BÖLÜM V	
BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolünün	
Onaylanması ve Uygulanmasına Yönelik Kampanya Stratejileri ..	154
EKLER	180
Ek 1	
İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya	
da Cezaya Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü (İKS/SEÇMELİ	
PROTOKOL)	181
EK 2	
İşkence Ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani Veya Küçültücü Muamele	
veya Cezaya Karşı Sözleşme (İşkenceye Karşı Sözleşme/İKS)	197
EK 3	
BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele	
ya da Cezaya Karşı Sözleşmeye Taraf Devletler	213
EK 4	
BM İşkenceye Karşı Sözleşmesi'ne Seçmeli Protokole İlişkin Oy	
Kaydı	220
EK 5	
BM İşkenceye Karşı Komitenin Üyeleri	232
EK 6	
BM İşkenceye Karşı Sözleşmesi'nin Taraf Devletlerce Onanmasına	
İlişkin Prosedürler	234

EK 7

YARARLI ADRESLER:..... 283

EK 8

BM İŞKENCEYE KARŞI SÖZLEŞMESİ'NE SEÇMELİ

PROTOKOL ÜZERİNE İLERİ OKUMALAR 289

KISALTMALAR

ACHPR African Commission on Human and Peoples' Rights
AIHHK: Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu

AI Amnesty International
UAÖ: Uluslararası Af Örgütü

APT Association for the Prevention of Torture
İÖD: İşkencenin Önlenmesi Derneği

CAT UN Committee Against Torture
İKK: Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite

CEDAW UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women
KKHTAKS: Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi

CEPTA Committee of Experts for the Prevention of Torture in the Americas
AIÖÜK: Amerika Kıtası İşkencenin Önlenmesi Uzmanlar Komitesi

CERD UN Convention for the Elimination of All Forms of Racial Discrimination
IAKS: Birleşmiş Milletler Her Türlü Irk Ayrımcılığının Kaldırılması Sözleşmesi

CHR UN Commission on Human Rights
İHK: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu

CINAT Coalition of International Non-Governmental Organisations Against Torture
İKHDÖÜK: İşkenceye Karşı Hükümet Dışı Örgütler Uluslararası Koalisyonu

CPT European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
AIÖK: Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (Avrupa İşkence ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ya da Cezanın Önlenmesi Komitesi)

ECOSOC UN Economic and Social Council
ESK: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey

FIACAT International Federation of Action by Christians for the Abolition of Torture

İOKİHUEF: İşkencenin Ortadan Kaldırılması İçin Hıristiyanların Uluslararası Eylem Federasyonu

FIDH International Federation for Human Rights
UİHF: Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu

GA UN General Assembly
BMGK: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu

GRULAC UN Latin American and Caribbean Group
BM LAKG: Birleşmiş Milletler Latin Amerika ve Karayip Grubu

IACHR Inter-American Commission on Human Rights
AAİHK: Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu

ICJ International Commission of Jurists
UHK: Uluslararası Hukukçular Komisyonu

ICRC International Committee of the Red Cross
UKHK: Uluslararası Kızıl Haç Komitesi

ICTY International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia
YİSSM: Yugoslavya İçin Savaş Suçları Mahkemesi

IHR Inter-American Institute for Human Rights
AAİHE: Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü

ILANUD UN Latin American Institute for the Prevention of Crime and Treatment of Offenders
BMSSDÖLAE: Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi ve Suçluların Tedavisi Latin Amerika Enstitüsü

IRCT International Rehabilitation Council for Torture Victims
İMİURK: İşkence Görenler İçin Uluslararası Rehabilitasyon Konseyi

NGO non governmental organisation
HDÖ: Hükümet Dışı Örgüt

NHRI national human rights institutions
UİHK: Ulusal İnsan Hakları Kurumları

OAS Organisation of American States
ADÖ: Amerika Eyaletler Örgütü

ODIHR Office for Democratic Institutions and Human Rights
DİHB: İnsan Hakları ve Demokratik Kurumlar Bürosu

OPCAT UN Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
İKSSP: Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ve Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü

OMCT World Organisation Against Torture
İKDÖ: İşkenceye Karşı Dünya Örgütü

OSCE Organisation for Security and Co-operation in Europe
AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

PRI Penal Reform International
UCR: Uluslararası Ceza Reformu Kuruluşu

SADC Southern African Development Community
GAKB: Güney Afrika Kalkınma Birliği

SCT Swiss Committee against Torture
İİKK: İsviçre İşkenceye Karşı Komite

UN United Nations
BM: Birleşmiş Milletler

UNCAT UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
İKS: BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme

UNHCHR UN High Commissioner for Human Rights
BMİHYK: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği

Sunuş

Aralık 2002’de imzalanan **Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ve Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü**, kabul edilemez nitelikteki bu insan hakları ihlalinin ve insanlığa karşı işlenen suçun önlenmesine ilişkin yeni ve gerçekçi bir yaklaşım ortaya koymaktadır. **Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü ve İsviçre İşkencenin Önlenmesi Derneği** için böyle bir yenilikçi ve vazgeçilmez bir uluslararası belgeyi uygulamaya koymayı amaçlayan bu el kitabını birlikte yayınlamak bir onurdur. Toplumlarındaki işkence ve kötü muameleyi önlemeye kendilerini adanmış olan ulusal ve bölgesel aktörlere yönelik olan bu el kitabı, Seçmeli Protokolün onaylanması ve hayata geçirilmesi amacıyla düzenlenecek kampanyada pratik bir araç olarak hizmet etmeyi umut etmektedir. Dünya genelinde alıkonulma mekanlarına düzenli ziyaretlerin yapılması sistemini kuracak olan belge 18 Aralık 2002’de BM Genel Kurulu’nda başarıyla kabul edilmiş olsa da, hızlı bir biçimde uygulamaya konması ve uluslararası düzeyde yürürlüğünün sağlanması yolunda küresel bir kampanya başlatılmış durumdadır. Bu amaçla, İşkencenin Önlenmesi Derneği’nin yanında Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü de bu materyalin uluslararası toplumda yaygınlaşmasını ısrarla istemektedirler.

Bu birliktelik, iki kuruluşun ilk işbirliği değildir. Hatırlanmalıdır ki, işkence ve kötü muamele vakalarının tespiti konusunda, geçmişte çeşitli insan hakları kuruluşları ile Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü ve İşkencenin Önlenmesi Derneği etkili bir işbirliği sergilemişlerdir.*

* 25 insan hakları kuruluşu ve Türkiye’deki hükümet dışı örgütler tarafından 2000’de imzalanan ve “İstanbul Protokolü” olarak bilinen İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezanın Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelenmesi Hakkında El Kitabına bakınız. (BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Cenevre-New York, 2001). IIHR’nin 2000’de Uluslararası Ceza Reformu (*Penal Reform International-PRI*) ile işbirliği yaparak hazırladığı ve yayımladığı *The Manual de Buena Práctica Penitenciaria. Implemenacion de las Reglas Mínimas de Naciones Unidas para el Tratamiento de los Reclusos*, (IIHR, San José, 2000) Amerika Kitası’nda uluslararası

Bu bağlamda, söz konusu bu belgenin onaylanmasına ilişkin kampanyalara dâhil olan aktörler tarafından kullanılması amacıyla iki kurum birden Seçmeli Protokol hakkında temel bilgileri sağlayan bu el kitabını sunmaktadırlar. Birinci bölüm, okura, bu türden diğer belgeler ve normlara ilişkin çerçeve dahilindeki yeni bir uluslararası belgeye duyulan ihtiyacı vurgulayan Seçmeli Protokolü tanıtmaktadır. İkinci bölüm, okura sürecin uzunluğunu ve karmaşıklığını daha iyi kavratılmak için, Birleşmiş Milletlerin çeşitli organlarında Seçmeli Protokolün kavramlaştırılması, müzakeresi ve kabul edilmesine ilişkin aşamaları ele almaktadır. Üçüncü bölüm, kimi hükümlerin önemi ve arka planı da dahil olmak üzere, her bir maddenin içeriğini daha ileri düzeyde açıklayan, Seçmeli Protokol metni üzerine bir yorumdur. Dördüncü bölüm, uluslararası ve ulusal düzeyde Seçmeli Protokolün kurmuş olduğu iki ana mekanizmayı tanımlayarak, alıkoyma mekanizmasının düzenli izlenmesine ilişkin bir sistemin potansiyel etkisini gözler önüne sermeyi amaçlamaktadır. Son bölüm onaylama ve uygulamaya yönelik kampanyalar için kimi faaliyetleri önermesinin yanında kilit aktörleri de belirlemektedir.

Bu yayın, ilk kez 2000’de Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü tarafından yayınlanan ve aynı zamanda uluslararası insan hakları koruma mekanizmalarının oluşturulmasına yönelik onaylanmanın sağlanması amaçlı kampanyalar için de temel bir referans olan, BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesinin Seçmeli Protokolü hakkında hazırlanmış benzer bir el kitabı modeli üzerine kurulmuştur.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesinin Seçmeli Protokolünün onaylanması sürecini desteklemek amacıyla hazırlanan ilk el kitabının başarısına ve Amerika Kıtası genelinde işkencenin önlenmesine adanmış uzun süredir var olan çabalara dayanarak, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü ve İşkencenin Önlenmesi Derneği, BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü üzerine bir

---

standartlara daha uygun cezai politikalarının uygulanması konusunda bir referans belge haline geldi.

el kitabını hazırlamak üzere stratejik ortaklık oluşturma noktasında anlaşılırlar.

Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü, Seçmeli Protokolün taslağının hazırlanması ve müzakere edilmesi süreçlerine doğrudan dahil olmasa da, 1996’dan beri Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü Genel Kurul üyesi ve Seçmeli Protokolün taslağını hazırlayan Çalışma Grubunun başkanı olan Yargıç Elizabeth Odio Benito’nun katılımı aracılığıyla süreci yakından izlemiştir. Uluslararası Ceza Mahkemesinin Yargıcı ve Başkan Yardımcısı olan kendisine, bu el kitabına hazırladığı ön-sözden dolayı şükranlarımızı sunarız. İnsan hakları belgelerinin somut kaydının tutulması, küresel ve Amerika Kıtası düzeyinde yoğun kampanya deneyimleri ve yine Amerika Kıtası içinde bir ortaklar ağının oluşturulması çabalarına, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü tarafından 1994 ile 1999 yılları arasında geliştirilen İşkencenin Önlenmesi Programı eklenmiştir. 2002’den beri Amerika dahilinde insan haklarının korunması sistemi içinde Adalet ve Uluslararası Hukukun Güçlendirilmesi Merkezi ile işkence mağdurlarına psikolojik destek sağlamak amacıyla bir ortak inisiyatif geliştirilmiştir.

İşkencenin Önlenmesi Derneği ise İsviçreli bir hayırsever olan Jean-Jacques Gautier tarafından kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür. Kendisi, işkence ve kötü muamele riskini azaltmak amacıyla, alıkonulma yerlerinin incelemeye açılmasını sağlamak için bir izleme sistemi kurmayı öngörmüştür. Bu pratik idealin peşinde İşkenceyi Önleme Derneği başlangıçta Avrupa düzeyinde olmak üzere, çeşitli devletlerden destek almayı başardı. Akabinde, İşkenceyi Önleme Derneği evrensel bir belge olan Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolünün kabul edilmesi sürecine destek oldu. O zamandan beri İşkenceyi Önleme Derneği sürecin her aşamasında esas ve etkili bir rol oynadı.

Bu yayının akademik koordinasyonunda görev almış bulunan her iki kuruluşun üyelerinden Gilda Pacheco’ya (Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü’nün Sivil Toplum Alanı Direktörü), Claudia Gerez Czitrom’a (İşkenceyi Önleme Derneği Amerika Kıtası Görevlisi), yazarlara, Nicolas Boeglin Naumovic’e (Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü harici danışmanı) ve Debra Long’a (BM & İşkenceyi Önleme

Derneği'nde Yasal Program Görevlisi) teşekkürlerimizi sunarız. Ayrıca, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü Sivil Toplum Bölümü'nde Asistan olan Maylin Cordero'ya ve İşkenceyi Önleme Derneği İletişim Programı Asistanı Victoria Kuhn'a bu proje dahilindeki idari meselelerin giderilmesi konusunda kendilerini adanmışlıkları dolayısıyla teşekkür ederiz. Son olarak, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü ve İşkenceyi Önleme Derneği bu el kitabının basılmasını mali destekleri ile mümkün kılan İsviçre ve Hollanda hükümetlerine minnettardır.

Seçmeli Protokolün kabulüne ilişkin takdire şayan başarı, kararlı hükümet dışı örgütlerin, Devletlerin ve kendilerini insan haklarının savunulmasına adanmış olan kuruluşların ortak çabalarının bir sonucudur. Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü ve İşkenceyi Önleme Derneği bu yayının Protokolün kendi ülkelerinde onanması ve yürürlüğe konması ile meşgul olan farklı bakanlıkların mensupları, parlamenterler, hükümet dışı örgütler ve bireyler için faydalı bir rehber kitap olmasını ve dolayısıyla İşkenceye Karşı Sözleşmeye taraf devletler tarafından Seçmeli Protokolün hızla onanmasını ve yürürlüğe konmasını sağlamayı umut etmektedir. Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü ve İşkenceyi Önleme Derneği, Protokole kendini adanmış aktörler tarafından oluşturulmuş olan birçok diğer stratejinin yanında, bu biçimde devamlı bir kolektif faaliyet yoluyla, dünya genelinde işkenceye ve kötü muameleye son vermek için bu temel antlaşmanın küresel olarak onanmasını beklemektedir.

Roberto Cuéllar ve Mark Thomson

Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü

İşkencenin Önlenmesi Derneği Genel Sekreteri

Yürütme Direktörü

San José, Cenevre, 26 Haziran 2004

Uluslararası İşkence Görenlerle Dayanışma Günü

Önsöz

İşkence, insanoğlunun sahip olduğu temel hakların en büyük ihlallerinden biridir. İşkence, insanların düşüncelerine ve ruhlarına çoğu kez onarılamaz zararlar verirken, bedenlerini aşağılayarak insanların saygınlıklarını yok eder. Bu korkunç insan hakları ihlalinin dehşet verici sonuçları, mağdurun ailesini ve sosyal çevresini de etkiler. Bu eylemler sayesinde demokrasiyi ayakta tutan prensipler ve değerler ile insanlığın her türlü var oluşu önemini kaybeder.

Yıllar boyunca uzmanlar, toplumsal örgütler ve hükümetler işkence uygulaması ile mücadele etmek, işkence suçlularını cezalandırmak ve işkenceye maruz kalanlar ile ailelerine yardım edecek programları oluşturmak için çalışmalarını yoğunlaştırdılar. Fakat resmi izin olsun ya da olmasın dünyada işkence uygulamalarını sürdürenleri hiçbir şey durduramamıştır.

Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen İşkenceye Karşı Sözleşme işkence uygulamasını uluslararası bir suç olarak tanımlayarak ve işkenceyi kınamak için yeni yöntemler geliştirerek, bu konudaki önemli bir ilerlemeyi temsil etmektedir. Önleme konusundaki yoğun çabalara rağmen, ulusal ve uluslararası düzeylerde kaydedilen ilerleme önemli bir aşamaya gelmemiştir.

1980'de Kosta Rika Hükümeti, hükümetler ve uluslararası topluluk arasında koordineli çalışmalar aracılığıyla işkencenin önlenmesini amaçlayan kapsamlı bir protokolün kabul edilmesi amacıyla Birleşmiş Milletlerde 2002 yılına kadar devam eden bir süreç başlattı. Latin Amerika ve Avrupa hükümetleri özellikle 1999 yılı boyunca, İşkenceye Karşı Seçmeli Protokolün taslağının hazırlanması sürecinde etkili biçimde katkıda bulunmuşlardır. Aynı şekilde merkezi İsviçre'de olan İşkencenin Önlenmesi Derneği, başlangıçtan beri konuyla ilgili bir resmi belge hazırlanması ve hükümetler ile sivil toplum örgütlerini iknaya yönelik çalışmalarda esas rol oynamıştır.

Seçmeli Protokolü oluşturmak ve onun Birleşmiş Milletlerin tüm organları tarafından onaylanmasını sağlamak için büyük bir istek ve so-

rumluluk üstlenmiş olan İnsan Hakları Komisyonunun açık uçlu çalışma grubuna 2000 yılından beri başkanlık yapmaktan gurur duydum. 2002’de hükümetlerin, sivil toplum örgütlerinin ve uzman örgütlerin birlikte gösterdikleri çabalar, Seçmeli Protokolün insan haklarını korumayı amaç edinen yeni bir uluslararası resmi belge olarak kabul edilmesini sağlamıştır.

Protokol tarafından tasarlanan uluslararası mekanizmalarla birlikte ulusal mekanizmalar, özellikle işkence uygulamasının çok sık meydana geldiği, yani tutuklamanın sık görüldüğü yerlerde işkence uygulamasını engellemeye yardımcı olacaktır. Her ne sebepten olursa olsun bireylerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları yerlerde; işkence, zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da cezaya potansiyel olarak maruz kalma riski mevcuttur. Yaratılacak mekanizmaların çabaları bu riskin gerçekleşmesini engelleyecektir.

Günümüzde protokolün devletler tarafından onaylanması sürecini, temel hakları koruma mücadelesinin önde gelen iki örgütünün bu amaç etrafında birleşmeleri izlemektedir. Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü ve İşkenceyi Önleme Derneği’nin ortaklaşa olarak hazırladıkları bu yayın, söz konusu temel belgenin hızla onanmasını sağlamaya yönelik önemli bir katkı sağlayacaktır. Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü ve İşkenceyi Önleme Derneği tarafından yapılan bu katkı, her iki örgütün uzun süredir devam eden geleneğini onurlandırmakta ve görevimize devam etme konusundaki heyecanımızı tazelemektedir.

Elizabeth Odio Benito

Uluslararası Ceza Mahkemesi Başkanı,

Eski 2. Başkanı Kosta Rica,

BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü

Hakkında Çalışma Grubu Eski Başkanı

San Jose, 26 Haziran 2004.

Yazarlar Hakkında Biyografik Not

Debra LONG (İNGİLTERE): MA. İnsan haklarının anlaşılması ve korunması (Ülke Araştırmaları Ens. London Uni.) Avukatlık Staj Eğitimi (Hukuk Koleji, İNG) Hukuk Bilimi Diploması, Hukuk Koleji. Bir İngiliz avukatı olarak, uluslararası insan hakları hukuku alanında uzmanlaşmadan önce 3 yıl boyunca İngiltere’de avukatlık yaptı. 4 yıl boyunca işkencenin ortadan kaldırılmasını amaçlayan sivil toplum örgütlerinde insan hakları için çalıştı. 2001’de Cenevre’deki İşkencenin Yasaklanması Derneği’ne katıldı. Seçmeli Protokolün kabul edilmesi sürecinde koordinatörlük yaptı. Şu anda, İşkencenin Önlenmesi Derneği’nde Birleşmiş Milletler ve Yasama Programında program görevlisi olarak çalışmakta ve İşkencenin Önlenmesi Derneği’nde Seçmeli Protokolün onaylanması kampanyasından sorumludur.

Nicolas BOEGLIN NAUMOVIC (Fransa): PhD (University Panthéon-Assa of Paris II), LLM (European University Institute of Florence), daha sonra gözlemci profesör olarak katıldığı Uluslararası İnsan Hakları Diploma Ens. Costa Rica da La Salle Üniversitesi’nde Devletler Umumi Hukuku Eğitimi aldı ve 1994-2000 arası Amerikalılar Arası İnsan Hakları Enstitüsü’nde İdari Yönetim Danışmanı ve Program Görevlisi olarak çalıştı. Ayrıca 1998-2000 arası Kosta Rica Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Hukuk Danışma Komitesi’nde harici üye olarak bulundu. Şu anda, Cenevre merkezli insan haklarını korumaya yönelik faaliyet gösteren birkaç sivil toplum kuruluşuna danışmanlık yapmaktadır. Uluslararası hukukla ilgili araştırma ve eğitim programları yürütmektedir.

BÖLÜM I

BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü Hakkında Temel Sorular*

Giriş

1. İşkence Hakkında Varolan BM Antlaşması

- Uluslararası insan hakları hukukunda işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza fiilleri nasıl tanımlanmaktadır?
- BM İşkenceye Karşı Sözleşme nedir?
- BM İşkenceye Karşı Komite nedir?
- BM İşkenceye Karşı Komite ne yapar?

2. Uluslararası insan hakları hukukunda Seçmeli Protokol

- Seçmeli protokol nedir?
- Seçmeli protokolü kim imzalayabilir ve onaylayabilir?
- BM İşkenceye Karşı Sözleşme için bir Seçmeli Protokole neden ihtiyaç vardı?
- Ahkonulma mekanlarına yapılacak ziyaretler işkence ve kötü muameleyi nasıl önler?

3. Seçmeli Protokolün neden olduğu özel durumlar

- BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolünde yeni olan nedir?
- Seçmeli Protokol nasıl işleyecek?
- Seçmeli Protokol bünyesinde uluslararası ve ulusal mekanizmalar arasındaki ilişki ne olacak?
- Ahkonulma mekanlarının ziyareti ne zaman ve nasıl gerçekleşecek?
- Hangi ahkonulma mekanları ziyaret edilecek?
- Ziyaretlerden sonra ne olur?
- Ziyaret sisteminin Devletlere faydaları nelerdir?

4. Seçmeli Protokolün uygulamaya konması için hangi adımlar atılmalı?

* Nicolas Boeglin ve Debra Long tarafından hazırlanmıştır.

Giriş

Uluslararası topluluk, işkenceyi, dünyanın hiçbir bölgesinin kendini tam anlamıyla özgürleştirmeyi başaramadığı, insan saygınlığına karşı en canice ve kabul edilemez saldırılardan biri olarak tanımlar. Bu yüzden, hem uluslararası¹ hem de bölgesel² sayısız antlaşmalarla açık bir şekilde işkence ve benzeri zalimane ve aşağılayıcı davranış ve cezalandırma yasaklanmıştır. Ayrıca, uluslararası hukuk doktrini, yaklaşık otuz yıldır bu yasaklamanın, barış ya da savaş dönemlerinde ya da herhangi bir ulusal güvenlik tehlikesi³ bahanesiyle bile ihlal edilemeyecek biçimde uluslara-

¹ Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nin 3. maddesine ek olarak, 16 Aralık 1966 tarihli Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 7. maddesine, Silahlı Çatışmalarda Yaralananları Koruma Hakkındaki 1949 Cenevre Antlaşmalarının tüm metinlerde ortak olan 3.1a ve 3.1c maddelerine, Siviller Hakkındaki Antlaşmanın 147. maddesine, 12 Ağustos 1949 tarihli Savaş Alanındaki Yaralılar Hakkındaki Sözleşme'nin 49'dan 51'e kadarki maddelerine ve Deniz Yaralıları Hakkındaki Sözleşme'nin 51'den 53'e kadarki maddelerine, 10 Aralık 1984 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarını Koruma Sözleşmesi'nin 37 ve 39. maddelerine başvurulabilir.

² 22 Kasım 1969 tarihli Amerika İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesi, 9 Aralık 1984 tarihli Amerikalılar Arası İşkenceyi Yasaklama ve Cezalandırma Amaçlı Sözleşme, 4 Kasım 1950 tarihli İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Yönelik Avrupa Konvansiyonu, 1975 Helsinki Nihai Sözleşmesi, 26 Kasım 1987 tarihli İşkence ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezanın Önlenmesi için Avrupa Sözleşmesinin 4 Kasım 1993 tarihli 1. ve 2. protokolleri ile birlikte Afrika'daki 26 Haziran 1981 tarihli Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartının 5. maddesi.

³ Günümüzde işkencenin yasaklanmasını uluslararası hukukun vazgeçilmez bir normu veya mutlaklık statüsüne erişirme fikrine ağırlık veren ve giderek büyüyen bir fikir bulunmaktadır. Bu olgu, Viyana Konvansiyonu'ndaki Antlaşmalar Hukuku madde 53'te, hiçbir imtiyaza izin verilmeyen, aynı özelliğe sahip genel bir uluslararası hukukun daha sonraki şekli ile değiştirilebilecek, Uluslararası Devletler Topluluğu tarafından kabul edilmiş ve tanınmış bir norm olarak tanımlanır. Diğer bir ifadeyle devletler herhangi bir durumda yükümlülüklerinden geri çekilemezler ve antlaşmayı kolayca değiştiremezler. Bu açıdan, en etkili kararlardan biri 10 Aralık 1998'de Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesinde Anto Furundzija davasında verilmiştir. (IT-95-17/1-T, 10 Aralık 1998, <http://www.un.org/icty/cases/jug-emindex-e.htm>). Bu karar işkence uygulamaları, statülerin sınırlanması ve af yasalarının uygulanamazlığı üzerine uluslararası bir yargı uygulaması örneği olarak kesin bir norm biçiminde işkencenin yasaklanmasının yasal etkilerinin görüldüğünü sağlamıştır. Bu konu hakkında daha fazlasını okumak için, SEIDERMA Ian'a ait *Uluslararası Hukuk Hiyerarşisinin İnsan Hakları Boyutu*, İnsan Haklarını Araştırma Okulu, Hout yayıncılık, 2000, pp 55-59,92-93, 109-119 ve Uluslararası Af Örgütü'nün, *İşkence ile Savaş hakkında bir uygulama rehberi*, London, Uluslararası Af Örgütü yayınları, 2002

rası örf ve adet hukukunun bir parçası olmasını tasarlamaktadır. Bu nedenle, işkencenin kayıtsız ve şartsız olarak yasaklanması, her kamu görevlisi için, bağlı olduğu hükümetin insan hakları belgelerinden herhangi birini onaylayıp onaylamadığına bakılmaksızın uluslararası düzeyde tanınmış bir yasaktır. Evrensel kınama olmasına rağmen hâlâ dünya üzerinde bu dehşet verici uygulamalara ısrarla devam edilmektedir.⁴

Bu sebepten, 1970'lerde **İşkenceye Karşı Sözleşme** görüşülmekteyken, birkaç uluslararası örgüt, tüm çabalarını bu tür bir kötü uygulamayı engellemek için yeni ve gerçekçi yollar bulmaya adanmışlardır. Savaş esnasında Uluslararası Kızıl Haç örgütü tarafından gerçekleştirilen hapsedilere yönelik ziyaretlerden esinlenilerek, İsviçreli hayırsever Mr. Jean-Jacques Gautier, dünya üzerinde hapsedime (alıkoyma) olaylarının gerçekleştiği yerlerin düzenli olarak denetimini sağlayacak bir sistem kurma arayışı içine girdi. Uzun ve zor geçen görüşmeler sonucunda böyle bir sistem, BM Genel Kurulu tarafından 18 Aralık 2002'de kabul edilen Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü (bundan sonra kısaca İKSSP ya da Seçmeli Protokol olarak anılacak) tarafından kurulacaktı.⁵ Günümüzde ülkeler, bu yeni belgeyi imzalayarak, onaylayarak ve iç hukuklarında yürürlüğe koyarak işkenceyi ortadan kaldırmayı destekleyici ileri bir adım daha atabilecek güçtedirler. Sonuç olarak işkencenin ortadan kaldırılması fikrinin ortaya çıkışından, bu pratik ve etkili belgenin geçerlilik kazanmasına kadar geçen 30 yıllık süreç artık son bulmaktadır.

Bu bölüm, belgeye ilişkin temel soruları cevaplayarak, Seçmeli Protokolü okuyucuya tanıtmayı amaçlamaktadır. Bu yüzden bölüm, öncelikle işkenceye karşı başta BM Antlaşması ve Seçmeli Protokole kaynak-

s, 65-66.

⁴ “[...]Tüm insan topluluklarında bir işkence potansiyeli vardır ve sadece uygun bir ortam bu potansiyeli kontrol etmeyi mümkün kılar.” STROUM Jacques and DAUDIN Pascal, “Une analyse des facteurs qui favorisent la torture”, APT, *Vingt ans consacrés à la réalisation d'une idée. Recueil d'Articles en l'honneur de Jean-Jacques Gautier* içinde, Cenevre, APT Yayınları 1997, s.117-128

⁵ UN. Doc. A/RES/57/199, 18 Aralık 2002

lık eden belge olan Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme olmak üzere, bu sözleşme kapsamında oluşturulmuş olan BM İşkenceye Karşı Komitenin işleyişi hakkında genel bir açıklama ile başlamaktadır. Genel olarak, Seçmeli Protokolün yeniliğini ve gerekliliğini açıklamadan önce, bir seçmeli protokolün uluslararası hukukta ne anlama geldiği tanımlanmakta ve açıklanmaktadır. Ayrıca Seçmeli Protokolde öngörülen ziyaret sisteminin uygulamada nasıl çalışacağı, günümüzde Seçmeli Protokolü uygulamaya koymak için atılması gereken adımlar açıklanmaktadır.

1. İşkence Hakkında Varolan BM Antlaşması

a) Uluslararası insan hakları hukukunda işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza fiilleri nasıl tanımlanmaktadır?

Uluslararası insan hakları hukukunda işkencenin en geniş şekilde ortaya konan tanımı İşkenceye Karşı Sözleşmede⁶ yer alır. İşkenceye Karşı Sözleşmenin 1. maddesi işkenceyi aşağıdaki şekilde tanımlar.⁷

“Bir kişi üzerinde kasıtlı biçimde uygulanan ve o kişiden ya da üçüncü bir kişiden bilgi edinmek yahut itiraf elde etmek; o kişinin ya da üçüncü bir kişinin gerçekleştirdiği yahut gerçekleştirdiğinden şüphelenilen eylemden ötürü onu cezalandırmak ya da o kişiyi ya da üçüncü kişiyi korkutmak yahut yıldırma/sindirme için; ya da ayırmacılığın her hangi bir türüne dayanan herhangi bir nedenle, bir kamu görevlisi ya da resmi sıfatla hareket eden bir başka kimse tarafından bizzat yahut bu kimselerin teşviki ya da rızası yahut da bu eyle-

⁶ UN. Doc. A/RES/39/46, 10 Aralık 1984. 26 Haziran 1987'de yürürlüğe girdi.

⁷ Söz konusu sözleşmenin ve ilgili maddenin resmi çevrisindeki sorunlar ve eksiklikler nedeniyle, işkencenin tanımına ilişkin çeviri Prof. Dr. Mehmet Semih Gemalmaz'ın İnsan Hakları Belgeleri, Cilt VI adlı eserinden alınmıştır.

mi onaylaması suretiyle yapılan ve gerek fiziksel gerekse manevi/zihinsel ağır acı ve ıstırap veren her hangi bir eylemdir. Bu, kanuna uygun yaptırımların sadece uygulanmasından doğan (ya da) bu yaptırımların kendisinde var olan yahut arızı biçimde oluşan acı ve ıstırapı içermez.”⁸

Bu maddede işkenceyi tanımlayan 3 temel unsur tespit edilebilir:

- 1) fiziksel veya ruhsal açıdan ağır acı veya ağrı olmalı,
- 2) bir amaç için olmalı,
- 3) bir devlet görevlisi veya devlet yetkilisinin izni veya kışkırtması sonucu gerçekleşmelidir.⁹

Uluslararası veya bölgesel düzeylerde çeşitli işkence tanımları bulunmasına rağmen, İşkenceye Karşı Sözleşme içerisinde yer alan işkencenin ayırt edici temel özellikleri tüm tanımlarda ortaktır. Uluslararası hukukta kabul edilen yaklaşım, işkencenin düzeyinin göz önünde tutulabileceği hareketlerin ayrıntılı bir listesini oluşturmaktan kaçınmaktadır. Çünkü böyle bir liste işkencenin uygulama alanında çok kısıtlayıcı olabileceği gibi demokratik toplumlardaki ve teknolojideki gelişmelere yeterli cevap veremeyecektir.

Bununla birlikte İşkenceye Karşı Sözleşmede yer alan tanım, yapılacak bir işkence fiilinin amaçlar listesini içermektedir. Bu liste ayrıntılı değildir, fakat ağır fiziksel veya psikolojik acı çektirmenin arkasında yatabilecek amaç türlerinin göstergelerini aktarmaktadır. Dahası, böyle bir hareketin yeteri kadar ağır derecede işkence seviyesinde olup olmadığına karar verme sürecinde her bir olayın özel şartlarının dikkate alındığı sübjektif bir test bulunmalıdır.

⁸ Dikkat edilmesi gereken nokta, bir hareketin sadece ulusal hukuk tarafından onaylandığı için hukuki bir yaptırım olarak görülemeyeceği gibi uluslararası standartlara da uygun olmak zorundadır.

⁹ İşkencenin tanımı hakkında daha fazla bilgi için, APT, *The Definition of Torture: Proceedings of an Expert Seminar*, Cenevre, APT, 2003 ve Rodley, Nigel, *he Treatment of Prisoners under International Law*, Oxford Uni. 1999, s. 75-107

İşkenceden farklı olarak, zalimane, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele veya ceza uygulamaları İşkenceye Karşı Sözleşme veya diğer belgelerde açıkça tanımlanmamıştır. İşkenceye Karşı Sözleşme bu muamele veya ceza uygulamalarını, 1. maddede¹⁰ belirtilen işkence fiilinin dışındaki fiiller olarak varsaymaktadır. Bu, kapsanan diğer kötü muamelelerin neler olduğu konusunda bir belirsizliğe neden olabilir. Bu yüzden bu tür hareketler büyük ölçüde uluslararası hukuk bilimi, bölgesel düzeydeki insan hakları organları ve insan hakları alanında uzman kişiler tarafından tanımlanır. Güncel yorumlar, bu fiilin herhangi bir amaç için acı çektirmedikleri sürece işkenceden ayırt edilebileceklerini savunmaktadır.¹¹ Bununla birlikte, bir fiilin zalimane, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele veya ceza olarak kabul edilmesi, söz konusu fiilin bir kamu görevlisi ya da kamu görevlisinin kışkırtması, izni veya rızasıyla üçüncü bir kişi tarafından yapılmasına bağlıdır.¹²

b) BM İşkenceye Karşı Sözleşme nedir?

İşkenceye Karşı Sözleşme, 10 Aralık 1984'te BM Genel Kurulu tarafından kabul edildi ve 26 Temmuz 1987'de yürürlüğe girdi. İşkenceye Karşı Sözleşme, işkencenin ortadan kalkmasıyla ilgili olarak hukuki bağlayıcılığı olan uluslararası/evrensel düzeydeki tek antlaşmadır.¹³

İşkenceye Karşı Sözleşme, Taraf Devletler tarafından yerine getirilmek üzere işkenceyi yasaklamayı ve engellemeyi amaçlayan bir dizi yükümlülük içerir. Bu durumun ilk ve önemli sonucu, sözleşmenin ulus-

¹⁰ UNCAT, Madde 16

¹¹ Bkz: APT, *The Definition of Torture: Proceedings of an Expert Seminar*, Op.cit., s.18, 58-59.

¹² Uluslararası ve bölgesel seviyelerde, belli bir şiddet seviyesi taşıyan zayıf tutuklama şartları, zalimane, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele ve cezaya kadar ulaşabilir. Bu konu hakkında daha fazlası için; APT, *The Definition of Torture: Proceedings of an Expert Seminar*, Op.cit; s.40-41

¹³ 2003 Aralıkından itibaren, 134 Devlet sözleşmeyi onayladı. Şu an ki devlet listelerini görmek için lütfen UN Office of High Commissioner'in web sitesine başvurunuz: <http://www.unhchr.ch/html/menu2/6/cat/treaties/conratification.htm>

lararası düzeyde kabul gören bir işkence tanımı içermesi ve Taraf Devletlerin işkenceyi ulusal hukuklarında bir suç olarak kabul edilmesini sağlamasıdır.¹⁴ Bu tanım, işkencenin “ihlal edilemez” bir hak olduğunu şart koşar. Diğer bir deyişle, işkence her koşulda yasaklanmalıdır.

Sözleşme ayrıca devletleri, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve ceza biçimlerini engellemek için etkili önlemler almakla yükümlü kılmaktadır. Bu bakımdan sözleşme devletlere bu fiilleri engellemek ve yasaklamak için, sorgulama tekniklerinin gözden geçirilmesi, hızlı ve tarafsız biçimde soruşturulması, işkence yoluyla elde edilen bir bilginin hukuki süreçlerde kanıt olarak kullanımının yasaklanması, tazminat ve giderim hakkı tanınması gibi yükümlülükler içermektedir.

Son olarak, Taraf Devletlerin yükümlülüklerine uygun hareket edip etmediklerini izlemek amacıyla BM İşkenceye Karşı Komite kurulmuştur.¹⁵

c) BM İşkenceye Karşı Komite nedir?

Birleşmiş Milletler insan haklarını koruma sistemi kapsamında, devletlerin antlaşmalarda öngörülen uluslararası yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini izlemek üzere, yine bu antlaşmalar tarafından, bağımsız uzmanlardan meydana gelen özel organlar oluşturulmuştur. BM İşkenceye Karşı Komite (Bundan sonra kısaca İKK ya da Komite olarak anılacaktır), BM İşkenceye Karşı Sözleşmede öngörülen yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediğini izlemek amacıyla sözleşme bünyesinde oluşturulmuş bir organdır.

Komite, insan hakları konusunda yeterli bilgiye sahip 10 bağımsız uzmandan meydana gelmektedir.

¹⁴ UNCAT aynı zamanda, devletlerin işkence suçu üzerine evrensel bir yargı gücü uygulamakla yükümlü olmasını da şart koşmaktadır (madde 5-8). Bu yüzden bu tür suçlar meydana geldiğinde, ulusal mahkemeler, suçun nerede işlendiğine ve suçu işleyene veya kurbanı bakmaksızın yargı gücüne sahiplerdir.

¹⁵ 2, 10, 11 ve 16. Maddeler.

d) BM İşkenceye Karşı Komite ne yapar?

BM İşkenceye Karşı Komite dahil olmak üzere tüm sözleşme organları, Taraf Devletlerin sözleşmeyi yürürlüğe koyma ve üstlerine düşen yükümlülüklere uyma düzeyini izlemek üzere düzenli olarak bir raporlama sistemi kurmuşlardır.¹⁶ Devletler Komiteye her 4 yılda bir (çoğunlukla düzenli olarak yetiştiremeseler de) yazılı bir rapor sunmak zorundadırlar. Daha sonra komite raporu inceler ve ilgili devletin temsilcileri ile yapacağı resmi görüşmelerle sorunları ve sorularını açıklar. Komite ayrıca gayri resmi olarak sivil toplum kuruluşları gibi kuruluşlardan da ek bilgi alır. Bu prosedürün amacı, bir devlette uygulanan kötü muamele ve işkencenin gerçekçi bir resmini Komiteye sunmaktır. Bu yolla Komite, işkencenin yasaklanmasını ve engellenmesini sağlamak için sözleşmede tanımlanan yükümlülüklerin yerine getirilmesine yönelik önerilerde bulunmaktadır.

Yukarıda tanımlanan düzenli raporlama sürecine ek olarak Komite ayrıca sistematik işkence uygulamalarının olduğuna dair suçlamalarda gizli bir soruşturma da gerçekleştirebilir. Böyle bir soruşturma sadece Komitenin “*sistematik işkence uygulamasına yönelik önemli ipuçları içeren güvenli bir bilgi alması*”¹⁷ durumunda gerçekleştirilir. İlgili devlet ortak çalışmaya davet edilir ve izin verilen yerdeki soruşturma, Komite tarafından ülke ile ilgili gerçeği ortaya koymaktan oluşur. Daha sonra Komite bulgularını ve önerilerini o devlete sunar. Soruşturma sürecinde tutulan kayıtlar, gizlilik ilkesi gereği güvenli biçimde korunur. Kayıtlar, Taraf Devletin izni ile komitenin yıllık raporunda özet veya tam olarak yayımlanır.¹⁸

Son olarak, Komite, İşkenceye Karşı Sözleşmenin ihlal edilmesi nedeniyle mağdur olduğunu iddia eden bireylerin başvurularını da dikkate

¹⁶ Madde 20’ye göre ayırım yapılan ülkelerin listelerini görmek için Ek 3’e bakınız

¹⁷ Bununla birlikte uygulamada 20. madde de yer alan bu emir çok sık kullanılmaz.

¹⁸ Ülkelerin antlaşmaları ile CAT tarafından yayımlanan en son rapor 2000-2001 periyodunda Meksika’da yürürlüğe konulan Madde 20’nin terimleri altında gerçekleştirilen bir araştırmadır. Bkz. UN Doc.CAT/C/75 of 16 Mayıs 2003.

alabilir, ancak bunun için Taraf Devletin Komitenin “bireysel başvuru” yetkisini kabul etmesi gerekir.¹⁹

2. Uluslararası insan hakları hukukunda Seçmeli Protokol

a) Seçmeli protokol nedir?

BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü hakkında özel olarak ayrıntıya girmeden önce, ilk olarak daha genel anlamda bu türden bir resmi belgenin doğasını ele alacağız. Bir seçmeli protokol, uluslararası bir sözleşmeyle (konvansiyon, imtiyaz, mukavele, antlaşma olarak da bilinen) aynı anda veya ondan daha sonra imzalanan bir ektir. Bir protokol, asıl antlaşmada olmayan, ama onu tamamlar nitelikteki yükümlülükleri ve prosedürleri içerir. Seçmeli oluşu, içerdiği yükümlülüklerin sözleşmeyi onaylayan Devletler üzerinde otomatik biçimde bağlayıcı olmayacağı anlamına gelmektedir. Sözleşmeyi onaylayan Devletler, protokolü onaylama veya onaylamama noktasında özgürdürler. Seçmeli protokolün de kendine özgü bir onaylama ve uygulamaya konma mekanizması vardır ve bu süreç tamamlayıcısı olduğu sözleşmeden bağımsızdır.

Bölgesel ve uluslararası düzeydeki çoğu insan hakları belgesi kendi protokolüne sahiptir.²⁰ Seçmeli protokoller aşağıdaki amaçlar da dahil olmak üzere farklı amaçlar için tasarlanmışlardır:

- Asıl sözleşmede bulunan koruma/denetim haklarını mümkün hale getirmek. En iyi bilinen örnekler: Uluslararası

¹⁹ Madde 22’ye göre İKK-CAT’ın bireysel başvuruları dikkate alabileceğini kabul eden devletlerin listesi için Bkz. Ek 3.

²⁰ Evrensel düzeyde örnek olarak şunu alıntılatabiliriz: 1966 Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 1966 ve 1989’da imzalanan iki seçmeli protokolü vardır; 1951 Sığınmacıların Statüsü Sözleşmesinin 1967’de imzalanan bir seçmeli protokolü vardır. 1979 (Birleşmiş Milletler) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi (KKHTAKS) 1999 seçmeli protokolü ile geliştirildi ve 1989 Çocuk Hakları Sözleşmesi 2000’de kabul edilen iki seçmeli protokol ile desteklendi. Bölgesel düzeyde: 11 protokol 1950 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ni tamamlarken, 1981 Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartına 1998 Seçmeli Protokolü 25 Temmuz 2004’te faaliyete geçen bir Afrika İnsan ve Halkların Hakları Mahkemesi kurdu.

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi Seçmeli Protokolü (hem sözleşme, hem protokol 1976’da yürürlüğe girdi) ve Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi Seçmeli Protokolüdür (1999). Her iki Seçmeli Protokol de, bağlı oldukları sözleşmelerin öngördüğü Komitelerin “başvuru alma” ve sözleşmede yer alan hakların ihlaline ilişkin “soruşturma yapma” yetkilerini genişletir.²¹ Benzer bir biçimde, BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü de, alıkonulma mekanlarına yapılacak düzenli ziyaretler aracılığıyla işkence ve kötü muameleyi önlemek için tasarlanmış yeni insan hakları oluşumlarının yaratılması amacıyla kabul edilmiştir.

- Bağlı olduğu sözleşmenin kapsamadığı hakları ve yükümlülükleri kapsamak ya da aksaklıkları gidermek. Örneğin, 1988 San Salvador Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Protokolü, 1969 Amerika İnsan Hakları Sözleşmesi’ni tamamlamak ve de genişletmek için yapılmışken, 1990 Asuncion Protokolü dünya genelinde ölüm cezasına karşı yaygınlaşan kanının güçlendirmesi arayışı ile yapıldı.

Şu da söylenebilir ki, seçmeli protokol, sözleşmenin öngördüğü yükümlülükleri, o sözleşmenin metnini tekrar müzakereye açmaksızın güncelleme, yenileme ve güçlendirme kaygısını taşıyan devletler için meşru bir strateji veya araçtır. Ek bir belgeyi(protokolü) müzakere etmek yoluyla Devletler, çoğu zaman kırılğan bir fikir birliğinin ve zor kazanılan diplomatik çekişmelerin sonucu olan asıl antlaşmayı zayıflatmak riskinden kaçınır ve onu bu yolla güçlendirir.

b) Seçmeli protokolü kim imzalayabilir ve onaylayabilir?

²¹ Bkz. IIHR, *Optional Protocol. Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women*, San José, IIHR/UNIFEM, 2002.

Seçmeli protokol varolan bir uluslararası belgenin tamamlayıcısı olduğu için, çoğu durumda sadece ana sözleşmeye taraf olan Devletler tarafından onaylanabilir. Diğer bir deyişle, Devletler önce ana sözleşmeyi onaylamalı ve ardından ana sözleşmenin eki olan seçmeli protokolü onaylamalıdır.²² Sadece ana sözleşmeye taraf olan devletlerin seçmeli protokolü onaylayabileceği durumu BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü için de aynen geçerlidir.²³

c) BM İşkenceye Karşı Sözleşme için bir Seçmeli Protokole neden ihtiyaç vardı?

BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin işkenceyle mücadelede tam bir resmi çerçeve sunduğunu ve BM İşkenceye Karşı Komitenin de Taraf Devletlerin işkencenin yasaklanması, önlenmesi ve cezalandırılmasına ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmelerinin denetlenmesi konusunda yetki sahibi bir organ olduğunu gördük. Ek olarak, işkence ve kötü muameleyle ilişkin kural ve mekanizmalar bölgesel düzeyde de vardır. Buna rağmen, işkence uygulamaları hâlâ sürmekte ve dünya genelinde de yaygınlığını korumaktadır. Bu sebeple, bu ihlallerin etkin bir biçimde engellenmesi için tamamıyla yeni bir yaklaşıma acilen ihtiyaç vardır.

BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü, kabul gören yeni yaklaşımıyla, alıkonulma mekanlarının ne kadar şeffaf olur ise o kadar az suistimalin gerçekleşeceği öngörüsüne dayanmaktadır. Tanım

²² Bu uygulamaya kimi istisnalar da vardır, örneğin: 25 Mayıs 2000'de imzalanan Çocuk Hakları Sözleşmesi 1. ve 2. Seçmeli Protokolleri ve 1951 Sığınmacıların Statüsü Sözleşmesi Seçmeli Protokolü (1967). Çocukların satılması, çocuk fuhuşu ve pornografisi hakkındaki Çocuk Hakları Sözleşmesi Seçmeli Protokolü (2000), bu sözleşmeyi imzalayan ancak onaylamamış olan devletlere bu seçmeli protokolü imzalamaya ve onaylama imkanı sağlamaktadır. Çocukların silahlı çatışmalara dahil edilmesi konusunda Çocuk Hakları Sözleşmesi Seçmeli Protokolü (2000) bir adım daha öteye giderek Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraf olsun ya da olmasın tüm devletlerin Seçmeli Protokolü imzalamasına ve onaylamasına müsaade eder.

²³ Seçmeli Protokol aynı zamanda UNCAT'ı imzalamış olan Devletlerin onun Seçmeli Protokolü'nü de imzalayabilmelerini sağlar, ancak, Sözleşmeyi onaylamadan Seçmeli Protokolü onaylayamayacaklarını öngörür.

gereği alıkonulma mekanları dış dünyaya kapalı olduğu için, özgürlüğünden yoksun kalan insanlar diğer insan hakları ihlallerinin yanı sıra işkence ve kötü muamele görme riski taşırlar ve bu tür uygulamalara karşı savunmasız bir durumdadırlar. Dahası, onların temel haklarına saygı, alıkonulma mekanlarından sorumlu otoritelere bağlıdır ve en temel ihtiyaçları konusunda bu otoritelere bağımlıdır. Özgürlüklerinden yoksun bırakılan insanlara yönelik ihlaller, bir baskı politikasından veya yetersiz denetim sisteminden kaynaklanabilir. Seçmeli Protokolün öngördüğü gibi, alıkonulma mekanlarının dış kontrol mekanizmalarına açılması kötü muameleyle dayalı uygulamaların önlenmesi ve alıkonulma koşullarının düzeltilmesi için en etkili araçlardan biridir.

d) Alıkonulma mekanlarına yapılacak ziyaretler işkence ve kötü muameleyi nasıl önler?

Uluslararası Kızıl Haç Komitesi ve Avrupa İşkence ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ya da Cezanın Önlenmesi Komitesi gibi organların etkin deneyimleri alıkonulma tesislerine yapılacak düzenli ziyaretlerin uygulamada ne kadar etkili olabildiğini göstermiştir.²⁴ Her şeyden önce, dış kontrole tabi olma gerçeği, dışarıdan eleştiriye maruz kalmak istemeyen idareciler üzerinde caydırıcı bir etkiye sahip olacaktır ve dış denetime tabi olmadıkları takdirde uygulamaları hakkında hiçbir zaman kendilerine güven duyulmayacağına inanacaklardır. Dahası, ziyaretler, bağımsız uzmanların birinci elden kanıtlara ulaşmalarına ve aracılar olmaksızın özgürlüğünden yoksun kalmış olan kişilerin gördükleri muameleyi inceleyebilmelerine ve hangi koşullar altında alıkonulduklarını saptayabilmelerine olanak tanıyacaktır. Gözlemlenen somut duruma dayanarak, uzmanlar gerçekçi ve uygulanabilir önerilerde bulunabilir ve

²⁴ Özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere uygulanan muamelelerin ve alıkonulma koşullarının iyileştirilmesi için öneriler sunmak üzere 1987'de oluşturulan CPT, Avrupa İşkence ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ya da Cezanın Önlenmesi Sözleşmesi'ne Taraf Devletler dahilinde alıkonulma mekanlarına ziyaretler düzenlemek üzere yetkilendirilmiş bir bağımsız oluşumdur. CPT hakkında daha fazla bilgi için: www.cpt.coe.int.

idarecilerle tespit edilen her türlü sorunun çözümü yolunda diyaloga girebilirler. Son olarak, dış dünyadan ziyaretler özgürlüklerinden mahrum kalan kişiler için önemli bir moral kaynağı olabilir.

3. Seçmeli Protokolün neden olduğu özel durumlar

a) BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolünde yeni olan nedir?

BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü, varolan diğer insan hakları mekanizmaları ile karşılaştırıldığında iki açıdan yenilik getirmektedir. Birincisi, Seçmeli Protokol tarafından kurulacak olan sistem, insan hakları ihlalleri bir defa gerçekleştikten sonra harekete geçmek/tavır koymak yerine, ihlallerin önlenmesine vurgu yapar. Seçmeli Protokol tarafından öngörülen önleyici yaklaşım, ihlallerin önlenmesi amacıyla uzman heyetlerin alıkonulma tesislerine ziyaretler düzenleyerek bu mekanların düzenli ve periyodik olarak gözlemlenmesi üzerine kuruludur. Tam tersine, BM İşkenceye Karşı Komite de dahil olmak üzere, çoğu insan hakları mekanizmaları, sonuç itibarıyla kendilerine ihlal iddiası geldikten sonra durumu denetlemektedir. Örneğin, İşkenceye Karşı Komite, Taraf Devletlere, işkencenin sistematik olarak uygulanmasıyla ilgili ilişkin güvenilir/tutarlı belirtiler var ise ve ilgili devletin ön kabulü ile ziyaretler gerçekleştirebilir.

Seçmeli Protokolün ikinci yeniliği ise, önceden gerçekleştirilmiş bulunan ihlaller konusunda kamuoyu nezdinde Taraf Devletleri mahkum etmek yerine, ihlalleri önlenmesi konusunda Taraf Devletlerle işbirliğine dayalı olmasıdır. İşkenceye Karşı Komite de dahil olmak üzere var olan insan hakları mekanizmaları, aynı zamanda yapıcı diyalog arayışı içindeyken, yukarıda tanımlanan raporlar ve bireysel başvurular yoluyla Devletlerin yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini denetlemektedir. Protokol tarafından öngörülen sistem ise uzun vadede işkence ve kötü muamelenin önlenmesi için her türlü değişimi hayata geçirmek yolunda

Taraf Devletlere yardımcı olmak amacıyla, daha çok uzun vadeli işbirliğine ve diyaloga dayalıdır.

b) Seçmeli Protokol nasıl işleyecek?

Seçmeli Protokolün getirdiği önemli bir yenilik ise, uluslararası ve ulusal düzeylerde olmak üzere ikili bir önleme sistemi kuracak olmasıdır. Seçmeli Protokol, BM içinde uzmanlardan oluşan bir organın oluşturulmasının yanında, Taraf Devletlerin de ulusal organlar oluşturmasını öngörmektedir. Uluslararası ve ulusal mekanizmaların her ikisi de, durumun denetlenmesi, öneriler sunulması ve Taraf Devletler ile uygulamalar konusunda yapıcı bir biçimde çalışmak için alıkonulma mekanlarına düzenli ziyaretler gerçekleştireceklerdir.²⁵

Başlangıçta çeşitli kişisel uzmanlıklara sahip on üyeden oluşacak olan ve uluslararası mekanizmayı teşkil eden “Önleme Alt Komitesi (bundan böyle Alt Komite olarak anılacaktır)”, 50. onaydan sonra yirmi beş üyeye çıkacaktır. Yerine getireceği görev, Seçmeli Protokole Taraf Devletlerdeki tüm alıkonulma mekanlarına düzenli ziyaretleri gerçekleştirmek olacaktır. Ziyaretleri takiben, Alt Komite idarecilere öneriler içeren bir rapor sunacaktır ve ilgili Taraf Devlet izin vermediği veya Alt Komite ile işbirliği konusunda istekli olduğu ve yeterli çabayı gösterdiği sürece rapor gizli kalacaktır. Alt Komite aynı zamanda Taraf Devletler ve ulusal önleme mekanizmaları için önemli bir danışman rolü oynayacaktır.

Ulusal düzeyde önleyici yaklaşım, Taraf Devletlerce alıkonulma mekanlarına düzenli ziyaretler yapma ve ilgili makamlara tavsiyelerde bulunma yetkisine sahip olacak olan ulusal organlar oluşturulmasını içermektedir. Protokolün uluslararası düzeyde yürürlük kazanmasından önce taraf olan devletler Seçmeli Protokolün yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde²⁶ veya yürürlüğe girdikten sonra protokolü onaylayan devletler ise protokole taraf oldukları

²⁵ Uluslararası Alt Komitenin ve ulusal önleme mekanizmalarının vesayeti ve işleme konusu bu el kitabının VII. Bölümünde daha ayrıntılı bir biçimde açıklanmaktadır.

²⁶ BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü, 20. onay sayısına ulaşmakla 22 Haziran 2006 tarihinden itibaren yürürlük kazandı.

tarihten itibaren bir yıl içinde, bir ulusal mekanizma kurmak veya daha önceden kurulmuş bir mekanizma var ise bunu muhafaza etmekle yükümlüdür. Bu organların etkin ve bağımsız bir biçimde işlemlerini güvence altına almak ve hukuk dışı her türlü müdahaleden uzak olmalarını sağlamak için Seçmeli Protokol, ilk kez bir uluslararası belgede Taraf Devletlerin uyması gereken özel koruma önlemlerini düzenlemiştir. Seçmeli Protokol ulusal mekanizmalar için özel bir biçim önermemekte ve bu şekilde Taraf Devletlere, insan hakları komisyonları, ombudsman, parlamento komisyonları, güvenilir/saygın yerel temsilciler veya bunlardan birkaçının birleşiminden oluşan bir düzenlemeyle belirli bir organ oluşturmaları noktasında bir esneklik sağlamaktadır.

b) Seçmeli Protokol bünyesinde uluslararası ve ulusal mekanizmalar arasındaki ilişki ne olacak?

Uluslararası ve ulusal organlar birbirlerini tamamlar bir biçimde çalışacaklardır. İşbirliğini kolaylaştırmak için, gerekli olduğu taktirde gizli bir biçimde bir araya gelebilir ve bilgi alışverişinde bulunabilirler. Alt Komite, ulusal önleme mekanizmalarının kurulması ve etkin biçimde işlemesine ilişkin olarak Taraf Devletlere doğrudan yardım ve öneri sağlayabilir. Ek olarak, uluslararası mekanizma ulusal kapasitelerini artırmak amacıyla mekanizmalara doğrudan eğitim ve teknik destek sağlayabilir. Protokol, ulusal ve uluslararası düzeylerdeki önleyici çabalar arasında bu şekilde bir tamamlayıcı ilişki önererek, yeni bir başlangıç yapar ve uluslararası standartların yerel düzeyde hayata geçirilmesini sağlamayı amaçlar.

d) Alıkonulma mekanlarının ziyareti ne zaman ve nasıl gerçekleştirilecek?

Uluslararası ve ulusal mekanizmaların üyeleri alıkonulma mekanlarına düzenli olarak periyodik aralıklarla ziyaretler gerçekleştirilmekle yetkilendirileceklerdir. Uluslararası Alt Komite, alıkonulma mekanlarının ziyaretlerini istediği şekilde gerçekleştirmek üzere, tüm Taraf Devletlere bir periyodik ziyaretler takvimi oluşturacaktır. Alt Komite aynı zamanda

uygun gördüğünde düzenli bir ziyarete ek bir tamamlayıcı ziyaret (takip ziyareti) önerebilecektir. Ulusal önleme mekanizmaları ülke içinde sürekli bulunmaları dolayısıyla doğal olarak daha düzenli bir biçimde ziyaretleri gerçekleştirebilecektir.

Bir devlet Seçmeli Protokolü onayladığında ya da ona taraf olduğunda, herhangi bir ön izne gerek duymaksızın, her iki organın da yetkisi dahilindeki bölgede bulunan her türlü alıkonulma mekanına girebilmesi için rıza göstermiş olur. Ziyaret heyetinde bulunan uzmanlar, özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerle ve de güvenlik görevlileri, sağlık personeli ve aileleri ile özel olarak ve nezaret edilmeksizin görüşme yapmasına izin verilecektir. Tutuklu ya da mahkumlara ait kayıtların tümüne hiçbir sınırlama olmaksızın ulaşabilecekler ve disiplin kurallarına, müeyyidelerine, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere ve alıkonulma mekanlarının sayılarına ilişkin kayıtları ve benzeri diğer belgeleri inceleyebilecektir. Ziyaret ekibi düzenli olarak tüm alıkonulma binasını inceleyecek ve örneğin, yatakhaneler, yemek salonları, mutfaklar, tecrit hücreleri, banyolar, spor alanları, sağlık üniteleri olmak üzere tesisin her bölümüne girebileceklerdir.

e) Hangi alıkonulma mekanları ziyaret edilecek?

Özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişilere tam korumayı sağlamak amacıyla “alıkonulma mekanı” terimi Seçmeli Protokol tarafından çok geniş bir biçimde tanımlanmıştır. Bu, ulusal ve uluslararası organların ziyaret edeceği alıkonulma yerlerinin polis merkezleri ve hapisaneler ile sınırlı olmayacağı; yargılama öncesi alıkonulma yerlerinin, çocuk merkezlerinin, idari alıkoyma mekanlarının, güvenlik kuvvetlerine ait merkezlerin de bu ziyaretlere dahil olacağı anlamına gelmektedir. Göçmen ve sığınma merkezleri, hava alanlarındaki transit bölgeler ve sınırlardaki kontrol noktalarının yanında tıbbi ve psikiyatrik kurumlar da Seçmeli Protokol gereğince ziyaretlere konu olacaktır. Ziyaret mekanizmalarının yetki alanı aynı zamanda, insanların özellikle birçok ihlale açık oldukları “gayri resmi” alıkonulma mekanlarını içerecek şekilde geniş olacaktır.

f) Ziyaretlerden sonra ne olur?

Önleme mekanizmaları ziyaretlerinin akabinde bir rapor hazırlayacak ve gözlemleri ışığında bir dizi öneride bulunacaktır. Amaç, bu önerilerin hayata geçirilmesini sağlarken, ilgili merciler (adalet bakanlığı, iç güvenlik, hapishane yönetimleri ve diğerleri) ile sürekli işbirliğinde bulunmaktır. Seçmeli Protokol öncelikle Taraf Devletlere işkence ve kötü muameleyi önlemede pratik ve gerçekçi önlemler oluşturma konusunda yardımcı olmaya çalıştığı için, ziyaret sisteminin etkililiği bu şekildeki sürekli ve yapıcı işbirliğine bağlıdır. Bu yüzden, bu belge, Devletlere olası önlemler konusunda uluslararası ve ulusal mekanizmalar ile diyaloga girmeleri için özel bir yükümlülük getirmektedir.

Bu şekildeki bir karşılıklı saygı ve işbirliği ortamını pekiştirmek için, uluslararası Alt Komitenin ziyaret raporu (öneriler ve gözlemler) gizli kalacaktır. Bu gizlilik, ilgili Taraf Devlete sorunları giderme ve değişiklikleri kamuoyunda herhangi bir kınama yaşanmadan hayata geçirme konusunda bir fırsat verir. Ki bu da kimi devletleri diyaloga girme konusunda aksi bir durumda olduklarından daha istekli kılar. Fakat, bir Taraf Devlet raporun yayınlanması konusunda izin verebilir. Alt Komite, ilgili Taraf Devlet tarafından raporun kısmen kamuoyuna açıklandığı durumlarda da raporu yayımlayabilir. Ayrıca, ister bir ziyaret süresince ister önerilerin yayınlanmasının akabinde olsun mevcut durumun düzeltilmesi konusunda ilgili Devlet Alt Komite ile işbirliği yapmaz veya bu işbirliğinde başarısız olur ise, Alt Komite, İşkenceye Karşı Komitenin ilgili devletle müzakeresinden sonra bir basın açıklaması yapmasını veya raporu yayınlamasını talep edebilir.

Tam tersine ulusal önleme mekanizmalarının raporları böyle bir gizliliğe tabi değildir, aslında Taraf Devlet ulusal önleme mekanizmalarının yıllık raporlarını basmak ve yaymakla yükümlüdür.

g) Ziyaret sisteminin Devletlere faydaları nelerdir?

Seçmeli Protokol BM İşkenceye Karşı Sözleşmeye Taraf Devletlere, işkencenin ve kötü muamelenin önlenmesine ilişkin yükümlülüklerini hayata geçirmeleri için elverişli bir ek yardım olarak tasarlanmıştır. Kötü muamele sık sık, alıkonulma mekanlarındaki yetersiz koşullar ve sistemlerden ya da özgürlüklerinden yoksun kişilerden sorumlu olan görevlilerin uygun bir eğitim almamış olmasından kaynaklanır. Seçmeli Protokol ve onun gereği olarak muhafaza edilecek olan mekanizmalar, Devletlere kurumsal sorunların üstesinden gelmeleri için tavsiye niteliğinde, teknik ve mali yardım sağlamaktadır.

Seçmeli Protokol, Devletleri hedef göstermeyi veya utanç verici biçimde teşhir etmeyi değil, sürdürülebilir bir ilerlemeyi/iyileşmeyi sağlamak için Taraf Devletlerle yapıcı bir biçimde çalışmayı amaçlamıştır. Güven üzerine kurulu ve işbirliğine dayalı bir ortam sağlamak için, ilgili Devlet isterse uluslararası Alt Komite gizli bir biçimde çalışabilir. Taraf Devletlerin sadece uluslararası Alt Komite ve ulusal önleme mekanizmalarıyla işbirliği yapma zorunluluğu yoktur. Ancak bunu yapmak, ilgili Devletin de yararınadır. Alt Komite, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin korunmalarını güçlendirmek için gerekliliklerin tespitinde mekanizmalara yardımcı olarak, uzun vadede mümkün olan alanlarda ilerleme kaydedebilir ve eleştirilere uygun bir biçimde karşılık verebilirler.

Nasıl uygulanacakları konusunda rehberlik sağlamaksızın Taraf Devletlerden taleplerde bulunan diğer sözleşmelere ve sözleşme organlarına benzemeyen bir biçimde Seçmeli Protokol, yerel düzeyde değişikliklerin hayata geçirilmesi için bir araç sağlar.

Özel bir Bağış Fonu kurulacak ve bu fon, Taraf Devletlere, Alt Komitenin tavsiyelerini tam anlamıyla hayata geçirme ve ulusal önleme mekanizmalarının eğitim programları için yardım sağlayacaktır.

Dahası, çalışma koşulları, eğitim ve uluslararası organların raporlarının paylaşılması ve diğer inisiyatiflerle yasaları uygulamakla görevli memurların kapasiteleri güçlendirilerek, yöneticilere ve adli sistemin yönetimine karşı güven artırılacaktır. Bu yüzden Seçmeli Protokol tarafından sağlanan teknik yardım, karmaşık ve iç içe geçmiş sosyal ve kurumsal sorunlarla yüz yüze olan çoğu Devlet için gerçek bir yardım eli niteliğindedir.

4. Seçmeli Protokolün uygulamaya konması için şimdi hangi adımlar atılmalı?

Seçmeli Protokol uygulamaya girmeden ve alıkonulma mekanlarının ziyaret edilmesi sistemi uygulamada kurulmadan önce, bu belgenin en az 20 devlet tarafından onaylanması gerekir.²⁷ Şu anda BM İşkenceye Karşı Sözleşmesi'ne taraf olan bütün devletler, Seçmeli Protokol'ü onaylamak yoluyla işkence ve kötü muameleyi önlemek yönündeki siyasi istençlerini ortaya koyabilirler.

Protokolün onaylanmasını ve uygulamaya konmasını desteklemek için düzenlenen kampanyanın çeşitli ulusal ve uluslararası katılımcıların aktif katılımını içermesi gerekir. Kampanya, süre giden işkence ve kötü muamele uygulamasının ve de bunun ortadan kaldırılması gerekliliğinin kamuoyu tarafından kapsamlı bir biçimde tartışılması için bir araç işlevi görmelidir. Tabi ki, Devletlerin bu yeni denetim sistemini öngören Seçmeli Protokolü onaylamaları konusunda kamuoyu belirleyici bir rol oynayacaktır. Ulusal önleme mekanizmalarının oluşturulması ve bu mekanizmalara doğrudan katılımı konuları da dahil olmak üzere, sivil toplum örgütleri ve ulusal insan hakları kuruluşları, onaylama ve uygulama sürecinde özellikle aktif bir rol oynayacaklardır. Parlamenterler, gazeteciler, meslek örgütleri, ilgili kuruluşlar ve diğer aktörler Seçmeli Protokolün hızla uygulamaya konmasına, nihai olarak da işkenceye son verilmesine katkıda bulunabilirler.

18 Aralık 2002'de kabulünden beri Seçmeli Protokole küresel bir desteğin oluşturulmasında gerçek bir ivme yaratılmış ve bu durum pekiştirilmiş durumdadır. 2003 yılı içinde üç Devlet protokole taraf oldu (Malta, Arnavutluk ve Birleşik Krallık). 01 Nisan 2004 tarihi itibariyle bu belgeye bağlılıklarının göstergesi olarak dünyanın bütün bölgelerinden 23 Devlet de Protokolü imzaladı.

²⁷ Seçmeli Protokolü halihazırda imzalamış ve onaylamış olan devletlerin listesi için bkz. http://www.apt.ch/un/opcat/opcat_status.

1 Nisan 2004 itibariyle Seçmeli Protokolü imzalayan ve onaylayan devletler.

Katılımcı	İmza	Onay (a)
Arjantin	30 Nisan 2003	
Arnavutluk		01 Ekim 2003 (a)
Avusturya	25 Eylül 2003	
Birleşik Krallık	26 Haziran 2003	10 Aralık 2003
Brezilya	13 Ekim 2003	
Danimarka	26 Haziran 2003	
Finlandiya	23 Eylül 2003	
Guatemala	25 Eylül 2003	
Hırvatistan	23 Eylül 2003	
İslanda	24 Eylül 2003	
İsveç	26 Haziran 2003	
İtalya	20 Ağustos 2003	
Kosta Rika	04 Şubat 2003	
Madagaskar	24 Eylül 2003	
Mali	19 Ocak 2004	
Malta	24 Eylül 2003	24 Eylül 2003
Meksiko	23 Eylül 2003	
Norveç	24 Eylül 2003	
Romanya	24 Eylül 2003	
Senegal	04 Şubat 2003	
Sierra Leone	26 Eylül 2003	
Sırbistan-Karadağ	25 Eylül 2003	
Uruguay	12 Ocak 2004	
Yeni Zelanda	23 Eylül 2003	

BÖLÜM II

Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme Seçmeli Protokolün Tarihi*

Giriş

1. İşkenceyi önlemek için uluslararası bir mekanizma yaratılması sürecinin başlangıcı

a) İşkence ile ilgili uluslararası kaygılar

b) “Gautier Projesi”

c) Seçmeli Protokol formülü

2. Bölgesel ve uluslar arası/evrensel düzeyde strateji

a) Ulusal ziyaret mekanizmaları oluşturma girişimleri

i) Avrupa

ii) Amerika

b) Evrensel yaklaşıma dönüş

i) Yeni Seçmeli Protokol taslak metni

ii) Evrensel yaklaşıma artan destek

3. Seçmeli Protokol taslağı hazırlamak üzere kurulan Çalışma Grubu: on yıllık bir süreç

a) Çalışma Grubunun kurulması

b) Çalışma Grubunun dinamikleri

c) Çalışma Grubunun mutabakat noktaları

i) çoklu insan hakları mekanizmaları

ii) mali konular

iii) önceden izin alınmaksızın tüm alıkonulma mekanlarına kısıtlamasız erişim.

iv) çekinceler

v) ulusal yasalar

vi) ulusal önleme mekanizmaları

d) Çalışma Grubu oturumlarının muhasebesi

e) Hükümet dışı örgütlerin görüşme sürecindeki rolü

4. Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolünün nihai kabulü

a) BM’de kabul süreci: oylama mı konsensüs mü?

b) Seçmeli Protokolün nihai kabulüne doğru atılan adımlar

i) İnsan Hakları Komisyonu

ii) Ekonomik ve Toplumsal Konsey

iii) Genel Kurul:

- Genel Kurul Üçüncü Komitesi

- Genel Kurul Toplantısı

c) Kabul sürecindeki eğilimler

d) Kabul sürecinde taraftarlık stratejisi

---

* Nicolas Boeglin

Giriş

Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolünün tarihi, otuz yıl önce, işkenceyi önlemek için alıkoyma yerlerinde uluslararası bir denetim sistemi kurulması fikrini öne sürerek uluslararası hükümet dışı örgütlerin ve kimi devletlerin desteğini alan duyarlı bir yurttaşın çabalarına dayanmaktadır. Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolünün 18 Aralık 2002 tarihinde nihai kabulünün önemini okuyucunun daha derinden kavrayabilmesi için, bu Bölümde fikir aşamasından son halini alma aşamasına kadar bu kazanıma doğru ilerleyen tarihsel süreç anlatılmaktadır.²⁸

Bu bölüm, fikri destekleyecek olan uluslararası toplumda bir ivme yaratılması süreci ve bu düşüncenin bürüneceği nihai yasal biçimin yanı sıra, arkasında yatan mantığın açıklanmasıyla başlamaktadır. Daha sonra, BM bünyesinde dünya çapında denetimler gerçekleştirecek bir sistem fikrine geri dönülmeden önce, bölgesel düzeyde, Avrupa ve Amerika'da, alıkonulma mekanlarına önleyici ziyaret sistemleri kurma girişimleri ve bu girişimlerin sonuçları anlatılmaktadır. BM Genel Kurulunda nihai kabul sürecinin aşamalarından önce, Seçmeli Protokol taslağını hazırlamak üzere oluşturulan BM Çalışma Grubunun on yıllık zorlu görüşme sürecinin en önemli dönemeçleri ele alınmaktadır. Hükümet dışı

²⁸ Yazar Seçmeli Protokol görüşmelerinde doğrudan yer alan kişilere değerli katkılarından dolayı teşekkür eder: Elizabeth Odio-Benito, BM İnsan Hakları Komisyonu Seçmeli Protokol Taslağı Çalışma Grubu eski başkanı; François de Vargas ve Claudine Haenni, İÖD eski Genel Sekreterleri; Debra Long, İÖD BM ve Yasal Program sorumlusu; Ian Seiderman, Uluslararası Hukukçular Komisyonu Hukuk Danışmanı; Carmen Rueda-Castañon BM İşkenceye Karşı Komite Sekreteryası Üyesi ve Carlos Villan-Durán, Cenevre BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnsan Hakları Araştırma Projesi Yöneticisi. Aynı şekilde görüşme talebimi kabul eden Cenevre'deki dışişleri görevlileri ve daimi temsilcilere özellikle Carmen I. Claramunt Garro and Cristián Guillermet (Kosta Rika), Jean Daniel Vigny and Claudine Haenni (İsviçre), Ulrika Sundberg (İsveç), Susan M.T. McCrory and Bob Last (Birleşik Krallık), Hervé Magro (Fransa) and Norma Nascimbene de Dumont (Arjantin)'a teşekkür ederim. Seçmeli Protokol'ün kabul sürecinin yorumlanmasına dair tüm hatalar sadece bana aittir.

örgütlerin katkıları bu süreçte oynadıkları merkezi role uygun olarak her bir bölümde ele alınmaktadır.

1. İşkenceyi önlemek için uluslararası bir mekanizma yaratılması sürecinin başlangıcı

a) İşkenceyle ilgili uluslararası kaygılar

1970'lerde dünyanın her yerindeki ülkelerde yaygın ve çoğu kez sistematik işkencenin var olması karşısında artan kaygılar, devletlerin bu tür ihlallerin hesabını vermesini sağlayacak mekanizmaların yaratılmasının yanı sıra, işkenceyi yasaklayan ve önleyen yasal normların oluşturulması yönünde uluslararası toplumda önemli hareketlerin oluşmasına neden oldu.²⁹ Özellikle Uluslararası Af Örgütü'nün 1973 tarihli kampanyası ve işkenceyle mücadele raporu uluslararası kamuoyunda kayda değer bir etki yarattı. Bu bağlamda, BM bünyesinde işkenceye karşı bir sözleşme hazırlanması görüşmeleri 1978'de başlatıldı ve 1984 yılında Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme kabul edilerek BM İşkenceye Karşı Komite kuruldu.

b) “Gautier projesi”

Aynı zamanda bir grup uluslararası örgüt, işkence ile mücadele etmek için, ihlallere tepki göstermekten öte, ihlalleri önleyecek ve Devletlerle karşı karşıya gelmekten ziyade diyalog ilkesini kendisine rehber edinecek yeni bir tür uluslararası insan hakları sistemi öngörmekteydi. İşkencenin genellikle kamunun gözünden uzak, kapalı alıkonulma me-

²⁹ 1970'ler Latin Amerika ülkelerinin çoğunluğunun baskıcı askeri rejimlerle yönetilmekte olduğu, Soğuk Savaş yıllarıydı. Sovyetler Birliği ve sosyalist Devletlerde psikiyatri klinikleri ve gulaglardaki zalimlik Alexander Soljenitsin'in tanıklığıyla yeni yeni günışığına çıkıyordu. Ulusal güvenlik doktrini, bazı kuzey ülkelerinin yanı sıra Güney ülkelerinin çoğunda da insanlık dışı gözaltı ve hapis koşullarını meşrulaştırmakta kullanılıyordu.

kanlarında gizlice yapılması nedeniyle, sistem, dışarıdan uzmanların/organların herhangi bir alıkonulma mekanında her an yapabileceği denetimler üzerine kurulacaktı.

Bu tür bir uluslararası ziyaret mekanizması fikrinin sahibi, emekliliğini işkenceyi önlemeye adanmış ve çalışmasını daha etkin kılmak için dünyanın çeşitli yerlerinde işkencenin önlenmesi için kullanılan yöntemleri ayrıntılı olarak incelemekle işe başlayan İsviçreli banker Jean-Jacques Gautier'di. Gautier, Uluslararası Kızıl Haç Komitesi'nin savaş esirleri ve siyasi mahkumlarla ilgili çalışmalarında kullandığı yöntemlerin, ihlalleri engellemede kuşkusuz en etkili yöntemler olduğu sonucuna vardı. Uluslararası Kızıl Haç Komitesi'ne İran ve Yunanistan'daki alıkonulma mekanlarına giriş izni verildikten sonra, bu ülkelerde işkencenin açık bir şekilde azalmış olmasından çok etkilendi.

Bunu takiben Jean-Jacques Gautier sadece çatışma durumu ve insancıl hukukla sınırlı olmayacak benzer bir düzenli ziyaret sisteminin oluşturulması için destek aramaya başladı ve 1977 yılında kampanya platformu olarak İsviçre İşkenceye Karşı Komiteyi kurdu (bugün İşkencenin Önlenmesi Derneği olarak anılmaktadır). Fikir, çok kısa sürede uluslararası hükümet dışı örgütlerin, özellikle Uluslararası Af Örgütü'nün ve daha sonra İsviçre, İsveç ve Kosta Rika ile ittifak kuracak olan Uluslararası Hukukçular Komisyonu'nun dikkatini çekti.

c) Seçmeli Protokol Formülü

BM sistemi içerisinde bir ziyaret programı oluşturulması için uygulanabilir bir formül Uluslararası Hukukçular Komisyonu Genel Sekreteri Niall McDermot tarafından 1978 yılında ortaya konuldu. Bazı Devletlerin alıkonulma mekanlarının kısıtlama olmaksızın denetlenmesine gösterecekleri olası direnç ve işkencenin ortadan kaldırılması için o sıralarda Birleşmiş Milletlerde tartışılmakta olan uluslararası bir sözleşmeye karşı gösterdikleri açık direnç karşısında, Niall McDermot bu tür bir mekaniz-

manın BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin taslak metninde yer almak yerine Seçmeli Protokol biçimini almasını önerdi.³⁰

Kosta Rika, Barbados, Nikaragua ve Panama öneriyi ilgi gösterdiler ve bu yaklaşıma katıldılar. Mart 1980'de Kosta Rika inisiyatif olarak BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü taslağını Birleşmiş Milletlere resmi olarak sundu.³¹ Ancak taslak, İşkenceye Karşı Sözleşmenin kabulünden sonra incelenmesi ve görüşülmesi kaydıyla sunulmuştu ve bu nedenle taslak hakkındaki inceleme ve görüşme, sözleşmenin kabulünden sonraya ertelendi.

2. Evrensel ve bölgesel düzeyde strateji

a) Bölgesel ziyaret mekanizması kurma girişimleri

BM sistemi içerisinde Seçmeli Protokol görüşmelerinin ertelenmesi, inisiyatif sahiplerinin görüşmelerin başlamasını beklemek zorunda oldukları anlamına gelmiyordu. İnisiyatif sahipleri, uğraşlarını bölgesel düzeyde önleyici ziyaret programları oluşturulmasına kaydırarak, başka açılardan hareketlerini devam ettirdiler. 1983 yılında İsviçre İşkenceye Karşı Komitenin düzenlediği "işkencenin önlenmesinde en etkin yöntemler" konulu bir seminerde "Jean-Jacques Gautier Projesi" uluslararası düzeyde yeni bir ivme kazandı. Sistemik işkenceye karşı erken uyarı sistemi ve geniş bir hükümet dışı örgütler ağı kurulması ihtiyacında mutabık kalınmasının yanı sıra, 90 ülkeden 70 katılımcı bölgesel düzeyde alıkonulma mekanlarının ziyaret edilmesi fikrini oybirliğiyle desteklediler.³²

³⁰ Bkz. MACDERMOT N, "How to enforce the Torture Convention", in Swiss Committee against Torture/International Commission of Jurists, *How to make the International Convention Effective*, Cenevre, SCT/ ICJ, 1980, s.18-26.

³¹ Bkz. UN.Doc. E/CN.4/1409, 8 Mart 1980

³² Bu sonuçlar iki yıl sonra dünya çapında 200'den fazla hükümet dışı örgütten oluşan bir ağ olan ve daha sonra İşkenceye Karşı Dünya Örgütü (İKDÖ) olarak adlandırılacak olan SOS - İşkence'nin kurulmasına da neden oldu. Dolayısıyla, işkenceye karşı önde gelen iki uluslararası örgütün rolleri açıkça ayrıştı: İKDÖ ihlalleri kınamada daha "aktivist" bir rol

i) Avrupa

Fikir, özellikle Avrupa kıtasında destek gördü. Avrupa Konseyi Parlamenterler Assamblesi 1981 yılında, İşkenceye Karşı Sözleşme ile ilgili olarak, Üye Devletleri planlı ziyaret sistemine özellikle ilgi göstermeye davet eden bir tavsiye kararını benimsemişti.

Böyle bir mekanizmanın Birleşmiş Milletler sistemi içinde görülmesinin ertelenmesiyle, 1983 yılında Genel Meclis İsviçre İşkenceye Karşı Komite ve Uluslararası Kızıl Haç Komitesi tarafından hazırlanan taslak metni, Avrupa Konseyi bünyesinde oluşturmak için benimsedi. Nihai metin hakkındaki görüşme ve tartışmaları takiben, İşkence ve Zalimane ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezanın Önlenmesi için Avrupa Sözleşmesi Avrupa Konseyi'nce 26 Haziran 1987 tarihinde kabul edildi. Sözleşme, beklenenden çok daha kısa sürede devletlerce imzalandı ve pek çok kişiyi şaşırtan bir biçimde kısa bir sürede, 1 Şubat 1989 itibarıyla yürürlüğe girdi.

Sözleşmeyle, Avrupa Konseyi üyesi olan herhangi bir Devletin topraklarında “kişilerin kamu otoritesince özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları” her yere düzenli/periyojik ve düzensiz/*ad hoc* ziyaretlerde bulunacak bağımsız uzmanlardan oluşan bir organ olan Avrupa İşkence ve İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezanın Önlenmesi Komitesi kuruldu. Komite, Mayıs 1990'da çalışmalarına başladı ve ilk ziyaretini Avusturya'da gerçekleştirdi.³³ Yıllar geçtikçe Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi, gözaltı koşullarının iyileştirilmesi ve ihlallerin önlenmesinde böyle bir sistemin tartışmasız etkisini ortaya koydu. Seçmeli Protokolün öngördüğü sistemle aynı temelleri paylaşan bu sistem - alıkonulma mekanlarının sürekli olarak habersiz ziyareti ve Devletlerle işbirliği ve diyalog- ve Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesinin edindiği deneyim Seçmeli Protokol metninin hazırlanmasına yardımcı oldu ve BM

üstlenirken, İİKK (İsviçre İşkenceye Karşı Komitesi) işkencenin önlenmesi için norm ve mekanizmaların desteklenmesine ve özellikle alıkonulma mekanlarının düzenli olarak ziyareti sisteminin oluşturulmasına odaklandı.

³³ O zamandan beri AİÖK Avrupa'da 44 ülkeye 170'in üzerinde ziyaret gerçekleştirmiştir.

bünyesinde içinde oluşturulacak yeni sistem için tartışmasız bir rehber işlevi gördü.³⁴

ii) Amerika

Avrupa'daki bölgesel yaklaşımın bariz başarısı, pek çok Devletin ziyaret mekanizması oluşturmakta isteksiz olduğu Amerika kıtasında ne yazık ki fazla yankı bulmadı. 1985 yılında işkenceye özgülenmiş (konusal/tematik) bir sözleşme olarak bölgesel düzeyde benimsenen Amerikalılar Arası İşkencenin Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin hükümleri -özellikle kontrol mekanizmasıyla ilgili hükümler- hükümet dışı örgütlerin beklentilerinin çok gerisinde kaldı. Avrupa'da oluşturulan ziyaret mekanizmasından çok farklı olarak Amerikalılar Arası İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi, Devletlere, yalnızca, sözleşmenin uygulanmasıyla ilgili olarak aldıkları yasal, adli, idari ve diğer tedbirleri mevcut Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu'na rapor etmeleri konusunda bir yükümlülük getirmekteydi. Aslında, işkenceye karşı üç sözleşmenin içinde (1985 tarihli Amerikan Devletleri ve 1987 tarihli Avrupa Konseyi sözleşmeleri) Amerikalılar Arası İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi en zayıf kontrol mekanizmasını benimsemişti.³⁵

Bu gelişmenin ışığında İsviçre İşkenceye Karşı Komite ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu, bölgesel insan hakları hareketleriyle koordinasyon içerisinde, alıkonulma mekanlarına habersiz ziyaret sisteminin Amerika kıtasında da uygulanması için birlikte çalışmaya devam

³⁴ AİÖK çalışmalarıyla ilgili daha fazla bilgi için www.cpt.coe.int adresini ziyaret ediniz.

³⁵ Yine de belirtmek gerekir ki, Amerikalılar Arası İşkencenin Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesinin 8. maddesinin son paragrafına göre, “İlgili devletteki tüm iç hukuk yolları ve bağlantılı üst/temyiz başvuru yolları tüketildikten sonra, o devlet tarafından yetkisi tanınmış bulunan uluslararası organlar önüne götürülebilir.” Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesinin bu maddeyi yorumlaması, mahkemenin davayı yeniden gözden geçirmesi ve Amerikalılar Arası İşkencenin Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesine dayanarak sonuçlandırması anlamına gelmektedir. Bakınız, Villagen Morales vd. (sokak çocukları davası), 16 Kasım 1999 yargılaması, Inter-American Court of Human Rights, Ser. C, no. 63.

ettiler. 1987 yılında Uruguay'da 1988'de³⁶ Barbados'ta bölgesel bir istişare toplantısı yapıldı ve bu amaçla hükümet dışı bir örgüt kuruldu (Amerika Kıtasında İşkencenin Önlenmesi İçin Uzmanlar Komitesi).³⁷ Ancak, kısa sürede engeller ortaya çıktı. Başka sebeplerin yanı sıra mali gerekçelerle, Kosta Rika ve Uruguay dışında çok az sayıda Amerika Devletleri Örgütü üyesi ülke destek verebildi. Ayrıca, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonunun kendisi de insan hakları amaçlı başka bir bölgesel örgüt kurulması konusunda istekli değildi. Bu nedenle, fikrin taraftarları öngörülebilir bir gelecekte bölgesel çabaların başarılı olamayacağı gerçeğini kabullenerek dikkatlerini bir kez daha Amerika devletlerinin Seçmeli Protokolün kabulünde belirleyici bir rol oynadığı Birleşmiş Milletlere yönelttiler.³⁸

b) Evrensel yaklaşıma dönüş

i) Yeni bir Seçmeli Protokol taslağı

Çeşitlilik gösteren bölgesel sonuçların ve -1987 yılından beri yürürlükte olan- BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin hazırlanması sürecinin tamamlanması karşısında, uluslararası/evrensel bir ziyaret mekanizması sisteminin yeni bir gayretle desteklenmesi zamanı gelmişti. İsviçre İşkenceye Karşı Komite ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu, BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolüne ilişkin yeni bir taslağın hazırlanması ve desteklenmesi için güçlerini birleştirdiler. 1980'ler boyunca bu amaçla bir dizi danışma görüşmesi gerçekleştirildi. İsviçre İşkenceye

³⁶ Bkz. Grupo de Trabajo contra la Tortura, *Tortura: su prevención en las Américas. Visitas de control a las personas privadas de libertad*. Coloquio de Montevideo, 6-9 Nisan 1987, Montevideo, SCAT-ICJ, 1987, s.47-56.

³⁷ Başkanı Cardinal Evaristo Arns of Sao Paol'dur, üyeleri arasında diğerlerinin yanında Leandro Despouy (Arjantin), Nicholas Liverpool (Barbados), Denys Barrow (Belize), Belisario dos Santos (Brezilya), Elizabeth Odio Benito (Kosta Rika), Antonio Gonzales de León (Meksiko), Diego García Sayán and Juan Alvarez Vita (Peru), and Alejandro Artucio (Genel Sekter, Uruguay) vardır.

³⁸ İKK ve UHK dünyanın diğer kıtalarının böyle bir sistemi hayata geçirmek için henüz hazır olmadığını farz ediyorlardı.

Karşı Komite ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu, Amerikalılar Arası İşkencenin Önlenmesi Uzmanlar Komitesi ve İşkenceye Karşı Avusturya Komitesi ile bölgesel ittifak kurdular ve Kasım 1990'da Cenevre'deki BM merkezinde birlikte bir konferans düzenlediler.³⁹

Bu sürecin sonunda, 1980 yılında Kosta Rika tarafından Birleşmiş Milletlere sunulan metne dayalı olarak ve Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesinin kazandığı deneyimler ışığında –ki bu deneyim önleyici ziyaret sisteminin pratikte nasıl işleyeceğini göstermekteydi- güncelleştirilmiş ve genişletilmiş yeni bir Seçmeli Protokol⁴⁰ taslağı ortaya çıktı. Kosta Rika bir kez daha öneriyi destekleyerek taslağı, Ocak 1991'de resmen BM İnsan Hakları Komisyonuna sundu. Dolayısıyla, ilk girişimden on bir yıl sonra uluslararası/evrensel bir ziyaret sistemi fikri bir kez daha Birleşmiş Milletlerin kapısını çaldı.

ii) Evrensel yaklaşıma artan destek

Kosta Rika'nın yeni teklifi sadece insan hakları örgütlerinden değil Birleşmiş Milletler içerisinde de hemen destek buldu. Örneğin, BM İşkence Özel Raportörü Peter Kooijmans, önceki raporlarından birinde alıkonulma mekanlarına önleyici ziyaretlerde bulunulması sisteminin "BM'nin İşkenceye karşı yürüttüğü kampanyasıyla oluşturduğu yapının son noktası" olacağını belirtmekte tereddüt etmedi.⁴¹ Birkaç yıl sonra Viyana Deklarasyonu ve 1993 Dünya İnsan Hakları Konferansı Eylem Planı'nda "alıkonulma mekanlarının periyodik olarak ziyaret edilmesi

³⁹ Toplantı yaklaşık 20 ülkeden 40 uzmanı bir araya getirdi. Bu uzmanlar arasında İKK Başkanı Joseph Voyame, BM İşkence Özel Raportörü Peter Kooijmans ve AİÖK Başkanı Cassese de vardı.

⁴⁰ Bu metin; Avusturya İşkenceye Karşı Komitenin 1998'de Graz'da düzenlediği toplantıda yapılan (Manfred Nowak ve Renata Kicker adlı üyelerin anahtar rol oynadığı) pek çok sayıdaki değerlendirmenin ve Ekim 1990'da Floransa'da düzenlenen bir toplantıda Walter Kalin ve Agnes Dormenval (of the SCT), Andrew Clapham ve Antonio Cassese (European University Institute of Florence); Helena Cook (AI), Peter Kooijmans (BM İşkence Özel Raportörü) ve Jean Daniel Vigny (İsviçre Hükümeti) tarafından yeni bir taslağın geliştirildiği toplantının sonucunda ortaya çıkmıştır.

⁴¹ Peter Kooijmans tarafından rapor, UN Special Rapporteur on Torture, E/CN.4/1988/17, s. 21, paragraf 65.

sistemini kuracak olan ... İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolünün erkenden kabul edilmesi” istenilmekteydi.⁴² Yine de, Seçmeli Protokol önerisinin (18 Aralık 2002 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabulünden önce) tamamlanması on yıl sürecek karmaşık ve uzun bir görüşme sürecine yakalanacaktı.

2. Seçmeli Protokol taslağı hazırlamak üzere kurulan Çalışma Grubu: on yıllık bir süreç

a) Çalışma Grubunun kurulması

İnsan hakları konularıyla ilgili temel organ olan ve elli üç Üye Devletten oluşan BM İnsan Hakları Komisyonu, 3 Mart 1992’de İşkenceye Karşı Sözleşmeye bir Seçmeli Protokol taslağı hazırlamakla görevli açık uçlu bir Çalışma Grubu oluşturulmasına resmen karar vererek Kosta Rika’nın önerisinin gereğini yerine getirdi. Çalışma Grupları, BM sistemi içinde sözleşmelerin gündeme getirilmesi, tartışılması, görüşülmesi ve nihayetinde, birkaç yıl içerisinde kabul edilmesi için BM İnsan Hakları Komisyonunun sıklıkla kullandığı araçlardır. Çalışma Grupları sözleşmenin nihai içeriğini görüşen Devlet Temsilcileri delegasyonlarından oluşur. Her ne kadar sözleşmelerin nihai olarak görüşülmesi ve kabulü Devletlerin sorumluluğunda olsa da, sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler ve ek uzmanlar da görüşlerini Çalışma Gruplarına sunabilirler. Dolayısıyla Çalışma Gruplarının amacı, kabul edilmek üzere BM Genel Kuruluna sunulacak olan kesin bir sözleşme metni üzerinde mutabakata varmaktır. Seçmeli Protokol taslağını hazırlayacak açık uçlu Çalışma Grubu, adından da belli olduğu üzere, çalışmalarını belli bir süre içerisinde tamamlamakla bağlı değildi ve sadece BM İnsan Hakları Komisyonu üyeleri⁴³ değil tüm Devlet temsilcileri grup çalışmalarına katılabileceklerdi. Katılımcılar arasında Uluslararası Kızıl Haç Komitesi gibi uluslararası örgütler, BM İşkence

⁴² UN.Doc. A/CONF/157/23, paragraf 61.

⁴³ Sadece BM’ye üye devletler değil, aynı zamanda gözlemci statüsündeki devletler de Çalışma Grubuna katılabildi. Örneğin, resmi olarak Eylül 2002’ye kadar BM üye olmayan İsviçre çalışmalarına gayet aktif bir biçimde katıldı.

Özel Raportörü gibi uzmanlar ve İşkenceyi Önleme Derneği ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu gibi pek çok insan hakları örgütü de vardı. Çalışma Grubu içerisinde Kosta Rika merkezi bir rol oynamaya devam etti ve 10 yıllık çalışma süresi boyunca grubun Başkanlığını ve Raportörlüğünü üstlendi.⁴⁴

b) Çalışma Grubunun dinamikleri

On yıl süren Seçmeli Protokol taslağının görüşülmesi ve benimsenmesi süreci, somut bir önleyici ziyaret mekanizması oluşturulmasını destekleyen Devletler ile söz konusu mekanizmanın ya kapsamını daraltmak ya da hepten kurulmasını önlemek isteyen Devletler arasındaki yoğunlaşan kutuplaşmaya sahne oldu. Her geçen yılda, grupların konularını pekiştirmeleri ve argümanlarını rafineleştirmeleriyle görüşmelerde bir çıkmaza girildi ve grubun çalışmaları neredeyse on yıl uzadı.

Sürecin uzatılması ve bu şekilde Çalışma Grubunun gücünün tükenmesi Protokole muhalefet eden Devletlerin açıkça tercih ettikleri bir stratejiydi. Taktikleri arasında karara bağlanmış mevzular hakkında yeni teklifler ortaya koymak ve daha önceden tartışılmış konularda itiraz öne sürmek de vardı. Amaçları, tartışmaları uzatmak ve zamanı Çalışma Grubunun çabalarını kademe kademe yıpratmak için kullanmaktı.⁴⁵ Güçlü bir Seçmeli Protokolden yana olan devletler ise muhalif Devletlerin süruncemede bırakma taktiğini savuşturmaya ve Seçmeli Protokol lehine daha güçlü ve daha sofistike argümanlar geliştirmeye odaklandılar.⁴⁶ Nihai olarak, teknik ve hukuki görüş gibi son derece önemli materyaller ile

⁴⁴ Kısa bir ara dönem (1996-1999) boyunca, Raportör ve Başkan Carlos Vargas Pizarro’ya (Kosta Rika), Taslak Hazırlama Komitesi Başkanı Ann Marie Bolin Pennegard (İsviçre) yardımcılık etti.

⁴⁵ Grubun bir önceki Başkanı ve Raportörüne göre, “...Yıl ve yıl, Çalışma Grubu... metnin belli maddelerinin son halini alması konularında Bizans entrikalarına boğuldu. Protokol’ün gerçek amaçları yolunda ilerlemeye çalışanların sabrı ince ve usandırıcı bir pratik ile paramparça edildi.” ODIO BENITO, Elizabeth, «Protocolo Facultativo a la Convención contra la Tortura», Revista Costarricense de Política Exterior, C. 3 (2002), s. 85-90, s. 87.

⁴⁶ Çalışma Grubu ilerledikçe, bu argümanlar giderek daha çok, sadece 1990’da düzenli ziyaretlere başlamış olan Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi’nin değil, 1980’lerin sonunda kurulan BM mekanizmaları tarafından gerçekleştirilen ülke içi misyonların da pratik deneyimi üzerine kurulmaya başlandı.

delegasyonların önerilerindeki olası çelişkileri saptayarak ve muhaliflerin ortaya koyduğu teknik tuzaklara çözüm bulmalarını sağlayacak karşılaştırmalı öneri şemalarının yanı sıra Devlet delegasyonlarına önemli konularda tavsiyelerde bulunan hükümet dışı örgütlerin desteği ile etkin bir taraftarlık stratejisi geliştirdiler.

Çalışma Grubu içindeki gerilim hakkında bir fikir verebilmesi açısından 1988'de gerçekleştirilen yedinci oturum örnek gösterilebilir. 1988 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 50. yıldönümüydü ve sembolik anlamı açısından, pek çok kişi Seçmeli Protokolün nihai kabulünün de bu tarihte gerçekleşeceğini düşünüyordu. Oturumun sonunda İşkenceyi Önleme Derneği delegesi *“toplantı odasındaki atmosferden duyduğu kaygı ve üzüntüyü”* belirterek *“Seçmeli Protokolün sonuçlandırılması için bariz bir siyasi irade yoksunluğu [olduğunu]... delegasyonlar arasındaki yanlış anlama ve muazzam güvensizliğin, uluslararası toplumun beklentilerinin yanı sıra tüm işbirliği ruhunu da öldürdüğünü”* gözlemledi.⁴⁷ Bu engellerin üstesinden gelmek ve çalışmalarını tamamlamak Çalışma Grubunun dört yılını daha alacaktı.

c) Çalışma Grubunun temel uzlaşma noktaları

Çalışma Grubundaki bölünmeler 10 yıllık süreç içerisinde tekrar tekrar ortaya çıkan çeşitli temel konular etrafında dönmekteydi. Çalışma Grubunun mutabakat sağladığı ana hususlar aşağıda özetlenmektedir.⁴⁸

i) çoklu insan hakları mekanizmaları

Seçmeli Protokole getirilen en önemli itirazlardan biri, işkencenin önlenmesi için yeni bir mekanizmanın yaratılmasının gereksiz olduğu ve bu organın mevcut uluslararası ve bölgesel insan hakları organlarının çalışmalarını tekrarlayacağıydı. Bu itiraza destek mahiyetinde bazı Dev-

⁴⁷ Yedinci oturum boyunca İÖD-APT tarafından yapılan açıklamalar, Ekim 1998, UN.Doc. E/CN.4/1999/59, p.s. 19, paragraf 107.

⁴⁸ Bu el kitabının “Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolünün Açıklaması” başlıklı üçüncü bölümüne bakınız. Tartışmalı noktalar hakkında nihai metin madde madde ayrıntılı bir biçimde incelenmektedir.

letler ziyaret mekanizmalarının haddinden fazla sayıda olduğuna örnek olarak şunları belirttiler: İşkenceye Karşı Komite, İşkenceye Karşı Sözleşmenin 20. maddesi kapsamında Taraf Devletlere ziyarette bulunabilmektedir; Avrupa düzeyinde İşkenceyi Önleme Komitesi; Amerika kıtasında Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu ziyaretlerde bulunmaktadır; uluslararası düzeyde ise Uluslararası Kızıl Haç Komitesi 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve ek Protokolleri kapsamında ziyaretlerde bulunmaktadır. Bazı Devletler, Seçmeli Protokolün mevcut mekanizmalarla rekabetinin faydadan çok zarar getireceğine inanmaktaydı.

Seçmeli Protokol lehindeki argümanlar ise öngörülen ziyaret sisteminin farklı ve yenilikçi niteliği üzerinde yoğunlaşmaktaydı. Mevcut mekanizmalar ihlaller gerçekleştikten sonra harekete geçerken, yeni sistem ihlalleri engellemek üzere önceden müdahalede bulunacaktı. Ayrıca, mevcut mekanizmalar bir yüzleşme ortamı içerisinde ve kamuoyu önünde Devletleri kınarken, yeni sistem açık diyalog ve işbirliği süreci içerisinde ve gizlilik ilkesi çerçevesinde Devletlere yardım edecekti. Bundan da öte, İşkenceye Karşı Komite de dahil olmak üzere mevcut mekanizmalar ile yeni ziyaret organı arasındaki işbirliği yapılması da öngörülmekteydi.

ii) mali hususlar

Hali hazırda kaynak kısıtlılığından muzdarip olan Birleşmiş Milletlerin insan hakları sistemi içerisinde yeni bir mekanizma yaratılmasının getireceği mali yük de bu konuyla yakından ilgiliydi. Bu argümanı destekleyen Devletler, ziyaret mekanizmasının sadece Seçmeli Protokole taraf olan Devletlerce finanse edilmesini savunurken, diğerleri bunun, kısıtlı kaynaklara sahip Devletlerin Seçmeli Protokolü kabulü önünde bir engel teşkil edeceğini ileri sürmekteydiler. Ayrıca, yeni mekanizma Birleşmiş Milletler insan hakları sisteminin ayrılmaz bir parçası olacağından, tam bağımsızlığının ve tarafsızlığının sağlanması ve sözleşme organlarının finansmanındaki mevcut uygulamaları yansıtması açısından Birleşmiş Milletler olağan bütçesinden finanse edilmesi gerekmektedir. Görüşme süreci boyunca tekrar tekrar gündeme gelen mali tartışma, daha sonra kabul sürecinde de ortaya çıktı. Seçmeli Protokolün nihai metninde, Önleme Alt Komitesinin Birleşmiş Milletler bütçesinden finanse edileceği,

ziyaret organlarınca verilen tavsiyelerin uygulanması için de özel bir fon tesis edileceği öngörülmekteydi.

iii) önceden izin alınmaksızın tüm alıkonulma mekanlarına kısıtsız erişim

Seçmeli Protokolde öngörülen yeni ziyaret mekanizmasına verilecek yetkilerin kapsamı, Devletlerin ulusal egemenliklerine müdahale ve ulusal güvenlik konularındaki hassasiyeti sebebiyle, Çalışma Grubu içerisinde belki de en itilafli konulardan biriydi. Bazı Devletler “resmi olmayanlar” da dahil olmak üzere tüm alıkonulma mekanlarına kısıtsız erişime izin verilmesi konusunda özellikle sessiz kalarak, ziyaret edilebilecek yerlerin sınırlı bir listesinin çıkarılmasında ısrar ettiler. Aynı Devletler önceden izin alınmasına gerek kalmaksızın ziyaret mekanizmasının alıkonulma mekanlarına kısıtsız bir şekilde girişine itiraz etme eğilimindediler. Seçmeli Protokolün taraftarı olan güçlü Devletler, metne, alıkonulma yerlerinin hiçbir zaman sonlu olamayacak bir listesinin dahil edilmesi noktasında direnç gösterdiler ve protokolün kabul edilen metninde olduğu gibi, ziyaret edilecek “alıkonulma mekanlarının” geniş bir tanımının yapılmasında ısrar ettiler. Nihai olarak kabul edilen metinde de yansımaları bulunduğu üzere, aynı Devletler, sistemin önleyici niteliğinin –ki yeni protokolün amacı da buydu zaten- tam da düzenli olarak habersiz ziyaretlerde bulunulması imkanına dayandığını Çalışma Grubu’na hatırlattılar

iv) çekinceler

Çalışma Grubu içerisindeki diğer bölünmeler, Devletlerin, Seçmeli Protokolün nihai metninde izin verilmeyen çekince belirtme imkanı gibi daha ziyade teknik konular etrafında gerçekleşti. Uluslararası hukukta çekinceler, sözleşmenin “maksat ve kastına” aykırı olmadığı sürece, Devletlerin bir sözleşmenin belli hükümlerinden azat edilmek üzere yazılı beyanda bulunmalarına izin verilmesidir.⁴⁹ Bazı Devletler, Seçmeli Pro-

⁴⁹ 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, Madde 19(c).

tokole çekince konulabilmesi imkanının kabul sayısını teşvik edeceğini öne sürerken, diğerleri -1998 Uluslararası Ceza Mahkemesi ya da 1999 Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) gibi- önemli sözleşmelerde çekince belirtilmesine izin verilmemesi yönünde bir eğilim olduğunu hatırlattılar. Ayrıca, Seçmeli Protokolün Devletlere yeni yükümlülükler getirmediği ve çekincelerin ziyaret mekanizmasının etkinliğini zayıflatabileceği gibi nedenlerle, çekince konulma fikri, yeterli görülmedi.

v) ulusal yasalar

Bir başka tartışma konusu da, uyumun sağlanması ve ziyaret mekanizmasının etkililiği ile Devletlerin meşru çıkarları arasında bir denge kurulabilmesi amacıyla, Taraf Devletlerin ulusal yasalarında ziyaret mekanizmalarının yetkilerine açık göndermelerde bulunulması ihtiyacıydı. Ancak diğer devletler, ziyaret mekanizmasının kısıtsız ziyaret yetkisine sahip olmasını ve –mekanizma yerel mevzuatta yeterince yansıma bulmaması muhtemel olan uluslararası standartlara uyacağından– ulusal yasalara özel bir göndermede bulunulmaması gerektiğini savundular.⁵⁰ Ancak, ulusal ziyaret mekanizmalarının Seçmeli Protokole dahil edilmeyle bu husus gereksiz hale geldi.

vi) ulusal önleme mekanizmaları

Uluslararası ziyaret mekanizmasına ek olarak, orijinal taslak metninde olmayan, “ulusal önleme mekanizmaları”nın dahil edilmesi fikri ilk olarak 2001 yılında Meksika’da Çalışma Grubu’na önerildi. Bu öneri, tartışmanın 1999 itibarıyla girmiş olduğu çıkmazdan kurtulmasını sağladı. Ulusal önleyici mekanizma önerisini destekleyenler, Devletin bizzat hakların garantörü olduğunu ve dolayısıyla uygulamayı sağlamakta ana sorumluluğa sahip olduğunu öne sürmekteydiler. Pratik anlamda, ulusal

⁵⁰ Bkz. UN.Doc. E/CN.4/1999/50, 26 Mart 1999, paragraf 49. Ulusal yasamanın altında yer alma sorunu ayrı bir makalede yer almaktadır UN.Doc. E/CN.4/1999/WG.11/CRP.1, of 14 Ekim 1999, EK II, s. 19.

düzeyde faaliyet gösteren mekanizmaların ilgili ülkelerde sürekli olarak varlık göstermesi, düzenli ziyareti ve izlemeyi kolaylaştırıcaktı. Aslında, İşkenceye Karşı Komite ve Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi bu tür organların kurulmasını defalarca tavsiye etmişlerdi. Sonunda, fikri destekleyen ülkeler, ulusal insan hakları kurumlarının bağımsız ve tarafsız işleyişi için halihazırda ilkelerin mevcut olduğunu hatırlattılar.⁵¹

İnisiyatife karşı olan ülkeler, uluslararası bir sözleşme bünyesinde ulusal organlar oluşturulmasının bir emsal teşkil edeceğinden kaygı duymaktaydı. Samimi bir kaygı da, mevcut ulusal insan hakları kurumlarının gerekli bağımsızlığa ya da böyle bir rol üstlenme kapasitesine her zaman sahip olmamaları ve zayıf mekanizmaların Devletlerin ihlallerini örtbas edebileceği noktasındaydı. Nihai olarak kabul edilen metinde, Taraf Devletlere ulusal önleme mekanizmaları oluşturma yükümlülüğü ve bu mekanizmaların etkin olarak işleyebilmesi için bir dizi garanti getirilmiştir.

d) Çalışma Grubu oturumlarının özetleri

Karmaşık görüşme ve taslak sürecinin kronolojik gelişimi hakkında daha iyi bir fikir verebilmek amacıyla, aşağıda Çalışma Grubu'nun tüm oturumlarının özet bir açıklaması verilmektedir. Çalışma Grubu'nun ilk oturumu 19-30 Ekim 1992 tarihinde yapıldı.⁵² Bazı Devletler Kosta Rika taslağının mevcut haliyle kabul edilebileceğini savunsalar da, diğerleri metnin “kavramsal bir perspektifle” gözden geçirilmesi ve “tartışmanın arka planını oluşturan doküman” olarak alınmasını istediler. Taslak metnin madde madde ilk okunuşu ve tartışılması ikinci (25 Ekim – 5 Kasım 1993)⁵³ ve üçüncü (17-28 Ekim 1994)⁵⁴ oturumlara sarktı.

⁵¹ İnsan haklarının korunması ve desteklenmesi konusunda ulusal kurumların işleyişine ve statüsüne dair İlkeler (daha çok Paris İlkeleri olarak bilinen) 1991’de oluşturuldu ve Genel Kurulun resmi bir kararı ile onaylandı. UN.Doc. A/RES.48/134, 20 Aralık 1993.

⁵² Raportör-başkan Elizabeth Odio Benito'nun (Kosta Rika) Raporu, 2 Aralık 1992, UN.Doc. E/CN.4/1993/28.

⁵³ Raportör-başkan Jorge Rhenán Segura'nın (Kosta Rika) Raporu, 17 Kasım 1993, UN.Doc. E/CN.4/1994/25.

Dördüncü oturum sırasında (30 Ekim – 10 Kasım 1995)⁵⁵ Çalışma Grubu taslak metnin (madde 1-21) ilk okunuşunu tamamladı. Ancak, taslak metne getirilen yeni öneriler üzerinde uzlaşmaya varılamadı. Bu sebeple bu öneriler, takip eden oturuma kaldı. Bunlar arasında: Alt Komite heyetlerine uzmanların katılması ve bu konuda Devletlerin yapabileceği olası itirazlar (madde 10 ve 12); ve Taraf Devletin Alt Komite ile işbirliği yapmayı reddetmesi halinde İşkenceye Karşı Komitenin tavsiyeleri kamuoyuna açıklaması olasılığı (madde 14) vardı.

Taslak metnin ikinci okunuşuna Çalışma Grubu'nun beşinci oturumunda (14-25 Ekim 1996) başlandı.⁵⁶ İki temel hüküm hakkında (Devletlerin ülkelerindeki alıkonulma mekanlarının Alt Komite tarafından ziyaret edilmesine rıza göstermeleri [madde 1] ve Alt Komite ziyaretine Devlet tarafından izin verilmesi [madde 8]) ortaya çıkan tutumların uzlaştırılması güç olduğundan, bu hususların tartışılması bir sonraki oturuma kadar ertelendi. Ancak, altıncı oturumda (13 – 24 Ekim 1997)⁵⁷ da bir uzlaşmaya varılamadı. Dolayısıyla ikinci okuma, iki farklı hüküm - Seçmeli Protokolün ulusal yasalarla uyumluluğu (madde X)⁵⁸ ve olağanüstü koşullarda Devletlerin Alt Komite ziyaretlerine olası itirazları (madde 13)- daha ileride tartışılmak üzere ertelense de yedinci oturum (28 Eylül – 9 Ekim 1998)⁵⁹ süresince de devam etti.

Bu arada görüşmeler o derece tıkanmıştı ki İsviçre ve İsveç –o sıradaki Avrupa Birliği dönem Başkanı– Kosta Rika'yı “protokolü kurtar-

⁵⁴ Raportör-başkan Jorge Rhenán Segura'nın (Kosta Rika) Raporu, 12 Aralık 1994, UN.Doc. E/CN.4/1995/38.

⁵⁵ Raportör-başkan Carlos Vargas Pizarro'nun (Kosta Rika) Raporu, 25 Ocak 1996, UN.Doc. E/CN.4/1996/28.

⁵⁶ Raportör-başkan Carlos Vargas Pizarro (Kosta Rika) ve gayri resmi taslak hazırlama grubunun başkanı Ann Marie Bolin Pennegard'ın (İsveç) Raporu, 23 Aralık 1996, UN.Doc. E/CN.4/1997/33.

⁵⁷ Raportör-başkan Carlos Vargas Pizarro (Kosta Rika) ve gayri resmi taslak hazırlama grubunun başkanı Ann Marie Bolin Pennegard'ın (İsveç) Raporu, 2 Aralık 1997, UN.Doc. E/CN.4/1998/42.

⁵⁸ Ulusal yasalar konusunda Çin'in teklif ettiği numarasız madde.

⁵⁹ Raportör-başkan Carlos Vargas Pizarro (Kosta Rika) ve gayri resmi taslak hazırlama grubunun başkanı Ann Marie Bolin Pennegard'ın (İsveç) Raporu, 26 Mart 1999, UN.Doc. E/CN.4/1999/59.

mak için yeniden gayret etmeye” davet ettiler.⁶⁰ Bu çabalara rağmen, sekizinci oturum (4 – 15 Ekim 1999)⁶¹ sırasında sadece birkaç operasyonel hüküm kabul edilirken, uzun zamandır çözümsüz kalan hususlar, yani: Devletlerin ülkelerindeki alıkonulma mekanlarının Alt Komite tarafından ziyaret edilmesine rıza göstermeleri (madde 1); Alt Komite ziyaretine Devlet tarafından izin verilmesi (madde 8); Devletçe Alt Komiteye sağlanacak kolaylıklar (madde 12); ulusal yasalarla uyumluluk (madde X); ve olağanüstü koşullarda Devletlerin Alt Komite ziyaretlerine itirazı (madde 13) çözümsüz kalmaya devam etti.

Dokuzuncu oturum sırasında (12 – 31 Şubat 2001)⁶² tartışmaların merkezi Latin Amerika ve Karayipler Grubunun⁶³ desteğine güvenen Meksika’nın, uluslararası ziyaret mekanizmasına paralel olarak ulusal mekanizmalar kurulması yönündeki yenilikçi önerisiydi. Meksika’nın önerisi ulusal önleme üzerinde odaklanırken, İsveç, başlangıçtaki fikir olan uluslararası mekanizma üzerinde yoğunlaşan ancak tamamlayıcı ulusal mekanizmalara da açık kapı bırakan başka bir taslak metni Avrupa Birliği adına sundu. Bu yeni öneri tartışmanın dinamiklerini köklü bir şekilde değiştirerek yeniden canlanmasını sağladı ve kilitlenmenin çözümlenmesini sağlamaları açısından da Kosta Rika tarafından memnuniyetle karşılandı.⁶⁴

⁶⁰ ODIO BENITO Elizabeth, op.cit., p.87.

⁶¹ 1992’deki ilk oturuma da başkanlık etmiş olan, sekizinci oturumun raportör-başkanı Elizabeth Odio-Benito’nun raporu (Kosta Rika), 2 Aralık 1999, UN.Doc. E/CN.4/2000/58.

⁶² Raportör-başkan Elizabeth Odio Benito’nun (Kosta Rika) Raporu, 13 Mart 2001, UN.Doc. E/CN.4/2001/67.

⁶³ GRULAC BM’deki dört bölgesel gruptan biridir. Diğer üç grup ise şunlardır; Afrika Grubu, Asya Grubu ve WEOC (Western Europe-Batı Avrupa, United States of America-ABD, Kanada-Kanada, Avustralya-Australia ve Yeni Zelanda New Zealand). Ek olarak, Avrupa Birliği, Orta ve Doğu Avrupa Devletleri, Arap Ülkeleri Topluluğu ve JUSCANZ (Japan, the United States of America, Canada, Australia and New Zealand).

⁶⁴ Bu oturumda Kosta Rika temsilcisi “Çalışma Grubunun Kosta Rika tarafından önerilen Seçmeli Protokol orijinal taslağı üzerinde, geçen 9 yıl boyunca bir uzlaşmaya varamadığını, o yüzden yeni öneriler üzerinde çalışılmaya başlanmasının zamanının geldiğini kabul ederek, Kosta Rika delegasyonunun Meksika ve İsveç tarafından sunulan yeni fikirleri memnuniyetle karşıladığını ifade etmiştir.” UN.Doc. E/CN.4/2001/67, 13 Mart 2001, paragraf 17.

Çalışma Grubu’nun onuncu ve son oturumuna (14 – 25 Ocak 2002)⁶⁵ BM organlarının “nihai ve esas metnin uygun biçimde tamamlanması” yönündeki artan baskıları hakimdi.⁶⁶ Devletler arasında bir uzlaşmaya varılamayan oturumu sonuçlandırabilmek amacıyla başkan-raportör Ms. Elizabeth Odio-Benito alternatif bir metin sunma kararı aldı. Yeni uzlaşma metni Çalışma Grubu’nda geçmiş on yıl içerisinde çoğunluğun desteğini almış olan tartışma unsurlarını, Meksika ve İsveç taslaklarında yer alan hususlar da dahil olmak üzere bir araya getiriyordu. Bu şekilde, Raportör/Başkan başlangıçtaki önerinin amaçlarını ve iç tutarlılığını bozmayacak kabul edilebilir bir uzlaşmaya varmaya çalıştı.

Taslak metni Çalışma Grubu’nun oybirliğiyle desteğini almadığından, bazı Devletler tartışmalı konularda uzlaşmaya varılacak bir çözüm bulunabilmesi için en az bir oturum daha toplanılması gerektiğini savundular. Ancak, hükümet dışı örgütlerin yanı sıra Devlet delegelerinin çoğunluğu, bu metnin elde edilebilecek en iyi uzlaşma olduğuna ve görüşmelerin uzamasının ters tepeceğine inanmaktaydılar. Kosta Rika delegesinin deyişiyle “*etkin önleme mekanizmalarının lehinde olmayan delegasyonların –ki bunların çoğu İşkenceye Karşı Sözleşmeyi imzalamışlardır– kendi görüşlerini zorla kabul ettirmelerine ve tartışmayı gereksiz yere uzatmalarına izin vermemeliyiz.*”⁶⁷ Bu gerilim ortamında, başkan-raportör Çalışma Grubu’nun nihai raporunu, iki Ek ile birlikte oturumun sonunda grubun ve daha sonra da İnsan Hakları Komisyonu’nun onayına sundu. Eklerden birincisi (Başkanın/Raportörün Önerisi alt başlıklı) yeni Seçmeli Protokol taslağıydı. İkincisi ise ilk protokol taslağını ve son iki yılın tartışmalarında önerilen taslakları içermekteydi.⁶⁸

⁶⁵ Raportör-başkan Elizabeth Odio Benito’nun (Kosta Rika) Raporu, 20 Şubat 2002, UN.Doc. E/CN.4/2002/78

⁶⁶ 2001 BM İnsan Hakları Komisyonu’nun Resmi Kararı, 23 Nisan 20010, UN.Doc. E/CN.4/RES/2001/44.

⁶⁷ UN.Doc. E/CN.4/2002/78, 2 Şubat 2002, sayfa 26, paragraf 112.

⁶⁸ Aşağıda sayılan dokümanlar EK II’de yer almıştır: 1) 1991’de Kosta Rika tarafından sunulan ilk tasarı; 2) ilk okumada Çalışma Grubunca kabul edilen maddelerin metni; 3) GRULAC’ın onayıyla 2001 yılında Meksika tarafından teklif edilen alternatif Protokol taslağı (31 Maddeden oluşmakta); 4)İsveç’in Avrupa Birliği adına 2001 yılında sunduğu “İlk Seçmeli Protokol Taslağına Yeni ve Revize Maddeler Eklenmesi Teklifi” (26 Madde-

e) Hükümet dışı örgütlerin görüşme sürecindeki rolü

Çalışma Grubu'nun on yıl süren taslak ve görüşme sürecinde bir çok uluslararası hükümet dışı örgütler aktif rol aldı. Özellikle İşkencenin Önlenmesi Derneği, diğer birkaç örgütle koordinasyon içerisinde, Çalışma Grubu'nun her oturumuna katıldı, diğer örgütlerle birlikte teknik uzmanlık sağladı ve gerekli oldukça lobi faaliyeti yürüttü.⁶⁹

Hükümet dışı örgütler bütün bir taslak hazırlama sürecini yakından izlediler ve bu sürece katkıda bulundular. Süreci, gözaltı yerlerinin işkenceyi önlemek amacıyla ziyaret edilmesi şeklindeki mevcut uygulamanın yanı sıra uluslararası insan hakları standartlarına doğru yönlendirmeye çalıştılar. Bu, Devlet delegasyonlarına yönelik aktif lobi faaliyetlerinin yanı sıra, önemli konularda taslak metnin madde madde analizi ve Çalışma Grubu'nun 2001 yılındaki dokuzuncu oturumu itibarıyla mevcut taslak metinlerin karşılaştırmalı tabloları gibi dokümanları ortaya koymakla sağlandı. Bu katkılarla Seçmeli Protokol lehine somut argümanların formüle edilmesine yardımcı olundu ve olumsuz önerilerin kabul edilmemesi yönünde kesin uyarılarda bulunuldu. Sonuç itibarıyla bu da, Çalışma Grubu'nun çalışmalarının bitiminde başkan/raportör tarafından sunulan bütünlüklü bir nihai taslağın ortaya çıkmasına katkıda bulundu.

4. BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolünün nihai olarak kabulü

den oluşmakta); ve 5) Çalışma Grubunun son oturumu sırasında 2002 yılında ABD tarafından sunulan ve uluslararası ziyaret mekanizmasını tamamen ortadan kaldıran ve İKK'nın mevcut olan önceden izin dahilinde ziyarette bulunma yetkisini genişleten yeni bir "Alternatif Seçmeli Protokol Taslağı" (15 Maddeden oluşmakta) Bu son doküman Çalışma Grubunca tartışılmamıştır bile.

⁶⁹ 10 yıllık taslak sürecinde önde gelen hükümet dışı örgütler arasındaki tek önemli anlaşmazlık noktası, uluslararası mekanizmanın yanı sıra önleyici ulusal mekanizmaların taslak metne dahil edilmesi teklifi olmuştur. Bazı hükümet dışı örgütler başlangıçta önleyici ulusal mekanizmaların eklenmesinin Seçmeli Protokolü zayıflatacağından endişe duymuşlardır. Ancak katılan tüm hükümet dışı örgütlerin başkan tarafından sunulan uzlaşma metnini desteklemişlerdir.

a) BM'de kabul süreci: oylama ya da konsensüs?

BM sistemi içerisinde bir insan hakları sözleşmesinin kabulü, taslak metnin bir dizi Birleşmiş Milletler organınca -İnsan Hakları Komisyonu, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Genel Kurulun Üçüncü Komitesi ve BM Genel Kurulu- tarafından tartışılması ve onayıyla gerçekleşir. Bu basamakların her birinde, uluslararası bir sözleşme konsensüs ya da oy çoğunluğuyla kabul edilebilir.

Uluslararası hukukta konsensüs yoluyla kabul, genellikle, karmaşık bir uluslararası görüşme sürecinin ürünü olan bir taslak metnin oybirliğiyle destek görmesi anlamına gelir. Etkin ve güçlü sözleşmeden yana olan Devletler açısından konsensüs sağlama süreci, bir sözleşmenin en yenilikçi maddelerinin uluslararası pazarlık sürecinde asgari ortak bileşene indirgenmesi riskine vurgu yapmaktadır. Sözleşmeye karşı olan Devletler açısından ise konsensüsün avantajı, bir insan hakları sözleşmesine karşı oy kullanmak sebebiyle köşeye sıkıştırılmaktan kaçınabilmelerini ve görüşlerinin nihai metinde yer almasını sağlamasıdır.

Konsensüs, Devletler arasındaki ciddi görüş ayrılıklarını gizlese de,⁷⁰ uluslararası toplumun resmi olarak insan haklarına bağlı olduğunu göstermesi açısından kritik bir değer taşımaktadır. Bu nedenle Birleşmiş Milletlerin genel uygulaması, uluslararası insan hakları sözleşmelerinin kabulünde konsensüs sağlamaya çalışmak olmuştur.⁷¹ Ancak, bu kuralın istisnaları uluslararası insan hakları hukukunun "en temel taşları" olmuştur: 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1966 Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ve 1966 Uluslararası Medeni ve

⁷⁰ Bu sebeple, konsensüs yoluyla benimsenen pek çok uluslararası insan hakları sözleşmesi geniş ve cömert bir çekince rejimine izin vermektedir. Bu, belli bir hükme katılmayan Devletlerin, metnin geneli için bir konsensüsü kabul etmelerini ve aynı zamanda da belli bir yükümlülükle bağlanmalarını sağlar.

⁷¹ Örneğin bunlar arasında: CEDAW (KKHAKS-1979); CAT (İKS 1984); Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989); Göçmen İşçilerin ve Ailelerinin Haklarının Korunması İçin Uluslararası Sözleşme(1990); CEDAW Seçmeli Protokolü (1999) ve Çocuk Hakları Sözleşmesi Seçmeli Protokolleri (2000) sayılabilir. Liste bunlarla sınırlı değildir.

Siyasi Haklar Sözleşmesi (sözleşmelere ait protokoller de dahil olmak üzere).⁷² Yakın tarihlerde Haziran 1998’de Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü’nün tarihi önem taşıyan kabulü de oy çoğunluğuyla gerçekleşmiştir.

Bu önemli istisnalara rağmen, sürecin başındaki genel beklenti BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolünün “yazılı olmayan konsensüs kuralı” ile kabul edilmesiydi. Ancak Çalışma Grubu içerisindeki süre giden fikir ayrılıkları dikkate alınarak, 1998 yılı itibarıyla sürecin bazı aktörleri metnin oya sunulması olasılığını kabul ediyorlardı.⁷³ Bir kaç yıl sonra, Çalışma Grubu ilerleme kaydedemedikçe bu fikir, önde gelen uluslararası hükümet dışı örgütler tarafından da desteklenmeye başlandı.⁷⁴ Aynı anda, en isteksiz olan delegasyonlar “böyle önemli bir metnin oya sunulmasının müessif”⁷⁵ olacağını savunarak, konsensüs sağlanana dek Çalışma Grubu’nun uzatılmasına taraf oldular. Ancak başkanın/raportörün nihai taslak metnini sunduğu 2002 yılına kadar konsensüse ulaşamadığı durumda yakın bir gelecekte konsensüse ulaşabileceğini umut etmenin mantıksız olacağı ortadaydı.⁷⁶ Bu nedenle oylama

72 Uluslararası ilişkilerdeki iki kutuplu bölünme ortamının yaşandığı Soğuk Savaş sırasında önemli haklar ve denetleyici mekanizmalar konusunda konsensüse ulaşmak özellikle zordu.

73 Taslak Komitesinin o zamanki başkanı olan Ann Marie Bolin Pennegard “Protokolün kabulüne karşı olanlar sadece küçük bir azınlık ise, oylama[nın düşünülebileceğini]” belirtmişti. Bkz. BOLIN PENNEGARD Anne, “An Optional Protocol based on prevention and cooperation”, in DUNER Bertil (ed.), An End to Torture: Strategies for its Eradication, London/New York, Zed Books, 1998, pp.40-60, p.57.

74 “... yakın tarih göstermiştir ki oylamaya gidilmesi gerçekte Devletlerin çoğunluğunca desteklenen güçlü bir insan hakları sözleşmesinin kabulüyle sonuçlanmakta ...” iken “... konsensüsün mutlak bir norm olarak yorumlanması sadece çok kısıtlı bir azınlığın görüşlerini yansıtan belirsiz asgari standartlara dayanan uzlaşma metinlerinin kabulüne yol açmaktadır...” Çalışma Grubu Başkanı Elizabeth Odio Benito’ya hitaben yazılan ve Uluslararası Af Örgütü Genel Sekreteri Kate Gilmore, Human Rights Watch Yöneticisi Kenneth Roth, ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu Genel Sekreteri Louise Doswald-Deck tarafından imzalanan ortak mektup, 27 Temmuz 2001 (AI referans numarası: 80451/004/2001s) (kopyası kurumsal dosyalardadır.)

(AI referans numarası: 80451/004/2001s) (kopyası resmi dosyalardadır.)

75 UN.Doc.E/CN.4/2002/78, paragraf 61, s. 16.

76 Çocuk Hakları Sözleşmesinin (1989) iki Protokolünün BM Genel Kurulunda 24 Mayıs 2000’de konsensüsle kabul edilmesinin olumsuz sonuçları, İKS Seçmeli Protokolünün oy çoğunluğuyla kabul edilmesini destekleyenler tarafından ileri sürülen argümanları güçlendirdi.

tarafтары, Çalışma Grubu’nun uzatılmasının sadece verimsiz olmakla kalmayıp, Protokolün sonu anlamına geleceğini belirttiler.

b) Seçmeli Protokolün nihai kabulüne doğru atılan adımlar

Seçmeli Protokolün benimsenmesi ve Devletlerce imza ve onaya açılabilmesi için, öncelikle yukarıda sayılan Birleşmiş Milletler organlarınınca verilen bir dizi kararlar kabul edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla birinci aşama, o yıl içerisinde Seçmeli Protokolün BM Genel Kurulunca kabul edilmesi çağrısında bulunan İnsan Hakları Komisyonu kararıyla kabulüydü.

i) İnsan Hakları Komisyonu

Çalışma Grubu’nun Ocak 2002’deki onuncu oturumunu takiben, Kosta Rika grubun görevinin uzatılmasını talep etmemeye ve kabul sürecine devam etmeye karar verdi. Dolayısıyla aynı yılın Mart ayında İnsan Hakları Komisyonu’na bir karar sunarak, Üye Devletleri başkan/raportör tarafından hazırlanan taslağı kabul etmeye ve kabulden sonra da metni Ekonomik ve Sosyal Konsey’e ileterek kabul sürecini devam ettirmeye davet etti. Kosta Rika, süreç ve metnin kendisi hakkında Devletler arasında süre giden fikir ayrılığının ışığında, kabul sürecinin pürüzsüz gitmesi olasılığının oldukça düşük olduğunun ve konsensüsten ziyade oylama talep edileceğinin tamamen farkındaydı. Bu nedenle, birçok Devletin ve hükümet dışı örgütlerin desteğiyle etkin bir taraftarlık stratejisi oluşturmak, metnin olaylı bir kabul sürecinden geçirilebilmesi için esastı.

İlk engel, konunun İnsan Hakları Komisyonu’nun kabulüne sunulduğu 25 Nisan 2002’de ortaya çıktı. Seçmeli Protokol hakkında karar sunulurken, Kosta Rika delegasyonu kararın konsensüsle kabul edilmesini umut ettiklerini belirtti. Bu noktada Küba, Kosta Rika’nın Seçmeli Protokol hakkında karar taslağında bir “değişiklik” önerisi sunarak, Çalışma Grubu’na bir yıl uzatma verilmesini talep etti; ki bu protokolün

temel amaçlarının etkin bir şekilde ortadan kaldırılması anlamına geliyordu.⁷⁷ Kosta Rika'nın bunun değişiklik olarak mı değerlendirilmesi gerektiği yoksa tamamen yeni bir öneri mi olduğunu sorgulaması karşısında,⁷⁸ Küba önerisini geri çekerek bunun yerine "eylemsizlik talebi" teklifi getirdi. Esasında Komisyonun tartışma konusu hakkında karar verme yeterliliği olmadığını ima eden bu prosedürel talep, belli bir ülkede insan haklarının durumuyla ilgili kararları engellemek amacıyla (genelde, kararın siyasi olduğu bahanesiyle) geçmişte de ülkelerce kullanılmıştı. Komisyonun yetkisi dahilinde olduğu açık olan bir insan hakları sözleşmesi ya da konusal bir konu hakkında daha önce hiç bu tür bir talep ileri sürülmemişti. Süreç, "eylemsizlik talebinin" oylanmasını gerektirdi. Uzun bir tartışmadan sonra, talep 21 kabul ve dört çekimser oya karşılık 28 ret oyuyla reddedildi.

Bu oylamadan hemen sonra aynı gün içerisinde, Kosta Rika'nın İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü taslağının kabul edilmesine yönelik kararı⁷⁹ oya sunuldu. Protokol, İnsan Hakları Komisyonu'nda yapılan oylama sonunda **29 kabul, 10 ret ve 14 çekimser oyla** kabul edildi.

ii) Ekonomik ve Sosyal Konsey

Haziran 2002'de Seçmeli Protokol taslağı, kabul sürecinin ikinci adımı olarak Ekonomik ve Sosyal Konsey'in önüne geldi. Bu forumda da kabul, etkili Devletlerin muhalefetiyle kolay olmadı. Özellikle, Seçmeli Protokol taslağının kabulünü talep eden karar ESK tarafından oylanmadan hemen önce, Birleşik Devletler, halihazırda İnsan Hakları Komisyonu'nun kabul etmiş olduğu Seçmeli Protokol kararında değişiklik yapılması önerisini sundu.⁸⁰ ABD'nin teklifi, 15 Devletin kabul, 8 Devletin çekimser oy vermesine rağmen, 29 oyla reddedildi. Bunu takiben, Seçme-

⁷⁷ Küba tarafından sunulan Taslak Karar, UN.Doc. E.CN.4/2002/ L.5, kararın biri dışında tüm operasyonel paragraflarını ortadan kaldırmıştır.

⁷⁸ Kosta Rika bu konunun oylanmasını teklif etmiştir.

⁷⁹ İnsan Hakları Komisyonunun Nisan 22/24, 2002 tarihli kararı UN.Doc. Res.2002/33

⁸⁰ ABD tarafından teklif edilen taslak karar, UN.Doc. Res.E/2002/L.23

li Protokol taslağının kabulünü öneren karar⁸¹, 24 Temmuz 2002'de Ekonomik ve Sosyal Konsey üyelerinin çoğunluk oyuyla kabul edildi. Oylamada, **35 kabul, 8 ret ve 10 çekimser oy kullanıldı.**⁸²

iii) Genel Kurul

Genel Kurul Üçüncü Komitesi

Taslak metin, değerlendirilmek üzere, sosyal, insancıl ve kültürel konularda uzmanlaşmış bir komite olan Genel Kurul Üçüncü Komitesi'ne iletildi. Üçüncü Komite'nin Kasım 2002'deki toplantısında, kabul sürecini duraklatmaya teşebbüs sırası Japonya'daydı. Japonya delegasyonu sözleşmenin mali sonuçlarının değerlendirilmesi için oylamanın 24 saat ertelenmesini talep etti. Kısa bir tartışmadan sonra, öneri 85 ret, 12 kabul ve 43 çekimser oyla reddedildi. Bu yenilgiden hemen sonra ABD tekrar müdahale ederek, ziyaret mekanizmasının sadece Protokole Taraf Devletlerce finanse edilmesi yönünde Seçmeli Protokol taslağında bir değişiklik yapılmasını önerdi.⁸³ Bu öneri, 98 Üye Devlet tarafından reddedildi; 37 ülke çekimser kalırken, sadece 11 kabul oyu kullanıldı.⁸⁴

Daha sonra konunun kendisi oylamaya sunulabildi ve 7 Kasım 2002 tarihinde Seçmeli Protokol taslağının kabulü kararı⁸⁵ Genel Kurul Üçüncü Komitesi'nde **104 kabul, 8 ret ve 37 çekimser oyla** kabul edildi.⁸⁶

BM Genel Kurul Toplantısı

⁸¹ 24 Temmuz 2002 tarihli ECOSOC-ESK Kararı, UN.Doc. Res. 2002/27

⁸² ECOSOC-ESK 54 Üye Devletten oluşmaktadır.

⁸³ Bkz. ABD tarafından teklif edilen taslak UN. Doc. A/C.3/57/L.39. Bu noktada İnsan Hakları Komisyonu ve ESK tarafından kabul edilmiş olan Seçmeli Protokol taslak metni, uluslararası mekanizmanın BM olağan bütçesinden finanse edilmesini öngörüyordu.

⁸⁴ Genel Kurul'daki oylama sırasında Norveç delegesi "... dünyadaki en zengin Devletlerden ikisinin, on yıldan uzun süredir tartışılmakta olan ve bu süre zarfında mali sonuçları olduğu bilinen bir projenin mali sonuçları hakkında bu kadar endişeli olmasının şaşırtıcı [olduğunu]..." belirtmekten kendini alamadı; BM Genel Kurulu Üçüncü Komitesinde Norveç delegesinin sözleri, 7 Kasım 2002. Cf. aynı tarihli basın açıklaması AG/SHC/604

⁸⁵ Genel Kurul Üçüncü Komitesinin 7 Kasım 2002 tarihli Kararı Doc. A/C.3/57/L.30

⁸⁶ 2002 yılında BM 191 Üye Devletten oluşuyordu.

Bu oylama Seçmeli Protokolün kabul sürecindeki son aşama olan Genel Kurul toplantısına ulaşmasını sağladı. Tüm Birleşmiş Milletler üyesi Devletler, hem Üçüncü Komite, hem de genel oturuma katıldıklarından, ilk oturumda onaylanan kararın ikincisinde de kabul edileceğini beklemek makuldü. Ancak kabul sürecinde görülen emsallere bakıldığında, hiçbir şey kesin sayılmazdı. Bu nedenle, Jean-Jacques Gautier'in uluslararası/evrensel bir ziyaret mekanizması oluşturulması fikrini ortaya koymasından 30 yıl, Kosta Rika'nın teklifi resmen Birleşmiş Milletlere sunmasından 20 yıl sonra ve on yıl süren bir taslak ve görüşme süreci neticesinde Seçmeli Protokolün kabul aşamasına gelmesi abidevi bir olaydı.

18 Aralık 2002'de BM Genel Kurulu, İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü müthiş bir çoğunluk oyuyla; **127 kabul, 4 ret ve 42 çekimsiz oyla** kabul etti.⁸⁷

c) Kabul sürecindeki eğilimler

Seçmeli Protokolün nihai olarak kabulüyle sonuçlanan dört oylama bazı açık eğilimleri ortaya koymaktadır.⁸⁸ Birincisi, kısa bir süre içinde sözleşmeye verilen desteğin belirgin bir şekilde artmasıdır. Nisan 2002'de İnsan Hakları Komisyonu'nda 29 kabul oyundan, aynı yılın Temmuz ayında Ekonomik ve Sosyal Konsey'de 35 kabul oyuna ulaşılmıştır -ki bu organlar sırasıyla 53 ve 54 Devletten oluşmaktadır. BM üyesi 191 Devletten oluşan Genel Kurul'da ise Kasım 2002'deki Üçüncü Komite oylamasında 104 kabul oyundan, aynı yılın Aralık ayında Genel Kurul toplantısında 127 oya ulaşılmıştır.

Desteğin artması Devletlerin Seçmeli Protokole muhalefetlerinin belirgin biçimde zayıflamasına ve belgeye karşı muhalefeti harekete geçirmeye çalışan Devletlerin artan bir şekilde izolasyonuna tekabül etmektedir. Seçmeli Protokole karşı muhalefetin harekete geçirilmesi, kabul

⁸⁷ Genel Kurul Üçüncü Komitesinin 7 Kasım 2002 tarihli Kararı Doc. A/C.3/57/L.30

⁸⁸ Bu dört kararın her biri hakkında ülke bazında oylama kayıtları için Bkz. EK 4.

süreci boyunca gözlemlenen başka bir eğilimi de içermekteydi: kabulü engellemek için muhalif Devletlerin çeşitli türden prosedürel manevraları suiistimal etmesi. Bu girişimler nihayetinde sonuçsuz kaldı ve Seçmeli Protokol aleyhine İnsan Hakları Komisyonu'nda ve Ekonomik ve Sosyal Konsey'de 10 ret oyundan, Üçüncü Komite'de 8 ve son olarak de Genel Kurul'da 4 ret oyuna gelindi (ABD, Marshall Adaları, Nijerya ve Palau). Seçmeli Protokole karşı önceden ret oyu kullanmış olan ancak son oylamada çekimsiz kalmayı tercih eden, içlerinde Çin, Küba, Mısır, İsrail, Japonya, Libya, Suudi Arabistan, Suriye ve Sudan'ın da olduğu bazı Devletlerin tutum değişikliği özellikle dikkate değerdi.

Seçmeli Protokolün kabul sürecinden alınacak en önemli derslerden biri; ki gelecekte yenilikçi insan hakları sözleşmeleri için muhakkak göz önüne alınacaktır, protokolün BM İnsan Hakları Komisyonu'nda kritik aşamayı geçmesinden sonra, Devletler ve bölgesel gruplar arasında kendi kendini harekete geçiren bir dinamiğin ortaya çıkması ve bu dinamiğin aşamalı bir şekilde bazıları oldukça şaşırtıcı olan yeni ve daha sıkı ittifakları yaratması olmuştur. Bu, Seçmeli Protokolün Genel Kurul'daki son kabul aşamasında çoğunluk desteği görmesini sağlamıştır. Başka bir deyişle bir kartopu etkisiyle, dünyanın en güçlü Devletlerinden bazılarının süreci raydan çıkarmak için ortaya koydukları diplomatik çabalara rağmen, Seçmeli Protokole verilen destek artmaya devam etmiştir. Ancak hepsinin üzerinde, uluslararası kamuoyuna çok açık bir mesaj iletilmiştir, *"meşruiyeti şüpheli olan bir konsensüs hilesi olmaksızın, uluslararası toplumun çoğunluğunu dikkate alma zamanı gelmiştir"*⁸⁹

d) Kabul sürecinde taraftarlık stratejisi

Bu olumlu eğilimler ve Seçmeli Protokolün nihai kabulünde elde edilen başarı, destek veren Devletlerin ve kararlı hükümet dışı örgütlerin başını çektiği etkin bir taraftarlık stratejisiyle mümkün olmuştur. Bu stra-

⁸⁹ Kosta Rika delegasyonu adına BM'de yaptığı açıklamada, Dışişleri Bakanı Yardımcısı Sn. Elayne White'in müdahalesi, alıntılan ODIO BENITO Elizabeth, op. cit., p. 90.

teji, muhalefeti etkisizleştirmek ve güçlü ittifaklar kurmak yoluyla metne mümkün olan geniş desteği sağlamaktı. Bu, Devletlerin ve hükümet dışı örgütlerin, bazı ülke başkentlerinin ve bölgesel toplantıların yanı sıra hem Cenevre hem de New York'ta sürdürdükleri yoğun lobi çalışmasıyla mümkün oldu.

Bu yaklaşımın dikkate değer bir etkisi oldu. Hükümet dışı örgütlerin işbirliğiyle bazı Latin Amerika ve Avrupa ve daha sonra da Afrika Devletlerinin yönlendirmesiyle, giderek genişleyen ve güçlenen ittifaklar kuruldukça Devletler ve bölgesel gruplar arasında olumlu bir dinamik oluştu. Bu şekilde, giderek büyüyen bir grup çekirdek Devlet, bazıları oldukça etkili olan Devletlerin inisiyatifi engelleme yönündeki prosedürel manevralarını ve diplomatik çabalarını etkin bir şekilde bloke ederken, aynı anda diğer Devletlerin de bazen beklenmedik desteğini de kazandılar. Böylece, Seçmeli Protokol farklı BM organlarından geçerken yavaş ancak tutarlı bir şekilde destek toplayarak, İnsan Hakları Komisyonu'ndaki anlaşmazlık yaratan oylamadan nihai oylamaya doğru ezici çoğunlukla kabul yönünde ilerledi.

Dışarıdan gözlemcileri etkileyen ve diğer uluslararası sözleşmelerin kabul süreci için de öğretici olan taraftarlık stratejisinin ürünü, Seçmeli Protokolü destekleyen Devletlerin ve hükümet dışı örgütlerin aktif, koordine ve ısrarcı çabalarıyla elde edildi. İşkenceyi Önleme Derneği, dünyanın önde gelen 11 uluslararası insan hakları örgütü ile etkileyici bir koalisyon oluşturmanın yanı sıra, tarihsel ortakları olan Uluslararası Hukukçular Komisyonu, Uluslararası Af Örgütü ve İşkenceye Karşı Dünya Örgütü ile güçlerini birleştirdi.⁹⁰ Koalisyon, mümkün olan en geniş destekle BM tarafından en kısa sürede kabul edilmesini sağlamak için, taslak metnin arkasına tüm ağırlığını koydu. Sürekli bir taraftarlık kampanyasıyla hükümet dışı örgütler, yaygın (küresel) ağlarını harekete geçirmek ve

⁹⁰ Uluslararası hükümet dışı örgütler koalisyonu şunlardan oluşmaktaydı: Uluslararası Af Örgütü, İşkencenin Önlenmesi Derneği, Human Rights Watch, Uluslararası Hukukçular Komisyonu, İşkencenin Kaldırılması İçin Uluslararası Hristiyan Eylem Federasyonu, Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu, Uluslararası İnsan Hakları Cemiyeti; Uluslararası İnsan Hakları Hizmetleri, İşkence Mağdurları için Uluslararası Rehabilitasyon Konseyi; İşkence Mağdurları için Redress Vakfı, ve İşkenceye Karşı Dünya Örgütü

tüm alanlarda farklı lobicilik aktiviteleri sürdürmek yoluyla Seçmeli Protokolün Birleşmiş Milletlerin farklı organlarından geçişinde destek verdiler.

Hükümet dışı örgütlerin koalisyonu, Seçmeli Protokolün uluslararası, bölgesel ve ulusal düzeylerde kabulünü sağlamak amacıyla taraftar Devletlerle işbirliği yaptı. BM içerisinde, hükümet dışı örgütler koalisyonu ve taraftar Devletler güçlerini birleştirerek diğer Devlet delegasyonlarına hem Cenevre, hem de New York'ta lobi faaliyeti yapmak suretiyle, görüşmelerde ve oylama sürecinde açığa çıktığı üzere, bu Devletlerin doğrudan desteğini aldılar.

Bölgesel düzeyde, hükümet dışı örgütler koalisyonu, içlerinde Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu, İnsan ve Halkların Hakları Afrika Komisyonu ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü de olmak üzere çeşitli bölgesel insan hakları organlarının Seçmeli Protokolü benimsemelerini sağladı. Bu organlar, BM'den bağımsız olmalarına ve bu nedenle oylama sürecinde yer almamalarına rağmen, içtihatları/veya kararları ile farklı bölgelerden de olsa sözleşmeye geniş çaplı destek verildiğini göstermesi açısından sembolik bir önem taşımaktaydı.

Hükümet dışı örgütler koalisyonu, dünya çapında yerel ortak örgütleri, kendi hükümetleri nezdinde lobi faaliyeti yürütebilmeleri için kabul sürecinin her aşamasından haberdar ederken, ulusal düzeyde de taraftar Devletleri diğer hükümetlerle irtibat kurarak onları süreci desteklemeye zorladı. Ulusal başkentlerin desteğinin sağlanması, ilgili Devletin BM delegesinin herhangi bir konuda tutumunu belirlemesi açısından önemliydi.

İşbirliği içinde çalışarak, Devletler ve hükümet dışı örgütler her bir başarılı oylamayla kazanılan ivmeyi artırabildiler. Bu strateji, taraftar Devletlerin ve hükümet dışı örgütlerin etki ve kaynaklarını hedefe yönelik kullanabilmelerine ve Seçmeli Protokolün kabulü sürecini ilerletmek için güçlerini kullanabilmelerine olanak sağladı. Örneğin bazı taraftar Devletlerin büyükelçi ve diplomatları protokolün kabulüne destek sağlamak için resmi kanalları kullanabildiler. Buna karşın hükümet dışı örgütler, gerekli olduğu zamanlarda –örneğin bazı Devletlerin (Birleşik Devletler gibi) süreci bloke etme manevralarına karşılık vermek için- konuya uygun ve

gerektiği biçimde yer verilmesi için basına çağrıda bulunabildiler. Bu geniş kapsamlı işbirliği stratejisi, BM üyesi Devletlerin ezici bir oy çoğunluğuyla Seçmeli Protokolü nihai olarak kabul etmelerine doğrudan yardımcı oldu.

BÖLÜM III

Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolünün Açıklaması*

Bu bölümde Seçmeli Protokolün her bir maddesi; metnin anlamı ve amacının açıklanması ve Taraf Devletlerin yükümlülüklerinin içeriğine dair bir rehber olması bakımından, gözden geçirilmektedir. Kimi durumlarda, Seçmeli Protokol taslağının görüşüldüğü sırada tartışmalı olan maddelerin dayanakları; benimsenen nihai metnin bağlantı ve önemini değerlendirmek amacıyla açıklanmaktadır.⁹¹

Seçmeli Protokol altı ana bölüm ve giriş bölümünden oluşmaktadır. Bölüm I’de Taraf Devletlerin uluslararası ve ulusal mekanizmalara ilişkin temel yükümlülükleri ortaya konulmaktadır. Bölüm II’de yeni bir uluslararası birim olan “Alt Komite” düzenlenmekte ve komitenin genel işleyişi ve üyelerinin atanması süreci açıklanmaktadır. Bölüm III’te Seçmeli Protokol kapsamında Alt Komitenin yetkileri belirlenmektedir. Bölüm IV’te Taraf Devletlerin bir ya da birkaç ulusal önleyici mekanizması oluşturma yükümlülüğü düzenlenmekte ve bu mekanizmalara verilecek yetkiler, kolaylıklar ve güvenceler belirlenmektedir. Bölüm V’te Taraf Devletlere, Seçmeli Protokolün III. Bölümünden (Uluslararası Alt Komite) ya da IV. Bölümünden (ulusal önleme mekanizmaları), her iki bölümde birden olmamak kaydıyla geçici olarak çekilme imkanı verilmektedir. Bölüm VI’da Alt Komitenin işleyişi için gerekli mali hükümler belirlenmekte ve Taraf Devletlerin Alt Komite tarafından yapılan ziyaretler neticesinde belirlenen tavsiyeleri ve ulusal önleme mekanizmalarınca sağlanan eğitim programlarını yerine getirebilmeleri için Özel Fon tesis edilmektedir. Bölüm VII, Seçmeli Protokolün yürürlüğe girişi, uygulama

---

* Debra Long

⁹¹ Yazar, bu Bölümün yazılmasındaki yardımlarından dolayı aşağıda sayılan kişilere teşekkür eder: Bristo Üniversitesi Huku Fakültesi Dekanı Profesör Malcolm Evans; İşkencenin Önlenmesi Derneği Amerika Sorumlusu Claudia Gerez Czitrom; İÖD BM ve Hukukî Program Danışmanı Edouard Delaplace; İÖD Afrika Programı Sorumlusu Jean Baptiste Niyizurugero; İÖD Avrupa Program Sorumlusu Matthew Pringle, ve İÖD Avrupa Programı eski sorumlusu Barbara Bernath

kapsamı ve ilgili diğer organlarla işbirliği gerekliliğine dair bazı nihai hükümleri içermektedir.

Giriş

Mevcut Protokole Taraf Devletler,

*İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele ya da cezanın yasaklandığını ve ciddi insan hakları ihlalleri olduğunu **tekrar teyit ederek,***

*İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmenin (bundan böyle Sözleşme olarak anılacaktır) amaçlarına ulaşmak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezadan korunmalarının güçlendirilmesi için daha fazla önleme ihtiyacı olduğuna **ikna olarak,***

*Sözleşmenin 2. ve 16. maddelerinin her Taraf Devleti, kendi yargı yetkisi altındaki toprağın tamamında işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza fülleri önlemek için etkin önlemler almakla yükümlü kıldığını **hatırlayarak,***

*Devletlerin bu maddeleri uygulamasının birincil sorumluluğu olduğunu, özgürlüklerinden mahrum bırakılmış kişilerin korunmasının güçlendirilmesi ve bu kişilerin insan haklarına tam saygı gösterilmesinin herkesin paylaştığı ortak bir sorumluluk olduğunu ve uluslararası uygulayıcı organların ulusal önlemleri tamamlayıcı ve güçlendirici olduğunu **kabul ederek,***

*İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezanın etkin olarak önlenmesi için eğitim ve çeşitli yasal, idari, adli ve diğer önlemlerin bir birleşiminin gerektiğini **hatırlayarak,***

*Dünya İnsan Hakları Konferansının işkencenin yok edilmesi çabalarının en başta önlemeye odaklanması gerektiğini kesin bir dille beyan ettiğini ve Sözleşmeye, alıkonulma mekanlarına düzenli ziyaretler yoluyla önleyici bir sistemin kurulmasını amaçlayan bir seçmeli protokolün kabul edilmesi için çağrıda bulunduğunu **ayrıca hatırlayarak,***

*Özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişileri işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezadan korumanın, alıkonulma mekanlarına düzenli ziyaretlere dayalı, önleyici özellikli adli olmayan araçlarla güçlendirilebileceğine **ikna olarak,***

Aşağıdaki gibi anlaşılmıştır:

Seçmeli Protokolün Giriş bölümü sözleşmeye bir giriş niteliğinde olup, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezanın önlenmesi amacıyla ortaya koymaktadır. Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşmeye Taraf Devletlerin işkence ve diğer kötü muamele biçimlerini önlemek için çeşitli önlemler almakla kesin olarak yükümlü oldukları belirtilmektedir.⁹² İşkenceye Karşı Sözleşme madde 2(1), işkencenin önlenmesi için Taraf Devletlerce yapılması gerekenleri içermektedir:

“(1) Taraf Devletlerin her biri yargı yetkisindeki tüm bölgelerde işkenceyi önlemek için gerekli tüm etkin yasal, idari, adli ve diğer önlemleri alacaktır.”⁹³

İşkenceye Karşı Sözleşme madde 16(1)'de zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya değinilmektedir. Bunlar, Sözleşmenin 1. maddesiyle belirlenen işkence tanımına uymayan, ancak eşit şekilde yasaklanması ve önlenmesi gereken fiillerdir.⁹⁴

“(1) Tüm Taraf Devletler yargı yetkilerindeki tüm topraklarda, 1. maddede tanımlandığı şekliyle işkence tanımına uymayan ve kamu görevlileri ya da kamu görevlisi sıfatıyla hareket eden kişilerce, bu kişilerin tahrikiyle ya da onayları ya da zımni rızaları dahilinde gerçekleştirilen diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezayı önlemeyi taahhüt ederler. Özellikle, madde 10, 11, 12 ve 13'de belirtilen yükümlülüklerde işkenceye yapılan göndermeler, diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya yapılan göndermeler olarak uygulanır.”⁹⁵

⁹² 2 UNCAT, op.cit.

⁹³ 3 Madde 2(1), UNCAT, Op.cit.

⁹⁴ 4 İşkence tanımı hakkında daha fazla bilgi için bkz. see APT, Definition of Torture: Proceedings of an expert seminar, Cenevre, APT, 2003.

⁹⁵ Madde 16(1), UNCAT, Op.cit. Madde 10, 11, 12 ve 13'e göndermeler aşağıdaki yükümlülüklerle ilgilidir: “Madde 10

1. Taraf Devletlerin tümü kanun uygulayıcı sivil ya da askeri personel, tıbbi personel kamu görevlileri ve tutuklama, gözaltı ya da hapis altındaki kişilere yapılan muamele, nezaret ya

Dolayısıyla, İşkenceye Karşı Sözleşmeye Taraf Devletler, söz konusu maddelere uymak için çeşitli önlemler almakla halihazırda yükümlüdür. Ancak, Seçmeli Protokole Girişte, mevcut yükümlülüklerle rağmen, bu hükümlerin amacının gerçekleştirilmesi için daha ileri önleyici tedbirler alınması gerektiği belirtilmektedir. Bu nedenle, Giriş bölümünde Seçmeli Protokol, İşkenceye Karşı Sözleşmeye Taraf Devletlerin mevcut yükümlülüklerini daha iyi yerine getirmeleri için yardımcı olacak bir araç olarak ortaya konulmaktadır.

Girişte, “özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilere” özel bir göndermede bulunmaktadır. Bu kişiler, güvenlikleri ve sağlıklarının kendilerini gözaltında tutan yetkililerin sorumluluğunda olması nedeniyle savunmasız durumdadırlar ve diğer insan hakları ihlallerinin yanı sıra işkence ve zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya maruz kalma riskleri vardır. Bu yetkililer, özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişilerin onurlarına ve insan haklarına saygılı muamele ve alıkonulma koşullarını temin etmelidirler. Dolayısıyla, Devletlerin çeşitli önleyici tedbirler alması gerekliliğinin yanı sıra, Giriş bölümünde Seçmeli

---

da sorgulamada bulunan diğer kişilere verilen eğitimlerde işkence yasağıyla ilgili bilgi ve eğitim verilmesini sağlayacaklardır.

2. Taraf Devletler, bu kişilerin görevleriyle ilgili kural ve tanımlarda işkence yasağına yer vereceklerdir.”

“Madde 11

Taraf Devletler,yargı yetkileri altındaki topraklarda işkence vakalarını önlemek amacıyla tutukluluk, gözaltı ve hapis altındaki kişilere yapılan muamele ve nezaret düzenlemelerinin yanı sıra sorgulama kuralları, talimatlarını, yöntem ve uygulamalarını sistematik olarak gözden geçireceklerdir.”

“Madde 12

Taraf Devletler, yargı yetkileri altındaki topraklarda bir işkence fiilinin gerçekleştirildiğine kanaat getirmek için makul bir sebep olduğunda yetkin otoritelerin hızlı ve tarafsız bir soruşturma başlatmasını sağlayacaklardır”

“Madde 13

Taraf Devletler, yargı yetkileri altındaki topraklarda işkence gördüklerini iddia eden herkesin şikayette bulunma hakkına sahip olmasını ve şikayetlerinin yetkin otoritelere hızlı ve tarafsız bir şekilde soruşturulmasını sağlayacaklardır. Şikayetçilerin ve tanıkların, şikayetleri ya da gösterdikleri kanıtlar sebebiyle her türlü, kötü muamele ya da korkutmaya karşı korunmalarını sağlamak için gerekli önlemler alınacaktır.”

Protokolün odağı olarak, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere sağlanan korumayı güçlendirmek için alıkonulma mekanlarına yapılacak düzenli ziyaretler vurgulanmaktadır.

Ayrıca, Giriş bölümü özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişilere etkin ve sürekli koruma sağlanması için birbirini tamamlayıcı uluslararası ve ulusal çalışmaya ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Bu ihtiyaç, Seçmeli Protokolün hem uluslararası hem de ulusal organlarca yapılacak düzenli ziyaretleri mümkün kılma yaklaşımının temelini ve açıklamasını oluşturmaktadır.

Kısım I

Genel İlkeler

Seçmeli Protokolün I. Bölümü, Taraf Devletlerin genel yükümlülüklerinin yanı sıra Protokolün temel amaçlarını ve bunların nasıl gerçekleştirileceğini (kurulacak mekanizmaları) ortaya koyan dört maddeden oluşmaktadır.

Madde 1

Mevcut Protokolün amacı, bağımsız uluslararası ve ulusal organların, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezayı önlemek için, kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretlerde bulunacağı bir sistem kurmaktır

Madde 1, Seçmeli Protokolün genel amacını, işkenceyi ve diğer kötü muamele biçimlerini önlemek olarak belirlemekte ve bu amacı gerçekleştirmek için gerekli yöntemleri ortaya koymaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişiler işkence ve diğer kötü muamele biçimlerine maruz kalma riski taşımaktadır. Alıkonulma mekanlarının düzenli ziyareti yoluyla bu tür istismaların önlenmesi yaklaşımının Seçmeli Protokolde de aynen benimsemesinde, tavsiyede bulunma yetkisi olan bağımsız organların alıkonulma mekanlarına yaptıkları ziyaretlerin özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere yönelik işkenceyi önlemede ve alıkonulma koşullarını iyileştirmede en etkin araçlardan biri olduğunu ortaya koyan pratik deneyimleri etkili olmuştur.

Uluslararası Kızıl Haç Komitesi, Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi ve çeşitli ulusal kuruluşların deneyimleri ziyaret mekanizmasının önleyici anlamda devlet otoriteleriyle yapıcı bir biçimde birlikte çalışabileceğini göstermiştir.⁹⁶ Bu inisiyatifler, alıkonulma mekanlarına yapılan ziyaretlerin yalnız caydırıcı olmakla kalmayıp, ziyaret heyetine, özgürlük-

---

⁹⁶ 6 Seçmeli Protokolün tarihinin bir özeti için bu kılavuzun II: bölümüne bakınız. UKHK hakkında daha fazla bilgi için bkz. www.icrc.org. AİÖK hakkında daha fazla bilgi için bkz. www.cpt.coe.int.

lerinden yoksun bırakılmış kişilere yapılan muameleyi ve alıkonulma koşullarını birinci elden inceleme ve gerekli tavsiyelerde bulunma imkanı sağladığını da göstermiştir. Pek çok sorun alıkonulma mekanlarındaki yetersiz sistemden kaynaklandığından, bu sistemler *düzenli izleme* ile iyileştirilebilir. *Alıkonulma mekanlarının düzenli olarak ziyaret edilmesi sistemi*, iyileştirmelerin tam olarak uygulanması için çalışan otoriteler arasında sürekli bir diyalog olması imkanını da sağlamaktadır.

Madde 1’de, Seçmeli Protokolün alıkonulma mekanlarına uluslararası ve ulusal mekanizmalarca yapılacak ziyaretlerin çerçevesini belirlemedeki yenilikçi yaklaşım da ortaya konulmaktadır. Bunun nasıl gerçekleştirileceği, takip eden maddelerde ele alınmaktadır. Bu yaklaşım yenilikçidir, çünkü başka hiç bir uluslararası sözleşmede alıkonulma mekanlarındaki hak ihlallerini önlemek için uluslararası ve ulusal düzeyde alınacak somut ve pratik önlemler öngörülmemektedir. Tamamlayıcı uluslararası ve ulusal yaklaşımın hedefi özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere mümkün olan en fazla korumanın sağlanmasıdır.⁹⁷

Seçmeli Protokolde Taraf Devletlere ulusal önleme mekanizmaları oluşturma yükümlülüğünün getirilmesi konusu, taslağın görüşülmesi aşamasında tartışma yaratmıştır. Seçmeli Protokolün ilk taslağında, alıkonulma mekanlarına ziyarette bulunacak ve Taraf Devletlere tavsiyelerde bulunacak sadece uluslararası bir organın oluşturulması öngörülmekteydi. Bu fikre taraf olan bazı Devletler ulusal önleme mekanizmalarının Protokole dahil edilmesinin uluslararası mekanizmanın işlev ve gücünü zayıflatacağından endişe duymuşlardır.⁹⁸

Ancak, uluslararası organın işlevini tamamlayacak ulusal önleme mekanizmalarının protokole dahil edilmesi, sadece uluslararası bir organ tarafından yapılacak düzenli ziyaretler fıkrindeki önemli bir sorunu; yani ziyaretlerin sıklığı sorununu ortadan kaldırmıştır. Uluslararası mekaniz-

⁹⁷ 7 Uluslararası ve ulusal organların ortak ziyarette bulunmaları açıkça öngörülmemektedir.

⁹⁸ 8 Bkz. Report of the UN Working Group to Draft an Optional Protocol to the UN Convention against Torture, UN.Doc. E/CN.4/2001/67, §21-31.

ma, potansiyel olarak tüm dünyayı içeren kapsamından dolayı, Taraf Devletlere yapacağı ziyaretleri kısıtlı sayıda güne sığdıracaktır.⁹⁹ Oysa, Taraf Devletlerin ülkelerinde sürekli biçimde görev yapan, kalıcı nitelikteki ulusal mekanizmalar yoluyla daha fazla sayıda ziyaretin gerçekleştirilmesi sağlanabilir ve özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin bakım ve sorumluluğunu üstlenen yetkililerle daha düzenli ve sürekli bir diyalog yürütebilir.

Madde 2

1. *İşkenceye Karşı Komitenin, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Alt Komitesi (bundan böyle Alt Komite olarak adlandırılacaktır) kurulur ve bu Protokolde belirtilen işlevleri yürütür.*

2. *Alt Komite çalışmalarını Birleşmiş Milletler Antlaşması çerçevesinde yürütür ve burada yer alan amaç ve ilkelerin yani sıra, Birleşmiş Milletlerin özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilere yönelik muameleyle ilgili ilkelerin yönlendiriciliğinde çalışır.*

3. *Aynı şekilde Alt Komite gizlilik, tarafsızlık, seçici olmama, evrensellik ve nesnellik ilkeleriyle çalışır.*

4. *Alt Komite ve Taraf Devletler, bu Protokolün uygulanması için işbirliği yapar.*

Madde 2’de, yeni bir uluslararası organ olan İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Alt Komite kurulmaktadır. Bu Alt Komite, Seçmeli Protokolde getirilen ziyaret sisteminin uluslararası bölümünü oluşturacaktır.

Madde 2(2) ile Birleşmiş Milletler Antlaşmasının amaç ve ilkelere göndermede bulunularak Alt Komite için genel bir referans çerçevesi çizilmektedir. Antlaşma, insan haklarını ve temel özgürlükleri ayırım gözetmeksizin iletirmek ve işbirliği yapmak arzusunu yansıtmaktadır.¹⁰⁰

⁹⁹ 9 Ibid. at §22, 23 and 28.

¹⁰⁰ 10 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması madde 1. ve madde 2.

Seçmeli Protokol, Alt Komitenin faaliyetlerini yürütürken ilgili tüm uluslararası normlara başvurabileceğini ortaya koymaktadır. Bu şekilde, Alt Komitenin işkenceyi ve diğer kötü muamele biçimlerini önlemede uygun araçlar açısından İşkenceye Karşı Sözleşme hükümlerinin de ötesine geçebilmesi sağlanmıştır. Bu referans, Alt Komiteye mümkün olan en geniş çerçeveyi temin etmek amacıyla konulmuş olup, Alt Komite sadece İşkenceye Karşı Sözleşme ile değil, tavsiye niteliğinde olanların yanı sıra ilgili diğer bağlayıcı hukuksal düzenlemelerle de bağlıdır.¹⁰¹

Bağlayıcı olmamalarına karşın, Alt Komitenin Taraf Devletlerde özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin etkin bir biçimde korunması ve tavsiyelerde bulunulmasında yararlanabileceği çok sayıda uluslararası rehber, standart ve ilke bulunmaktadır. Bu kaynaklar, aşağıda sayılanlarla sınırlı olmamakla birlikte şunları da içermektedir:¹⁰²

- Mahpuslara Muamelede Standart Asgari Kurallar (1957, değişik 1977);¹⁰³
- Kişilerin İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ve Cezaya Karşı Korunmasına Dair Bildiri (1975);¹⁰⁴
- Kanun Uygulayıcı Devlet Görevlileri İçin Davranış Kuralları (1979);¹⁰⁵
- Mahkumların ve Gözaltındaki Kişilerin İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ve Cezaya Karşı Korunmasında Sağlık Personelinin, özellikle Doktorların Rolüne İlişkin Tıbbi Etik İlkeleri (1982);¹⁰⁶

¹⁰¹ 11 Bkz. Report of the UN Working Group to draft an Optional Protocol to the UN Convention against Torture, UN.Doc. E/CN.4/1993/28, §44-45.

¹⁰² Bunlar, Devletler üzerinde bağlayıcı olama da , evrensel olarak kabul edilmektedir ve uluslararası kabul gören bir uygulama olarak teşvik edici bir etkileri vardır.

¹⁰³ UN.Doc. ECOSOC res. 663c (XXIV), 31 Temmuz 1957, ECOSOC res. 2076 (LXII), 13 Mayıs 1977.

¹⁰⁴ UN.Doc. GA res.3452 (XXX), 9 Aralık 1975.

¹⁰⁵ UN.Doc. GA res. 34/69, 17 Aralık 1979.

¹⁰⁶ UN.Doc. GA res. 37/194, 18 Aralık 1982.

- Ölüm cezası alanların haklarının korunmasını garanti eden önlemler (1984);¹⁰⁷
- Suç ve Güç İstismarı Mağdurları İçin Adaletin Temel İlkeleri Bildirisi (1985);¹⁰⁸
- Küçüklerin Yargılanmasında Standart Asgari Kurallar (“Pekin Kuralları”), (1985);¹⁰⁹
- Yargı Bağımsızlığı İçin Temel İlkeler (1985);¹¹⁰
- Her Türlü Gözaltı ve Hapsedilen Kişilerin Korunmasına Yönelik İlkeler (1988);¹¹¹
- Mahpuslara Muamelede Temel İlkeler (1990);¹¹²
- Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Küçüklerin Korunmasına İlişkin Kurallar (1990);¹¹³
- Yasadışı, Keyfi ve Yargısız İnfazların Etkin Biçimde Önlenmesi ve Soruşturulmasına İlişkin İlkeler (1990);¹¹⁴
- Avukatların Rolüne İlişkin Temel İlkeler (1990);¹¹⁵
- Yasaları Uygulayan Devlet Görevlilerince Güç ve Silah Kullanımına İlişkin Temel İlkeler (1990);¹¹⁶
- Savcılarının Rolüne İlişkin Temel İlkeler (1990);¹¹⁷
- Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Rehber İlkeler (“Riyad İlkeleri”) (1990)¹¹⁸

¹⁰⁷ UN.Doc. ECOSOC 1984/50, 25 Mayıs 1984, endorsed by UN.Doc.GA res.39/118, 14 Aralık 1984.

¹⁰⁸ UN.Doc. GA res. 40/34, 29 Kasım 1985.

¹⁰⁹ UN.Doc. GA res. 40/33, 29 Kasım 1985.

¹¹⁰ Endorsed by UN.Doc. GA res. 40/32, 29 Kasım 1985, UN.Doc.GA res. 40/146, 13 Aralık 1985.

¹¹¹ UN.Doc. GA res. 43/173, 9 Aralık 1988.

¹¹² UN.Doc. GA res. 45/111, 14 Aralık 1990.

¹¹³ 23 UN.Doc. GA res. 45/113, 14 Aralık 1990.

¹¹⁴ UN.Doc. ECOSOC 1989/65, 24 Mayıs 1989.

¹¹⁵ 8th UN Congress on the Prevention of Crime and Treatment of Offenders, 27 Ağustos - 7 Eylül 1990.

¹¹⁶ 8th UN Congress on the Prevention of Crime and Treatment of Offenders, 27 Ağustos - 7 Eylül 1990.

¹¹⁷ 8th UN Congress on the Prevention of Crime and Treatment of Offenders, 27 Ağustos - 7 Eylül 1990.

- Akıl Hastası Kişilerin Korunması ve Akıl Sağlığının İyileştirilmesine İlişkin İlkeler (1991),¹¹⁹
- Kişilerin Kaybedilmekten Korunmasına İlişkin Bildiri (1992),¹²⁰
- Adli Ceza Sistemi İçindeki Çocuklara İlişkin Eylem Rehber İlkeleri (1997),¹²¹
- İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesine İlişkin İlkeler (“İstanbul Protokolü”) (2000),¹²²

Madde 2(3), Alt Komitenin gizlilik esasıyla çalışacağını öngörmektedir. Bu esas, ilgili Taraf Devlet onay vermedikçe ya da Alt Komite ile işbirliği yapmayı reddetmedikçe, ziyaret sonuçlarının kamuya açıklanmayacağı anlamına gelmektedir.¹²³ Bu, Taraf Devletlerle birlikte çalışabilecek bir işbirliği çerçevesi oluşturulması açısından önemlidir. “Taraflı”, “seçici olmama” ve “nesnellik” ilkeleri Alt Komitenin tüm Taraf Devletleri aynı temelde ele almasını ve farklı coğrafi bölgeler, farklı dinsel ve kültürel inanç sistemleri ve yasal sistemlere karşı dengeli bir yaklaşım benimsemesinin sağlanması için rehber ilkelerdir.

Madde 2(4), mevcut işbirliği ilkesine vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla, Alt Komitenin amacı Taraf Devletleri kınamak değil, özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişilere sağlanan korumayı güçlendirmek için Taraf Devletlerle işbirliği yapmak ve yapıcı bir biçimde birlikte çalışmaktır. İşbirliği ilkesi karşılıklı bir taahhüttür; dolayısıyla, madde 2(4), Alt Komite ve Taraf Devletleri protokolün uygulanmasında işbirliği yapmaya açıkça davet etmektedir.¹²⁴

¹¹⁸ UN.Doc. GA res. 45/112, 14 Aralık 1990.

¹¹⁹ UN.Doc. GA res. 46/119, 17 Aralık 1991.

¹²⁰ UN.Doc. GA res. 47/133, 18 Aralık 1992.

¹²¹ UN.Doc. ECOSOC res. 1997/30, 21 Temmuz 1997.

¹²² UN.Doc. GA res. 55/89, 4 Aralık 2000.

¹²³ Bkz. 16. Maddenin yorumu

¹²⁴ Bkz. Alt Komite ile işbirliğinde bulunmayan Taraf Devletlere yaptırım uygulanmasını öngören Madde 16(4).

Madde 3

Her Taraf Devlet işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezanın önlenmesi için, yerel düzeyde bir ya da birçok ziyaret organı (bundan böyle ulusal önleyici mekanizma olarak adlandırılacaktır) kuracak, tasarlayacak ya da sürdürecektir.

Madde 3’de, Taraf Devletlere, alıkonulma mekanlarına düzenli ziyaretlerde bulunacak ulusal önleme mekanizmaları oluşturma yükümlülüğü getirilmektedir. Bu Seçmeli Protokolün yenilikçi yönüdür. Bu yükümlülük, uluslararası standartların ulusal düzeyde etkin ve sürekli olarak uygulanmasını sağlamayı hedeflemektedir. Bu yükümlülüğün getirilmesi, ulusal önleme mekanizmalarının etkin işleyişini sağlamak için gerekli kriter ve önlemlerin uluslararası bir belgede ortaya konulması açısından da ilk ve tektir.

Seçmeli Protokol ile ilgili görüşmeler sırasında bu yükümlülüğün dahil edilmesi kaygıyla karşılandı. Diğer hiç bir uluslararası insan hakları sözleşmesinin ulusal mekanizmalara dair açık bir yükümlülük içermemesi nedeniyle bazı Devletler, söz konusu yükümlülüğün tehlikeli bir emsal oluşturabileceğinden kaygı duydular. Ayrıca, “etkin” bir önleme organından ziyade “vitrin/göstermelik” olarak faaliyet gösterecek bir ulusal organın bağımsızlığı konusu da kaygı yaratmıştır.¹²⁵

Ancak, ulusal önleme mekanizmalarının Seçmeli Protokole dahil edilmesi uluslararası Alt Komitenin çabalarını çok pratik bir biçimde tamamlayabilecek düzenli bir ziyaret sistemini mümkün kılacaktır. Ulusal önleme mekanizmaları, Alt Komiteye göre daha sık düzenli ziyareti yerinde gerçekleştirebilir, dolayısıyla, özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin korunmasında yardımcı olacak kalıcı bir ulusal sistem oluşturabilirler.

Bu maddede Taraf Devletlerin ulusal düzeyde düzenli ziyaret sistemi oluşturma yükümlülüklerini yerine getirirken esnek bir yaklaşım benimsemelerine olanak tanınmaktadır. Taraf Devletler uygun bir organın

¹²⁵ Bkz. Report of the UN Working Group to Draft an Optional Protocol to the UN Convention against Torture, UN.Doc. E/CN.4/2001/67, §21-31.

ya da organların bulunmaması halinde yeni mekanizmalar “kurabilir”, oluşturabilir ve oluşturmalıdır da. Ancak, Seçmeli Protokolün öngördüğü koşullara uygun bir organın halihazırda olması halinde bu organlar ulusal önleyici mekanizma olarak tayin edilebilirler. Ulusal önleyici mekanizmanın “tayin edilmesinin” belli bir prosedürü olmayıp, Taraf Devletlerin protokolü kabul ettikleri ya da protokole katıldıkları sırada önleyici ulusal mekanizmaların listesini Birleşmiş Milletlere teslim etmeleriyle süreç tamamlanabilir.

Bu esneklik, Taraf Devletlerin ülkelerinin koşullarına; örneğin coğrafi koşullarına ya da siyasi yapılarına en uygun olan ulusal ziyaret sistemini seçmelerini sağlamaktadır. Birden fazla sayıda mekanizmaya sahip olma imkanı, merkezi olmayan organların ulusal mekanizma tayin edilebileceği federal devletler için özellikle öngörülmüştür.

Seçmeli Protokolde ulusal önleme mekanizmaları için belli bir biçim belirtilmemiştir; dolayısıyla Taraf Devletler bu açıdan da esnekliğe sahiptir. Halihazırda dünyada, ziyarette bulunma yetkisine sahip çeşitli ulusal mekanizmalar mevcuttur. Bunlar arasında: insan hakları komisyonları, ombudsmanlar, parlamento komisyonları, güvenilir ve saygın yerel kişiler, hükümet dışı örgütler ve bu sayılanların çeşitli öğelerini birleştiren karma mekanizmalar bulunmaktadır. Bunlardan herhangi biri Seçmeli Protokolün IV. Bölümünde sayılan kriterlere uyması halinde ulusal mekanizma olarak tayin edilebilir. (aşağıda)

Taraf Devletler coğrafi bir bölümlendirmeden ziyade konusal bir bölümlendirmeye dayalı birden fazla ulusal önleyici mekanizma oluşturabilirler. Farklı türde ulusal önleme mekanizmalarının çalışmalarını uyumlaştıracak ulusal düzeyde bir koordinasyon organının bulunması tavsiye edilse de, bir Devletin, örneğin psikiyatrik kurumlar için halihazırda iyi işleyen bir ziyaret mekanizması olması halinde, bu mekanizma çalışmaya devam edebilir ve diğer tür yerler için başka mekanizmalar kurulabilir ya da tayin edilebilir.

Madde 4

1. *Bütün Taraf Devletler, bu Protokole uygun olarak, madde 2 ve 3'te sözü edilen mekanizmaların, yargı yetkileri ve kontrolleri altında bulunan ve kişilerin, ya bir kamu yetkilisinin verdiği emir nedeniyle ya da kışkırtması ya da rızası ya da bilgisi dahilinde, özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin bulunduğu veya bulunabileceği her yeri (bundan böyle alıkonulma mekanları olarak adlandırılacaktır) ziyaret etmelerine izin verir. Bu ziyaretler, gerekli görüldüğü takdirde, bu kişilerin işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya karşı korumayı güçlendirme amacıyla gerçekleştirilir.*

2. *Bu Protokolün amacı itibarıyla, özgürlüğünden yoksun olmanın anlamı, her türlü gözaltı ya da hapsetme ya da kişinin kendi rızasıyla ayrılmasına herhangi bir adli, idari ya da diğer yetkilinin emriyle izin verilmediği kamusal ya da özel bir yerde tutmadır.*

Madde 4'te, Taraf Devletlerin ülkelerindeki alıkonulma mekanlarına yapılacak ziyaretlere izin vermekle yükümlü oldukları belirtilmektedir. “İzin verir” ibaresi bir Devletin Seçmeli Protokole Taraf olmakla, uluslararası ve ulusal organların alıkonulma mekanlarına yapacakları düzenli ziyaretleri onay gerekliliği olmadan gerçekleştirmelerini kabul etmeyi taahhüt ettikleri anlamına gelir. Devletlerin protokolü kabul etmek ya da katılmakla, hem ulusal hem de uluslararası mekanizmalara önceden izin alınmaksızın açık ziyaret daveti çıkarmış sayılması, diğer hiçbir BM sözleşmesinde öngörülmemiş yenilikçi bir yaklaşımdır.

Önceden onay alınmaksızın yapılacak ziyaretler konusu, Çalışma Grubu görüşmelerinde Seçmeli Protokolün tartışmalı bir yönü olarak ortaya çıkmıştır. Ulusal egemenlik kavramının savunucusu olan bazı Devletler, alıkonulma mekanlarına önceden izin alınmaksızın yapılacak ziyaretler için bir kuruluşa “açık davet” fikrine direnç gösterdiler. Ancak, bu hüküm önleyici bir araç olarak her iki türde mekanizma tarafından yapılacak ziyaretlerin genel etkinliğini sağlamak açısından esastır. Alt Komite ya da ulusal mekanizmanın alıkonulma mekanlarına yapacakları her ziyaret için önceden davet ya da izin alması, onayın gereksiz yere geciktirilmesi ya da ziyaretlerin çok büyük fayda sağlayabileceği zamanlarda onay verilmemesi gibi sebeplerle ziyaretlerin önleyici niteliğinin zayıflamasına yol açacaktır. Ayrıca, yapılacak her ziyaretin önceden gö-

rüşülmesi kaynakların ve uzmanlığın verimsiz kullanımına neden olacaktır.

Ancak, Alt Komite ile ilgili olarak, Uluslararası Kızıl Haç Komitesi ve Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi gibi benzer uluslararası mekanizmaların pratik deneyimleri, *onay alınmaksızın gerçekleştirilen ziyaretlerin, uluslararası mekanizmanın habersiz bir şekilde geleceği anlamını taşımadığını göstermiştir*. Seçmeli Protokolün 13. Maddesi uyarınca (aşağıda) Taraf Devletlerin Alt Komitenin ziyaret programından haberdar edilmesi gerekmektedir. Bu, Taraf Devletlerin ilgili otoritelerinin lojistik ve pratik düzenlemeleri yapmasına imkan verecektir. Bu hüküm Alt Komitenin istediği yere ziyarette bulunma hakkı ile karıştırılmamalıdır. (Aşağıda açıklanan 12. ve 14. maddelere bakınız)

Madde 4'te, aynı zamanda alıkonulma mekanları ve özgürlüğünden yoksun bırakılma da tanımlanmaktadır. Bu şekilde, ulusal ve uluslararası mekanizmaların yetkilerinin uygulama alanı da belirlenmektedir.

Madde 4(1)'de, alıkonulma mekanları geniş bir şekilde tanımlanmakta olup, özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişilerin bulunabileceği yerlerin anılması mekanizmaların sadece “resmi” alıkonulma mekanlarına değil kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığını düşündükleri diğer yerlere de ziyarette bulunabilmelerini sağlamaktadır. Bu yerler, yapım halinde olan yerleri dahi kapsamaktadır.¹²⁶

Bu konu Çalışma Grubu'nda tartışma yaratmıştır; bazı Devletler, ziyaret uygulamasının kapsamına, kişilerin gözaltında tutuluyor olabileceği yerlerin, özellikle de “gayri resmi” alıkonulma mekanlarının alınmasının bu tür yerlerin varlığını meşrulaştırabilecek olması sebebiyle karşı çıkmışlardır. Ancak, katılımcıların çoğunluğu, işkence ve diğer kötü muamele biçimlerinin yapılabileceği “gayri resmi” alıkonulma mekanlarının da Protokol kapsamına alınmasına karar verdiler.¹²⁷

Taraf Devletin “yargı yetkisi ve kontrolündeki” ibaresi alıkonulma mekanları ile Taraf Devlet otoriteleri arasında bir bağlantı kurulmasını gerektirmektedir. Ancak, İşkenceye Karşı Sözleşmeye Taraf Devletlerin yargı yetkisindeki toprakların uygulama kapsamına bakıldığında, alıkonulma mekanları, eğer ilgili Devlete kayıtlıysa, bir gemi ya da uçak da olabilir. Alıkonulma mekanları, aynı zamanda Taraf Devletin kıta sahanlığında bulunan bir yapı da olabilir.¹²⁸

Madde 4(1)'de verilen geniş tanım, özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişiler için mümkün olan en geniş korumayı sağlamaktadır. Seçmeli Protokolde, alıkonulma mekanlarının sınırlandırılmasını önlemek amacıyla sonlu ve dar bir alıkonulma mekanları listesi vermenin uygun olmayacağı düşünülmüştür. Madde 4'ün uygulama kapsamı, tüm fiili alıkonulma mekanlarını kapsamakta olup, sayılanlarla sınırlı olmamakla birlikte şu yerleri içermektedir: polis karakolları, güvenlik birimlerine ait merkezler, yargı-öncesi alıkoyma merkezleri, tutukevleri, hükümlülerin tutulduğu hapisaneler, küçükler için merkezler, göçmen merkezleri, uluslararası limanlardaki transit bölgeleri, alıkonulan mülteciler için merkezler, psikiyatri kurumları ve idari gözaltı merkezleri.

Taraf Devletlerin hangi şartlar altında özgürlükten yoksun bırakmaya “rıza” göstermiş sayılacağı, halihazırda belirsizdir ve İşkenceye Karşı Sözleşmenin 1. maddesinde belirtildiği üzere Taraf Devletler “kamu görevlileri ya da kamu görevlisi sıfatıyla hareket eden kişilerce, bu kişilerin kışkırtmasıyla ya da onayları ya da zımni rızaları dahilinde” işlenen fiillerden sorumludurlar.

Madde 4(2), özgürlüğünden yoksun bırakmayı her türlü gözaltı ya da hapsedme ya da kişinin kendi rızasıyla ayrılmasına herhangi bir adli, idari ya da diğer yetkilinin emriyle izin verilmediği kamusal ya da özel bir yerde tutma olarak tanımlamaktadır. “Kamusal ya da özel bir gözetim”

¹²⁶ Bkz. Reports of the UN Working Group to draft an Optional Protocol to the UN Convention against Torture, UN.Doc.E/CN.4/1993/28 §38; UN.Doc. E/CN.4/2000/58 §30.

¹²⁷ Bkz. Report of the UN Working Group to draft an Optional Protocol to the UN Convention against Torture, UN.Doc. E/CN.4/2001/67 §43,45.

¹²⁸ İKS 2. madde, açıklama amacıyla bkz.: BURGESS J and DANELIUS H, The United Nations Convention against Torture: A Handbook on the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 1988, Martinus Nijhoff Publishers. pp. 123-124. Ayrıca bkz. Report of the UN Working Group to draft an Optional Protocol to the UN Convention against Torture, UN.Doc. E/CN.4/1993/28 §41.

ibaresi kamu otoritelerince idare edilmekte olmayan ancak kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlerin de ziyaret edilebilmesini sağlamak amacıyla konulmuştur.¹²⁹ Bu sebeple, ziyaret edilecek yerler terimi, özel alıkonulma mekanlarını da kapsamaktadır.

Madde 4(2)'de, tanımın kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı pek çok durumu kapsamı istenilmektedir. Ancak, madde 4(2)'nin lafzı (sözel ifadesi), herhangi bir adli, idari ya da diğer tür otoritelerin emri olmaksızın özgürlüğünden yoksun bırakılan ve kendi rızalarıyla ayrılmasına izin verilmeyen kişilere ilişkin olarak ilk bakışta muğlak görünmektedir.

Ancak, 4. madde bir bütün olarak okunduğunda, madde 4(2)'nin, kamu otoritesinin zımni rızasıyla özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere açık bir göndermede bulunan madde 4(1)'e göre daha dar bir biçimde yorumlanması uygunsuz olacaktır. Sözleşmeler Hukuku Hakkındaki Viyana Sözleşmesine göre, sözleşme hükümlerinin anlamı hükmün bağlamına, maksat ve kastına bağlıdır.¹³⁰ Anlamın muğlak olması durumunda ilgili sözleşmenin hazırlık çalışmalarına da başvurulabilir.¹³¹

Seçmeli Protokolün taslağının hazırlanması aşamasında, kişilerin resmi bir emir olmaksızın bir otoritenin zımni rızasıyla özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları yerlerin de kapsama alınması yönünde güçlü bir eğilim ortaya çıkmıştır.¹³² Dolayısıyla, 4. maddenin ve Seçmeli Protokolün bir bütün olarak maksat ve kastına bakıldığında, *kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakılmasının emir sonucu olup olmaması önemsizdir; vurgulanması gereken nokta, kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılıp bırakılmadığı; yani kendi rızasıyla alıkonulma mekanından ayrılamamasıdır.*

---

¹²⁹ Bkz. Report of the UN Working Group to draft an Optional Protocol to the UN Convention against Torture, UN.Doc. E/CN.4/1993/28 §39.

¹³⁰ Sözleşmeler Hukuku Hakkında Viyana Sözleşmesi 31. Madde, Doc. A/CONF.39/27 (1969).

¹³¹ 41 ibid. Madde 32

¹³² Bkz. Report of the UN Working Group to draft an Optional Protocol to the UN Convention against Torture, UN.Doc. E/CN.4/1993/28 §39, E/CN.4/2000/58 §30,78, E/CN.4/2001/67 §45.

Kısım II

Alt Komite

Bölüm II, Alt Komitenin kuruluşunu, uzman üyelerin, memurların; yani başkan, başkan yardımcısı ve raportörlerin vs. seçimini ayrıntılı bir şekilde açıklayan altı maddeden oluşmaktadır.

Madde 5

1. Alt Komite 10 üyeden ibarettir. Bu Protokole 50. onay ya da katılımdan sonra, Alt Komitenin üye sayısı yirmi beşe çıkarılır.

2. Alt Komite üyeleri yüksek ahlaklı, başta ceza yasası, cezaevi veya polis yönetimi ya da özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere yönelik muameleyle ilgili çeşitli alanlar olmak üzere adaletin uygulanması alanında profesyonel deneyimi olduğunu kanıtlamış kişiler arasından seçilir.

3. Alt Komitenin kompozisyonu, eşit coğrafi dağılım ve Taraf Devletlerin farklı medeniyet ve yasal sistemlerinin temsiline gereken dikkat gösterilerek oluşturulur.

4. Bu kompozisyonda, eşitlik ve ayrımcılık yapmama ilkeleri temelinde, dengeli toplumsal cinsiyete de dikkat edilir.

5. Alt Komite, hiçbir iki üye aynı ülkenin vatandaşı olamaz.

6. Alt Komite üyeleri kendi bireysel kapasiteleri içinde hizmet eder, bağımsız ve tarafsızdır ve Alt Komiteye etkin olarak hizmet etmeye uygundur.

Madde 5(1)'de, üyelerin sayısı ve belgelemeleri gereken uzmanlıkları tespit edilmektedir. Komite başlangıçta on üyeden oluşacaktır. Bu sayı, sözleşmenin elli ülke tarafından kabul edilmesinden sonra yirmi beşe çıkacaktır. Bu artış, Alt Komitenin ziyaret günü sayısı artacağı için gerekecektir.

Madde 5(2)'de, Alt Komite üyelerinin işkenceyi önleme ve alıkonulma koşullarını iyileştirmek amacıyla alıkonulma mekanlarına yapacakları ziyaretleri etkin bir şekilde gerçekleştirmeleri için gerekli beceri ve profesyonel bilgiye sahip olmaları gerekliliğini açıklamaktadır.

Madde 5(3) ve (4)'de ise farklı coğrafi bölgeler ve hukuk sistemlerinin Alt Komitede eşit bir şekilde temsil edilmesi ve Alt Komite üyelerinin seçiminde toplumsal cinsiyet dağılımının dengeli olması gerekliliği hüküm altına alınmıştır. Bu hüküm, bir sözleşme organı kuran BM insan hakları sözleşmelerinde ortak olan bir hüküm olup, BM Antlaşmasında belirtilen rehber ilkeleri yansıtmaktadır.

Madde 5(5), Taraf Devlet vatandaşı olan üyelerin sayısını bir üyeyle sınırlayan önemli bir hükümdür. Bu hüküm Alt Komitede bir ya da birkaç Taraf Devletin baskın olmamasını sağlamaktadır.

Madde 5(6), her ne kadar Taraf Devletlerce atanmış olsalar da, üyelerin işlevlerini yerine getirirken siyasi, dini ya da diğer inançlarla kısıtlanmamış olmalarını gerektirmekte olup, Alt Komitenin tarafsızlığını ve bağımsızlığını garanti altına almaktadır. Bu hüküm, bireysel sıfatla görev yapan üyelere ilişkin tüm BM sözleşme organlarında ortaktır.

Madde 6

1. Her Taraf Devlet, bu maddenin 2. paragrafına uygun olarak, 5. maddede belirtilen niteliklere sahip ve şartlara uygun en fazla iki aday gösterebilir ve bunu yaparken adayların nitelikleriyle ilgili detaylı bilgi verir.

2. (a) Adaylar, bu Protokole Taraf Devletlerden birinin vatandaşı olabilir;

(b) İki adaydan en az biri aday gösteren Taraf Devletin vatandaşı olabilir;

(c) Bir Taraf Devletten iki kişiden fazla aday gösterilemez;

(d) Bir Taraf Devlet, bir başka Taraf Devletin vatandaşını aday göstermeden önce, o Taraf Devletin olurlarını ister ve alır.

3. Seçimlerin yapılacağı Taraf Devletler toplantısı tarihinden en az beş ay önce, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Taraf Devletlere üç ay içinde adaylarını sunmaya davet eden bir mektup gönderir. Genel Sekreter, aday gösterilen herkesi ve onları aday gösteren Taraf Devletleri belirten bir alfabetik listeyi sunar.

Madde 6'da, Alt Komite üyelerinin aday gösterilmesi kuralı açıklanmaktadır. Üyeler, Seçmeli Protokole Taraf Devletlerce aday gösterilir. Bu kural, BM insan hakları sözleşmelerinin organlarına aday gösterme kuralına benzemektedir. Bu kurallar, taraf olmayan devletlerin temsil edilmemesini ve tek bir Taraf Devletin baskın olmamasını temin edecek şekilde tasarlanmıştır.

Madde 7

1. Alt Komite üyeleri aşağıdaki biçimde seçilir:

(a) Birincil olarak, bu Protokolün 5. maddesinde belirtilen şartlar ve kriterlere uygunluk dikkate alınır;

(b) İlk seçim, bu Protokolün yürürlüğe girmesinden en geç altı ay sonra yapılır;

(c) Taraf Devletler Alt Komite üyelerini gizli oylama ile seçer;

(d) Alt Komite üyelerinin seçimi, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin çağrısıyla Taraf Devletlerin iki yılda bir yapacağı toplantılarda yapılır. Taraf Devletlerin üçte ikisinin katılımıyla yeterli çoğunluğun sağlanacağı bu toplantılarda, en fazla oyu alan ve toplantıda hazır bulunan ve oylamaya katılan Taraf Devlet temsilcilerinin oylarının salt çoğunluğunu alan kişiler seçilir.

2. Oylama sırasında bir Taraf Devletin iki yurttaşı Alt Komite üyesi olma hakkını elde ederse, daha fazla oyu alan aday Alt Komite üyesi olur. İkisinin de aynı sayıda oy alma durumunda, şu usul kullanılır:

(a) Sadece biri vatandaşı olduğu Taraf Devlet tarafından aday gösterildiyse, o Alt Komite üyesi olur;

(b) Her ikisi de vatandaşı olduğu Taraf Devlet tarafından aday gösterildiyse, hangi vatandaşın üye olacağının belirlenmesi için ayrı bir gizli oylama yapılır;

(c) Adayların hiçbirinin vatandaşı olduğu Taraf Devlet tarafından aday gösterilmemesi durumunda, hangi adayın üye olacağının belirlenmesi için ayrı bir gizli oylama yapılır.

Madde 8

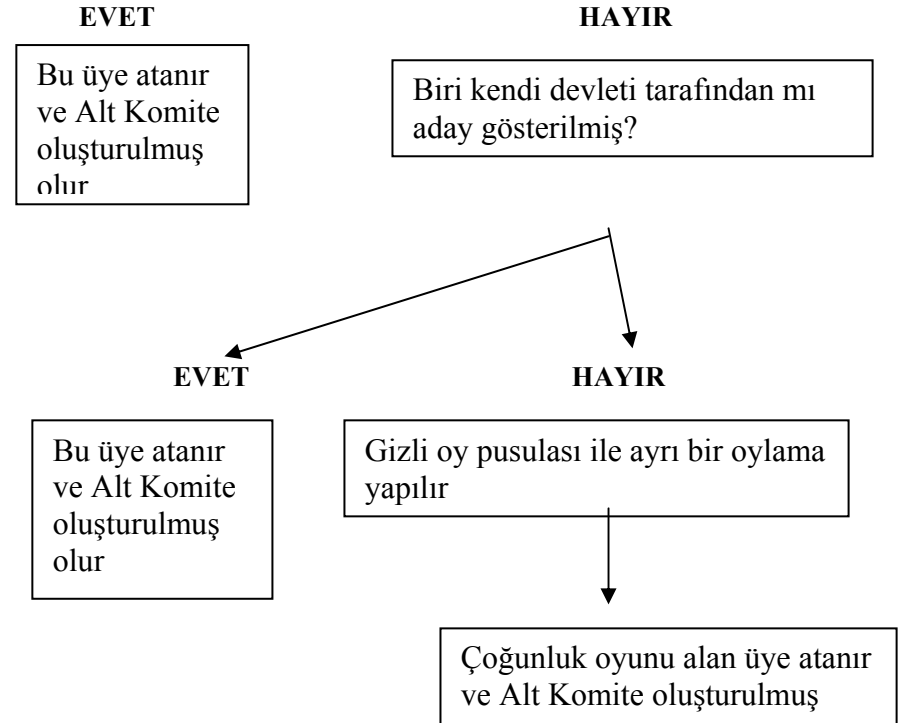
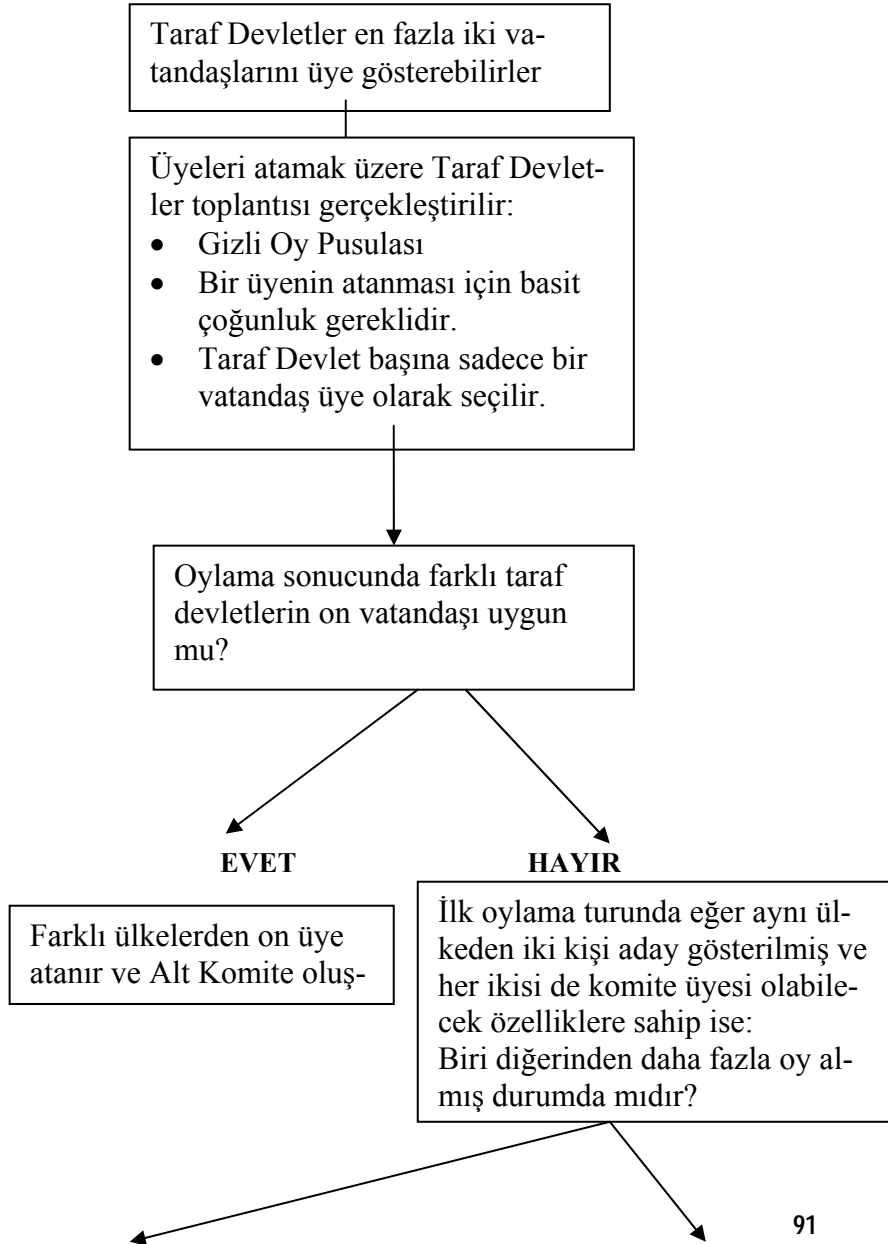
Alt Komitenin bir üyesi ölür ya da istifa ederse ya da görevini yerine getirmesine engel herhangi bir nedenle, bu üyeyi aday göstermiş olan Taraf Devlet, çeşitli uzmanlık alanları arasındaki uygun denge ihtiyacını dikkate alarak, 5. maddede belirtilen niteliklere sahip ve şartlara uygun bir diğer uygun kişiyi, Taraf Devletlerin bir sonraki toplantısına kadar hizmet etmek üzere, Taraf Devletlerin çoğunluğunun onayıyla, aday gösterir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin önerilen görevle ilgili bilgilendirmesinden sonraki altı hafta içinde Taraf Devletlerin yarısı ya da daha fazlası olumsuz tepki vermediği takdirde onay verilmiş sayılır.

Madde 8'de, bir Alt Komite üyesinin ölümü ya da istifası ya da başka bir sebeple görevini yerine getirememesi durumunda ne yapılacağı açıklanmaktadır. Bu durumda, söz konusu üyeyi aday gösteren Taraf Devlet bir sonraki Taraf Devletler toplantısına kadar görev yapmak üzere başka bir uzman önerecektir. Değişikliğin haber alındığı altı hafta içerisinde atamaya yarı ya da yarıdan fazla Taraf Devletin itiraz etmemesi halinde, atamaya Taraf Devletlerce onay verilmiş kabul edilecektir.

Bu prosedür, BM insan hakları sözleşmeleri organlarında çalışacak uzmanlar için belirlenen ortak prosedürdür. Üye değişikliğine Taraf Devletlerce ne sebeplerle itiraz edilebileceği açıklanmamıştır, ancak adayın madde 5'de belirlenen gerekli yeterlilik şartına uymaması itiraz sebebi olabilir. Değişik üyeye itiraz edilmesi durumunda, aday gösteren Taraf Devlet yukarıda özetlenen prosedürü takip ederek başka bir aday önerebilir.

Alt Komite Üyelerinin atanması için oylama prosedürü cetve-

li

Madde 9

Alt Komitenin üyeleri 4 yıl için seçilir. Tekrar aday gösterildikleri takdirde yalnızca bir kez daha seçilebilir. İlk seçimde seçilen üyelerin yarısının süresi, iki yıl sonunda sona erer; ilk seçimden hemen sonra bu üyelerin isimleri 7. maddenin paragraf 1(d)'de belirtilen toplantının Başkanı tarafından kura ile tespit edilir.

Madde 9'a göre, Alt Komite üyeleri dört yıllık bir süre için ve yalnızca bir kez daha seçilebilirler. Ancak, Alt Komite ilk kez oluşturulduğunda, üyelerin yarısı sadece iki yıl görev yaparlar ve tekrar seçim yapılır. İki yıl süreyle görev yapacak üyeler, ilk Taraf Devletler toplantı-

sının başkanı tarafından çekilecek kurayla belirlenir. Ancak, iki yıl süreyle görev yapan üyeler dört yıllık süre için de tekrar aday gösterilebilirler.

Bu uygulama, BM sözleşme organları için standart uygulama olup, tüm üyelerin aynı anda tekrar seçime girmeleri durumunu engellemek için tasarlanmıştır.

Madde 10

1. *Alt Komite, memurlarını iki yıllığına seçer. Memurlar tekrar seçilebilir.*

2. *Alt Komite kendi usul kurallarını kendi belirler.*

Bu kurallar, diğerlerinin yanı sıra, şunları da sağlamalıdır:

(a) *üyelerin yarısı artı bir yeterli çoğunluğu oluşturur; (b) Alt Komite kararları hazır bulunan üyelerin oylarının çoğunluğuyla alınır; (c) Alt Komite kapalı toplanır.*

3. *Alt Komitenin ilk toplantısına Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri çağrılır. İlk toplantıdan sonra, Alt Komite, kendi usul kurallarınca belirlenen zamanlarda toplanır.*

Alt Komite ve İşkenceye Karşı Komite en az yılda bir defa oturumlarını aynı anda yapar.

10. madde, Alt Komitenin memurlarını (başkan, yardımcıları, raporörler vs.) kendisinin seçmesini temin etmektedir. 10. madde komitenin, kendi usul kurallarını (içtüzüğünü) kendisinin belirleyebilmesini sağlaması açısından da önemli bir hükümdür. Madde 10(2), usul kuralları arasında bulunması gereken hükümleri belirlemektedir. Ancak, pek çok diğer husus Alt Komite üyelerinin inisiyatifine bırakılmıştır. Usul kuralları, Alt Komite çalışmalarının çeşitli yönlerine ilişkin olacaktır: örneğin Komitenin nerede ve nasıl toplanacağı, ziyaret öncesi ihbar süresi, İşkenceye Karşı Komiteye sunulacak yıllık raporun içeriği, nelerin Taraf Devletin işbirliği yapmaması olarak addedileceği, ulusal önleme mekanizmalarının etkin işleyişi için verilecek destek vs.

Alt Komite üyelerine bu süreçte Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi, Uluslararası Kızıl Haç Komitesi, BM sözleşme organları olan BM

İnsan Hakları Komisyonu, Özel Raporörler ve BM Genel Sekreteri Özel Temsilcileri gibi mevcut ziyaret organlarının usul kuralları yardımcı olabilecektir.

Madde 10(3), yıllık Alt Komite toplantılarından en az birinin İşkenceye Karşı Komite oturumlarından biriyle çakışmasını sağlamaktadır.¹³³ Bu çakışma, Alt Komite üyeleri ile İşkenceye Karşı Komite üyelerinin resmi ya da gayri resmi bir diyalog geliştirerek iki komite arasındaki işbirliği sürecine katkıda bulunacaktır.

¹³³ Komitenin mevcut uygulaması yılda iki kere üç haftalığına Cenevre’de toplanılmaktadır.

Kısım III

Alt Komitenin Görev Alanı

Bölüm III' de, Alt Komitenin yetkileri ve bu yetkileri etkin bir şekilde kullanmasını sağlayacak güvenceler açıklanmaktadır. Bu bölüm Seçmeli Protokolün köşe taşlarını oluşturan altı maddeden oluşmaktadır.

Madde 11

Alt Komite:

(a) 4. maddede söz edilen yerleri ziyaret eder ve Taraf Devletlere özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya karşı korunmasıyla ilgili tavsiyelerde bulunur;

(b) Ulusal önleme mekanizmalarıyla ilgili olarak:

- (i) Taraf Devletlere, gerektiğinde, bunların kurulması yönünde tavsiyede bulunur ve yardımcı olur;*
- (ii) Ulusal önleme mekanizmalarıyla doğrudan, gerektiğinde gizli olarak, ilişkiyi sürdürür ve kapasitelerini güçlendirmeleri amacıyla eğitim ve teknik yardım önerir;*
- (iii) İhtiyaçlarını ve özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya karşı korunmalarını güçlendirmek için gerekli olan araçları değerlendirmeleri için tavsiye ve yardımda bulunur;*
- (iv) İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezadan korunmak için ulusal önleme mekanizmalarının kapasitesini ve yetkilerini güçlendirmek amacıyla Taraf Devletlere tavsiye ve gözlemlerini iletir;*

(c) Genel olarak işkencenin önlenmesi için, ilgili Birleşmiş Milletler organları ve mekanizmalarının yanı sıra, kişilerin işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezadan korun-

masının güçlendirilmesi için çalışan uluslararası, bölgesel ve ulusal kurumlar veya organizasyonlarla işbirliği yapar.

11. madde, Alt Komitenin, Seçmeli Protokolün 4. maddesinde tanımlanan alıkonulma mekanlarına ziyaretlerde bulunma yetkisini açıklamaktadır. Alıkonulma mekanlarına yapılacak ziyaretler kendi içinde bir amaç değildir. Madde 11(a)'da, Alt Komitenin, Taraf Devletlere, özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişilerin korunmasıyla ilgili tavsiyelerde bulunacağı açıkça belirtilmiştir.

Madde 11(b), Alt Komite ve ulusal önleme mekanizmaları arasındaki ilişkiyi düzenlemesi ve açıklaması yönünden son derece önemlidir. Buna göre, Alt Komite, Taraf Devletlere ulusal önleme mekanizmaları kurma konusunda tavsiye ve yardımda bulunacaktır. Ayrıca, Alt Komitenin ulusal önleme mekanizmalarıyla, gerekirse gizli, doğrudan bağlantısı olması ve ulusal mekanizmalara kapasitelerini güçlendirmede eğitim desteği ve teknik destek sağlaması gerekmektedir.

Bundan da öte, madde 11(b) (iii)'ye göre, Alt Komite, işkenceyi ve diğer kötü muamele biçimlerini önleme ve alıkonulma koşullarını iyileştirme yöntemleri ile ihtiyaçlarının değerlendirilmesinde ulusal önleme mekanizmalarına tavsiyelerde bulunabilir ve yardım edebilir. Bu hüküm, uluslararası ve ulusal mekanizmaların işbirliğini ve birbirlerini tamamlayıcı şekilde çalışmalarını mümkün kılan önemli bir hüküm olup, Seçmeli Protokolün özgün bir yönünü oluşturmaktadır.

Madde 11(c)'de, Alt Komitenin, ilgili BM mekanizmalarının yanı sıra aynı amaca yönelik çalışan diğer uluslararası, bölgesel ve ulusal kuruluş ve örgütlerle işbirliği yapacağı öngörülmektedir. Bu hüküm "kapsayıcı" bir hüküm olup, her alanda işbirliği yapılmasını öngörmektedir. Bu husus, daha sonra madde 31 ve 32'deki belli hükümlerle de tamamlanmaktadır.

Madde 12

11. maddede belirtilen görevine uygun çalışmalarını kolaylaştırmak için Taraf Devletler:

(a) *Alt Komitenin ülkelerine girişlerine ve bu Protokolün 4. maddesinde tanımlanan alıkonulma mekanlarına ulaşmalarına izin verir;*

(b) *Alt Komitenin, özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezadan korunmalarını güçlendirmek için alınması gereken tedbirleri ve ihtiyaçları değerlendirmek için talep edeceği tüm ilgili bilgiyi sağlar;*

(c) *Alt Komite ve ulusal önleme mekanizmaları arasındaki ilişkiyi teşvik eder ve kolaylaştırır;*

(d) *Alt Komitenin tavsiyelerini inceler ve olası yürütme tedbirleriyle ilgili Alt Komiteyle diyaloga girer.*

Madde 12'de, Taraf Devletlerin, Alt Komitenin yetkilerini etkin bir şekilde ve bir engelle karşılaşmadan kullanmasını güvence altına alma yükümlülükleri öngörülmektedir.

Madde 12(a) gereğince, Taraf Devletler, Alt Komitenin ülkelerine girişine ve tüm alıkonulma yerlerine erişimine izin vermelidir. Bu hüküm, BM İnsan Hakları Komisyonu, Özel Raportörler, gerçeği araştırma komisyonları, BM Genel Sekreteri Özel Temsilcileri¹³⁴, Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi¹³⁵ ve Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu¹³⁶ gibi diğer ziyaret organları için belirlenen kurallara benzemektedir.

Madde 12(b), Alt Komitenin talep ettiği ve yetkisiyle ilgili olan tüm bilgilere erişimini düzenlemektedir. Alt Komitenin, özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin korunmasını güçlendirebilmede etkili olabilmesi için, Taraf Devletlerin almakla yükümlü olduğu tedbirleri ve ihtiyaçları değerlendirme konusundaki bilgilere kısıtsız biçimde ulaşması gerekir. Bunu sağlamak için, bu hüküm gereklidir.

¹³⁴ UN.Doc. E/CN.4/1998/45.

¹³⁵ Madde 8(2), European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, European Treaty Series No. 126.

¹³⁶ Madde 55(b), Rules and Procedure of the Inter-American Commission on Human Rights, Komisyonun 4-8 Aralık 2000 tarihli 109. özel oturumunda kabul edilmiştir

Taraf Devletlerin Alt Komite ile ulusal önleme mekanizmaları arasındaki ilişkiyi/işbirliğini destekleme ve teşvik etme yükümlülükleri de bulunmaktadır. Bu işbirliği, mekanizmalar arasında bilgi alışverişini mümkün kılacak olmanın yanı sıra, Seçmeli Protokolün, uluslararası ve ulusal düzeydeki çalışmalara eşit derecede önem verdiğini göstermektedir (örneklemektedir).

Madde 12(d) uyarınca, Taraf Devletlerin açıkça “*Alt Komitenin tavsiyelerini incele[me] ve olası yürütme tedbirleriyle ilgili Alt Komiteyle diyaloga gir[me]*”yükümlülüğü vardır. Bu hüküm, ziyareti takiben verilen tavsiyelerle ilgili olarak yetkili makamların (otoritelerin) harekete geçmesini sağlamayı hedefleyen önemli bir hükümdür. Bir Taraf Devletin bu hükme uymayı reddetmesi, işbirliği yapmamak olarak değerlendirilebilir. Bu durumda, madde 16(4) gereğince, Alt Komite İşkenceye Karşı Komiteden kamuya açıklamada bulunmasını ya da Alt Komite raporunu yayımlamasını talep etmeyi isteyebilir. (aşağıda açıklanmaktadır)

Madde 13

1. *Alt Komite, 11. maddede belirtilen görevini yerine getirmek için, ilk başta kurayla, Taraf Devletlere düzenli ziyaret programı oluşturur.*

2. *Görüşmelerden sonra, Alt Komite, ziyaretlerin yürütülmesi için gerekli pratik düzenlemeleri yapabilmeleri için Taraf Devletlere programını bildirir.*

3. *Ziyaretler, Alt Komitenin en az iki üyesinin katılımıyla gerçekleştirilir. Bu üyelere, ihtiyaç halinde, Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ve Birleşmiş Milletler Uluslararası Suç Önleme Merkezi tarafından önerilen ve bu Protokolün kapsadığı alanlardan birinde profesyonel uzmanlığı kanıtlanmış kişilerin yer aldığı listeden seçilmiş uzmanlar eşlik edebilir. Listenin hazırlanması sırasında Taraf Devletler en fazla beş ulusal uzman önerebilirler. İlgili Taraf Devlet ziyarete belli bir uzmanın katılmasına itiraz edebilir, bunun üzerine Alt Komite bir başka uzman önerir.*

4. Alt Komitenin uygun bulması durumunda, düzenli ziyaretten sonra, kısa bir izleme ziyareti önerilebilir.

13. maddede, Alt Komitenin ziyaret programını nasıl yapacağı ve ziyaretlerin kimler tarafından gerçekleştirileceği açıklanmaktadır. Alt Komitenin amacı, Taraf Devletleri hedef göstermek ya da bunlardan biri üzerine dikkatleri çekmek değil, 3. maddede belirtilen evrensellik, seçici olmama ve tarafsızlık ilkeleri doğrultusunda tüm Taraf Devletlere eşit bir biçimde muamelede bulunmaktadır. Dolayısıyla ilk ziyaret programı kura usulü ile belirlenecektir.¹³⁷

Ziyaret programı çıkartıldıktan sonra, madde 13(2) uyarınca, Alt Komite gerekli pratik düzenlemeleri yapabilmeleri için Taraf Devletleri programından haberdar edecektir. Bu durum, Seçmeli Protokolün “ön izin alınmaksızın ziyaret” kavramına ters düşmemektedir. Önceden haber verilmesi, vize alınması, tercüman tutulması gibi lojistik süreçlerin tamamlanabilmesi için istenmektedir. Alt Komite, hazırlayacağı iç tüzükte (usul kurallarında), danışma sürecine ve ziyaret öncesi bildirim süresine ilişkin kurallara yer verebilir.

Madde 13(3), ziyaret heyetinin kompozisyonu ile ilgili şartları belirlemektedir. Söz konusu maddeye göre ziyaretin en az iki Alt Komite üyesi tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ancak, farklı uzmanlıkları içeren bir kompozisyonu sağlamak ya da bazı durumlarda gerekebilecek özel uzmanlık ihtiyacı nedeniyle bu hüküm, Alt Komitenin ziyaret heyetine eşlik etmesini isteyebileceği ek bir uzmanlar listesinin oluşturulmasına da olanak tanımaktadır. Bu olanak, ziyaret heyetinde yer alacak uzmanlık alanlarına ilişkin ihtiyaçların karşılanmasını düzenlemektedir. Uzmanlar listesinde yer alan adaylar, sadece Taraf Devletlerce değil Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ve Birleşmiş Milletler Uluslararası Suç Önleme Merkezi tarafından da önerilecektir. Taraf Devletler azami beş ulusal uzman önerebilecek olsalar da listede yer alacak ek uzman sayısına bir üst sınır getirilmemiştir.

Madde 13(4), Alt Komitenin, ilgili Taraf Devlete, düzenli ziyaretler

¹³⁷ AIÖK ilk ziyaret turnesini bu temelde gerçekleştirmiştir.

arasında kısa bir izleme ziyareti önerebilmesini sağlamaktadır. Aynı biçimde Alt Komite, iç tüzüğü hazırlarken, izleme ziyareti önerilmesi prosedürünü belirleyecektir.

Madde 14

1. Alt Komitenin görevini bütünüyle yerine getirebilmesi için, Protokole Taraf Devletler, Alt Komiteye aşağıdakileri sağlamayı taahhüt eder:

(a) 4. maddede tanımlanmış olan alıkonulma mekanlarının sayısı ve buldukları yerlerin yanı sıra, bu alıkonulma mekanlarında özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin sayısı ile ilgili bütün bilgilere kısıtsız ulaşmalarını;

(b) Bu kişilere yönelik muamelenin yanı sıra gözaltı koşullarıyla ilgili bütün bilgilere kısıtsız ulaşmalarını;

(c) Aşağıdaki 2. paragrafa bağlı olarak, bütün alıkonulma mekanlarına ve kuruluş ve tesislerine kısıtsız ulaşmalarını;

(d) Özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerle ya da Alt Komitenin konuyla ilgili ek bilgi edinebileceğine inandığı diğer kişilerle, tanık bulunmaksızın, şahsen ya da gerektiğinde bir çevirmen aracılığıyla özel görüşme olanağı;

(e) Ziyaret etmek istediği yerleri ve görüşme yapmak istediği kişileri seçme özgürlüğü.

2. Belirli bir alıkonulma mekanının ziyaret edilmesine sadece acil ve zorlayıcı bir ulusal savunma, kamu güvenliği, doğal afet ya da ziyaret edilecek yerde böyle bir ziyaretin yapılmasını geçici olarak önleyebilecek ciddi bir düzensizlik sebebiyle itiraz edilebilir. Böyle bir olağanüstü hal ilanının varlığı bir Taraf Devlet tarafından ziyarete itiraz olarak kullanılamaz.

Madde 14, Alt Komitenin “erişim haklarını” açıklamaktadır. Tüm erişim hakları birbiriyle ilgilidir ve bu anlamda İşkenceye Karşı Sözleşme; Uluslararası Kızıl Haç Komitesi ve Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu gibi diğer ziyaret organlarının en iyi uygulamalarını izlemektedir.

Madde 14(a) ve (b), Alt Komitenin Taraf Devlet içindeki durumun gerçekçi bir resmini elde edebilmek için gerekli bilgiye ulaşmasını düzenlemektedir. Ziyaret programını çıkarabilmeleri açısından Alt Komitenin, alıkonulma mekanlarının sayısı ve buldukları yerler hakkındaki tüm bilgilere ulaşması gerekir. Bu bilgilerle birlikte, özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin sayısı, aşırı kalabalıklaşma, personele dair koşullar gibi ziyaret sırasında kontrol edilecek hususların değerlendirilebilmesi sağlanacaktır.

Madde 14(b), Alt Komitenin, özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilere yapılan muamele ve alıkonulma koşulları (örneğin tıbbi kayıtlar, yiyecek tedariki, sağlıkla ilgili düzenlemeler, intihar takip düzenlemeleri gibi hususlar) ile ilgili bilgilere ulaşmasını düzenlemektedir. Başka bir deyişle, hükümle, Alt Komitenin alıkonulma mekanlarındaki hayatın doğru bir izlenimini edinmesi açısından esas olan bilgilere ulaşması sağlanmaktadır.

Madde 14(c), Alt Komite üyelerinin, sadece alıkonulma mekanlarına değil, alıkonulma mekanlarındaki yaşam alanları, tecrit hücreleri, avlu, egzersiz alanları, mutfaklar, atölyeler, eğitim tesisleri, revir, sıhhi tesisat ve personel alanları gibi tüm bina ve tesislere de erişim izni olmasını düzenlemektedir. Alt Komite, alıkonulma mekanlarındaki tüm alanları ziyaret ederek, alıkonulma koşullarının ve özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin gördüğü muamelenin tam bir izlenimini edinebilir. Özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin gündelik hayatlarında ve personelin çalışma koşullarında önemli bir rol oynayan alıkonulma mekanının planı, fiziki güvenlik önlemleri, mimarisi gibi konularda gözlemlerde bulunabilirler.

Madde 14(d), Alt Komiteye, belirlediği/seçtiği kişilerle özel görüşme yapma yetkisi vermektedir. Bu hüküm, personelin yanı sıra, elbette ki özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişileri de kapsamaktadır. Özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişilerin gördüğü muamele, alıkonulma koşulları ile personelin çalışma koşulları ve uygulamaları hakkında ziyaret heyetinin bütünlüklü bir değerlendirme yapmasını sağlaması açısından bu hüküm son derece önemlidir. Ayrıca, Alt Komitenin daha faydalı gözlemler ve tavsiyelerde bulunmasına da yardımcı olacaktır. Bu yön-

tem/uygulama, Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi¹³⁸ ve Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu¹³⁹ gibi mevcut bölgesel organlarca yürütülen uygulamaların aynısıdır.

Madde 14(2), belli bir alıkonulma mekanına yapılacak ziyaretin geçici olarak ertelenebileceği istisnai durumu açıklamaktadır. Hükümde, ziyaret edilecek yere ilişkin itirazın, tüm ziyaret programına değil sadece belli bir alıkonulma mekanına yapılabileceği vurgulanmaktadır. Ayrıca bir Devletin ziyaretten kaçınmak için olağanüstü hal ilan edemeyeceği de açıktır. Bu hükmün amacı, Alt Komitenin yetkisini kullanmasının ve ziyaret edeceği yerleri seçme özgürlüğünün engellenmemesini sağlamaktır.

Madde 15

Hiçbir yetkili ya da resmi görevli, Alt Komiteye ya da temsilcilerine, doğru ya da yanlış, bilgi ilettiği için bir kişi ya da kuruluşa herhangi bir yaptırım emri veremez, uygulayamaz, izin veremez ya da hoş göremez ve böyle bir kişi ya da kuruluş hakkında herhangi bir biçimde haksız hüküm verilemez.

Bu hüküm, Alt Komiteye bilgi veren kişi ya da örgütlere karşı, yetkili bir makam ya da devlet görevlileri tarafından herhangi bir yaptırım uygulanmaması yönünde güvence getirmektedir. Tehdit, taciz ya da herhangi bir şekilde rahatsız edilme korkusu, bireyleri ve örgütleri önemli sayılabilecek bilgi, düşünce veya tanıklıkları Alt Komiteye vermekten caydırabilir.

Yanlış bilgi veren kişilere yaptırım uygulanmasının yasaklanması da, kişilerin Alt Komiteye ve ziyaret heyetine bilgi vermekten kaçınmamasının sağlanması açısından önemlidir. Bağımsız ve uzman bir organ olarak Alt Komite, kendisine gelen tüm bilgileri değerlendirerek ve etkin

¹³⁸ Madde 8 (3) European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Op.cit. note 46.

¹³⁹ Madde 55 (a) Rules and Procedure of the Inter-American Commission on Human Rights, Op.cit. note. 46.

ziyaretler gerçekleştirerek, personelin çalışma koşulları dahil özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere yapılan muamele ve alıkonulma koşullarına ilişkin bütünlüklü bir tablo ortaya koyacaktır.

Bu hüküm, BM İnsan Hakları Komisyonu, Özel Raportörler, gerçeği araştırma komisyonları, BM Genel Sekreteri Özel Temsilcileri için öngörülen koşullara benzemektedir. Bu görevler için öngörülen, “*Görevleriyle ilgili olarak raportör/temsilci ile temas kuran hiçbir kişi, kamu görevlisi ya da özel şahıs bu sebeple tehdit, taciz ya da cezaya maruz kalmayacak ve yargılanmayacaktır*” kuralı aynen geçerlidir.¹⁴⁰ Uluslararası Kızıl Haç Komitesi, Avrupa İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi ve Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu uygulamaları da bu yöndedir.

Madde 16

1. Alt Komite, gözlemlerini ve tavsiyelerini Taraf Devletlere, ve gerekli görürse, ulusal önleme mekanizmalarına gizlilik içinde iletir.

2. Alt Komite, raporunu, ilgili Taraf Devletin yorumlarıyla birlikte, Taraf Devlet talep ettiği zaman yayınlar. Taraf Devlet raporun bir bölümünü açıkladığı takdirde, Alt Komite raporun tamamını ya da bir bölümünü yayınlatabilir. Ancak, ilgili kişinin açık rızası olmadığı sürece hiçbir kişisel bilgi yayınlanamaz.

3. Alt Komite, İşkenceye Karşı Komiteye çalışmaları ile ilgili yayınlanabilir bir yıllık rapor sunar.

4. Taraf Devlet, 12. ve 14. madde hükümleri uyarınca Alt Komiteyle işbirliği yapmayı ya da Alt Komitenin tavsiyeleri ışığında durumu iyileştirmek için adım atmayı reddederse, Alt Komitenin talebiyle İşkenceye Karşı Komite, ilgili Taraf Devlete görüşlerini açıklama fırsatı tanıdıktan sonra kamuya bir açıklama yapmaya ya da Alt Komitenin raporunu yayınlamaya üyelerinin çoğunluğu ile karar verebilir.

¹⁴⁰ UN.Doc. E/CN.4/1998/45.

Madde 16’da, Alt Komitenin takip edeceği gizli çalışma yöntemi tekrar edilmekte ve normalde gizli kalacak olan Alt Komite raporunun hangi durumlarda kamuya açıklanacağı belirtilmektedir. Madde 16(2)’ye göre, Alt Komitenin, faaliyetlerine ilişkin olarak hazırladığı yıllık resmi raporunu, gizlilik prensibini göz önünde bulundurarak İşkenceye Karşı Komiteye sunması gerekmektedir.

Ziyaret raporları (tavsiye ve gözlemler) gizli nitelikte olmakla birlikte, Taraf Devletin talebi halinde yayımlanabilir. Ancak, iki durumda, ilgili Taraf Devletin açık bir talebi olmadığı halde ziyaret raporlarının yayımlanması mümkündür. Birinci durum, Taraf Devletin raporun bir kısmını kamuya açıklamasıdır. Bu halde, madde 16/(2) hükmü gereğince Alt Komite, gerçekleştirdiği ziyarete ilişkin raporunu tamamen ya da kısmen yayımlayabilir. Bu, Taraf Devletlerin gizlilik prensibinin arkasına saklanarak Alt Komite bulgularını yanlış bir şekilde yansıtmasına karşı alınmış bir önlemdir. Taraf Devlet, raporu kısmen yayımlamakla, raporun kalan kısmı için gizlilik şartından feragat etmiş sayılacaktır /addedilecektir.

Raporun ya da Alt Komite görüşlerinin kamuya açıklanabileceği ikinci durum ise Taraf Devletin Alt Komite ya da ziyaret organıyla işbirliği yapmayı reddetmesidir. Bu, Taraf Devletin Seçmeli Protokolden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde mevcut olan tek yaptırım olarak değerlendirilmelidir. Rapor ya da görüşmelerin yayımlanması yetkisinin Alt Komiteye değil, ana organ olan İşkenceye Karşı Komiteye ait olduğu unutulmamalıdır.

Taraf Devletin 12. ya da 14. maddeden (yukarıda açıklanmıştır) kaynaklanan yükümlülüklerini ya da Alt Komite tavsiyelerini yerine getirmemesi halinde, Alt Komite, İşkenceye Karşı Komiteye uyarıda bulunabilir. İşkenceye Karşı Komite, ilgili Taraf Devlete görüşlerini iletme hakkı verdikten sonra, üyelerinin oy çoğunluğu ile Alt Komite raporunu ya da görüşmeleri yayımlamaya karar verebilir.

Bu önlem önemlidir, çünkü işbirliği yapma yükümlülüğünü yerine getirmek istemeyen bir Taraf Devlet, tek amacı işbirliği ortamı yaratarak Seçmeli Protokolün etkin işleyişini sağlamak olan gizlilik ilkesinden yararlanmamalıdır. Bu gibi durumlarda, etkin çalışmamasının kendi

kusurundan değil, ilgili Taraf Devletin işbirliği yapmamasından kaynaklandığını gösterebilmek, Alt Komite için de avantajlıdır.¹⁴¹

¹⁴¹ Bu hükmün daha ayrıntılı bir açıklaması için bkz.: PENNEGARD Ann-Marie Bolin, “An Optional Protocol, Based on Prevention and Cooperation”, An end to Torture: Strategies for its Eradication, ed. Bertil Duner, London, Zed Books, 1998, pp. 48.

Kısım IV

Ulusal önleme mekanizmaları

Bölüm IV’te, Taraf Devletlerin ulusal önleme mekanizmalarına ilişkin yükümlülükleri belirlenmektedir. Seçmeli Protokolün bu özelliği, bir uluslararası sözleşmede ilk kez, alıkonulma mekanlarına ziyarette bulunacak ulusal önleme mekanizmalarının etkili olabilmesi için gerekli ilkelerin ve önlemlerin belirlenmesidir. Protokol bu açıdan yenilikçidir. Protokol, uluslararası standartların ulusal düzeyde etkin ve tam olarak uygulanmasını hedeflemesi, uluslararası ve ulusal önleme mekanizmaları arasında tamamlayıcı bir ilişki öngörüyor olması açısından da tektir.

Madde 17

Her Taraf Devlet, bu Protokolün yürürlüğe girmesinden sonra ya da onaylanması ya da katılımın gerçekleşmesinden itibaren en geç bir yıl içinde, ulusal düzeyde işkencenin önlenmesi için bir ya da birçok bağımsız ulusal önleyici mekanizma kurulmasını, düzenlenmesini ya da sürmesini sağlar. Merkezi olmayan birimler tarafından kurulmuş mekanizmalar, şartlara uygun olmaları durumunda, bu Protokolün amaçları doğrultusunda ulusal önleme mekanizmaları olarak düzenlenebilir.

Bu madde, Taraf Devletlerin bir ya da birkaç ulusal önleyici mekanizma oluşturmasını öngören 3. maddeyi tamamlamaktadır. Bu mekanizmaların, sözleşmeyi onaylayan ya da sözleşmeye katılan ilk 20 devlet için, Seçmeli Protokolün yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde kurulması, protokolün yürürlüğe girmesinden sonra taraf olan devletler yönünden de onay ya da katılımından sonraki bir yıl içinde kurulması gerekmektedir.¹⁴²

¹⁴² 52 24. Madde kapsamında yapılacak her tür beyana tabi olarak.

Çevirenin notu: Protokol, 22 Haziran 2006 tarihinde 20. onay sayısına ulaşmakla uluslararası düzeyde ve ilk Taraf Devletler açısından yürürlük kazanmış bulunmaktadır. Bu tarihten bir ay sonra resmen yürürlük kazanan Protokolün ilk Taraf Devletleri açısından ulusal önleme mekanizmalarının oluşturulması yükümlülüğü bu tarihten itibaren başlamış bulunmaktadır. Yürürlük tarihinden sonra Protokole taraf olan devletler açısından ise bu yüküm-

Seçmeli Protokolde ulusal önleme mekanizmaları için belli bir model belirtilmemiştir. Dolayısıyla Taraf Devletler ülkelerinin koşullarına en uygun türde ulusal mekanizmayı seçme esnekliğine sahiptir. Mevcut merkezi olmayan ulusal birimler veya organlar, Seçmeli Protokolde öngörülen koşulları taşımaları halinde ulusal mekanizma olarak tayin edilebilirler. Bu hüküm, federal devletler düşünülerek konulmuştur.

Madde 18

1. *Taraf Devletler ulusal önleme mekanizmalarının işlevsel bağımsızlığının yanı sıra personelinin de bağımsızlığını garanti altına alır.*

2. *Taraf Devletler ulusal önleme mekanizmalarının uzmanlarının gereken beceri ve profesyonel bilgiye sahip olmasının sağlanması için gerekli tedbirleri alır. Toplumsal cinsiyet dengesi ve ülkedeki etnik ve azınlık grupların yeterli temsili için çaba gösterilir.*

3. *Taraf Devletler ulusal önleme mekanizmalarının çalışması için gereken kaynakları sağlamakla yükümlüdür.*

4. *Ulusal önleme mekanizmalarını kurarken Taraf Devletler, insan haklarının korunmasına ve geliştirilmesine yönelik ulusal kurumların statüsüyle ilgili İlkelere özen gösterir.*

18. maddede, ulusal önleme mekanizmalarının Devlet müdahalesine tabi olmamasını sağlayacak güvenceler belirlenmektedir. Bu hükümler birbirini dışlamamakta, aksine bağlantılı hükümlerdir. Ulusal organların bağımsızlığının sağlanması için birlikte ele alınmaları gerekmektedir.

Madde 18(4) uyarınca, Seçmeli Protokol, *Taraf Devletlerin, "Paris İlkeleri" olarak bilinen "insan haklarının korunmasına ve geliştirilmesine yönelik ulusal kurumların statüsüyle ilgili ilkelere" gerekli özeni göstermesini gerektirmektedir.*¹⁴³ *Paris İlkeleri, ulusal insan hakları kuruluşlarının etkin işleyişi için gerekli kriterleri belirler ve ulusal önleme mekanizmaları için önemli bir rehber ilke kaynağıdır.*

lülük protokole katılma sürecinin tamamlanmasıyla birlikte başlayacaktır.

¹⁴³ UN.Doc. GA Res. 48/134, 1993.

Madde 18(1), ulusal önleme mekanizmalarının bağımsızlığını güvence altına alan öncelikli hükümdür. Bu hüküm, söz konusu organların işkenceyi ve diğer kötü muamele biçimlerini önlemede etkinliğinin sağlanması açısından esastır.

Uygulamada bu hüküm, ulusal önleme mekanizmalarının, Devlet yetkilileri, özellikle de hapisane veya polis yetkilileri ile hükümet veya parti politikalarının engellenmeden, bağımsız biçimde hareket edebilmesini sağlama anlamına gelmektedir. Ulusal önleme mekanizmalarının Devlet yetkililerinden bağımsız olarak algılanması da esastır. Bağımsızlık, ulusal önleme mekanizmalarının, yürütme, yargı ve idareden ayrılması ve bu mekanizmalara atanacak personelin ve mali kaynağın bağımsızlığının sağlanması ile elde edilebilir. Ulusal önleme mekanizmaları, kendi bağımsız çalışanlarını da atayabilmelidir.

Ayrıca, ulusal önleme mekanizmaları, kuruluş yasalarında, örneğin hükümet değişikliği sonucunda bu mekanizmaların dağıtılmasına veya yetkilerinin Devlet tarafından değiştirilmesine engel olacak şekilde tanımlanmalıdır.

Madde 18(2), ulusal organlarda uygun ve bağımsız uzmanların üye olması gerekliliğini açıklamaktadır. Paris İlkeleri, ulusal organlarda çoğulcu bir kompozisyon olmasını savunmaktadır.¹⁴⁴ Ulusal önleme mekanizmalarının, avukatlar, adli tıp uzmanları da dahil olmak üzere hekimler, psikologlar, hükümet dışı örgüt temsilcileri ile insan hakları, insancıl hukuk ve ceza sistemleri konularında uzman kişileri ve polisleri de kapsayan çok-disiplinli bir kompozisyona sahip olmasını sağlamak uygun olacaktır.

Madde 18(3), Taraf Devletleri, ulusal önleme mekanizmalarının işleyişini sağlamak için gerekli kaynakları temin etmekle yükümlü kılmaktadır. Paris İlkeleriyle uyumlu olarak, mali özerklik temel bir özellik-

¹⁴⁴ Bkz. Paris İlkeleri, UN. Doc. GA Res 48/134, 1993. İlke 2: "Ulusal kurum, etkinliklerinin sorunsuzca sürdürülmesini sağlayacak elverişli bir altyapıya, bilhassa yeterli mali kaynaklara sahip olmalıdır. Bu kaynak tahsisi, kurumun Hükümetten bağımsız olmasını ve bağımsızlığına etki edebilecek bir mali kontrol altında bulunmamasını sağlamak için kendi personeline ve tesislerine sahip olmasını mümkün kılmayı amaçlamalıdır."

tır. Mali özerklik olmadan ulusal önleme mekanizmaları işlevsel bağımsızlıklarını ya da karar vermede bağımsızlıklarını kullanamayacaklardır.¹⁴⁵ Ulusal mekanizmaların bağımsızlığını sağlamak için ilave bir önlem olarak, mümkünse fon kaynakları ve fonların niteliği, kuruluş yasasında belirtilmelidir. Bu, ulusal mekanizmaların, personelin ücretlerini ödeyebilmelerinin yanı sıra, mali açıdan bağımsız olmalarını ve işlevsel bağımsızlıklarını sağlayacaktır.

Madde 19

Ulusal önleme mekanizmalarına, asgari düzeyde, şu yetkiler tanınmalıdır:

(a) 4. maddede tanımlanan alıkonulma mekanlarında özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişilere yönelik muameleyi, gerektiğinde, bu kişilerin işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya karşı korunmaları amacıyla düzenli incelemek;

(b) Özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilere yönelik muamele ve koşulların iyileştirilmesi ve işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezanın önlenmesi için, Birleşmiş Milletlerin ilgili normlarını dikkate alarak, ilgili yetkililere tavsiyelerde bulunmak;

(c) Mevcut mevzuat ve tasarılarla ilgili tavsiyelerini ve gözlemlerini sunmak.

Bu hükümler, ulusal önleme mekanizmaları tarafından alıkonulma mekanlarının ziyaret edilmesi, işkencenin önlenmesi, özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilere yapılan muamele ve alıkonulma koşullarının iyileştirilmesi konusunda tavsiyelerde bulunma yetkilerini daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Madde 19(3) (c), ulusal önleme mekanizmalarına, ziyaret yetkisinin dışında, tamamlayıcı nitelikteki önlemeyi

¹⁴⁵ 55 ibid. İlke 3. "Ulusal kurumun üyelerinin atanmaları, gerçek bağımsızlıkları için şart olan görev güvencesini sağlamak amacıyla, görev süresini de belirten resmi bir kararla gerçekleştirilmelidir. Kurumun üye bileşiminin çoğulculuğu güvenceye alınmak kaydıyla, bu görevlendirme yenilenebilir."

amaçlayan yasal çalışmalara da katılmasına olanak tanıyacak bir biçimde, yürürlükteki yasaların veya yasa tasarılarının gözden geçirilmesi ve tavsiyelerde bulunulması yetkisi vermektedir.

"Düzenli incelemek" ibaresinin ziyaretlerin gerçek sıklığı açısından ne anlama geldiği açıklanmamıştır. Dolayısıyla ulusal mekanizmalara, değişik türde alıkonulma mekanları göz önüne alınarak, ziyaretlerinin sıklığını belirlemede bir esneklik tanınmıştır. Örneğin, sirkülasyonun daha hızlı ve dış dünyayla temaslarının kısıtlı olması sebebiyle duruşma öncesi gözaltı merkezleri, cezaevlerinden daha sık ziyaret edilebilir.

Ulusal önleme mekanizmaları, özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişilerin korunması için tavsiyelerde ve gözlemlerde bulunurken, İşkenceye Karşı Sözleşme hükümlerinin yanı sıra ilgili diğer uluslararası normlara da başvurabileceklerdir.¹⁴⁶

Madde 20

Ulusal önleme mekanizmalarının görevini yapması için, bu Protokole Taraf Devletler, onlara aşağıdakileri sağlamayı taahhüt eder:

(a) 4. maddede tanımlanmış olan alıkonulma mekanlarının sayısı ve buldukları yerlerin yanı sıra, bu alıkonulma mekanlarında özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin sayısı ile ilgili bütün bilgilere kısıtsız ulaşmaları;

(b) Bu kişilere yönelik muamelenin yanı sıra gözaltı koşullarıyla ilgili bütün bilgilere kısıtsız ulaşmaları;

(c) Bütün alıkonulma mekanlarına ve kuruluş ve tesislerine kısıtsız ulaşmaları;

(d) Özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerle ya da ulusal önleme mekanizmalarının konuyla ilgili ek bilgi edinebileceğine inandığı diğer kişilerle, tanık bulunmaksızın, şahsen ya da gerektiğinde bir çevirmen aracılığıyla özel görüşme olanağı;

(e) Ziyaret etmek istediği yerleri ve görüşme yapmak istediği kişileri seçme özgürlüğü;

¹⁴⁶ Yukarıdaki Madde 2(2)'ye ilişkin tartışmalara bakınız.

(f) *Alt Komite ile irtibat kurma, bilgi gönderme ve görüşme hakkı.*

Bu güvenceler, ulusal önleme mekanizmalarının etkin bir şekilde işleyişi için gereklidir. Bu hükümler birlikte ele alındığında ve uygulandığında, ulusal mekanizmaların devlet yetkililerinin müdahalesi olmadan ziyaretlerini gerçekleştirebilmeleri sağlanacaktır.

20. madde, ulusal önleme mekanizmalarına, Alt Komite ile benzer şekilde, “alıkonulma mekanlarına”, “bilgilere” ve “kişilere” erişim hakkı vermektedir. Böylece, tutarlı bir uluslararası ve ulusal yaklaşım sağlanmakta ve bu konuda Taraf Devletlere yükümlülükler getirmektedir.¹⁴⁷ Dolayısıyla, madde 20(a) ve (b)’ye göre, ulusal önleme mekanizmaları, düzenli ziyaretle birlikte, mevcut alıkonulma mekanlarının, alıkonulma koşullarının aşırı kalabalıklaşma olup olmadığı, personelin çalışma koşullarının bütünlüklü bir tablosunu elde etmelerini sağlayacak bilgilere erişmesine izin verilir.

Madde 20(c), ulusal önleme mekanizmaları sadece alıkonulma mekanlarına değil, alıkonulma mekanlarındaki yaşam alanları, tecrit, avlu, egzersiz alanları, mutfaklar, atölyeler, eğitim tesisleri, revir, sıhhi tesisat ve personele ait mekanlar gibi tüm bina ve tesislere de erişim hakkı olmasını düzenlemektedir. Ulusal önleme mekanizmaları, alıkonulma mekanlarındaki tüm alanları ziyaret ederek, gözaltı koşullarının ve özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin gördüğü muamelelerin tam bir izlenimini edinebilir. Özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin gündelik hayatlarında ve personelin çalışma koşullarında önemli bir rol oynayan alıkonulma mekanının planı, fiziki güvenlik önlemleri ve mimarisi gibi konular gözlemlenebilir.

Madde 20(d), ulusal önleme mekanizmaları, seçtiği kişilerle özel görüşmeler yapma yetkisi de vermektedir. Hüküm, özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişilerin gördüğü muamele, alıkonulma koşulları ile personelin çalışma koşulları ve uygulamaları hakkında ziyaret heyetinin bütünlüklü bir resim elde etmesini sağlaması açısından son derece önemlidir

¹⁴⁷ Yukarıdaki 14. maddeye bakınız.

Hükümle, mekanizmaların hangi alıkonulma mekanlarını ziyaret edeceklerine ve kimlerle görüşme yapacaklarına karar verme yetkisine vurgu yapılmaktadır. Bu da, ulusal önleme mekanizmalarının bağımsız çalışması ve özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilere yönelik muameleler hakkında gerçeğe dayalı gözlem yapılması için bir önlemdir.

Maddede, ulusal önleme mekanizmalarının Alt Komite ile ilişki kurmasına izin veren bir hüküm de vardır.¹⁴⁸ Bu hüküm, uluslararası ve ulusal mekanizmalar arasında bilgi alışverişini ve özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişilerin daha fazla korunmasını sağlamak amacıyla tasarlanmıştır.

Madde 21

1. Hiçbir yetkili ya da resmi görevli, ulusal önleyici mekanizmaya, doğru ya da yanlış bilgi ilettiği için bir kişi ya da kuruluşa herhangi bir yaptırım emri veremez, uygulayamaz, izin veremez ya da hoş göremez ve böyle bir kişi ya da kuruluş hakkında herhangi bir biçimde haksız hüküm verilemez.

2. Ulusal önleyici mekanizma tarafından toplanan bilgiler ayrıcalıklıdır. İlgili kişinin açık rızası olmaksızın hiçbir kişisel bilgi yayınlanamaz.

Bu hüküm, ulusal ve resmi yetkililerden gelebilecek misillemelelere karşı gerekli korumayı sağlamakta olup, Alt Komite üyelerine bilgi veren kişi veya kuruluşlara yönelebilecek tehdit ve saldırılara karşı korumayı sağlayan 15. madde hükmünü aynen yansıtmaktadır.

Madde 21(a), kişilerin özel yaşam hakkına saygıyı sağlamak için alınan ek bir önlemdir. Dolayısıyla, bu madde uyarınca, ulusal önleyici mekanizma tarafından alınan bilgiler gizlidir. Örneğin tıbbi kayıtlar, özel olarak değerlendirilmelidir. Kişisel bilgiler, ilgili kişinin açık rızası olmaksızın Taraf Devletlerce ya da ulusal önleyici mekanizma tarafından yayımlanmamalıdır.

¹⁴⁸ Alt Komite için denk düşen benzer koşul madde 11(b)(ii)’de öngörülmektedir.

Madde 22

Taraf Devletin yetkili kişileri ulusal önleyici mekanizmanın tavsiyelerini inceler ve olası uygulama yollarıyla ilgili diyaloga girer.

Bu hüküm, özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilere yapılan muameleleri ve gözaltı koşullarını iyileştirmek amacıyla Taraf Devletleri işbirliği yapmaya yükümlü kılması sebebiyle ulusal önleme mekanizmalarının konumunu oldukça güçlendirmektedir. Alt Komite kararlarına ilişkin olarak madde 12(d)'yi yansıtan söz konusu hüküm, Seçmeli Protokolün uluslararası ve ulusal çalışmalara eşit derecede önem verilmesi hedefinin bir başka örneğini oluşturmaktadır.

Madde 23

Bu Protokole Taraf Devletler, ulusal önleme mekanizmalarının yıllık raporlarını yayınlamak ve dağıtmakla yükümlüdür

Ulusal mekanizmalar, yıllık raporlarını kendileri yayımlamakta özgür olsalar da bu madde, raporların yayımlanmasını ve dağıtılmasını güvence altına almaktadır. Raporların yayımlanmasını ve dağıtılmasını öngören bu hükümle, hem ulusal önleme mekanizmalarının çalışmalarının açık/şeffaf olması sağlanmakta, hem de ulusal mekanizmaların çalışmalarının ulusal etkileri uzun vadede güçlendirilmektedir. Seçmeli Protokolde yıllık raporun içeriği belirtilmemiştir. Gizlilik şartı olmadığı için, yıllık rapor ziyaret raporlarını ve ulusal önleme mekanizmalarının tavsiyelerini içerebilir.

Kısım V

Beyan

Bölüm V, Taraf Devletlere Seçmeli Protokolü kabul ettikleri ya da protokole katıldıkları tarihte yükümlülüklerini yerine getirme konusunda bir açıklık tanıyan bir maddeden oluşmaktadır.

Madde 24

1. Onaylamanın ardından Taraf Devletler, bu Protokolün 3. ya da 4. bölümündeki yükümlülüklerini uygulamayı erteleyeceklerine dair bir beyanda bulunabilirler.

2. Bu erteleme en fazla üç yıl için geçerlidir. Taraf Devletin yeniden talep etmesinin ardından ve Alt Komiteyle müzakere ettikten sonra, İşkenceye Karşı Komite bu süreyi iki yıllığına daha uzatabilir.

Madde 24'e göre, Protokolü kabul ettiklerinde Taraf Devletler, uluslararası (Bölüm III) ya da ulusal (Bölüm IV) mekanizmaya ilişkin yükümlülüklerinin bir kısmını yerine getirmeyi geçici olarak (ilk olarak iki yıl uzatılabilecek üç yıllık bir dönem için) erteleyebileceklerini beyan edebilirler; ancak her iki bölüme dair yükümlülüklerini birden erteleyemezler.

Bu maddenin arkasındaki düşünce, protokol kabul edildiği sırada her iki türden mekanizmanın ziyaretini kabul edebilecek durumda olmayan Taraf Devletlerin düzenli ziyaretlerin getirdiği avantajdan faydalanmasını sağlamaktır.

Alt Komite ya da ulusal önleyici mekanizmadan biri tarafından ziyaret edilecek olmak Taraf Devletlere bir rahatlama sağlayabilecektir. Bu madde, yeni ulusal mekanizmalar oluşturacak ya da mevcut ulusal mekanizmalarda Seçmeli Protokolün IV. Bölümünde belirtilen yükümlülükleri yerine getirmek için esaslı değişiklikler yapacak Taraf Devletler için uygun görünmektedir.

Taraf Devletlerin bu seçeneği kullanması halinde, özellikle de Alt Komitenin, ulusal önleyici mekanizmanın etkin işleyişi ve kuruluşu hakkında gerekli tavsiyelerde bulunabilmesi için her iki organın ilişki

kurması gerekecektir. Alt Komite ve ulusal önleyici mekanizma arasındaki ilişki, bu mekanizmalar arasındaki ilişkiyi düzenleyen madde 11(b) (ii) ve 20(f) hükümleriyle sağlanacaktır. İlişkiyi sürdürmek suretiyle, Taraf Devletler, erteleme süresinin sonunda Protokolün tam olarak uygulanabilmesi için etkin bir şekilde hazırlanacaklardır.

Kısım VI

Mali hükümler

Bölüm VI’da, Alt Komitenin Seçmeli Protokol gereği yürüttüğü faaliyetleri finanse etmek için nasıl bir fon sağlanacağını ve Taraf Devletlere iyileştirmeler için gerekli olacak fon kaynağını açıklayan iki ayrı madde bulunmaktadır.

Madde 25

1. Bu Protokolün uygulanmasıyla ilgili Alt Komitenin yapacağı harcamalar Birleşmiş Milletler tarafından karşılanır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Alt Komitenin bu Protokol uyarınca görevlerini etkin biçimde yerine getirmesi için gerekli personel ve araç gereci sağlar.

Madde 25, Alt Komitenin, Taraf Devletlerce sunulan katkılarla değil, Birleşmiş Milletlerin olağan bütçesinden finanse edilmesini sağlamaktadır. Olağan bütçe tüm BM üyesi Devletlerin katkılarından oluşmaktadır. Her bir Taraf Devletten alınacak katkı payı, “ödeyebilme kapasitesi” ilkesine göre belirlenmektedir; dolayısıyla en zengin devletler en fazla katkı payını ödemektedir. Bir sözleşme organı olan Alt Komitenin olağan bütçeden finanse edilmesi, sözleşme organları hakkındaki mevcut BM uygulamalarıyla tutarlıdır.

Bu hükmün Protokole konulmasına, Seçmeli Protokol görüşmelerinde ve BM’deki kabul sürecinde birkaç Devlet tarafından şiddetle muhalefet edildi.¹⁴⁹ Bu Devletler, Alt Komitenin sadece Protokole taraf olan Devletlerce finanse edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Ayrıca, Alt Komitenin finansmanının halen mevcut olan organlardan fon çekilmesine

---

¹⁴⁹ Bkz. Report of the UN Working Group to Draft an Optional Protocol to the Convention against Torture, UN.Doc. E/CN.4/2002/78 §32-36. APT basın açıklaması, 2 Kasım 2002 “USA Putting a Price on the Prevention of Torture” (ABD İşkencenin Önlenmesine Fiyat Bıçıyor), <http://www.aptc.ch/un/opcat/usa.htm>.

neden olacağını ve Seçmeli Protokolün işkencenin önlenmesi konusunda gerçekten etkili olabileceğinden şüphe duyduklarını belirtmişlerdir.

Ancak, Alt Komitenin finansmanının olağan bütçeden sağlanması son derece önemlidir; çünkü, BM'deki geçmiş deneyimler göstermiştir ki, Taraf Devletlerce sağlanan finansman sözleşme organlarının işlevlerini etkin bir şekilde yerine getirmelerini engellemekte ve bu organlar arasında eşitsiz dağılıma neden olmaktadır.¹⁵⁰ Bu nedenle, 1992 yılında BM Genel Kurulu kararıyla, tüm sözleşme organlarının fonlarının genel bütçeden karşılanması kararlaştırıldı.¹⁵¹

Finansmanın olağan bütçeden sağlanması, Seçmeli Protokol açısından özellikle önemlidir; çünkü Taraf Devletlerin bir ya da birkaç ulusal mekanizma kurma yükümlülükleri sebebiyle halihazırda katlanmaları gereken maliyetler bulunmaktadır. Madde 25 hükmü, Seçmeli Protokolü onaylamak isteyen, ancak finansmanının Taraf Devletçe karşılanması halinde katkıda bulunamayacak olan az gelişmiş Devletlere yardımcı olacaktır.

Madde 26

1. Alt Komitenin bir Taraf Devlete yönelik ziyaretinin ardından yaptığı tavsiyelerin uygulanmasının yanı sıra, ulusal önleme mekanizmalarının eğitim programlarının finanse edilmesine de yardımcı olmak için, Genel Kurulun ilgili usullerine uygun olarak, Birleşmiş Milletlerin mali kural ve yönetmeliklerine uygun biçimde idare edilecek bir Özel Fon oluşturulur.

2. Özel Fon, Hükümetler, hükümetler arası ve hükümet dışı kuruluşlar ve diğer özel ya da kamusal varlıkların gönüllü yardımları tarafından finanse edilebilir.

Madde 26'da, Alt Komite tavsiyelerinin uygulanmasının finansmanı için özel bir fon kurulması öngörülmektedir. Bu, Taraf Devletlerin

¹⁵⁰ Örneğin, İşkenceye Karşı Komite ve Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi sadece Taraf Devletlerce finanse edilmektedir, fakat bu durum söz konusu organlar için yeterli olmayan kaynakların ulaşılabilir olmasına neden oldu.

¹⁵¹ 61 UN.Doc. UN GA. Res.47/111, 1992.

Seçmeli Protokol hükümlerini tamamen uygulamalarına pratik bir destek sağlayacaktır. Ulusal önleme mekanizmalarıyla ilgili olarak fon, sadece eğitim programlarının finansmanı ile sınırlıdır.

Fona yapılacak bağışlar, gönüllülük temelinde olacaktır ve bağışta bulunacaklar sadece BM üyesi Devletler ile sınırlı olmayıp kuruluşları/örgütleri, ajansları ve şirketleri de kapsamaktadır. Bu, finansal destek taleplerini yeterli bir şekilde karşılamak için gerekli fonların sağlanmasına yardımcı olacaktır.

Kısım VII

Nihai hükümler

Bölüm VII, aşağıda sayılanlarla ilgili önemli nihai hükümleri içermektedir. Seçmeli Protokolün yürürlüğe girişi, protokolden çekilmek ya da protokolde değişiklik yapmak isteyen Devletlerin izleyeceği prosedür, Protokole hiçbir çekince konamayacağına dair hüküm ve diğer ilgili organlarla işbirliği yapılması gerekliliğine dair hükümler bu bölümde yer almaktadır. Bölüm VII, toplam 11 maddeden oluşmaktadır.

Madde 27

1. Bu Protokol, Sözleşmeyi imzalamış olan bütün Devletlerin imzasına açıktır.

2. Bu Protokol, Sözleşmeyi onaylamış ya da Sözleşmeye katılmış bütün devletlerin onayına açıktır. Onay senedi, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi edilir.

3. Bu Protokol, Sözleşmeyi onaylamış ya da katılmış bütün Devletlerin katılımına açıktır.

4. Katılım, katılım belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine sunulmasıyla yürürlüğe girer.

5. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşmeyi imzalamış ya da katılmış olan tüm Taraf Devletlere, her onay ya da katılım belgesinin sunulmasını haber verir.

Madde 27, sadece BM İşkenceye Karşı Sözleşmeyi imzalamış, onaylamış ya da sözleşmeye katılmış olan Devletlerin Seçmeli Protokolü imzalayabileceğini, onaylayabileceğini ya da Protokole katılabileceğini öngörmektedir. Bu hüküm önemlidir; çünkü, Seçmeli Protokolün amacı, işkenceyi ve diğer kötü muamele biçimlerini önleme konusundaki İşkenceye Karşı Sözleşmeden doğan yükümlülüklerini daha iyi yerine getirebilmeleri için Taraf Devletlere yardımcı olmaktır.

Seçmeli Protokolün imzalanması, bir Devleti, Seçmeli Protokolün getirdiği yükümlülüklerle bağlamaz. Bağlayıcı yükümlülükler sadece kabul ya da katılmayla doğar. Ancak, Seçmeli Protokolün imzalanması,

ilgili Devletin, Seçmeli Protokol hükümleriyle resmen bağlanması sürecini başlatmayı düşündüğünü ifade etmesinin bir yoludur. Bunun da ötesinde, Antlaşmalar Hukuku Hakkındaki Viyana Sözleşmesinin 18. maddesine uygun olarak, tüm sözleşmeler olduğu gibi, Seçmeli Protokolün imzalanması, imzalayan Devlete protokolün amaç ve kastına aykırı davranışlarda bulunmaktan iyi niyetle kaçınma yükümlülüğü getirmektedir.¹⁵²

Dolayısıyla, Taraf Devletler protokolü onayladıklarında ya da katıldıklarında Seçmeli Protokolün getirdiği yükümlülüklerle açık bir şekilde bağlı olurlar. Onay ve katılım süreçleri farklılık gösterse de, her iki süreç de Devletleri eşit şekilde bağladığından sonuçlar açısından bir fark bulunmamaktadır.

“Onaylama”, bir Devletin uluslararası bir sözleşmenin hükümleriyle bağlanması için ulusal düzeyde kullanılan yaygın bir süreçtir.¹⁵³ Onay için gerekli yasal prosedür her bir Devlette¹⁵⁴ farklı olacaktır (İşkenceye Karşı Sözleşmeye halen taraf olan tüm Devletlerdeki onay sürecinin özeti için bkz. EK). Seçmeli Protokole taraf olabilmek için, protokolün ulusal düzeyde onaylanmasının ardından onay belgesinin BM Genel Sekreterine teslim edilmesi gerekir.

“Katılım”, sözleşmeyi imzalamamış bir Devletin, başka Devletler tarafından imzalanmış bir sözleşmenin hükümleriyle bağlanması sürecidir. Katılım, onaydan çok daha nadir kullanılan bir süreç olup, ilgili sözleşmede bu sürece açıkça izin verilmiş olmasını gerektirir. Ancak, katılımın yasal sonuçları, onayın yasal sonuçlarıyla aynıdır.

Katılım, genellikle bir sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra gerçekleşen bir süreç olmakla birlikte, İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü, yürürlükten önce de katılıma açıkça izin vermektedir.¹⁵⁵

¹⁵² Madde 18, Vienna Convention on the Law of Treaties, Op.cit. not 40. Daha fazla bilgi için Bkz. the UN Treaty Collection, UN Treaty Reference Guide(www.untreaty.un.org).

¹⁵³ İşkenceye Karşı BM Sözleşmesine hali hazırdaki Taraf Devletlerdeki onama süreçlerine ilişkin olarak Bkz. EK 6.

¹⁵⁴ Madde.2 (1) (b), 14 (1) ve 16, Vienna Convention on the Law of Treaties, Op.cit. not 40.

¹⁵⁵ Ibid. madde 2 (1) (b) and 15.

Madde 28

1. Bu Protokol yirminci katılım ya da onay belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine sunulmasından 30 gün sonra yürürlüğe girer.

2. Yirminci onay ya da katılım belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine sunulmasından sonra bu Protokolü onaylayan ya da katılan her Devlet için bu Protokol, kendi katılım ya da onay belgesinin sunulmasından otuz gün sonra yürürlüğe girer.

Bu maddede, Taraf Devletler için Seçmeli Protokolün yürürlüğe girme prosedürü belirlenmektedir. Seçmeli Protokol, yirminci onay ya da katılım belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine sunulmasından 30 gün sonra yürürlüğe girecek; yani Protokol hükümleri tüm Taraf Devletler için hukuksal açıdan bağlayıcı olacaktır. Seçmeli Protokolün yürürlüğe girmesi, Alt Komitenin oluşturulma sürecini de başlatacaktır; yürürlüğe giriş tarihinden sonraki altı ay içerisinde komite üyelerinin seçimi için ilk Taraf Devletler toplantısı yapılacaktır.¹⁵⁶ Protokolün yürürlük kazanmasından önce taraf olan Devletler yönünden de bir yıllık “ulusal önleyici mekanizma oluşturma” süresi başlayacaktır.

Seçmeli Protokolü onaylayan ya da yürürlük tarihinden sonra protokole taraf olan her Devlet, onay ya da katılma belgelerinin sunulmasından 30 gün sonra Protokol hükümleriyle hukuksal olarak bağlı hale gelir.

Madde 29

Bu Protokolün hükümleri, federal Devletlerin bütün bölümlerini hiçbir sınırlama ya da istisna olmaksızın kapsar.

Bu hüküm, federal devleti oluşturan tüm eyaletlerin/devletlerin yükümlülüklerini eşit şekilde yerine getirmelerini sağlamaktadır. Hüküm, “sözleşmede aksi öngörülmedikçe ve sözleşmenin amacına aykırı olmadıkça, sözleşmeler[in] Taraf Devlet topraklarının bütünü için bağlayıcı”

¹⁵⁶ İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolünün 7 (1)(b) maddesi.

cı[...][olduğunu]”¹⁵⁷ öngören Antlaşmalar Hukuku Hakkında Viyana Sözleşmesinin 29. maddesiyle de tutarlıdır. Dolayısıyla federal devlet olma, Taraf Devletlerin Protokolden doğan yükümlülüklerini bütünüyle yerine getirmemelerinin mazereti olamaz. Böylece, Protokol hükümlerinin ulusal düzeyde tutarlı ve eşit şekilde uygulanması sağlanmaktadır.

Madde 30

Bu Protokole hiçbir çekince konmasına izin verilmez.

30. madde Seçmeli Protokole çekince konmasını engellemektedir. Bu hüküm özellikle önemlidir; çünkü, uluslararası belgelere sözleşmenin amaç ve kastına aykırı olmadığı sürece çekince konabilir. Buna rağmen, uygun görüldüğü takdirde bir sözleşmede çekince konmasına izin verilebilir.¹⁵⁸

İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü görüşmeleri sırasında bazı Devletler, BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin iki seçmeli protokolünde olduğu gibi, bir Devletin çekince belirtmesinin mümkün olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Ancak Devletlerin çoğunluğu, insan hakları alanındaki Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü (1998) ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesinin Protokolü (1979) gibi yakın tarihli uygulamaların çekince konmasına izin vermediğini belirtmiştir.

Bu durumda, yeni normlar ortaya koymaktan ziyade İşkenceye Karşı Sözleşmedeki normları uygulayacak mekanizmaları yarattığı için Seçmeli Protokole çekince konulmamasının gerekli olduğu düşünülmüştür. Dolayısıyla, her çekincenin Seçmeli Protokol ve ulusal önleme mekanizmalarının uygulama alanını daraltmak suretiyle sözleşmenin amaç ve

¹⁵⁷ Madde 29, Vienna Convention on the Law of Treaties, Op.cit. not 40.

¹⁵⁸ Örnek olarak Bkz.: Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, 37 I.L.M. 998, madde 120; BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesinin Seçmeli Protokolünün 17. maddesi, GA Res. A/RES/54/4; The Supplementary Convention on the Abolition of Slavery the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery'nin 9. maddesi, 226 U.N.T.S.3.

kastına müdahale edeceği düşünülmektedir.¹⁵⁹ Bu da, Antlaşmalar Hukuku Hakkında Viyana Sözleşmesinin 19(3). maddesine aykırı olacaktır.¹⁶⁰

Ayrıca, 24. maddeye göre, Taraf Devletlerin III. (Alt Komite) ya da IV. Bölümdeki (ulusal önleme mekanizmaları) yükümlülüklerinden azami beş yıl süreyle çekilme hakkı vardır. Dolayısıyla, Taraf Devletlere yükümlülüklerini tam olarak yerine getirebilmeleri için yeterli olanağın tanınmış olduğu düşünülmüştür.

Madde 31

Bu Protokolün hükümleri Taraf Devletlerin alıkonulma mekanlarını ziyaret sistemiyle ilgili herhangi bir bölgesel sözleşmeye bağlı yükümlülüklerini etkilemez. Bu Protokolün amaçlarını etkin biçimde geliştirmek ve tekrardan kaçınmak amacıyla, Alt Komite ve bu tür bölgesel sözleşmelerle kurulmuş organların görüş alışverişinde bulunmaları ve işbirliği yapmaları teşvik edilir.

Madde 31, alıkonulma mekanlarına ziyaretlerde bulunan bölgesel düzeydeki diğer organların varlığını dikkate almaktadır. Avrupa'da İşkenceyi Önleme Komitesi alıkonulma mekanlarına sistematik, düzenli önleyici ziyaretlerde bulunurken, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonunun da Amerika'daki Taraf Devletleri ziyaret etme yetkisi vardır. Tekrarları önlemek ya da bölgesel düzeyde oluşturulan hakları ve standartları zayıflatmamak gerekir. Bu sebeple, Seçmeli Protokol Alt Komiteyi diğer ziyaret organlarıyla işbirliği yapmaya teşvik etmektedir. Bölgesel organlar ve Alt Komitenin kendi yetkileri içinde ne şekilde işbirliği yapacaklarını belirlemeleri gerekecektir.

31. maddede açıkça belirtilmese de, ulusal önleme mekanizmalarının bölgesel düzeydeki organlarla ne şekilde istişarede bulunacaklarını değerlendirmeleri yerinde olacaktır. Bu ilişki, her ikisi de edindiği göz-

lemlerden/bilgilerden ve ziyaret sonucu oluşturduğu tavsiyelerden faydalanan ulusal mekanizmalar ile bölgesel organların yararına olacaktır.

Madde 32

Bu Protokolün hükümleri, Taraf Devletlerin 1 Ağustos 1949 tarihli dört Cenevre Sözleşmesi ve 8 Haziran 1977 tarihli Ek Protokollerine bağlı yükümlülüklerini ve bir Taraf Devletin uluslararası insancıl hukuk kapsamadığı durumlarda Uluslararası Kızıl Haç Komitesinin alıkonulma mekanlarını ziyaretine izin verme olanağını etkilemez.

32. madde, Taraf Devletlerin Cenevre Sözleşmesi ve ek protokolleri açısından uluslararası insancıl hukuk kapsamındaki yükümlülükleri ile Seçmeli Protokol ve mekanizmalarının rekabetini engelleyen önemli bir maddedir. Uluslararası insancıl hukuk kapsamındaki bu yükümlülükler, silahlı çatışmalarda kişilerin korunmasını içermekte ve Uluslararası Kızıl Haç Komitesinin alıkonulma mekanlarını ziyaret etmesini mümkün kılmaktadır. 32. madde, Uluslararası Kızıl Haç Komitesinin Taraf Devletlerdeki çalışmalarının tekrarından ya da zayıflatılmasından kaçınılmasını hedeflemektedir. Bir kez daha, bunun nasıl sağlanacağı Uluslararası Kızıl Haç Komitesi ve Seçmeli Protokol kapsamındaki mekanizmalar tarafından değerlendirilmelidir.

Madde 33

1. Bir Taraf Devlet her zaman, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine hitaben yazılı bir bildirim göndererek bu Protokolden çekilebilir. Bundan sonra, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Protokol ve Sözleşmeye Taraf diğer Devletlere çekilmeyi bildirir.

Çekilme, bildirim Genel Sekreter tarafından alınmasından itibaren bir yıl sonra yürürlüğe girer.

2. Bu çekilme, Taraf Devletin, çekilmenin yürürlüğe girmesinden önce meydana gelmiş her türlü fiil ya da durumla ilgili, ya da Alt Komitenin ilgili Taraf Devletle ilgili karar verdiği ya da verebileceği çalışmalarla ilgili bu Protokolden doğan yükümlülüklerinden kurtulmasını sağlamaz; ve çekilmenin yürürlüğe girme tarihinden önce Alt Komitenin

¹⁵⁹ Reports of the UN Working Group to Draft an Optional Protocol to UNCAT: UN.Doc. E/CN.4/1993/28 §111-112, UN.Doc. E/CN.4/2000/58 §20-22.

¹⁶⁰ Madde 18, Vienna Convention on the Law of Treaties, Op.cit. not 40.

gözden geçirmekte olduğu herhangi bir konuyla ilgili görüşlerini çekilme bildirimini hiçbir biçimde etkileyemez.

3. Taraf Devletin çekilmesinin yürürlüğe girme tarihinden sonra, Alt Komite, bu Devletle ilgili hiçbir yeni konuyla ilgili incelemeye başlamaz.

33. madde, Taraf Devletlerin bir sözleşmeden çekilirken izleyeceği uluslararası normu ve prosedürü ortaya koymaktadır. Taraf Devletin yükümlülüklerinin, bildirimle birlikte otomatikman sona ermeyeceğinin belirtilmesi önemlidir. İlgili Devletin Seçmeli Protokolle ilgili yükümlülükleri, çekilme tarihinden itibaren bir yıl daha devam eder. Ayrıca protokolden çekilme, Alt Komitenin bildirimden önce ele alınmış bir konuyu incelemeye devam etmesini engellemek için de kullanılamaz.

Dolayısıyla sözleşmeden çekilme, Taraf Devleti bildirimden sonra meydana gelecek eylem ve durumlardan kurtarıırken; bildirimden önce oluşmuş eylem ve durumlar üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Bu, Taraf Devletlerin söz konusu hükmün arkasına saklanarak yükümlülüklerini ne zaman yerine getireceklerini belirlemelerine karşı alınmış bir önlemdir.

Madde 34

1. Bu Protokole Taraf Devletler bir değişiklik önerebilir ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine iletebilir. Genel Sekreter değişik önerisinin incelenmesi ve oylanması amacıyla bir konferans düzenlenmesini destekleyip desteklemediklerini bildirmelerini isteyerek, Taraf Devletlere iletir. Bu bildirim tarihinden itibaren dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte birinin böyle bir konferansı desteklemeleri durumunda, Genel Sekreter Birleşmiş Milletler himayesinde konferans düzenler. Konferansa katılan Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğuyla kabul edilen değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından tüm Taraf Devletlerin onayına sunulur.

2. Bu maddenin 1. paragrafına uygun biçimde kabul edilen bir değişiklik, bu Protokole Taraf Devletlerin üçte ikisinin, kendi anayasal usullerine uygun olarak kabul etmesiyle yürürlüğe girer.

3. Değişiklikler yürürlüğe girdiğinde, kabul eden Taraf Devletleri bağlar; diğer Taraf Devletler bu Protokolün değişiklikten önceki hükümleriyle bağlı kalmaya devam ederler.

Madde 35

Alt Komite ve ulusal önleyici mekanizma üyeleri, çalışmalarını bağımsız olarak yapabilmeleri için ayrıcalık ve dokunulmazlığa sahiptir. Alt Komite üyelerine 13 Şubat 1946 tarihli Birleşmiş Milletler Ayrıcalıklar ve Dokunulmazlıklar Sözleşmesinin 22. bölümünde belirtilmiş ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar, adı geçen Sözleşmenin 23. bölümündeki hükümlere bağlı olarak, verilir.

34. madde, sözleşme hükümlerinde değişiklik yapılması için ortak tutum ve prosedürünü öngörmektedir.

35. madde, önleme mekanizması üyelerinin bağımsızlığını sağlamak ve tacize uğramalarını engellemek için uygun önlemleri öngörmektedir. Alt Komite üyeleri, diğer BM personeli ve temsilcileri gibi BM Ayrıcalıklar ve Dokunulmazlıklar Sözleşmesinin 22. Bölümünde öngörülen aynı ayrıcalıklara ve dokunulmazlıklara sahiptir.¹⁶¹ 22. Bölümde aşağıda sayılan dokunulmazlık ve ayrıcalıklar öngörülmektedir:

“Birleşmiş Milletler görevlisi (madde V kapsamındaki memurlar hariç) uzmanlar, görevleri süresince –görevleriyle ilgili olarak çıktıkları yolculuklar da dahil olmak üzere- işlevlerini bağımsız olarak yerine getirebilmeleri için gerekli olan ayrıcalık ve dokunulmazlıklara sahip olacaklardır.

- (a) Tutuklanma, gözaltı ve bagajlarına el konulmasından muafiyet;*
- (b) Görevlerini yerine getirirken sarf ettikleri yazılı ya da sözlü ifadeleri ve eylemleri açısından her tür yasal işlemden muafiyet. Yasal işlemlerden muafiyet, ilgili kişi artık BM'deki görevi sona erse de (görevli olmasa da) devam eder;*
- (c) Tüm evrak ve dokümanların dokunulmazlığı;*

¹⁶¹ 1 UN Treaty Series No.15, 13 Şubat 1946.

- (d) *BM ile haberleşmelerinde şifre kullanma, tüm evrak ve yazışmalarını kurye ya da mühürlü zarfta ulaştırma hakkı;*
- (e) *Para ve kambiyo kısıtlamaları açısından geçici resmi görevle gelen yabancı hükümet temsilcilerine sağlanan imkanlardan yararlanma;*
- (f) *Kişisel valizleriyle ilgili olarak diplomatik temsilcilere sağlanan dokunulmazlık ve imkanlar.*

Ancak bu hüküm, BM Ayrıcalıklar ve Dokunulmazlıklar Sözleşmesinin, ayrıcalıkların ve dokunulmazlıkların kişisel çıkar için kullanılmayacağını öngören 23. maddesine tabidir. Adaleti engellediği düşünüldüğü durumlarda söz konusu ayrıcalıklardan ve dokunulmazlıklardan BM Genel Sekreteri tarafından feragat edilebilir ve BM'nin çıkarlarına zarar vermeksizin bu haklardan feragat edilebilir.

Ulusal önleme mekanizması üyelerinin ayrıcalıkları ve dokunulmazlıkları belirtilmemiştir. Ancak Seçmeli Protokolün 35. maddesi, tüm protokol hükümleri dikkate alınarak; ulusal önleme mekanizmalarının yetkilerine ve bağımsızlıklarına müdahalenin engellenmesini, işlevlerini yerine getirirken tutuklama, gözaltı ve valizlerine el konulmasından muafiyet gibi ayrıcalık ve dokunulmazlıklara sahip olmasını kapsayacak biçimde değerlendirilmelidir.

Madde 36

Alt Komite bir Taraf Devleti ziyaret ederken, bu Protokolün hükümleri ve amaçlarıyla ilgili önyargısız olarak ve bu sıfatla sahip oldukları ayrıcalık ve dokunulmazlıkları kullanırken:

- (a) *Ziyaret edilen Devletin yasa ve yönetmeliklerine saygılı olacaklardır;*
- (b) *Görevlerinin tarafsız ve uluslararası doğasıyla bağdaşmayan herhangi bir eylem ya da çalışmadan kaçınacaklardır.*

Bu hüküm, Alt Komite üyelerinin, konumlarını kötüye kullanarak, ziyaret ettikleri ülkelerin olağan yasa ve yönetmeliklerine uymaktan kaçınmalarını engellemek amacıyla öngörülmüştür. Bu hüküm, Taraf Devletlerce, ziyaret heyetini ya da görevini yerine getirmelerini her hangi

bir şekilde engellemek amacıyla kullanılamaz. Böylece, Seçmeli Protokolün hüküm ve amaçlarına zarar verilmesi önlenmeye çalışılmıştır.

Madde 37

1. Bu Protokolün eşit biçimde orijinal Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından saklanır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Protokolün onaylı örneklerini bütün Devletlere gönderir.

Bu hüküm, tüm BM sözleşmelerinde standart olduğu üzere, Seçmeli Protokolün BM'nin tüm resmi dillerine tercüme edilmesini sağlamak ve bu tercümelerin, Seçmeli Protokolün içerdiği yükümlülükleri ve hükümleri değiştiremeyeceğine vurgu yapmaktadır.

BÖLÜM IV

BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin* Seçmeli Protokolüne Göre Önleme Mekanizmalarının Yetkileri ve İzlediği Yöntemler

Giriş

1. Alt Komite

A) Alt Komitenin Kuruluşu

B) Alt Komitenin Yetkileri ve İzlediği Yöntem

C) Alt Komitenin Ziyaret Sonrası Etkinlikleri

D) Alt Komite ve Ulusal Önleme Mekanizmaları Arasında İşbirliği

E) Alt Komite ve İşkenceye Karşı Komite Arasındaki İlişki

i) Resmi Açıklamalar ve Alt Komitenin Ziyaret Raporlarının
Yayınlanması

ii) Erteleme Bildiriminin Uzatılması

F) Alt Komite ve Diğer Ziyaret Organları Arasında İşbirliği

2. Ulusal Önleme Mekanizmaları

A) Ulusal Önleme Mekanizmalarını Kurma Zamanı

B) Ulusal Önleme Mekanizmalarının Biçimi

C) Ulusal Önleme Mekanizmalarının Yaptırım Gücü

D) Ulusal Önleme Mekanizmalarının Ziyaret Edecekleri Yerler

E) Ulusal Önleme Mekanizmalarının Ziyaretlerinin Sıklığı

F) Ulusal Önleme Mekanizmalarının Etkili İşleyişi

G) Ulusal Önleme Mekanizmalarının İşlevsel Bağımsızlığı

i) Bağımsız Temel

ii) Bağımsız Personel

iii) Bağımsız Atama İşlemleri

iv) Mali Bağımsızlık

v) Şeffaflık

H) Ulusal Önleme Mekanizmaların Bileşenleri

İ) Ulusal Önleme Mekanizmaları Tarafından Yapılan Ziyaretlerin Sağladığı Güvenceler ve Etkiler

J) Ulusal Önleme Mekanizmalarının Ziyaretlerinden Sonra İzleme Süreci

K) Ulusal Önleme Mekanizmaları ve Alt Komite Arasında İşbirli- ği

L) Ulusal Önleme Mekanizmaları ve Diğer Organlar Arasında İş- birliği

Sonuç

* Debra Long tarafından hazırlanmıştır.

Giriş

Seçmeli Protokol, yeni hak ve yükümlülükler getirmek yerine, Taraf Devletlerin işkence yasağına uygun davranmalarını denetlemek için yeni bir sistem yaratmaktadır.

Kötü muameleleri engellemek için alıkonulma mekanlarına düzenli ziyaretlerin yapılmasını öngören bu sistem, BM bünyesinde oluşturulacak bir uluslararası organın yanı sıra Taraf Devletlerin kuracağı ya da muhafaza edeceği ulusal önleme kurumlarının görevini tanımlaması açısından da bir yenilik getirmektedir.

Ulusal ve uluslararası organların birbirini tamamlayıcı ve koordine-li çalışma yöntemi, dünyadaki işkence ve kötü muamele uygulamalarını önlemeyi kolaylaştıracak etkili bir formül vaat etmektedir.¹⁶²

Bu Bölüm, önleme konusunda Alt Komite ve ulusal önleme mekanizmalarının oluşumu, yaptırım gücü ve işleyişiyle ilgili Bölüm III altında ele alınan maddeleri tek bir başlıkta toplamayı amaçlamaktadır.

Alt Komite oluşturulana ve kendi iç tüzüğünü/usul kurallarını belirleyene kadar, birçok yöntem belirsiz/açık kalacaktır. Bu yüzden, Alt Komitenin kendi çalışmalarını nasıl düzenleyeceği konusunda öngöründe bulunmak bu bölümün amacı değildir. Bu bölümde, Seçmeli Protokol hükümlerinde yer alan somut yöntem ve işlevler ortaya konulmaktadır.

Ulusal önleme mekanizmaları açısından bu bölüm, Taraf Devletlerce mekanizmaların kurulması ve belirlenmesi konusunda açıklamalarda bulunmayı amaçlar. Bu bölüm, ulusal önleme mekanizmaları konusunda Seçmeli Protokolde öngörülen sistemi özetler ve kurulacak organların etkili işleyişi hakkında öneriler sunar. Bu öneriler, bir çok ülkede alıkonulma mekanlarını ziyaret eden organların uygulamada edindiği deneyimlere dayanır. Söz konusu organlara bu kılavuzda yer verilmesi, onların Seçmeli Protokol kapsamında önleme mekanizması olarak kabul edildikleri anlamında değerlendirilmemelidir. Bu organlar, dünya çapın-

¹⁶² Yazar APT'nin Ziyaretler Program asistanı Sabrina Oberson'a bu bölümün taslağını oluşturulmasına olan katkılarından ötürü teşekkür eder.

daki mevcut denetim mekanizmalarının çeşitliliğini ve bu yöndeki farklı yaklaşımları ortaya koymaktadır.¹⁶³

1. Alt Komite: Seçmeli Protokolün yürürlük kazanmasıyla birlikte BM bünyesinde yeni bir sözleşme organı kurulacaktır. İşkenceye Karşı Komitenin Alt Komitesi adı verilen bu organ, Seçmeli Protokole Taraf Devletlerdeki kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları ya da bırakılabilecekleri alıkonulma mekanlarına düzenli olarak takip ziyaretleri yapma yetkisine sahiptir.

Uluslararası Kızıl Haç Komitesi ve Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi¹⁶⁴ gibi denetim organlarının edindiği deneyimler, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin buldukları yerlere yapılan ziyaretlerin, alıkonulma koşullarını ve alıkonulara yönelik muameleleri büyük ölçüde iyileştirdiğini göstermektedir.

Alt Komite ve Uluslararası Kızıl Haç Komitesi arasında kurumsal benzerlikler olmasına rağmen, Alt Komite, ulusal önleme mekanizmalarının etkili işlemesi için tavsiyelerde bulunma görevi ve tamamen önleme odaklı olması nedeniyle BM İnsan Hakları sisteminde yeni bir organ olmakla ayırt edici özelliğe sahiptir.

A) Alt Komitenin Kuruluşu

20. onayı takiben Seçmeli Protokolün yürürlüğe girmesi, BM bünyesinde Alt Komitenin kurulması sürecini başlatacaktır.

¹⁶³ Bu açıklayıcı örnekler İşkencenin Önlenmesi Derneği (APT) ve İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin Cenova'da Temmuz 2003'te düzenledikleri bir seminer baz alınarak seçilmiştir.

¹⁶⁴ Mayıs 1990'daki ilk ziyaretlerinden itibaren Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi (CPT), böyle bir sistemin Avrupa'da 44 ülkede alıkonulma koşullarının iyileştirilmesi ve kötü muamelenin engellenmesindeki önemli etkisini gösteren 170 görev üstlenmiştir. Seçmeli Protokolle kurulacak olanla aynı temellere dayanan -herhangi bir alıkonulma mekanına yönelik habersiz ziyaretler yapma, devletle işbirliği ve diyalog- sistem açısından CPT'nin biriken deneyimi Seçmeli Protokolün kabulünde faydalı olmuştur. CPT deneyimi, Seçmeli Protokolde öngörülen yeni sistem için bir rehber görevi yapabilir.

Ardından BM Genel Sekreterliği bütün Taraf Devletlere Seçmeli Protokolün yürürlüğe girdiğini bildiren bir mektup yollayacak ve Alt Komite üyelikleri için Taraf Devletleri kendi adaylarını sunmaya davet edecektir.¹⁶⁵

Alt Komiteyi oluşturacak uzmanların seçimi, Seçmeli Protokolün yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içinde gerçekleştirilmelidir.¹⁶⁶

Alt Komite, 10 uzman üyeden oluşacaktır ve üye sayısı 50. onayla birlikte 25'e çıkacaktır.¹⁶⁷ Bu üyeler, Taraf Devletler tarafından özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere yönelik muamelelerle ilgili çeşitli mesleklere sahip uzmanlar arasından seçileceklerdir. Alt Komitenin üyeleri 4 yıllık bir dönem için seçilir ve eğer yeniden atanmazlarsa bir defaya mahsus olarak yeniden seçilme hakkına sahiptir.

Bundan dolayı, oluşturulan Alt Komite üyelerinin komitenin iç tüzüğünü hazırlamak gibi çok önemli bir görevi olacaktır.

İçtüzükte düzenlenmesi gereken hususlardan bazıları; Alt Komitenin kaç kere ve ne zaman toplanacağı; bir ziyaret gerçekleştirilmeden önce yapılacak bildirim ziyaretten ne kadar önce yapılacağı; İşkenceye Karşı Komiteye sunulacak olan yıllık raporun içeriği; ulusal önleme mekanizmalarına sağlanacak yardım gibi örneklerden oluşmaktadır.

Komitenin içtüzüğünde bu ve benzeri hususlar kararlaştırıldıktan sonra Alt Komite, Taraf Devletlere yönelik düzenli ziyaret programını hazırlayacaktır. Ziyaret programının hazırlanmasında kura çekmek gibi rastlantısal yöntemlere de başvurulabilir.¹⁶⁸

B) Alt Komitenin Yetkileri ve İzlediği Yöntem

Alt Komite, Taraf Devletin kontrolü ve yargılama yetkisi altındaki kişilerin özgürlüklerinden yoksun kaldıkları ya da bırakılabilecekleri

¹⁶⁵ Madde 6/3 , BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü

¹⁶⁶ Madde 7(b). Alt Komite üyelerinin aday gösterilmesi süreci için bu Kılavuzun III. Bölümündeki tabloya bakınız.

¹⁶⁷ Madde 5(1)

¹⁶⁸ Madde 13.

herhangi bir alıkonulma mekanına yönelik düzenli ziyaretler ile (sonrasında) izleme ziyaretleri gerçekleştirme yaptırımına sahiptir.¹⁶⁹

Bölüm III'te belirtilen karakollar, polis merkezleri; güvenlik güçlerine ait merkezler, yargı öncesi tutma merkezleri, tutukevleri, hükümlülerin konulduğu cezaevleri (hapishaneler), işlah evleri, göçmenlerin tutulduğu merkezler, uluslararası limanlardaki transit geçiş bölgeleri, mültecilerin alıkonulduğu merkezler, psikiyatri kurumları ve idari alıkoyma yerleri gibi tüm mekanların Alt Komite tarafından ziyaret edebilmesi için "alıkonulma yerleri" ve "özgürlüğünden yoksun bırakılan kişi" terimleri Seçmeli Protokolde geniş biçimde tanımlanmıştır.

"Alıkonulma mekanı" tanımı, kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakılabilecekleri "gayri resmi" alıkoyma mekanlarını ile yapım halindeki alıkoyma mekanlarını, hatta özel yerleri kapsayacak biçimde genişletilebilir.

Seçmeli Protokol, Alt Komite tarafından Taraf Devlete ziyarette bulunacak heyetin en az iki üyeden oluşturulacağını öngörmektedir. Heyette yer alacak üyelere, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, ve BM Uluslararası Suçların Engellenmesi Merkezi tarafından belirlenen uzmanlar listesinden uzmanlar da eşlik edebilir.¹⁷⁰ Uzmanlar listesi, Alt Komite üyelerinin belirlediği ziyaretler için gerekli uzmanlıklara duyulan ihtiyacı gidermede yardımcı olmak üzere oluşturulacaktır.

Taraf Devlete yapılacak bir ziyaret öncesinde bazı destek düzenlemelere ihtiyaç olabilir. Örneğin çevirmen, sürücü kiralınması, vize alınması, kalacak yerlerin ayarlanması vb. Bundan dolayı Alt Komite, Taraf Devletlere, ziyarete ilişkin düzenlemelerin yapılması için kendi programını bildirecektir.¹⁷¹

İçtüzük kuralları ve işleyişi içerisinde Alt Komite, bildirim ziyaretten ne kadar önce verileceğini belirler. Bildirim nedeniyle Devlet tarafından yapılacak düzenlemelere zaman tanımakla, özgürlüklerinden yok-

¹⁶⁹ Madde 4.

¹⁷⁰ Madde 13(3).

¹⁷¹ Madde 13(2).

sun bırakılmış insanlara yapılan muamele ve alıkonulma koşullarının doğru tespiti için ziyaretin “sürpriz” olması unsuru arasında bir dengenin sağlanmasına ihtiyaç vardır.¹⁷²

Kesin ziyaret süresi, ziyaret edilecek mekanlar, kiminle görüşme yapılacağı gibi hususların Alt Komite tarafından kararlaştırılması gerekmektedir. Alt Komitenin, kısıtsız biçimde ziyaret etmek istediği yerleri ve görüşeceği kişileri seçmekte özgür olduğu unutulmamalıdır.¹⁷³ Alt Komite ziyaret edilecek yerlerin seçiminde, Taraf Devletten, İşkenceye Karşı Komiteden, Ulusal Önleme Mekanizmalarından, STK'lardan ve çeşitli bireylerden gelen ilgili bilgileri dikkate alabilir. Seçmeli Protokol, ziyaret öncesi veya ziyaret boyunca Alt Komitenin, ziyaret programını planlaması için gerekli bilgilere kısıtsız erişimine ve alıkonulma mekanlarındaki koşulların doğru tespitine yönelik tavsiyede bulunmasına olanak sağlamaktadır.

Alt Komitenin ziyaret sırasında sahip olduğu yetkiler/güvenceler şunlardan oluşmaktadır:

- Tüm alıkonulma mekanlarına, tesislere, gerekli her tür yere kısıtlama olmaksızın erişim¹⁷⁴
- Kendi isteği doğrultusunda kişilerle özel görüşme yapma olanakları¹⁷⁵
- Ziyaret etmek istediği yerleri seçme özgürlüğü¹⁷⁶

Bütün bu yetkiler/güvenceler, Alt Komitenin, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere yapılan muamele ve alıkonulma koşulları hakkında ayrıntılı bir fikir edinebilmesi için gerekli ve zorunludur.

¹⁷² Avrupa bölgesinden bir örnek olarak CPT dönemsel ziyaretler için üç adımlı bir haberdar etme usulü kurmuştur. Taraf devletler dönemsel ziyaret programlarından haberdar olurlar. Ziyaretten iki hafta önce ilgili Taraf devlet ziyaretin başlangıç tarihi ve süresi konusunda bilgilendirilirler. Ziyaretin başlamasından birkaç gün önce CPT'nin ziyaret etmeyi hedeflediği yerlerin geçici listesi devlete bildirilir. Liste, ziyaret süresince CPT'nin ziyaret edeceği yerleri değiştirmesini engellemez.

¹⁷³ Madde 14(d) ve(e), BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü, Op.cit.

¹⁷⁴ Madde 14(c).

¹⁷⁵ Madde 14(d) ve (e).

¹⁷⁶ Madde 14(e).

C) Alt Komitenin Ziyaretinden sonraki faaliyetler

Bir ziyaretten sonra, Alt Komite, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin korumak amacıyla Taraf Devletlere gözlemlerini sunabilir ve tavsiyelerde bulunabilir.¹⁷⁷ Taraf Devletler “Alt Komitenin tavsiyelerini dikkate almayı ve olası uygulama önlemleri hakkında görüşmelere başlamayı” kabullenir. Bu, ziyaretin sonrasında komitenin tavsiyeleri konusunda, yetkili makamların harekete geçmesini sağlamak için gerekli bir koşuldur.

Alt Komite, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere yapılan muamelelerin ve alıkonulma koşullarının iyileştirilmesine yönelik tavsiyelerini oluştururken, yalnızca İşkenceye Karşı Sözleşmeden değil, aynı zamanda diğer ilgili uluslararası standartları da içine alan geniş bir referans noktasından yararlanır.¹⁷⁸

Alt Komitenin ziyarete ilişkin gözlem ve tavsiyelerini içeren raporu, gizlilik kuralına uygun biçimde Taraf Devlete ve ilgili ulusal önleme mekanizmalarına verilir.¹⁷⁹

Fakat Taraf Devlet, raporun kamuya açıklanmasını istemeyebilir. Daha önce değinildiği üzere, Taraf Devletin talebi olmadan raporun yayımlanması ancak iki durumda mümkündür.

Bunlardan ilki, Taraf Devletin raporun bir bölümünü kamuya açıklaması durumudur. Bu durumda Alt Komite raporun hepsini yada bazı bölümlerini kamuya açıklamaya, yayımlamaya karar verebilir. Bu istisnai durum, Taraf Devletlerin gizlilik kuralını kullanarak Alt Komitenin bulgularının yanlış değerlendirilmesine yol açmasını önlemek için geliştirilen bir korumadır.

İkinci durum ise, Alt Komitenin Taraf Devletin işbirliğinde yetersiz kalması/isteksiz davranmasıdır. Bu durumu, Taraf Devletin Seçmeli

¹⁷⁷ Madde 11(a).

¹⁷⁸ Madde 2(2). BM'nin diğer ilgili normları için Bkz. Bölüm III

¹⁷⁹ Madde 16(1).

Protokol çerçevesinde yükümlülüklerini yerine getirmekte yetersiz kaldığı durumlarda kullanılacak tek yaptırım olarak nitelemek mümkündür.

Raporun ya da görüşmelerin kamuya açıklanmasına izin verme yetkisi nihai olarak Alt Komiteye değil, onun bağlı olduğu İşkenceye Karşı Komiteye aittir. Bu konu, bu bölümde daha sonra ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

Tavsiye kararlarının ve gözlemlerin rapor haline getirilmesinin ardından, Alt Komite ve Taraf Devletler, kamuya açıklansın ya da açıklanmasın, bunların nasıl uygulamaya koyulacağını belirlemek üzere aralarında diyaloga girmek zorundadır.

Seçmeli Protokol, Taraf Devletlere, tavsiye kararlarını uygulamaya koymalarına yardımcı olması için özel bir fon sağlar.¹⁸⁰ Bu uygulama, Devletlere Alt Komitenin tavsiyelerini gerçekleştirmek için ek uygulama desteği sağlayacaktır. Tavsiyelerin yerine getirilmesi ya da özel durumlarda Alt Komite, düzenli ziyaret dönemi içinde Taraf Devlete kısa bir izleme ziyareti yapılmasını da teklif edebilir.

D) Alt Komite ve ulusal önleme mekanizmaları arasında işbirliği

Ulusal önleme mekanizmalarıyla işbirliğini teşvik açısından Alt Komitenin önemli bir görevi vardır. Alt Komite, ulusal önleme mekanizmalarıyla ilişki kurmalıdır. Bunun yanında Taraf Devletlerin de bu ilişkiyi destekleme yükümlülüğü vardır. En önemlisi, Alt Komitenin ulusal önleme mekanizmaları için tavsiyede bulunma yetkisine sahip olmasıdır.

Alt Komite, ulusal önleme mekanizmalarının kurulması, etkin işlenmesi ve bu mekanizmalara doğrudan eğitim ve teknik konularda Taraf Devletlere yardım etmek ve tavsiyede bulunmakla yetkilidir.¹⁸¹

Böylece, Alt Komite özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin korunmasını güvence altına almak bakımından, zorunlu gereksinim ve araçları sağlama konusunda ulusal mekanizmalara yardım edebilir.

¹⁸⁰ Madde 26.

¹⁸¹ Madde 11(b).

Bu unsurlar, Seçmeli Protokolün uluslararası ve ulusal düzeyde öngördüğü ve tamamlayıcı role sahip ikili sisteminin temel dayanağını oluşturmaktadır.

E) Alt Komite ve İşkenceye Karşı Komite arasındaki ilişki

Alt Komite ile İşkenceye Karşı Komite arasında önemli bir iç bağlantı söz konusudur. Taraf Devletlerin İşkenceye Karşı Sözleşme kapsamında İşkenceye Karşı Komiteye sunduğu devlet raporları, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere yapılan muamele ve alıkonulma koşullarıyla ilgili Alt Komite için yararlı bir veri kaynağı olacaktır. Bunun yanında, Komite ile işbirliği yapılmaması veya Taraf Devletin rızasıyla (açık ya da feragat yoluyla) Alt Komite raporlarının kamuoyuna açıklandığı durumlar, İşkenceye Karşı Komite tarafından yürütülen izleme faaliyeti açısından da değerli bir araç olacaktır.

Alt Komite, İşkenceye Karşı Komiteye kendi faaliyetleri hakkında kamuya açık yıllık bir rapor sunmak zorundadır. Yıllık rapor, Alt Komitenin oluşturacağı içtüzük kurallarına uygun biçimde hazırlanmalıdır. Ancak bu noktada da, tüm çalışmalara rehberlik eden gizlilik ilkesine uyulmalıdır.

Seçmeli Protokol, Alt Komite ve İşkenceye Karşı Komite arasında bilgi alışverişini ve yakın işbirliğini teşvik etmek amacıyla, Alt Komitenin her yıl yapacağı kendi oturumlarından birinin İşkenceye Karşı Komitenin bir oturumu ile eşzamanlı olarak yapılmasını öngörmektedir.

İşkenceye Karşı Komite, Seçmeli Protokolün hükümlerinin uygulanmasındaki açık rolünden başka iki önemli işleve daha sahiptir. Bunlar:

i) Alt Komitenin ziyaret raporlarının yayınlanması ve kamuya açıklanması

Alt Komite Taraf Devletin işbirliğinde yetersiz kaldığı kanaatine vardığı zaman, kaygılarını İşkenceye Karşı Komiteye iletir.¹⁸² İşkenceye Karşı Komite bu tür bir kaygıyı aldıktan sonra, Taraf Devlete kendi gö-

¹⁸² Madde 16(4).

rüşlerini bildirme olanağı tanır. İşkenceye Karşı Komite üyelerinin çoğunluğu Taraf Devletin işbirliğinde yetersiz kaldığı görüşündeysen, raporun yayımlanmasına yada kamuya açıklanmasına izin verebilir.

Bu olanak, Seçmeli Protokolün ana bileşenlerinden biri olan işbirliği ilkesinin önemini altını çizerek ve işbirliği yapmayan devletlerin protokolda düzenlenen yükümlülükleri uygulamaya koymamak için gizlilik ilkesini bir kalkan olarak kullanmasının mümkün olmayacağını açık bir biçimde ortaya koyar.

ii) “Erteleme” bildirimini uzatılması

Taraf Devletler, Seçmeli Protokolü onaylarken Alt Komiteyi düzenleyen Bölüm III ya da ulusal önleme mekanizmalarını düzenleyen Bölüm IV’ten biri yönünden üstlendiği yükümlülüklerin üç yıl süreyle ertelenmesi bildiriminde bulunma olanağına sahiptir.

Bu sürenin bitiminden sonra Taraf Devletler, İşkenceye Karşı Komiteye başvurarak, yükümlülüklerinin ertelenebilmesi için verilen sürenin 2 yıl kadar daha uzatılması talebinde bulunabilirler. Ertelemenin uzatılması talebini alan İşkenceye Karşı Komite, durumu Alt Komite ile mütalaa ettikten sonra erteleme için iki yıl süreyle daha uzatılmasına karar verebilir.

Erteleme süresinin uzatılmasına rıza gösterilmesinin koşulları/temelleri İşkenceye Karşı Komite tarafından değerlendirilmek durumdadır. Bu koşul, Seçmeli Protokole taraf olmak isteyen ancak Seçmeli Protokolü tamamen uygulamaya koymadan önce ülke-içi düzenlemeler yapmak zorunda olan devletlere biraz daha süre tanımayı amaçlamaktadır.

Bu durumdaki devletler geçiş döneminde bir bildirimde bulunarak, en azından ziyaretlerden ve Alt Komite yada ulusal önleme mekanizmalarının ikisinden birinin yardımından faydalanabilirler.

Katılımcı devlet, Alt Komite yada ulusal önleme mekanizmalarına ilişkin protokolda öngörülen yükümlülüklerinin ertelenmesine karar verildiği durumlarda, erteleme için uzatıldığı dönem içinde bu organlar arasındaki ilişkiyi engelleyemez. Esasında, Seçmeli Protokolün tamamen

uygulamaya girmesi sürecinde Alt Komite ve ulusal önleme mekanizmaları arasındaki ilişkinin sürmesi/korunması yardımlaşma açısından büyük önem taşır.

F) Alt Komite ve diğer ziyaret organları arasındaki işbirliği

Seçmeli Protokol, alıkonulma mekanlarına ziyaretler düzenleyen örneğin Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu ve Uluslararası Kızıl Haç Komitesi gibi uluslararası veya bölgesel düzeyde faaliyet gösteren diğer organların yetkisini/varlığını tanır. Bundan dolayı, Seçmeli Protokolün, belirtilen çeşitli organlar tarafından oluşturulan hakları ve standartları tekrarlamasını yada bunların dayandıkları temelleri çürütmesini engellemesi önem taşır.¹⁸³ Bu konu, Seçmeli Protokol hükümlerinin yürürlük kazanmasıyla ve Alt Komitenin kurulmasıyla faaliyete başlamasıyla somutlaşacaktır. Fakat Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi, hazırladığı ziyaret raporlarının sistemli olarak Altkomiteye gizlilik esasına dayanarak gönderilmesi, Avrupa İşkenceyi Önleme Sözleşmesi ve Seçmeli Protokol arasında uyum/mutabakatın sağlanması gibi hususlarda Taraf Devletlerle işbirliği yapabilmeyi yolları üzerinde yoğunlaşmaktadır.¹⁸⁴

2. Ulusal Önleme Mekanizmaları

Taraf Devletler Seçmeli Protokolü imzalama sürecinde ulusal önleme mekanizmaları kurmak, atamak yada korumakla yükümlüdür. Bazı devletler yeni bir mekanizma/birim yaratmaya ihtiyaç duyacaktır. Bazı devletler ise halihazırda var olan benzer bir mekanizmanın seçmeli protokole göre yükümlülükleri karşılayıp karşılamadığını göz önünde bulundurmalıdır.¹⁸⁵

Ulusal önleme mekanizmalarının kurulması yada görevlendirilmesi için süre

¹⁸³ Maddeler 31 and 32.

¹⁸⁴ CPT Faaliyetleri hakkında 13cü Genel rapor, 2003, s.8, <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-13.htm>.

¹⁸⁵ Maddeler 3 ve 17.

Protokolün yürürlük kazanmasından önce taraf olan Devletler Seçmeli Protokolün yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde, Seçmeli Protokolün yürürlüğe girmesinden sonra Seçmeli Protokolü onaylayan/katılan Devletler ise onay/katılım tarihinden bir yıl içinde ulusal önleme mekanizmalarını oluşturmakla veya görevlendirmekle yükümlüdür.¹⁸⁶

b) Ulusal önleme mekanizmalarının biçimi

Seçmeli Protokol, ulusal önleme mekanizmaları konusunda kesin, uyulması zorunlu her hangi bir biçim koşulu dayatmamaktadır. Taraf Devletler, bundan dolayı, kendi ülkelerinin siyasi veya coğrafi durumuna (en) uygun ulusal önleme mekanizması modelini seçme özgürlüğüne sahiptir.

Dünyada denetim ziyaretleri yapan çok çeşitli ulusal mekanizmalar/birimler bulunmaktadır. Bunlar, insan hakları komisyonları, ombudsmanlar, parlamento komisyonları, hükümet dışı kuruluşlar, belli bir meslekten olmayan saygın kişilerden oluşan sistemler ve bunlara ek olarak yukarıda sayılanların bazı unsurlarını bir araya getiren karma mekanizmaları kapsamaktadır.

Seçmeli Protokole göre, kuruluş yarasındaki koşulları taşımak kaydıyla bu mekanizmalardan her hangi birinin, ulusal önleme mekanizması olarak görevlendirilebilir.

Taraf Devlet konusal yada coğrafi olarak birden fazla ulusal önleme mekanizması olması gerektiğine karar verirse, bu önleme mekanizmalarının çalışmalarını uyumlulaştırmak için aralarından birini eşgüdüm birimi olarak görevlendirebileceği gibi işbirliğini kolaylaştırıcı unsurları göz önünde bulundurmalarını tavsiye edilebilir.

c) Ulusal önleme mekanizmalarının yetkileri

¹⁸⁶ Madde 24 uyarınca 3 yıllık erteleme süresinin uzatılması bildiriminde bulunulması durumunda,

Ulusal önleme mekanizmaları Alt Komite ile aynı yetkilere sahiptir. Bunlar: alıkonulma mekanlarına düzenli ziyaretler düzenleme, alıkonulma koşulları ve özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere yapılan muamelelerin iyileştirilmesi için tavsiyelerde bulunmaktır.¹⁸⁷ Ancak ulusal önleme mekanizmaları, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin korunmasını güçlendirecek mevzuatın oluşturulması ya da mevzuat tasarı veya taslakları hakkında tavsiyelerde bulunma gibi ek zorlayıcılıkları vardır.¹⁸⁸

Örneğin; **Uganda İnsan Hakları Komisyonu**¹⁸⁹; 1995 tarihinde Uganda Anayasasına göre kurulmuş bir mekanizmadır. Anayasa hükmü gereğince, komisyon, insan haklarının gelişmesine yardım etmek ve onları korumak için geniş yetkilere sahiptir. Bu hükmün güçlü yanlarından biri de açık bir yetkiyi içermesidir. “*Hapishanedeki koşulların durumlarını değerlendirmek ve denetlemek maksadıyla hapishane, cezaevi ve alıkonulma mekanları yada ilgili yerlerin ziyareti*” (Anayasanın 53. maddesi). Komisyonun bunun yanında yargısal güçleri vardır. Komisyon kısıtlı yada alıkonulmuş kimsenin serbest bırakılmasını veya para cezasının ödenmesini buyurabilecek şekilde yetkilendirilmiştir.

Bulgaristan Helsinki Komitesi (BHC)¹⁹⁰; 1992 yılında kurulmuş hükümet dışı bir kurumdur. Bulgaristan Ceza İnfaz Yasasına göre hükümet dışı kuruluşların tutukvevlerini ziyaret etme izinleri vardır.¹⁹¹ Anılan kanunun 99. maddesi uyarınca, Bulgaristan Helsinki Komitesi, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere yapılan muameleleri ve alıkonulma koşullarını izleyebilmek için cezaevlerinden sorumlu bakanlıklarla anlaşmalar yapmaktadır.¹⁹²

Her ne kadar ulusal önleme mekanizmaları Seçmeli Protokol hükümlerine dayanarak görevlendirilmiş olsa da, işkence ve kötü muamele-

¹⁸⁷ Madde 1 ve 19, BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü, Op.cit.

¹⁸⁸ Madde 19(c).

¹⁸⁹ Daha fazla bilgi için lütfen bkz.: <http://www.uhrc.org>.

¹⁹⁰ Daha fazla bilgi için lütfen bkz.: <http://www.bghelsinki.org>.

¹⁹¹ Madde 99, Ceza İnfaz Yasası

¹⁹² BHC'nin Adalet Bakanlığı, Sosyal Refah Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı Sağlık Bakanlığı gibi bir çok bakanlıkla anlaşmaları vardır.

nin diğer türlerinin önlenmesine de odaklanacaktır. Ancak bu durum, mekanizmanın geniş bir zorlayıcılığı olacağı ihtimalini dışlamaz.

Gerçekten, bu, ulusal önleme mekanizmalarının özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin maruz kalabileceği diğer ilgili insan hakları ihlallerini de (tıbbi yardım hakkı, dışarıdan ziyaretçi kabul edebilme hakkı, yeterli beslenme hakkı vb.) dikkate almalarına yardımcı olur.

Ulusal önleme mekanizmaları, alıkonulma mekanlarına ziyarette, işkenceyi ve kötü muameleyi önlemeye ek olarak örneğin yetkili makamların önerisi/aracılığı gibi diğer yöntemlerden de faydalanabilirler.

d) Ulusal önleme mekanizmaları tarafından ziyaret edilecek yerler

Ulusal önleme mekanizmaları, Taraf Devletin yargı yetkisi altındaki veya denetimindeki bütün özgürlüğünden yoksun bırakılan yada özgürlüğünden yoksun bırakılma ihtimali olan kişilerin tutulabileceği bütün alıkonulma mekanlarını ziyaret etme bakımından Alt Komiteyle aynı yetkilere sahiptir.¹⁹³

e) Ulusal önleme mekanizmalarının ziyaret sıklığı

Ziyaretlerin sıklığı, ulusal önleme mekanizmasının kendisi tarafından belirlenir. Alıkonulma koşullarındaki iyileşme yada kötüleşmeyi izlemek, genel olarak özgürlüğünden yoksun bırakılan kişileri korumak ve özel olarak misillemeden korumak gibi birçok nedenden ötürü düzenli ziyaretlerin öneminin altı çizilmek zorundadır.

Ayrıca, sık ziyaretler düzenlemek ziyaret ekibinin hem alıkonulmuş kişilerle hem de çalışanların çalışma koşulları ile ilgili fikir/yargı sahibi olabilmelerini ve yetkililerle yapıcı diyalog kurabilmelerini olanaklı hale getirecektir.

¹⁹³ Madde 4, BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü, Op.cit. note 1.

Ziyaretlerin sıklığını kesin olarak belirlemek için ulusal mekanizmaların alıkonulma mekanlarının farklı tiplerini göz önünde bulundurmaları önerilebilir.

Örneğin özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişilerin daha sık ve daha hızlı biçimde değiştiği, dış dünya ile ilişkilerinin kısıtlı olduğu “duruşma öncesi alıkonulma yerleri”ne yapılan ziyaretler, cezaevlerine yapılan ziyaretlerden daha sık olabilir.

Örneğin **Arjantin Hapishane Sistemi İçin Kamu Vekili Bürosu**¹⁹⁴, 1993’te başkanlık kararnamesi ile oluşturulmuştur ve özellikle federal cezaevleri sisteminin parçası hapishanelerde insan haklarını koruma yetkisine sahiptir. Yetkilerini kullanmak üzere, vekil bürosu hapishanelere haftalık ziyaretler düzenler (ziyaretler çoğunlukla ülkedeki hapishane nüfusunun %60’ının bulunduğu Buenos Aires’e yapılır) ve hapsedilenlerle özel görüşmeler yapar ve bu sayede onlarla ve cezaevi yetkilileriyle düzenli bir diyalog kurar.

Seçmeli Protokol, alıkonulma yerlerine her zaman erişim olanağı sağlayamadığından, işkencenin etkili biçimde önlenmesi için ulusal önleme mekanizmaları, önceden planlanmış düzenli ziyaretlere ek olarak özel vakalara ilişkin tepki gösterebilmeli ya da anılan vakaya özgü düzenli/ad hoc ziyaretler düzenleyebilmelidir.

f) Ulusal önleme mekanizmalarının etkili işleyebilmeleri için ilkeler ve güvenceler:

Seçmeli Protokolün en yenilikçi taraflarından biri, bir uluslararası belgede ilk kez, ulusal mekanizmaların etkili çalışması için ilkelerin ve güvencelerin oluşturulmasıdır.¹⁹⁵

Bu doğrultuda ulusal önleme mekanizmaları aşağıdaki güvencelere sahip olmalıdır:

- İşlevsel bağımsızlık;

¹⁹⁴Daha fazla bilgi için lütfen bkz: <http://www.jus.gov.ar/Ppn>.

¹⁹⁵ Madde 18, BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü, Op.cit. note.1.

• Kendi zorlayıcılıklarını yerine getirebilmeleri için ve işin etkili olarak yapılması için gerekli kaynaklar

Bu özgün güvenceler ulusal önleme mekanizmalarının devletten gelebilecek herhangi bir müdahaleden kaçınmasını sağlayacaktır.

g) Ulusal önleme mekanizmalarının görevlerini yerine getirmede işlevsel bağımsızlığı

Bu organların işkence ve kötü muamelenin önlenmesinde etkinlik sağlaması için ulusal önleme mekanizmalarının varlığı zorunludur. Fakat Seçmeli Protokol, işlevsel bağımsızlığın nasıl sağlanacağı konusunda ayrıntı içermemektedir. Mevcut ziyaret organlarının deneyimlerine ve Paris ilkelerine atıfta bulunmak suretiyle, aşağıdaki unsurlar Taraf Devletlerce değerlendirilmelidir:

i) Bağımsız bir kurucu temel

Ulusal mekanizmalar, yürütmeden ve yargıdan farklı, tanınmış ve gerçek bir bağımsızlığa sahip olmalıdır. Böylece, ulusal önleme mekanizmalarının kurucu temeli, yapısı yada yetkileri, (örneğin hükümetteki bir değişikliğe bağlı olmadan ve değiştirilmeden) uygun bir şekilde tanımlanmalıdır.

Ulusal mekanizmaların bağlayıcılığının hukuksal temeli, anayasa tarafından (örn: Fiji İnsan Hakları Komisyonu ve Polonya Medeni Hakları Koruma Komiserliği)¹⁹⁶, yasa (parlamentonun bir işlemi) tarafından (örn: Nepal Ulusal İnsan Hakları Komisyonu ve Cenevre Kantonu Parlamento Ziyaret Komitesi) yada başkanlık/bakanlar kurulu karnamesi tarafından (Senegal İnsan Hakları Komitesi ve Arjantin Hapishane Sistemi İçin Kamu Vekili Bürosu) kurulmuş olabilir.

Bundan başka, ulusal önleme mekanizmalarının kendi kurallarını ve çalışma usullerini hazırlayabilmesi ve bunların herhangi bir dış makam tarafından değiştirilememesi önerilebilir.

¹⁹⁶ Güney Afrika İnsan Hakları Komisyonu, Kolombiya Ombudsman Ofisi ve Uganda İnsan Hakları Komisyonu Anayasal hükümlerle kurulmuştur.

ii) Bağımsız personel

Bir bütün olarak bağımsızlığın sağlanması için, ulusal önleme mekanizmalarının resmi makamlardan ayrı, bağımsız uzmanlar tarafından oluşturulmaları gerekir. Bu uzmanlar kendi kadrolarını atayabilme özgürlüğüne sahip olmalıdırlar.

iii) Bağımsız atama usulü/prosedürü

Deneyimler, ulusal önleme mekanizmalarında görev yapmaya uygun adayların belirlenmesi için şeffaf ve ilgili hükümet dışı kuruluşların, meslek örgütlerinin, üniversitelerin ve diğer uzmanların görüşlerini yansıtacak bir usulün iyi bir atama usulü olduğunu göstermiştir.

Atama usulüne ışık tutacak konular:

- Atamanın yöntemi
- Atamanın ölçütleri
- Atamanın süresi
- Dokunulmazlıklar/bağımsızlıklar ve ayrıcalıklar;
- Çıkarma ve temyiz usulüdür.

Örneğin; **Güney Afrika İnsan Hakları Komisyonu**¹⁹⁷, 1995'te Güney Afrika Anayasasının mutlak hükümlerinden olan 184. maddesi ile kurulmuştur ve insan haklarını destekleyecek ve koruyacak geniş yetkilere sahiptir. Komisyon üyeleri, ulusal meclisin çoğunluğuyla seçilirler ve atamalar başkan tarafından onaylanır. Komisyon üyeleri 7 yılı aşmayacak sabit bir süre boyunca görev yaparlar. İnsan Hakları Komisyonu Yasası, atama usulünün sivil toplumla mütalaa edileceğini açıkça belirtmese de, uygulamada bu usul halkın görüşüne açık ve şeffaftır

Polonya Medeni Hakları Koruma Komiserliği: Polonya'da (ombudsmanlık)¹⁹⁸, 1987'de Anayasa tarafından kuruldu. Komiser, SEJM¹⁹⁹ tarafından atanır ve atamanın onayı senato tarafından 5 yıllık bir süre için yapılır. Atanan kişi, çok iyi derecede hukuk bilgisine sahip, yüksek ahlak-

¹⁹⁷ Daha fazla bilgi için lütfen bkz: <http://www.sahrc.org.za>.

¹⁹⁸ Daha fazla bilgi için lütfen bkz: <http://www.brpo.gov.pl>.

¹⁹⁹ Sejm Polonya Ulusal Meclisini oluşturan iki kamaradan biridir. Diğer Senatodur.

lı, toplumsal duyarlılığı ve itibarlı bir Polonya vatandaşı olmalıdır. Ziyaret heyeti, en az 3 yada 4 kişiden oluşmalıdır ve Ombudsman, bir kurumun ziyaretine katılmak için doktor (adli doktorlar ve özel sektörden doktorlar) gibi uzmanları çağırma hakkına sahiptir.

iv) Mali bağımsızlık

Mali bağımsızlık olmadan ulusal önleme mekanizmasının işlevsel bağımsızlığını kullanamayacağı yada bağımsız karar alamayacağı açıktır. Deneyimler aşağıdaki unsurların mali bağımsızlığa ulaşmada önemli olduğunu göstermiştir:

- Mekanizmalar kendi kadro, bina ve gereçlere sahip olmalıdır.
- Fonların kaynağı ve türü ulusal önleme mekanizmalarının kurucu belgelerinde belirtilmelidir.
- Mekanizma, bir bakanlık ya da makam yerine kendi bütçesine sahip olmalıdır.
- Mekanizma, kendi kadrolarına ödeme yapabilecek olanağa sahip olmalıdır.

v) Şeffaflık

Ulusal önleme mekanizmalarının işlem ve çalışmalarıyla ilgili olarak hazırladığı raporları kamuya açıklaması, bağımsızlıklarını sağlayacak önemli bir unsur olacaktır.

Seçmeli Protokol, ulusal önleme mekanizmaları ve Alt Komite için öngördüğü gizlilik koşulu kadar yüksek bir bağlayıcılık öngörmemiştir. Bu durum, Alt Komitenin ve ilgili sivil toplum kuruluşlarının, ulusal önleme mekanizmalarının çalışmalarıyla ilgili bilgilere erişimlerine, ulusal önleme mekanizmalarının bağımsızlığına ve etkili çalışmasına katkıda bulunmalarına ve bu konuda yorum yapmalarına olanak sağlar.

h) Ulusal önleme mekanizmalarının bileşenleri

Etkin bir ulusal önleme mekanizması için mekanizmaların insan haklarına bağlılığıyla tanınan uygun nitelikteki kişilerden oluşmaları zorunludur.²⁰⁰ Ulusal mekanizmaları için en uygun bileşen; alıkonulma mekanlarına ziyaretler düzenleyecekleri için avukatları, hekimleri, adli tıp hekimlerini, psikologları, STK temsilcilerini ve bunlara ek olarak insan hakları, medeni hukuk, insan hakları hukuku, cezaevi sistemleri ve polisi de içine alan konularda uzman kişilerden oluşan çok disiplinli bir heyettir.

Örneğin; **Brezilya Rio de Janeiro Toplum Konseyi**, 1992'de cezaların infazı hakkındaki yasayla ile ortaya çıktı. Konsey, gönüllülük esasına göre çalışır ve herhangi bir cezaevine bildirimiz ve kısıtsız ziyaretler düzenleme yetkisine sahiptir.

Konsey, STK temsilcilerini, eski tutukluları, sosyal hizmet uzmanlarını, üniversitelere mensup akademisyenleri, sivil toplumdaki ve kamu kurumlarından kamu deneticilerini de kapsayan, çok geniş bir üye bileşenine sahiptir. Konseyin değişken bileşeni bu mekanizmanın güçlü taraflarından birini oluşturmaktadır.

i) Ziyaretler açısından ulusal önleme mekanizmasının güvenceleri ve yetkileri

Seçmeli Protokol, ulusal önleme mekanizmalarının alıkonulma mekanlarına ve tesislerine ve alıkonulan kişilere ait bilgilere erişim konusunda Alt Komiteyle benzer yetkilere sahip olduğu güvencesi verir.²⁰¹ Bu bağlamda ulusal önleme mekanizmalarına verilen güvenceler şunlardan oluşur:

- Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin sayısının yanı sıra bu kişilerin alıkonulduğu yerlerin sayısı ile ilgili bilgilere erişim

²⁰⁰ İlke 1, B, bağımsızlık ve çoğulculuğun güvenceleri ve oluşumları, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için ulusal kuruluşların statüsü ve işleyişiyle alakalı ilkeler. (Paris İlkeleri), UN Doc A/RES/48/134, 20 Aralık 1993.

²⁰¹ Madde 20, BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü, Op.cit.

• Bu kişilere yapılan muamele ve alıkonulma koşullarına dair tüm bilgilere erişim

- Tüm alıkonulma yerlerine kısıtsız erişim
- Kişilerle istekleri doğrultusunda gizli görüşme olanağı
- Ziyaret edilecek yerleri seçme özgürlüğü

Bu hükümlerin ulusal düzeyde önemi abartılamaz. Bu, alıkonulma yerlerine yapılan etkin ziyaretler için uluslararası tanınırlığı olan en iyi uygulama olarak değerlendirilebilir.

j) Ulusal önleme mekanizmaları tarafından yapılan ziyaretlerin izlenmesi/takibi

Ulusal önleme mekanizmaları, sadece ziyarette bulunmak için değil aynı zamanda ilgili makamlara iyileştirme yapmaları için gerekli tavsiyelerde bulunmaya da yetkilendirilmiştir. Taraf Devletler eşit olarak, ulusal önleme mekanizmalarının tavsiyelerini dikkate almak ve olası bir uygulama hakkında diyaloga girmekle yükümlüdür.²⁰²

Bu özellik, işbirliği ve yetkili makamlar ile ulusal önleme mekanizmaları arasında diyalog kurulması için Seçmeli Protokolün genel amaçları ile karşılıklı bir uyum içersindedir.

Bu yöntemi güçlendirmek adına, ulusal önleme mekanizmasının ziyaretin sonuçları hakkında en kısa sürede yetkili makamı bilgilendirmesi iyi bir uygulama olacaktır.

En azından, alıkoyma mekanının sorumlularıyla, ziyaretten sonra direk sözlü bir toplantı planlanmalıdır. Bu yöntem, ziyaretten sonra daha resmi şekilde yapılacak olan yazılı geri bildirimden daha avantajlı olacaktır.

Bu yöntemle, ilerlemeler/iyileştirmeler hakkında hızla tavsiyelerin oluşturulması ve yetkili makamlarla yapıcı bir diyalogun başlatılması olanaklı olacaktır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere yönelik muamelelerde ve alıkonulma koşullarında ilerleme sağlamak için, ulusal önleme mekanizmaları bulgularını/gözlemlerini raporlaştırmalı ve dağıtabilmelidir.

Madde 23, ulusal önleme mekanizmalarının çalışmalarına ilişkin yıllık raporların Taraf Devletler tarafından yayımlanmasını ve dağıtılmasını öngörmektedir.

Bu hüküm, ulusal önleme mekanizmalarının yıllık raporlarının, Taraf Devlet raporundan bağımsız olarak yayımlanmasını ve dağıtılmasını engellemez.

Bu hüküm sadece, raporun kamuoyuna duyurulmasını ve ulusal önleme mekanizmalarının işlevlerinde şeffaf olmalarının ileri bir güvenceye kavuşturulmasını sağlar.

Örneğin; **Fiji İnsan Hakları Komisyonu**²⁰³, 1997 Fiji Anayasası ile kurulmuş ve insan hakları ihlallerini ve üretimdeki ayrımcılığı araştıran 1999 İnsan Hakları Komisyonu yasası ile güçlendirilmiştir.

İnsan Hakları Komisyonu yasasının 22. bölümüne göre, Komisyon, her mali yılın bitiminden itibaren üç ay içerisinde Fiji Devlet Başkanına kendi faaliyetleri hakkında alıkonulma yerlerine yapılan ziyaretleri de kapsayan bir rapor sunmak zorundadır. Aynı zamanda bu raporun bir kopyası parlamentonun iki ayrı kamarasına da sunulur.

Yıllık raporun parlamentonun iki kamarasına da sunulmasından sonra, Komisyon, raporun içeriği hakkında kamuya açık bir toplantı yapmak zorundadır ve diğer işlerine yıl boyunca devam eder.

Kolombiya Ombudsman Bürosu²⁰⁴, anayasa tarafından 1991 yılında kurulmuştur. Kendi raporunu yayımlamaya ek olarak, Ombudsmanın resmi çözüm önerileriyle birlikte belirli ihlalleri kınama görevi de vardır.²⁰⁵ Bu çözüm önerileri, basın açıklamaları, yetkili makamları olumlu değişiklikler yapmak zorunda bırakır. Bu yöntemler, kamuoyunu hare-

²⁰³ Daha fazla bilgi için lütfen bkz.: <http://www.humanrights.org.fj>.

²⁰⁴ Daha fazla bilgi için lütfen bkz.: <http://www.defensoria.org.co>.

²⁰⁵ Kararlarından biri ülkedeki hapisane krizinin çözümün için düzenlenmiştir.

²⁰² Madde 22, BM İşkenceye Karşı Sözleşme Seçmeli Protokolü, Op.cit.

kete geçirmeyi amaçlayan “ahlak adliyesi” gibi farklı araçlarla birleşerek etkisini arttırır.

Ulusal önleme mekanizmaları, kamuoyu bilincini arttırma faaliyetleri kadar özgürlüğünden yoksun bırakılan kişiler, bu kişilerle ilgilenen personel yada bu amirleri için eğitim seminerleri düzenleme gibi destek ve eğitim faaliyetlerini de kapsayan diğer izleme faaliyetlerini de üstlenebilir.

Yukarıda değinilen ve Seçmeli Protokolün yürürlük kazanmasından sonra kurulacak olan özel fon, ulusal önleme mekanizmalarının eğitim programlarına fon sağlamada kullanılabilir.²⁰⁶

k) Ulusal önleme mekanizmaları ve Alt Komite arasında işbirliği

Seçmeli Protokol, daha önce Alt Komiteyle ilişkisine göre ele alınan ulusal veya uluslararası organların işkence ve diğer kötü muamele biçimlerini önlemede kullanacakları yöntem ve stratejilerde önemli değişiklikler yapmalarını olanaklı kılar.

Bundan dolayı, Alt Komite ve ulusal önleme mekanizmaları toplantı yapabilir ve bilgilerini karşılıklı olarak, eğer gerekliyse gizlilik ilkesine dayanarak değiştirebilir.

Ulusal önleme mekanizmaları raporlarını ve diğer ilgili bilgileri uluslararası Alt Komiteye iletilebilirler. Bu, işkenceyi önlemede ulusal çabaların uluslararası bir mekanizma ile istikrar kazanmasına ve ulusal düzeyde uluslararası standartların uygulanmasına yardımcı olacağını gösterir.

Bu yaklaşım aynı zamanda, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişiler ve alıkonulma koşulları konusunda ulusal tartışmaların ve kamu bilincinin artırılması için olanaklar sağlayacaktır.

l) Ulusal önleme mekanizmaları ve diğer organlar arasındaki işbirliği

²⁰⁶ Madde 26, BM İşkenceye Karşı Sözleşme Seçmeli Protokolü, Op.cit. note 1.

Alt Komitenin ve ulusal önleme mekanizmalarının birbirini tamamlayıcı ve işbirliğine dayalı olarak çalışacakları konusuna yukarıdaki bölümlerde değinilmiştir. Ayrıca İşkenceye Karşı Komite, Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi ve Uluslararası Kızıl Haç Komitesi gibi var olan organlarla yapıcı bir ilişki kurmak, ulusal önleme mekanizmaları için verimli olabilir.

Ulusal önleme mekanizmaları tarafından elde edilen bilgiler, o ülke içerisindeki özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin korunmasının gözden geçirilmesinde yardımcı bir kaynak olabilir.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere yönelik ihlalleri önlemede tamamlayıcı çabaları arttırmak için, ulusal önleme mekanizmalarının alıkonulma mekanlarını izleyen diğer ulusal birimlerle işbirliği yapması tavsiye edilebilir.

Sivil toplum örgütleriyle işbirliği, onların bağımsız ve değerli bir bilgi kaynağı olmaları ve ulusal önleme mekanizmalarıyla aynı hedefe yüklenmeleri ve bu konuda etkin çalışmaları nedeniyle, ulusal önleme mekanizmaları için avantaj olabilecektir.

Örneğin; **Avusturya İnsan Hakları Tavsiye Kurulu**, 1999’da Güvenlik Politikası Yasasında yapılan bir yasa değişikliği ile kurulmuştur (1991). Kurulun, politik faaliyetleri izlemek ve görüş belirtmek konusunda genel bir yetkisi vardır. Tavsiye Kurulu bilgi alışverişi yapmak ve faaliyetleri konusunda diyalog kurmak üzere STK’larla yılda iki kere toplantı düzenlemektedir.

Sonuç:

Seçmeli Protokol, işkence ve diğer kötü muamele türlerine karşı etkin bir koruma sağlamak amacıyla sürdürülen ulusal ve uluslararası çabaların gerekli olduğunu tanıyarak.

İşkenceyi önlemede yeni yaklaşım olan, uluslararası mekanizma ile işbirliği içerisindeki ulusal çabaların düzenlenmesi yoluyla uluslararası standartların yerel düzeyde uygulanması kolaylaştırılacaktır.

Bu yaklaşım, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere yapılan muamele ve bu insanların içinde bulunduğu alıkonulma koşulları üzerine

ulusal bir tartışma zemini yaratmanın yanı sıra kamu bilicini artırmak için faydalı araçlar sağlayacaktır.

Seçmeli Protokol tarafından öngörülen iki tür mekanizmayla ilgili olarak, Alt Komitenin kullanacağı yöntemin büyük bir bölümü üyelerin hazırlayacağı iç tüzük kurallarıyla ayrıntılandırılacağından, bu durum, Taraf Devletlere Alt Komite üyelerinin seçiminde olanak sunması bakımından önem taşımaktadır.

Seçmeli Protokole taraf olan devletlerin, bir yada bir çok ulusal önleme mekanizmasını oluşturma konusundaki yükümlülüklerini nasıl yerine getireceklerini ciddi olarak değerlendirmeye ihtiyacı vardır.

Seçmeli Protokol, kurulacak mekanizma yada mekanizmaların tipleri için esnek yaklaşımı bilinçli olarak benimsemektedir. Bu, Devletlerin mevcut mekanizmalarının gerekli işlevleri yerine getirebilmelerini olanaklı kılar.

Bu, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere yönelik korumanın etkin biçimde nasıl güçlendirileceği konusunda ulusal düzeyde yeni bir değerlendirme yapma fırsatı sağlar.

BÖLÜM V

BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin*Seçmeli Protokolünün Onaylanması ve Uygulanmasına Yönelik Kampanya Stratejileri

Giriş

1. Kampanyadaki Kilit Aktörler

a) ulusal aktörler

- i) yasama üyeleri
- ii) yürütme
- iii) ulusal insan hakları kurumları
- iv) var olan ulusal ziyaret organları
- v) ulusal STK'lar ve diğer sivil toplum örgütleri
- vi) medya

b) bölgesel ve uluslararası aktörler

- i) bölgesel ve uluslararası STK'lar
- ii) ulusal ve uluslararası hükümetler arası kurumlar

2. Kampanya İçin Önerilen Faaliyetler

a) Temel çalışma

- i) Bilgi üretimi ve yayma faaliyeti
- ii) Ulusal bir tartışmanın desteklenmesi

b) Seçmeli Protokolün onayına doğru

- i) ulusal otoritelerin lobi faaliyetleri
- ii) Bölgesel forumlar yoluyla lobicilik
- iii) Hedef ülkeler yoluyla lobicilik

c) Seçmeli Protokolün uygulanmasına doğru

- i)Devlet ve sivil toplum birlikte
- ii)Devlet ile
- iii) Sivil toplum ile

Sonuç

---

* Nicolas Boeglin tarafından hazırlanmıştır.

Giriş

Seçmeli Protokol BM Genel Kurulunda onaylandıktan sonra, BM İşkenceye Karşı Sözleşmeye Taraf Devletlerin imza, onay ya da katılımına açılmıştır.

Seçmeli Protokolün yürürlüğe girmesi ve öngördüğü önleme mekanizmalarının çalışmaya başlaması için öncelikle 20. onay ya da katılım sayısına ulaşılmasına ihtiyaç vardır.²⁰⁷ Seçmeli Protokolün yürürlük kazanması için gerekli 20. onay sayısına 22 Haziran 2006 tarihinde ulaşılmıştır.²⁰⁸

Seçmeli Protokolün derhal onaylanmasının ve etkin biçimde uygulanmasının sağlanmasıyla, kendilerini bu yeni uluslararası mekanizma aracılığıyla işkencenin ve kötü muamelenin önlenmesine adanmış çeşitli aktörlere yeni fırsatlar sunulmaktadır.

Seçmeli Protokolün iki evresi olan “onaylanması” ve “uygulanması” için yapılan kampanyanın (devletler arasında yürütülen uluslararası müzakere sürecindeki hazırlık, müzakere ve protokolün kabulü evrelerinden farklı olarak) her bağımsız devletin siyasi iradesine dayanacaktır. Her ne kadar uluslararası sözleşmelerin onay usulü devletten devlete değişse de²⁰⁹, genellikle devletler, sözleşmenin hükümet/yönetmelik erk (genellikle Devlet Başkanı, Dışişleri Bakanı veya hükümetin BM temsilcisi) tarafından imzalanması ve ardından ulusal meclis tarafından resmen yasa haline getirilip onaylanması eğilimindedir.

Bir uluslararası sözleşmenin uygulama evresi mantıksal olarak onay evresini takip eder, fakat gerçekte bir çok devlet tam ve istikrarlı

²⁰⁷Bazı Devletler, uluslararası bir sözleşmeyi onaylamak yerine o sözleşmeye katılma yolunu tercih edebilir. Katılım, Devletin bir sözleşmeyi önce imzalamak zorunda olmaksızın o sözleşme hükümlerinin bağlayıcılığına rıza gösterdiği bir usuldür. Katılım, onaylama ile aynı hukuki etkiye sahiptir.

²⁰⁸Çevirenin notu

²⁰⁹BM İşkenceye Karşı Sözleşme Taraf Devletlerin uluslararası sözleşmelere onay usullerinin listesi için lütfen bkz: EK 6

biçimde ülkelerinde yükümlülüklerini yerine getirmekte yetersiz kalmaktadır.

Seçmeli Protokol, resmi olarak yürürlüğe girmeden uygulanamayacaktır. Özelde insan hakları örgütleri, genelde diğer aktörler uygulama evresinde önemli rol oynamaktadır. Bu bölüm, Seçmeli Protokolün onaylanmasının ve uygulanmasının desteklenmesini isteyen aktörler için bir araç sunmayı amaçlamaktadır. Küresel kampanya, birbirine bağlı ulusal, bölgesel ve uluslararası girişimleri kapsar. Sonrakinin önemini yok saymamakla birlikte bu bölüm, ulusal aktörlerin gerçekleştirebileceği/erişebileceği faaliyetlere odaklanır.

Bununla birlikte, işkenceye karşı mücadele eden uluslararası ve bölgesel mekanizmaların bir çok uluslararası faaliyet sırasında kazandığı deneyimlerin desteklenmesi ve varlıklarını sürdürebilmeleri için, yeni bir organ olan Alt Komite masraflarının da Birleşmiş Milletler bütçesinden karşılanması ve teknik yardım sağlanması yönünde lobi faaliyeti yürütülmelidir.

Bunlar İşkenceyi Önleme Derneği'nin Seçmeli Protokol için onay ve uygulama kampanyası altında izlediği konulardır.

Bölüm, kampanyanın kilit aktörlerini tanımlandıktan sonra, onay ve uygulamayı destekleyecek bir çok faaliyet önerisi tanımlamaktadır.

Bu faaliyetlerin bir çoğu üst üste bindiği için, onaya ve uygulamaya odaklanmış olanlar olarak bölümlenerek düzenlenmişlerdir. Kampanyanın aktörleri ve kampanya süresince yürütülecek faaliyetlerin yorucu bir listesini sunmaktansa, bu bölüm genel bir kılavuz hizmeti vermeye yöneliktir. Dünya ölçeğinde farklı ulusal bağlamların ürettiği kaynakların ve orijinal fikirlerin, onay sürecini harekete geçirmek ve Seçmeli Protokolün yürürlüğe girmesine ilişkin ortak amacını başarmak için pek çok yeni inisiyatif harekete geçireceğini umut ediyoruz.

1. Kampanyanın kilit aktörleri

Küresel kampanya dünya çapında OPCAT için stratejik çalışmalar yürüten geniş kesimleri kapsamaktadır. Özellikle ulusal düzeyde bu ak-

törler arasındaki işbirliği ve bilgi alışverişinin önemi şimdiye kadar yeteri derecede ifade edilememiştir.

Aşağıda aktörlerin kampanyayı desteklemekteki potansiyellerine ve gerçek onay yada uygulama için karar verici olarak rollerine göre bazı kilit aktörler tanımlanmaktadır.

a) ulusal aktörler

i) yasama üyeleri

Bir çok devlette onay, parlamento yada kongre üyelerinin onay sürecinde etkili biçimde rol oynadıkları yasama biriminin bir işlemi olarak öngörülmektedir.

Onay sürecinde lehte oy kullanmanın dışında parlamenterler, başta yürütme organları olmak üzere diğer kamusal makamlar ve kendi meslektaşları arasında sözleşme/protokol hakkında bilincin artmasına da yardımcı olabilirler.

Bundan başka, sözleşme imzalandıktan sonra da parlamenterler, uygulama yöntemleri, örneğin ulusal önleme mekanizmalarına yapılacak atama ve onun bütçe tahsisine karar vermede kilit bir rol oynayabilirler.

İlaveten, bazı ülkelerde, alıkonulma koşullarını izlemek için parlamento komisyonları kurulmuştur ve bunlar neticede ulusal önleme mekanizmalarına katılabilir ya da nihai anlamda bu mekanizmanın işlevini yerine getirebilirler.

Son olarak, yasama, bir sözleşmenin uluslararası yükümlülüklerine uymakla birlikte ülkeyi denetleyerek çok önemli koruyuculuk rolü oynar. Bu nedenle, Seçmeli Protokolü aktif olarak destekleyen insan hakları savunucusu parlamenterleri belirlemek önemlidir.

Kural olarak, onay sürecindeki rolleri, insan haklarıyla ilgili konularda duyarlı ve etkili olmaları nedeniyle insan hakları komisyonu, uluslararası ilişkiler komisyonu gibi parlamento organları iyi bir başlangıç noktasıdır.

Bireysel olarak ulusal yada uluslararası STK'ların üyesi olan parlamenterlerin belirlenmesi ve bu konularla ilgilenmelerinin sağlanması/desteklerinin alınması gereklidir. Bu davaya inanmış çok az sayıdaki parlamenterin belirlenmesi ve bunlarla birlikte çalışılması, daha önceki insan hakları belgelerinin hızla onaylanmasının garantiye alınmasında ne kadar önemli olduğunu ispat etmiştir

ii) Yürütme

Bir uluslararası insan hakları sözleşmesinin onayı ve uygulaması, öncelikle yürütme organına bağlıdır. Dışişleri, adalet ve insan hakları bakanları, genellikle Seçmeli Protokol gibi insan hakları sözleşmelerinden doğrudan sorumludur ve sözleşmenin yürütmenin öncelikler listesinde yer almasına yardımcı olabilirler.

Bu kurumlar içinde, hukuk danışmanları, onay ve uygulama usulünde oldukça önemli rollere sahiptir. Onlardan genelde yasama tarafından bir uluslararası sözleşmenin onayıyla ilgili olarak, özelde de ulusal hukukta ya da anayasada sözleşmenin yükümlülüklerinin tam olarak yerine getirilmesi bakımından iç hukuk düzenlemelerine ihtiyaç olup olmadığı konusunda teknik tavsiyede bulunmaları istenir. Bu, Seçmeli Protokolle ilgilenen hukuk danışmanlarının yeterli yönlendirmesi ve teknik argümanlarla usulü teşvik etmeleri için özellikle önemli bir konudur.

Uygulamaya konulması ile ilgili olarak; yürütme içerisinde düzenleyici ya da kurucu rol oynayacak bölümlerin belirlenmesi kadar, bu işlevi doğrudan üstleneceklerin belirlenmesi de önemlidir.

Yürütme, genel anlamda ziyaret organının tavsiyelerini pratiğe geçirerek Seçmeli Protokolün etkinliğini sağlamakla yükümlüdür.

iii) ulusal insan hakları kuruluşları

Geniş çeşitlilikte ulusal insan hakları kuruluşları vardır ve farklı ülkelerde gittikçe artan birer rol oynamaktadırlar.

Genellikle ombudsman ofisi ya da insan hakları komisyonu olarak bilinen ulusal kurumların geleneksel işlevi insan haklarını desteklemek ve korumaktır.

Bu kurumlardan bir çoğu uluslararası insan hakları antlaşmalarının onayını destekleme zorlayıcılığına sahiptir.

Resmi devlet kurumları olarak, bunlar OPCAT'in onay kampanyasında etkili bir taraf rolü oynama potansiyeline sahiptirler.

Bundan başka, bir çok ülkede insan hakları kuruluşları tutukevlerine ziyaret düzenleme yetkisine sahiptir ve pratikte bazıları bu alanda önemli deneyime sahibi olmuşlardır.

OPCAT in uygulamaya konulması çerçevesinde insan hakları kurumları, ulusal önleme mekanizmaları olarak atanacak veya diğer aktörlerle birlikte böyle bir kurumun parçası olacak gibi görünmektedir.

Bu, ulusal kurumların kendi çalışmalarını Seçmeli Protokolün ışığında yeniden yönlendirmesini gerektirebilir.

Bundan dolayı, Anayasa, Başkanlık kararı ya da parlamento kararı gibi ulusal kuruluşların kurucu belgelerinde değişikliklerin yapılması ve bu OPCAT'in hükümleriyle uyumun sağlanması için ayrıntılı yasal gözden geçirmenin yapılması gerekecektir.

Seçmeli Protokol devletlere, özellikle ulusal insan hakları kuruluşlarına yönelik rehber sunan Paris İlkelerini göz önünde tutarak özel atıflarda bulunur.

Bir ulusal kuruluş eğer Seçmeli Protokol bünyesinde ulusal önleme mekanizması olarak düzenlenmişse, bu ilkelerle örtüşmesi gerekmektedir.

İlaveten, uygulama aşamasında ulusal insan hakları kuruluşları, ziyaretçi yapıların dönüştürülmesinde ve ülkede işkencenin ve kötü muamelelerin önlenmesine yönelik tavsiyelerin politikaya ve etkinliklere dönüştürülmesinde gözlemci ve katılımcı olarak sürece dahil olabilir.

iv) varolan ulusal ziyaret organları

Gözaltı yerlerine ziyaretler düzenleyen ulusal organlar kimi ülkelerde zaten bulunmaktadır ve bu işlevlerini tam anlamıyla yerine getirmektedirler.

Yukarıda ele alınan ulusal insan hakları kuruluşlarının yanı sıra bu yapılar örneğin; parlamento ziyaretçi komisyonlarını, bağımsız gözaltı

yerleri denetçilerini, hakimlerin kendi denetimlerini, kimi ülkelerde mahkeme jürisinin denetimlerini ve STK'ları içermektedir.

Ulusal önleme mekanizmaları şeklinde düzenlenebilir olmaları nedeniyle, bu mekanizmalar ulusal düzeyde Seçmeli Protokolün onay ve uygulanması konularında yürütülen tartışmalarda hayati önem taşırlar.

Gözaltı yerlerine ziyaret yetkisi olan hali hazırdaki mekanizmaların gözden geçirilmesi, Seçmeli Protokolün tarafı olmayı gözden geçiren her bir ülke tarafından yürütülmeli ve bu organların görüşlerine de başvurulmalıdır.

v) Ulusal STKlar ve diğer sivil toplum grupları

İnsan hakları STK'larının kendi ülkeleri içindeki çalışmaları elbette, toplumsal bir yara olan işkence ve kötü muameleyi engellemek için oluşturulmuş bu yeni araca olan hayati ihtiyaç konusunda, karar mekanizmasındaki kişileri ve kamuoyunu etkilemeye yönelik kampanyada öncü rol oynayacaklardır.

Bu kuruluşların faaliyetleri bu nedenle diğer etkili aktörlerin kampanyaya dahil edilmesinde önemli bir çarpan etkisine sahiptir. Kendi gündemlerinde OPCAT'i ilk sıraya koyması umut edilen ve genel anlamda insan hakları alanında faaliyet gösteren STK'lara ek olarak, diğer sivil toplum kuruluşlarının da aktif olarak kampanyaya katılmaları gerekmektedir.

Konuya dair dolaysız ve pratik bilgilerini yansıtarak, rehabilitasyon merkezleri, mahkum yakınlarının kurdukları dernekler, adli yardım merkezleri, hapishanelere dini hizmet sunan gruplar, ziyaretçi mahkeme üyeleri gibi özgürlüklerinden yoksun bırakılmış insanlar ve işkence mağdurları ile doğrudan temas içinde olan kurum ve kişiler, bu kampanyada özel bir rol oynayacaklardır.

Seçmeli Protokol hapishanelere ziyaretlerle sınırlı olmadığı ve tüm gözaltı yerlerini kapsadığı için, gözaltı sürecinden zarar görebilecek göçmenler, sığınmacılar, mülteciler, azınlıklar, kadınlar ve engelliler gibi belli bazı gruplar üzerine çalışan organizasyonların da önemli ölçüde ilgisini çekecektir.

Üniversiteler, profesyonel dernekler ve kilise çevresindeki gruplar, bu konuda adı anılabileceklerin yalnızca küçük bir kısmı olarak OPCAT üzerine olan tartışmaya katkı sunarak onu daha da ileri götürebilirler.

STK'lar ve diğer sivil toplum örgütlerinin kampanyanın her aşamasında rolleri olmalıdır. Bu nedenle kendi yaptırım alanlarına giren Seçmeli Protokolü desteklemeye ve onaylanması için çaba harcamaya gerek duyarlar.

Kamuoyunu Seçmeli Protokolün arkasında durmak için hareketlendirebilir ve devletin imzalaması için lobi faaliyetleri yürütebilirler.

Bunlar, aynı zamanda, protokol kapsamında görevlendirilecek ulusal önleme mekanizmaları hakkında bir tartışma başlatabilir, teknik tavsiyelerde bulunabilir ve metinde belirtilen ihtiyaçlara uygun şekilde kurulumalarını sağlayabilirler.

Seçmeli Protokol, STK'ların kurulan mekanizmalara doğrudan katılımını engellemez. STK'ların alıkonulma yerlerine yönelik ziyarette bulunmak için kurulacak ulusal organa katılma olasılığı için kapı hala açıktır (fakat bu doğrudan katılım, onları ulusal önleme mekanizmasına dahil etmeye dair devletin vereceği karara bağlıdır).

Seçmeli Protokol yürürlüğe girdikten sonra da STK'ların, mekanizmaların gerçekten etkin biçimde işleyişlerine yardımcı olmak üzere protokole aykırı hareketlere karşı tetikte olmaya devam etmeleri zorunludur.

vi) medya

Seçmeli Protokol üzerine geniş ölçekli medya desteği, onay ve uygulama kampanyasının başarıya erişmesi için kaçınılmazdır.

Medya, işkenceyi önleme üzerine yürütülen tartışmaların belli bazı çevrelerle sınırlanmak yerine toplumun geniş kesimlerine ulaşması için vazgeçilmez bir kanal olacaktır.

Ulusal, bölgesel ve uluslararası medya baştan itibaren, ayrıntılı, kapsamlı bir biçimde, uzmanlaşmış bir ilgi ve özel etki ile kampanyaya dahil edilmelidir.

İnsan hakları konularına ilgisi olan gazete, dergi, radyo ve televizyon muhabirleri ve editörlerin belirlenmesi özellikle faydalı bir strateji olabilir.

Medyaya uygun, zamanında yönlendirici materyallerin üretimi ve stratejik dağıtımı yoluyla, işkence ve OPCAT kampanyası ile ilgili faaliyetler ve haber değeri olan olaylar hakkında medya bilgilendirilmelidir.

Örneğin, Seçmeli Protokol hakkında özel bir ek, yerel bir gazete tarafından 26 Haziran "Uluslararası İşkence Görenlerle Dayanışma Günü" ya da 10 Aralık "Uluslararası İnsan Hakları Günü" gibi sembolik tarihlerde gazetenin içine dahil edilebilir.

b) Bölgesel ve uluslararası aktörler:

i) Bölgesel ve uluslararası STK'lar

OPCAT'ın görüşme ve uyarlanması aşamalarında aktif olan bir çok uluslararası insan hakları STK'ları, kampanyayı da aktif biçimde desteklemektedirler. Bu nedenle faaliyetler şimdiye kadar, küresel ölçekli bir kampanya stratejisi geliştirme, OPCAT hakkında materyaller (elinizdeki bu kılavuz gibi) üretmek ve dağıtmak, yerel ortakların harekete geçirilmesi ve bazı ulusal hükümetlerle ilgili BM yapıları üzerine lobi faaliyetleri yürütmek üzerine odaklanmıştır.³

Uluslararası İşkenceye Karşı STK'lar Koalisyonunu (CINAT)⁴ oluşturan bu örgütler, her yıl 26 Haziran tarihinde OPCAT lehine dünya ölçekli bir eylemin koordine edilmesi de dahil olmak üzere, Seçmeli Protokolü gündemlerinin öncelikli maddesi olarak ele almayı da taahhüt ederler.

³ Uluslararası Af Örgütü, İşkencenin Önlenmesi Derneği (the Association for the Prevention of Torture), Uluslararası Hukukçular Kurulu (the International Commission of Jurists), İşkencenin Ortadan Kaldırılması İçin Uluslararası Hıristiyan Eylem Federasyonu (the International Federation of Action by Christians for the Abolition of Torture), İşkenceye Karşı Dünya Örgütü (the World Organisation against Torture), İşkence Görenler İçin Uluslararası Rehabilitasyon Konseyi (the International Rehabilitation Council for Torture Victims) ve Redress.

Uluslararası organizasyonların, kendi bölgelerinde Seçmeli Protokolün teşvik edilmesini sağlamaya yönelik çalışmaları yürütmeye en uygun olan bölgesel STK'larla stratejik ortaklıklar kurmaları gerekmektedir.

İşkencenin Önlenmesi Derneği ve Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu arasında böyle bir ortaklık Amerika Kıtası için örnektir.

Bundan başka, bir çok uluslararası STK yerel ortaklarla çalışmaktadır ve sadece çok azının ismine değinilecek olunursa, Uluslararası Af Örgütü, Uluslararası Hukukçular Komisyonu ve İşkenceye Karşı Dünya Örgütü gibi örgütlerin de ulusal şube ya da üyesi bulunmaktadır

Doğru bir küresel kampanya, protokolün onay ve uygulamasını destekleyen güçlü bir dinamik yaratarak bütün bu ulusal, bölgesel ve uluslararası aktörlerin eşgüdümünü ve harekete geçirilmesini kapsayacaktır.

ii) bölgesel ve uluslararası hükümetler-arası kurumlar:

Hükümetler-arası kurumlar, gerek bölgesel gerek uluslararası nitelikte olsunlar, OPCAT'i onaylayacak ve uygulamaya koyacak ülkeler önünde resmi duruşları olmaları veya bizzat onlardan oluşmaları gibi nedenlerden dolayı kampanyada rol oynarlar.

Evrensel düzeyde, özellikle de işkenceye karşı mücadele veren, işkenceye karşı komite ve özel raportörlüğü gibi insan hakları yaptırımları olan BM Kurumları kampanyada varlıklarını hissettirmelidirler.

Aynı durum, BM Suçun Önlenmesi ve Kriminal Adalet Komisyonları ile Uluslararası Kızıl Haç Komitesi ve Parlamentolararası Birlik gibi diğer kurumlar için de geçerlidir.

Uluslararası STK'ların durumlarında olduğu gibi, bu kurumların bazılarının dünyanın her köşesinde kampanyaya katılabilecek bölgesel ve/veya yerel şubeleri vardır.

Seçmeli Protokol, Amerika Devletleri Örgütü, Afrika Birliği ve Avrupa'dan başlıca üç bölgesel kurum olan Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Avrupa Birliği gibi çeşitli bölgesel siyasi düzenlemelerle de desteklenmektedir.

Özellikle Avrupa Birliği açısından, Seçmeli Protokolün onayını destekleyen örgütlerin anılan zamanda AB başkanlığını yürüten ülke ile yakın bir ilişki kurmak gerekmektedir.

Bu kuruluşların, Hükümet kurumları ile birlikte çalışırken, devletle lobicilik yapmak için önemli fırsatlar sağlayan zirvelere katılmak kadar, geçici yetkili sekreter olarak hareket eden veya edecek olan ülkeleri hedeflemeleri de akıllıcadır.

2. Kampanya için önerilen faaliyetler

İşkencenin önlenmesi konusuna aktif olarak eğilen tüm diğerleri kadar, yukarıda bahsedilen aktörler de OPCAT için farklı kurumların bir araya geldiği bir çokluk oluşturabilirler.

Girişte açıklandığı gibi, bunlar kabaca OPCAT'in onay ve uygulanması yönünde faaliyetlere bölünebilir.

Bu eylemlerin eşzamanlı olarak yapılabileceği ve bu bağlamda, temaların ardışık değil birbirini izleyen evreler olduğunun düşünülmesi daha faydalıdır.

Ek olarak, bazı girişimler kampanya için esas olarak değerlendirilebilir ve onayın gerçekleşmesi ile derhal uygulamaya sokulması amaçlarına yönelirler.

Aşağıda önerilen faaliyetlerin genişçe ayrıntılandırılmadığı ve uygulanabilirliklerinin her farklı bağlamda stratejik olarak ele alınması gerektiği bir kez daha vurgulanmalıdır.

a) Temel Çalışmalar

i) Materyallerin üretilmesi ve dağıtımı

Seçmeli Protokolün uygulaması hala birçok ulusal ve hatta uluslararası aktörlerce bilinmediği için kampanya zorunlu olarak, bilgiyi ulaştırılabilir kılmakla işe başlamak durumundadır. Bu yüzden buna uygun materyaller üretilmelidir.

Bunlar özel amaç kadar hedef kitle de göz önünde bulundurularak tasarlanmalıdır.

Materyaller açıkça yerel dilde erişilebilir olmalıdır ve yerel duruma zorunlu olarak uyarlanmalıdır. Örneğin: Afrika için “en iyi yöntem” kılavuzu bu kitadan en az birkaç örnek içermelidir.

Aşağıda, ayrıntılı olarak ele alınmamakla birlikte, gerekli olan materyallerin bir kısmı yer almaktadır:

Genel kamuoyu için broşürler, posterler veya el ilanları şeklinde Seçmeli Protokol konulu genel tanıtım bilgisi;⁵

Öncelikle kampanyadan esas fayda görecekları çıkar sahiplerini hedefleyen alt yapı, OPCAT’in önemi ve erişimi hakkında mümkün olduğunca kullanma kılavuzu şeklinde daha detaylı bilgi;

Seçmeli Protokolün özellikle onay ve uygulama sürecine doğrudan katılan, yasal ve yönemseller uygulamaları hakkında daha teknik belgeler hakkında teknik belgeler;⁶

Haber ve öykü düşüncesini görünür kılan, gazetecilere, editörlere ve kamunun geneline bunları iletmelerine katkı sunan fotoğrafları, grafikleri ve diğer resimleri içeren basın açıklamaları ve medya paketleri;

Görsel, işitsel ve basılı “toplumsal pazarlama” materyalleri, radyo ya da medya tarafından kamu hizmeti duyurusu gibi yayınlanan kısa TV reklamları, gazete reklamları ve video belgeselleri ve konferanslarda yuvarlak masa toplantılarında kullanılanlar v.b.

Kampanyaya katılan aktörlerin çeşitliliği göz önüne getirildiğinde, bu listenin anlaşılmasının güç olduğu düşünülebilir.

Üniversite dersleri, yuvarlak masa toplantıları, konferanslar, sergiler ve basın toplantıları da özel altyapı ve diğer materyallere kesinlikle ihtiyaç duyacaktır

Yaratıcılık ve çeşitli aktörlerin uyarlanması uygun materyallerin tasarımında rol oynayacaktır. Kaynak çokluğu, düzgün ve teşvik edici ma-

⁵ Örneğin bkz: İşkencenin Önlenmesi Derneği (APT), BM İşkenceye Karşı Sözleşme Seçmeli Protokolü, Seçmeli Protokol hakkında sıklıkla sorulan sorular, APT yayınları 2003, www.apr.ch.

⁶ Örneğin bkz.: BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolünün uygulanması: ulusal önleme mekanizmaları, APT yayınları 2003, , www.apr.ch.

teriyallerin üretilmesi için önemli olduğu gibi, materyallerin pahalı olmayabileceğinin de önemli olduğu vurgulanmalıdır.

Bilginin dağıtılması yöntemi, medyanın önemini vurgular ve telekomünikasyon teknolojilerini kullanmanın sağladığı avantajlar göz ardı edilemez.

Seçmeli Protokol hakkındaki bilgiye, kampanyaya katılan uluslararası ve bölgesel STK’ların ve bu aracı kullanmayı destekleyen diğer kuruluşların internet sitelerinden ulaşılabilir.

Elektronik posta bilgisinin çok geniş bir izleyici kitlesine dağıtılması da etkili, hızlı ve pahalı olmayan bir araçtır. Ek olarak, telekomünikasyon teknolojisi, küresel kampanyanın eşgüdümünde ve ulusal aktörlerin genelde kısıtlı kaynaklarının en iyi kullanımı için etkili ve elzem araçlardır.

Kampanyanın Dünya çapında farklı yerlerdeki ilerlemeler ve güncellemeler hakkında bilgi, fikir alışverişi, hedef grupların elektronik listelerinin oluşturulması ve elektronik posta kullanımı ile büyük ölçüde kolaylaştırılabilir.

Kampanyayla ilgilenen bu aktörlerin var olan yayma kanallarının içine sızmak stratejik olarak önemlidir. STK’lar tarafından geleneksel olarak kullanılan bu kanallara ilaveten bölgesel ve ulusal forumlar ve ağlar OPCAT hakkında bilginin dağıtılması ve yayılmasına yardımcı olarak görülebilir.

Milletler Topluluğu, Uluslararası Frankofon Örgütü ve ulusal insan hakları kuruluşlarının bölgesel ve alt-bölgesel forumları olasılıklara sadece bir anlık bakış sağlayabilir.

Amerika’da, örneğin Ombudsnet olarak adlandırılan bir ağ, bölgedeki insan hakları kuruluşları arasında ilgili bilgiyi yaymak için kurulmuştur.⁷

iii) Ulusal tartışmanın teşvik edilmesi

⁷ Kurulan Bu ağın internet sitesine bakınız: **bzzIIHR: www.ihr.ed.cr/comunidades/ombudsman**

Materyallerin üretilmesinin hemen ardından, yukarıda bahsedilen ulusal aktörler arasında işkenceyi önlemek ve alıkonulma koşullarını iyileştirmek için Seçmeli Protokol ile ilgili hükümet ve hükümet dışı çabaların ve politikaların konu edildiği bir tartışmaya gerek duyulmaktadır.

Tartışma, Seçmeli Protokolün daha teknik yönleriyle sınırlandırılmamalı, ideal olarak daha geniş bir kamusal tartışma olan işkence ve kötü muamele sorununun ilgili bir platform olma vazifesi görmelidir.

OPCAT'in alanının, genellikle algılandığı gibi sadece hapisaneler olmadığı, özgürlüğünden yoksun bırakılmış kimselerin de hesaba katılması gerektiği vurgulanmalıdır.

Böyle bir ulusal tartışmayı desteklemek ikili bir amaca hizmet eder:

Öncelikle, bir farkındalığı artırma denemesi olarak bu tartışma belli bazı kapalı çevrelerle sınırlı kalmayacak toplumun tüm katmanlarına yayılacaktır.

İkinci olarak ulusal tartışma, kampanya stratejisi geliştirmek için her bir yerel durumun özelliklerine uygun, çeşitli aktörlerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak bir istişare süreci işlevi görebilir.

Devam eden usulden doğacak somut ulusal koşullara dayanan kampanyanın onay ve uygulama evreleri için özel bir eylem programı planlanabilir.

Sadece gerçek fırsatları yanıtlayacak tüm strateji ve etkinlikleri sağlamak değil, kampanyanın çeşitli kademeleri yoluyla çeşitli aktörlerin sahiplik ve katılım duygusunun desteklenmesi de önemlidir. Bu nedenden ötürü, tartışmanın mümkün olduğunca geniş ve kapsayıcı olması önemlidir.

Özellikle devlet yetkililerinin ulusal aktörlerle konuyu kamuya açık bir şekilde tartışma hususunda isteksiz olabilecekleri ülkelerde, Uluslararası ve bölgesel STK'lar, işkenceyi önleme ve protokol hakkında bir tartışma için ideal ortamı yaratırlar.

Ulusal insan hakları STK'larının, özellikle görüşme sürecinde ve kabul etme safhasında genel olarak birkaç temel uluslararası örgütle sınır-

landırıldığı için öncelikle belgeye aşına olmaları beklenir. Böylece onlar kampanyanın arkasındaki itici güç olabilirler.

Ulusal STK ağı ve çeşitli kamu forumları aracılığıyla çalışma, seminerler ve dersler boyunca oluşturulacak olan eğitim modülleri vb. dünyaya yayılmanın faydalı bir yolu olabilir.

Daha önce değinildiği gibi, üniversitelerin, sendikaların, kilise gruplarının, kadın örgütlerinin ve küçük örgütlenmeleri de kapsayacak şekilde diğer sivil toplum aktörlerinin inisiyatifi ele almaları gerekmektedir.

Mahkumlar, onların akrabaları, kadınlar, azınlıklar ve tartışmadaki diğerleri gibi Seçmeli Protokolden potansiyel olarak yararlanacaklara özel bir önem verilmesi gerekir.

Parlamenteler ve partiler gibi siyasi çevreler geniş etki alanları düşünülürse, aktif olarak kampanyaya katılmaları için cesaretlendirilirler. Aynı şekilde kamusal otorite, Seçmeli Protokolün kendilerine işlerinde nasıl yardımcı olabileceğini öğrenmeleri ve seslerini duyurabilmelerini öğrenmeleri için tartışmaya dahil edilmelidir.

Hapishane yönetimi, polis görevlileri, göç konusunda çalışan yetkililer, adalet personeli gibi hedef kitleyle doğrudan ilgili olanlara özellikle ulaştırılması gerekmektedir.

Onay usulünde doğrudan rolü olan dışişleri bakanlığı, içişleri ve adalet bakanlıkları uygulama usulünde doğrudan rolü olan özel öneme sahip diğer hükümet aktörleridir.

Ulusal insan hakları kurumları, ulusal tartışmaya aktif olarak katılmalıdır. Özellikle uluslararası belgelerin onaylanması hususunda gördükleri gereksinim açısından ve de çoğunun önceden de işkencenin önlenmesi ve alıkonulma koşulları üzerinde çalışmış olmaları göz önüne alındığında, bu kurumların potansiyel olarak Seçmeli Protokolün uygulanmasını gerekli görecekları açıktır. Özellikle, uluslararası belgelerin onaylarını teşvik edecek yaptırımları ve onların zaten işkenceyi önleme ve alıkonulma mekanları üzerine çalışmaları ve Seçmeli Protokolün onaylanmasındaki potansiyel katılımları açısından ulusal tartışmaya aktif olarak katılmalıdırlar.

Seçmeli Protokol üzerine diğer hükümet kurumlarının temsilcilerinin katılımını da içine alabilecek şekilde özel bir eğitim bu kurumların çalışanlarına sağlanabilir.

İdeal olarak, ulusal aktörler protokole aşına olmaya başladıkça kendileri eğitimci olarak hareket edebilirler. Bazı durumlarda, böyle bir ulusal tartışmayı destekleyecek şekilde, ulusal insan hakları kuruluşları kamu otoriteleri ve sivil toplum arasındaki ilişkileri geliştirmek için, ideal olarak yerleştirilmişlerdir.

Yeterli materyallerin üretimi ve ulusal bir tartışmaya yeterli katılımın altyapısı yoluna koyulmaya başladıktan sonra, Seçmeli Protokolün onay ve uygulanmasına dair adımlar eşzamanlı olarak çalışmaya başlar.

b) Seçmeli Protokolün onayına doğru:

Seçmeli Protokolün onaylanmasına doğru artan faaliyetler temel olarak türlü güç odakları içinde bu enstrümana destek bulmayı ve bu odakları dolaysız yoldan etkilemeyi amaçlar.

Yukarıda tanımlanan konu, sadece araçların değerinin tanınması değil aynı zamanda kilit kararları verecek konumda olanların Seçmeli Protokolün onaylanmasına destek olmaları için etkili olmalıdır. Ayrıca danışma usulü, onay usulünün ilerlemesi için fırsatların belirlenmesi ve buna uygun bir lobi stratejisinin oluşturulması için fayda görecekları arasında işkencenin önlenmesine ilişkin farklı bakış açılarının da açığa çıkarılmasına yardımcı olmalıdır.

Farklı fakat işbirliği içerisindeki lobi faaliyetlerindeki çeşitlilik doğrudan ulusal otoritelerle birlikte ve bölgesel ve uluslararası forumlar sayesinde başlayacaktır.

i) Ulusal Otoriteleri Etkileme Faaliyetleri

Bazı ülkelerde, ulusal tartışmalardan doğan analizlere dayanarak yasama organında lobicingin hedeflenmesine ihtiyaç olabilir. Olası lobi faaliyetleri örneğin belli başlı siyasi partilerin etkili üyeleri ile ve insan hakları, dış ilişkiler, hapisane ve göç politikaları ile ilgili komisyonların

üyeleriyle birlikte olabileceği gibi, çalışma toplantıları ve bilgilendirme oturumlarını kapsayabilir.

Onay usulünü doğrudan etkileyen bireylerin belirlenmesinden sonra lobi için yürütme erkinin hedeflenmesine ihtiyaç vardır. Daha fazla açık oturum, faydalanacak kesimler arasındaki endişelerin netleşmesi ve politik ivme yaratılabilmesine hizmet etmesi sırasında Seçmeli Protokolün güvenli şekilde projelendirilmesi ve etkilerini ele almak için çeşitli aktörlerle görüşmeler faydalı olabilir.

ii) Bölgesel Forumlar aracılığıyla lobi faaliyetleri

Bölgesel forumlar orada temsil edilen ulusal otoritelere yönelik olmakla kalmayıp aynı zamanda Seçmeli Protokole siyasi destek kazanılması için de çok geniş ve mükemmel bir platform sağlar.

Forumlar ile biz, örneğin, ulusal insan hakları kuruluşları gibi hükümet kurumları ya da devletler arasında kıtasal yada bölgesel düzeyde düzenlenen dönemsel zirveler yada toplantılara atıfta bulunuyoruz.

Bu toplantılarda, temsilci heyetleri sadece kendi ülkelerinin onayına ilişkin görüşleri aktarmakla kalmaz, aynı zamanda bu toplantıların sonuç bildirgesinde veya beyanatında, Seçmeli Protokole olumlu bir referansı da içerecek bir tutum benimsemeye özendirilebilirler.

Bunun için öncelikle hangi ülkenin toplantıya ev sahipliği yapacağını, eğer farklıysa, hangi ülkenin bu özel forumların geçici olarak sekreterliğini üstlenmiş olduğunun belirlenmesi gerekir. Ardından, tüm bu çabaları desteklemek için ilgili ülkelerin yetkililerine yönelik lobi faaliyeti yürütülebilir.

Bölgesel entegrasyonun artan önemi ve yakın ülkelerin bazen daha ketum komşu ülkelerde olumlu etkisi yaratabileceği olasılıkları, genel kampanya stratejince göz ardı edilmemelidir.

Genel Bölgesel Forumlar

Yıllık Latin Amerika Devlet Başkanları Zirvesi⁸; Amerika zirvesi; Latin Amerika Parlamentosu nihai oturumu, Avrupa'da AB Zirvesi, AB Konseyi toplantıları ve AGİT; Afrika'da Afrika Birliği Devlet Başkanları Konferansı ve İnsan Hakları Üzerine Afrika Birliği'nin Bakanlar Konferansı

Uzmanlaşmış Bölgesel Forumlar:

Amerika'da OAS üyesi ülkelerin Adalet Bakanları veya Başsavcıları Toplantısı; Latin Ülkeleri Federasyonu Kongresi⁹; Avrupa'da: Avrupa Ulusal İnsan Hakları Kuruluşları Toplantısı, Demokratik Kuruluşlar ve İnsan Hakları Kuruluşları Toplantıları, Afrika'da Afrika Ulusal İnsan Hakları Kuruluşları Konferansı, İnsan ve Halkların Hakları Afrika Komisyonuna değin Afrika STK forumu, Asya ve Pasifik'te, Ulusal İnsan Hakları Kuruluşları Asya-Pasifik Forumu Yıllık Toplantıları 10²¹⁰

Alt Bölge genel forumları:

Amerika'da: Rio grup toplantıları: Andean Paktı ve Orta Amerika Parlamentoları Oturumları; Belize ve Dominik Cumhuriyetleri Devlet Başkanları; Mercosur Devlet Başkanları Toplantısı; Afrika'da: Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu; Güney Afrika Gelişme Topluluğu.

Alt bölge Uzmanlık Forumları:

Amerika'da: Orta Amerika İnsan Hakları Procuradores Konseyi Toplantıları, Andean Paktı Kamu Denetçileri Konseyi, Karayipler Kamu Denetçileri Birliği; ayrıca (Orta Amerika ya da Güneydeki Ülkelerin) Adalet Bakanlarının düzenli toplantıları: Avrupa'da Akdeniz Ulusal İnsan

⁸ bir sonraki, örneğin, kasım 2004'te San José Kosta Rika'da yapılacaktır.

⁹Bkz: <http://www.portalfio.org>. Son yıllık toplantısında, FIO'nun OPCAT'in onaylanmasının önemine yapılan bir atfı da (referans) kapsamış olduğu kaydedilmiştir. Bkz: FIO Panama deklarasyonu 18-21 kasım 2003, yürürlükteki paragraf 14Operative paragraph

²¹⁰Bkz: <http://www.asiapacificforum.net>

Hakları Kuruluşları Konferansı, Asya'da İnsan Hakları için Güney Doğu Asya Forumu

Şüphesiz, coğrafi veya bölgesel bir bağı olmayan fakat dilsel veya siyasi bağlarla birbirine bağlı olan ülkelerin düzenlediği zirveler ve yıllık konferanslar da (Fransızca konuşan ülkeler uluslar arası organizasyonu gibi) OPCAT'in teşvik edilebileceği alanlardır.

iv) hedef ülkeler aracılığıyla lobi faaliyetleri:

Onay kampanyası Dünya çapında ele alındığında, bir grup anahtar öneme sahip ülkeyi hedeflemek, stratejik bakımdan ihtiyatlı bir adım olacaktır. Bu ülkeler sadece OPCAT'i kısa sürede onaylamakla kalmadığı gibi, bölge ülkeleri ve diğer ülkeler için örnek teşkil edeceklerdir.

Siyasi iradenin gücü, söz konusu devletin belli bir bölge üzerindeki etkisi, insan haklarına bağlılığı ve gözaltı yerlerine düzenli ziyaretler düzenleyen böylelikle diğer ülkeler için ulusal önleme mekanizmalarına bir örnek teşkil edecek olan organların varlığı, bu ülkelerin belirlenmesinde uygulanacak kriterlerdir.

Ülkeler belirlendikten sonra, bu ülkelerdeki lobi faaliyetleri ulusal otoriteleri ikna etmek ve diğer ülkeleri de aynı örneği izlemeye özendirerek üzere derinleştirilmelidir.

Bu ülkelerdeki aktörler ulusal ve uluslararası düzeydeki kampanyalara diplomatik kanallarla ve Seçmeli Protokolü destekleyen resmi toplantılara ev sahipliği yapmak suretiyle katılabilirler.

Bölgesel düzeyde bu tür destekleyici etkinlikler örneğin, parlamento uluslararası ilişkiler komiteleri üyeleri, dışişleri ve adalet bakanlarının resmi danışmanları, ulusal insan hakları kuruluşlarında uluslararası anlaşmalardan sorumlu olan ekipler ile barolar ve sağlık örgütleri gibi mesleki örgütlerin üyelerini kapsar.

Umut verici bir biçimde, ortaya konulan örnek ve protokolün destekleyicisi etkili devletlerin kabulleri, belgenin daha önce BM organları tarafından benimsenmesine benzer biçimde bir kartopu etkisi yapacaktır.

Kimi durumlarda, bölgesel forumlar ya da etkili devletlerin bölgedeki gücü onay yolunda ulusal baskının yapacağından daha fazla etki yapabilir.

c) Seçmeli Protokolün Uygulamaya Konmasına Doğru:

Etkinliklerin, Seçmeli Protokolün onayından ziyade uygulanmasına odaklanması, uygulamanın onayın ardından gerçekleştirilmesi gerektiği anlamını taşımaz. Bu etkinlikler onay kampanyasının tamamlayıcısıdır ve uygulamanın yolunu aydınlatır. Etkinlikler ayrıca, pratikte verimli çalışmalarını sağlamak için, ziyaretçi yapının kurulması ve işlemesi ile, ardından gelecek olan gözlemlene sürecinin etkin biçimde uygulanmasını garantiye alır. Ulusal bir bakış açısından uygulamanın en tartışmalı yönü kesinlikle, Seçmeli Protokolde öngörülen ulusal önleme mekanizmasının atanması olacaktır. Ulusal bir bakış açısından uygulamanın en tartışmalı yönü kesinlikle, Seçmeli Protokolde öngörülen ulusal önleme mekanizmasının atanması olacaktır. Bu yüzden, Seçmeli Protokolün onaylanma biçiminin mekanizmanın etkinliğini engellemesi değil, tersine artırması gereğinin öncelikli olarak düşünülmesi özellikle önemlidir.

Bu etkinliklerin birçoğu, hükümet ve hükümet dışı organlara uzmanlaşmış bilgi ve deneyim sunabilecek uluslararası eğitimci ve uzmanların teknik yardımını içerir. Aksi halde bu organlar genellikle kısıtlı olan kaynaklarıyla, bazı güçlükler yaşayabilirler. Etkin Uygulamaya yönelik devlet ve sivil toplumu hem birlikte hem de ayrı ayrı gözeterek yürütülmelidir.

i) Devlet-Sivil Toplum Birlikteliği

• Ulusal Odak Noktası

Her ülkede insan hakları ve işkencenin önlenmesinde deneyimli, çeşitli alanlardan (avukatlar, doktorlar, profesörler, hakimler, hükümet yetkilileri, STK temsilcileri ve diğerleri) uzman çalışanlar belirlenmeli ve Seçmeli Protokolün uygulamaya konulmasının yasalılığı ve işlerliğiyle

ilgili olarak devlete danışmanlık yapmak için ulusal odak noktası olarak birlikte çalışmaya özendirilmelidir.

Seçmeli Protokolün etkin şekilde uygulanmaya konulmasını amaçlayan çeşitli çabaları koordine edecek geniş tabanlı odak noktasının varlığı, çabaları destekleyecek ve uluslararası ve bölgesel aktörler tarafından yürütülen faaliyetleri önemli ölçüde güçlendirecektir.

“En İyi Uygulamanın” Belirlenmesi ve Deneyim Alışverişi

Ulusal önleme mekanizmaları için bir örnek teşkil eden, alıkonulma yerlerine hali hazırda ziyaretlerini sürdüren organlar arasında, En İyi Uygulamanın Belirlenmesi ve Deneyim Alışverişi önemli avantajlar sağlayacaktır.

Yeni bir uluslararası belge ile karşılaştıklarında ülkeler, STK’lar ve diğerleri genellikle kendi ülkelerinde bu alışverişe ve bilgi edinimine olanak sağlayacak ve belgeyi kendi koşullarına uyarlamalarını sağlayacak kaynaklardan yoksundur.

Ulusal aktörlerin diğer durumlardan ilham almaları için teknik yardım ülke içinde düzenlenmeli ya da alternatif olarak ulusal aktörler en iyi uygulamanın gözlemlendiği yerlerdeki misyonlara gözlemci statüsünde katılmalıdır.

Ülkeler, önleme mekanizmalarının kurulması ve işlevleriyle ilgili devlet ve STK’ların faaliyetlerine rehberlik eden hali hazırdaki uluslararası tavsiye ve kitapçıkların kullanılması faydalı olabilir.

Paris İlkeleri, Seçmeli Protokolde özellikle değinilmiştir ve bu yüzden temel atıf (referans) noktası olarak ele alınabilir.²¹¹

Ulusal önleme mekanizmalarının işleyişiyle ilgili olarak, alıkonulma yerlerine ziyaretlerin ve işkence ile ilgili belgelemelerin nasıl düzenleneceği konulu rehberler konu ile yakından ilgilidir. Bunların arasında, İşkencenin Önlenmesi Derneği “Alıkonulma Yerlerinin İzlenmesine Dair Kılavuz”u, kabul edilen çalışma standartları: iyi hapishane uygulamaları üzerine uluslararası el kitabı, daha çok İstanbul Protokolü olarak bilinen, işkence ve diğer zalimane, insanlıkdışı yada küçük düşürücü davranış

²¹¹ Paris İlkeleri, Op.cit bkz: www.unhchr.ch/html/menu/issnati.htm.

veya cezalandırmanın etkili araştırılması ve belgelendirilmesi kılavuzu sayılabilir. Bu çalışmaların hepsi de pratik ve etkin ilkeler sunmaktadırlar.

- Mesleki Eğitim

Hükümet yetkilileri, STK ve meslek örgütleri üyeleri (avukatlar, hakimler, doktorlar gibi) alıkonulma yerlerine ziyaret yetkisine sahip kişilerin ve örgütlerin eğitimleriyle ilgili olarak, çeşitli alanlardan uzmanları bir araya getirmeli ve bu eğitim uygun nitelikteki STK'ları kapsamaktadır.

Uluslararası ve ulusal ziyaret mekanizmasının etkinliği ziyaretlerin sorumluluğunu alanların profesyonelliğine dayanmaktadır. Fakat, birçok ülkede, alıkonulma yerlerine düzenlenen ziyaretler, yasal soruşturmalar, işkencenin belgelendirilmesi ve özgürlüklerinden yoksun bırakılmış insanlarla nasıl görüşüleceği konularında çok az deneyim vardır.

Daha önce değinilen İstanbul Protokolü, fiili ziyaretler düzenlenmesinin zorluklarını ve önemini özellikle vurgulamaktadır. Protokolde ifade edildiği üzere, “Cezaevi ziyaretleri basit bir olay olarak düşünülmemelidir. Kimi durumlarda objektif ve profesyonel ziyaretlerin yürütülmesi, özellikle hala işkence uygulamalarına rastlanan bazı ülkelerde, son derece büyük zorluklar barındırmaktadır. Görüşülen kişilerin güvenliklerini gözetmeksizin yürütülen bir defalık ziyaretler zararlı bile olabilir. Tekrarı olmayan bir defalık ziyaretler, durumu, hiç ziyaret yapılmamasından bile daha kötüye götürebilir. İçeride neler döndüğünü tam anlamıyla bilmeksizin ziyaret yürüten iyi niyetli görüşmeciler, cezaevi veya polis merkezlerinde bir tuzağa sürüklenebilirler. Gerçeğin eksik veya hatalı bir fotoğrafını çekmenin ötesine gidemeyebilirler. Bu kişiler bir daha ziyarette bulunmayarak, bilinçsiz bir şekilde mahkumları daha zor durumlara sokabilirler. Ziyaretçilerin gelip de hiçbir olumsuzluk göremediğini ifade etmesi, işkencecilerce kendi lehlerine kullanılabilir.”²¹²

²¹² ibid. §126.

Bu nedenle, uygun bir eğitim ve “eğiticilerin eğitimi” gibi inisiyatiflerle ülke içi kapasitenin artırılması, Seçmeli Protokolün uygulanması kampanyasının gerekli bir parçası olacaktır.

- ii) Devletle Birlikte

Ulusal önleme mekanizmasının uygulanması

Uluslararası önleme mekanizmaları konusunda, birçok Taraf Devlet, sözleşmeyle kabul ettikleri yükümlülüklerin kesin özellikleri hakkında net bir fikir sahibi olacaktır. Fakat bu durum ulusal mekanizmalar için söz konusu olmayabilir.

Her ne kadar Protokol, bu mekanizmaların bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlamak için Devletlerin alması gereken önlemleri özetlese de, buna nasıl erişileceğini detaylandırmamaktadır.

Devletlerle ulusal mekanizmalar arasında çeşitli yönlerden teknik işbirliği sağlanmalıdır. Devlet tarafından bu ziyaretleri gerçekleştirmek için kurulan veya tasarlanan mekanizma, üstelik, insan ve maddi kaynakların yönetimi, alıkonulma yerlerine ziyaret için gerekli işletme kuralları ve çalışma metodları gibi konularda teknik tavsiye almak zorundadır.²¹³

Hedef, kısmen diğer ülkelerde belirlenen en iyi uygulamanın uyarlanması ve gözaltı yerlerini ziyaret eden kurumlar hakkında BM, uluslararası ve bölgesel kurumlar ve STK'lar tarafından yayımlanan tavsiyelere kulak verilerek, bu tip kurumların etkin çalışmasını güçlendirmektir.

Federal devletler için teknik yardım

Federal yapısı olan ülkeler için özel atıflar yapılması gerekir.²¹⁴ Bu tip durumlarda bir ulusal mekanizma yüksek düzeyde merkezi bir kurum mu, gevşek devlet/taşra kurumları bütünü mü ya da bu ikisinin bir melezi anlamına mı geliyor?

²¹³ See the APT publication: Implementation of the Seçmeli protokol to the UN Convention against Torture: Establishment and Designation of ulusal önleme mekanizması”, www.apr.ch.

²¹⁴ Devletlerin Listesi EK 7’den bulunabilir

Bu bakımdan, tam olarak en iyi uygulama üzerine değil de, benzer federal sisteme sahip olan diğer uluslarda belirlenen “en iyi yapılar” üzerine bilgi toplamak daha faydalı olabilir.

iii) Sivil Toplumla Birlikte

Ulusal Mekanizmaların İzlenmesi

Sivil toplum, her ne kadar görevleri orada bitmeyecek olsa da, Seçmeli Protokolün onayında kilit rol oynayacaktır. STK’lar ve diğer ulusal aktörler için ulusal mekanizmaların hangi yollarla uygulanmaya koyulduğunu denetleyecek ve her hangi bir sorunda tepki gösterilecek şekilde, uygulamaya konan pratikleri izlemek zorunludur. Fakat yine de göz önüne alınması gereken uluslararası unsurun varlığı da unutulmamalıdır. STK’lara mekanizmanın gözetimi rolünde yardımcı olunmalıdır, çünkü birçoğu geçmiş deneyimleriyle belki de yalnızca dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek bu role yabancı olabilir. STK’lar mekanizmanın bağımsızlığını ve etkinliğini etkileyebilecek olan hükümet önerileri gibi, Seçmeli Protokolün uygulanmasından doğabilecek sorunları teşhis etmek ve bu tür oyunları etkisiz hale getirmek üzere eğitilmelidir. Önceden de belirtildiği üzere, doğrudan hassas kişi ve gruplar üzerine çalışmalarını yürüten STK’lar özel uzmanlıklarını paylaşmalıdır.

• Adayların atanmasını izleme

• Seçmeli Protokol gereğince Devletlerin Alt Komiteyi oluşturmak üzere aday göstermeleri gerekir.

Protokolün 5. Maddesinde de ifade edildiği üzere, adayların *yüksek ahlaki özelliklere sahip, adaletin özellikle de ceza hukuku, cezaevleri ve kolluk güçleri idaresi alanlarında yahut da özgürlüklerinden yoksun kişilere muamele edilmesi ile ilgili çeşitli alanlarda mesleki olarak kendilerini ispatlamış kişiler* arasından seçilmesini temin etmek amacıyla, ilgili tüm devletlerarası, bölgesel ve ulusal aktörler ile, özellikle de sivil toplum örgütlerinin aday gösterme usulünü yakından takip etmeleri şarttır.

Yine adayların insan haklarına olan bağlılıklarının ispat edilebilir nitelikte olması zorunludur. Seçmeli Protokolde belirtilen bütün kriterleri taşıyan profesyonelleri bulmak her zaman mümkün olmayabilir. Ancak, özellikle de hükümetlerin eski bakan, diplomat, bürokrat, yargıç ya da emniyet teşkilatı ya da cezaevi yöneticiliği yapmış kişileri aday göstermeleri riski göz önünde bulundurulduğunda, adayların Devlet ile işkencenin önlenmesi alanında faaliyet gösteren STK’lar arasında yapılacak fikir alışverişi neticesinde seçilmesi arzu edilir.

Geçmişlerinde katı uygulamalara sahip ancak insan haklarına karşı özel ilgisi bulunmayan kişilerin bu türden görevlere getirilmesi gelecekteki mekanizmaların işleyişini ciddi biçimde etkileyebilir ve hatta bazı hallerde ulusal önleme mekanizmalarının bağımsızlığını tehlikeye sokabilir.

Daha önce de ele alındığı üzere, Alt Komite üyelerinin ziyarette bulunmalarına yardımcı olmak amacıyla ayrıca bir uzmanlar listesi hazırlanacaktır. Bu liste, Taraf Devletler, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ve BM Uluslararası Suç Önleme Merkezince aday gösterilen uzmanlardan oluşturulacaktır. Bu listede uygun uzmanlara yer verilmesine Alt Komite üyelerinin seçilmesi kadar önem verilmez.

Sonuç

Yukarıda anahatları verilen faaliyetler, her ne kadar özel dikkat gerektiren faaliyetler olsalar da, onaylamanın ve uygulama kampanyasının tüm yönlerini kapsamamaktadırlar. Kimileri belli kurumlarla ilgilenecek, diğerleri farklı işlevleri olan yapılara başvuracaktır. Önemli olan, küresel, bölgesel ve ulusal düzeyde alınan önlemlerin etkilerini artırmak için onaylama ve uygulama kampanyasına katılan çeşitli örgütlerce yapılan işbirliğini doğuracak olan toplam çabadır.

Eşgüdümlü bir yaklaşım ve mevcut kaynakların kullanımının optimize edilmesi, sektörler ve bölgeler arasında kurulacak olan stratejik ortaklığı yaratmak için yapılan bir çağrıdır. İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolünün imzalanması onaylanması ve uygulamaya konulması için resmi olarak çağırılan organlar devletlerdir.

Fakat, uluslararası insan hakları araçlarının onay kampanyalarının daha önceki deneyimleri devletlere, kendi başına değil de, STK'larla görüş alışverişinde bulunarak ilerlemenin en etkili olduğunu göstermiştir.

Seçmeli Protokolün onayını sağlamak basit bir formalite değildir, bu nedenden dolayı, onay sadece devlet tarafından değil aynı zamanda da ulusal aktörler, insan hakları hareketleri ve sivil toplum tarafından bir bütün olarak, üstlenilecek bir taahhütten doğmalıdır.

İşkencenin engellenmesi ve genel anlamda insan hakları hareketleri ile ilgilenen STKlar arasında önemli işbirliği, bu nedenden dolayı, özellikle arzu edilir.

Bazı ülkelerde bu sadece, dengeyi, onayın ve uygulamanın lehine çevirebilecek ulusal ve uluslararası STK'lar tarafından bütünleşmiş ve dikkatle koordine edilmiş baskı yoluyla olacaktır.

Yukarıda anahatları verilen bütünleştirici bir strateji, sadece onay ve uygulama süreçlerini hızlandırmayacak, bunun yanında uluslararası ve ulusal mekanizmalara uygulamanın geliştirilmesi için yeni girdiler sağlayacaktır. Bu insan haklarını geliştirmeye uğraşan tüm aktörlerin, özellikle de özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişilerin hakları için mücadele edenlerin, bahsettiğimiz mekanizmaları mücadelelerini güçlendirmeye yardım eden gerekli araçlar olarak görmelerini sağlar.

EKLER*

EK 1: İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezanın Önlenmesi Sözleşmesinin Seçmeli Protokolü

EK 2: İşkence Ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme

EK 3: BM İşkence Ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmeye Taraf Devletler

EK 4: İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolüne İlişkin Oy Kaydı

EK 5: BM İşkenceye Karşı Komitenin Üyeleri

EK 6: BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Taraf Devletlerce Onanmasına İlişkin Prosedürler

EK 7: Yararlı Adresler

EK 8: BM İşkenceye Karşı Sözleşme Hakkında İleri Okumalar

---

* İşkencenin Önlenmesi Derneği, "Ekle" bölümünün araştırmasını ve derlemesini yapmasından dolayı Livia Hadorn'a teşekkür eder.

Ek 1:

İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü (İKS/SEÇMELİ PROTOKOL)²¹⁵

(Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 18/12/2002 tarih ve 57/199 sayılı kararı ile kabul edilmiş ve 22/7/2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir)

BAŞLANGIÇ

Bu Protokolün Tarafı Devletler,

İşkence ve diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezanın yasaklanmış bulunduğunu ve insan haklarının ağır/(ciddi) ihlallerini oluşturduğunu yeniden vurgulayarak,

İşkenceye ve Diğer Zalimane, insanlıkdışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmenin (bundan böyle, "Sözleşme" olarak anılacaktır) öngördüğü amaçları gerçekleştirmek ve özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin işkenceye ve diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya karşı korunmalarını güçlendirebilmek için başkaca önlemlerin alınmasının gerekli bulunduğuna kani olarak,

Sözleşme Madde 2 ve 16 hükümlerinin, her bir Taraf Devleti, kendi yargı yetki alanı içindeki herhangi bir yerde/(ülkede), işkence ve diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza teşkil eden tasarrufları engellemek için etkin önlemler almakla yükümlü tuttuğunu yeniden hatırlatarak,

²¹⁵ Bu bölümde yer alan İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü metni, insan hakları belgelerinin tam ve doğru çevirisi konusundaki hassasiyeti ve titizliği ile bilinen Sayın Prof. Dr. Mehmet Semih Gemalmaz'ın izniyle, kendisine ait İnsan Hakları Belgeleri, Cilt VI, adlı eserinden alınmıştır. Bkz. İnsan Hakları Belgeleri, Cilt VI, sh 166 vd., Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2004.

Bu maddelerin uygulanmasının Devletlerin en önde gelen sorumlulukları olduğunu; özgürlüklerinden yoksun bırakılarak alıkonulan kişilerin korunmalarını güçlendirmenin ve bu kişilerin insan haklarına tam olarak saygı gösterilmesinin herkesinin üzerine/(payına) düşen ortak bir sorumluluk teşkil ettiğini; ve icrai/(uygulama) yetkilerini haiz uluslararası organların, ulusal önlemleri tamamladığını ve sağlamlaştırdığını, tespit ederek,

İşkencenin ve diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezanın etkili şekilde önlenmesi hususunun, eğitimi ve çeşitli yasal yönetsel, yargısal ve diğer önlemlerin bir bileşimini gerektirdiğini yeniden hatırlatarak,

Dünya insan Hakları Konferansının, işkencenin ortadan kaldırılmasına yönelik gayretlerin, önce ve en başta gelen unsur olarak, bunun önlenmesi üzerinde odaklanılması gereğini açıkça ilan ettiğini ve Sözleşmenin, kişilerin alıkonulma yerlerinin düzenli biçimde ziyaret edilmesi şeklindeki bir önleyici sistemin kurulmasını amaçlayan bir seçmeli protokolünün kabul edilmesi için çağrıda bulunduğunu da yeniden hatırlatarak,

Özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin işkenceye ve diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya karşı korunmalarının, kişilerin alıkonulma yerlerine düzenli şekilde ziyaretler yapılmasına dayanan, yargısal olmayan önleyici nitelikli yöntemler/(araçlar) ile güçlendirilebileceğine kani olarak,

Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır:

BÖLÜM I

GENEL İLKELER

Madde 1

Bu Protokolün amacı, işkencenin ve diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezanın önlenmesi amacıyla, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin alıkonuldukları yerlere bağımsız uluslararası ve

ulusal organlar/(kuruluşlar) tarafından gerçekleştirilecek olan bir düzenli ziyaretler sistemini kurmaktadır.

Madde 2

1. İşkenceye Karşı Komitenin, bir "İşkencenin ve Diğer Zalimane, İnsanlıkdışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezanın Önlenmesi Alt-Komitesi" (bundan böyle, "Önleme Alt-Komitesi" olarak anılacaktır) kurulacaktır ve bu Alt-Komite, bu Protokolde düzenlenen görevleri/(işlevleri) yerine getirecektir.
2. Önleme Alt-Komitesi, Birleşmiş Milletler Şartı çerçevesi içinde çalışmalarını yürütecektir ve bu Şartta yer alan amaçların ve ilkelerin yanı sıra, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere yapılacak muameleye ilişkin Birleşmiş Milletler normlarını (da) kendisine rehber alacaktır.
3. Aynı şekilde, Önleme Alt-Komitesi, gizlilik, tarafsızlık, seçici olmama, evrensellik ve nesnellik/(objektiflik) ilkelerini de kendisine rehber alacaktır.
4. Önleme Alt-Komitesi ve Taraf Devletler, bu Protokolün uygulanmasında işbirliği yapacaklardır.

Madde 3

Her Taraf Devlet, işkencenin ve diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezanın önlenmesi için ulusal düzeyde bir ya da daha fazla sayıda organ kuracak, atayacak ya da (var olanları) muhafaza edecektir/(koruyacaktır); (bundan böyle, "ulusal önleyici mekanizma" olarak anılacaktır).

Madde 4

1. Her Taraf Devlet, bu Protokol uyarınca, ister bir kamusal makamca verilen bir emir üzerine isterse de bu kamusal makamın tahrikiyle ya da rızası yahut onayı ile olsun özgürlüklerinden yoksun bırakılmış ya da bırakılabilecek olan kişilerin alıkonuldukları kendi yargı yetki alanı ve kontrolü altındaki herhangi bir yerin (bundan böyle, "alıkonulma yerleri" olarak anılacaktır), Madde 2 ve 3'de anılan mekanizmalar tarafından ziyaret edilmesine izin verecektir. Bu ziyaretler, gerekli olması halinde, söz konusu kişilerin işkenceye ve diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya karşı korunmalarını güçlendirmek amacıyla yapılacaktır.

2. Bu Protokolün amaçları bakımından özgürlükten yoksun bırakma terimi, bir kişinin, herhangi bir biçimde (gözaltı/tutuklu olarak) alıkonulması

ya da hapsedilmesi yahut herhangi bir yargısal, idari ya da başkaca bir makamın emri üzerine bu kişinin tutulduğu yeri dilediği zaman terk etmesine izin verilmediği bir kamusal ya da özel nezarethaneye konulması/(yerleştirilmesi) anlamına gelmektedir.

BÖLÜM II

ÖNLEME ALT-KOMİTESİ

Madde 5

1. Önleme Alt-Komitesi, on üyeden oluşacaktır. Bu Protokole ilişkin olarak on-beşinci onaylama ya da katılmadan sonra, Önleme Alt-Komitesinin üye sayısı yirmi-beşe çıkarılacaktır.
2. Önleme Alt-Komitesi üyeleri, özellikle ceza hukuku, hapishane ve polis idaresi alanlarında olmak üzere, adalet mekanizması/(administraton of justice) alanında, ya da özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin ıslahına/(tretmanına) ilişkin çeşitli alanlarda kanıtlanmış mesleki deneyimi bulunan, yüksek ahlaki niteliğe sahip kişiler arasından seçileceklerdir.
3. Önleme Alt-Komitesi kompozisyonunda, eşitlikçi/(adil) coğrafi dağılım ve farklı uygarlık biçimlerinin ve Taraf Devletlerin hukuk sistemlerinin temsil edilmesi esaslarına gereken özen gösterilecektir.
4. Bu kompozisyonda ayrıca, eşitlik ve ayrımcılık yapılmaması ilkeleri temelinde, cinsiyetlerin dengeli temsili hususu da dikkate alınacaktır.
5. Önleme Alt-Komitesinde aynı Devletin vatandaşı olan iki üye bulunmaz.
6. Önleme Alt-Komitesi üyeleri, kişisel sıfatlarıyla hizmet göreceklerdir; bağımsız ve tarafsız olacaklardır ve Önleme Alt-Komitesine etkili biçimde hizmet sunmaya amade/(elverişli konumda) olacaklardır.

Madde 6

1. Her Taraf Devlet, bu Maddenin 2. paragrafı uyarınca, Madde 5'de belirtilen niteliklere sahip ve aranan gerekleri taşıyan en çok iki kişiyi aday gösterebilir ve bunu yaparken, adayların niteliklerine/(vasıflarına) ilişkin ayrıntılı bilgiyi de sunacaktır.
2. (a) Adaylar, bu Protokole Taraf bir Devletin vatandaşlığına sahip olacaklardır.
(b) Bu iki adaydan en az biri, aday gösteren Taraf Devletin vatandaşlığına sahip olacaktır.
(c) Bir Taraf Devletin ikiden daha fazla vatandaşı aday gösterilmeyecektir.

(d) Bir Taraf Devlet diğer Taraf Devletin bir vatandaşını aday olarak göstermeden önce, o Taraf Devletin buna rızasını arayacak/(isteyecek) ve alacaktır.

3. Seçimlerin yapılacağı Taraf Devletler toplantısı tarihinden en az beş ay önce, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Taraf Devletlere göndereceği bir mektupla, onları üç ay içinde adaylarını sunmaya davet edecektir. Genel Sekreter, bu şekilde aday gösterilen bütün kişilerin alfabetik sıralı bir listesini, bu kişileri aday gösteren Taraf Devletleri de belirtmek suretiyle hazırlayıp sunacaktır.

Madde 7

1. Önleme Alt-Komitesi üyeleri. aşağıdaki yöntem izlenerek seçileceklerdir:

Önce, bu Protokolün 5. Maddesinde aranan gereklerin ve ölçütlerin karşılanıyor olması dikkate alınacaktır;

İlk seçim, bu Protokol ün yürürlüğe girmesinden sonra en geç altı ay içinde/(altı aydan daha geç olmaksızın) yapılacaktır.

(c) Taraf Devletler, Önleme Alt-Komitesi üyelerini gizli oyla seçeceklerdir.

Önleme Alt-Komitesi üyelerinin seçimleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından toplanacak olup iki yılda bir yapılacak olan Taraf Devletler toplantısında yapılacaktır. Taraf Devletlerin üçte ikisinin toplanma yeter sayısını oluşturacağı bu toplantılarda, en yüksek sayıda oyu alan ve oylamada hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletler temsilcileri oylarının mutlak çoğunluğunu elde eden kişiler Önleme Alt-Komitesine seçilmiş olacaklardır.

2. Seçim süreci sırasında, bir Taraf Devlet vatandaşı iki kişi Önleme Alt-Komitesine üye olarak hizmet edebilecek bir duruma gelecek olursa, bunlardan daha fazla sayıda oyu alan aday, Önleme Alt-Komitesine üye olarak hizmet sunacaktır. Aynı vatandaşlığa sahip adayların eşit sayıda oy almaları halinde, aşağıdaki usul uygulanacaktır:

Bunlardan sadece biri vatandaşı bulunduğu Taraf Devletçe aday gösterilmiş olduğu takdirde, vatandaş olan o kişi Önleme Alt-Komitesine üye olarak hizmet edecektir;

Her iki aday da vatandaşı buldukları Taraf Devletçe aday gösterilmiş oldukları takdirde, bu vatandaşlardan hangisinin üye olacağını belirlemek için ayrı bir gizli oylama yapılacaktır;

Her iki aday da vatandaşı bulunmadıkları Taraf Devletçe aday gösterilmiş oldukları takdirde, bu adaylardan hangisinin üye olacağını belirlemek için ayrı bir gizli oylama yapılacaktır.

Madde 8

Önleme Alt-Komitesinin bir üyesi ölür ya da istifa eder ise, ya da herhangi bir sebeple görevlerini ifa edemeyecek hale gelirse, o üyeyi aday gösteren Taraf Devlet, çeşitli uzmanlık alanları arasında uygun bir denge sağlanması ihtiyacını dikkate alarak, (ve) Taraf Devletler çoğunluğunun onaylamasına tabi olmak kaydıyla, Madde 5'de düzenlenen niteliklere sahip ve aranan gerekleri karşılamaya ehil/(yeterli) bir başka kişiyi, bir sonraki Taraf Devletler toplantısına dek hizmet görmek üzere, aday olarak gösterecektir. Taraf Devletlerin yarısı ya da daha fazlası. teklif edilen atamaya ilişkin olarak Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından bilgilendirilmelerinin ardından altı hafta içinde bu hususta olumsuz yanıt vermiş olmadıkça. söz konusu onay verilmiş addedilecektir.

Madde 9

Önleme Alt-Komitesinin üyeleri dört yıllık bir süre için seçileceklerdir. Bu üyeler, eğer yeniden aday gösterilmişlerse, bir kez için tekrar seçilmeye ehil olacaklardır. İlk seçimde seçilen üyelerin yarısının görev süresi. iki yılın bitiminde sona erecektir; ilk seçimin hemen ardından, (görev süresi iki yılın bitiminde sona erecek) bu üyelerin isimleri. Madde 7'nin (d) paragrafı hükmünde anılan toplantının Başkanı tarafından kura çekmek suretiyle belirlenecektir.

Madde 10

1. Önleme Alt-Komitesi. kendi görevlilerini iki yıllık bir süre için seçecektir. Bunlar. yeniden seçilebilirler.

2. Önleme Alt-Komitesi, kendi usul kurallarını hazırlayacaktır. Bu kurallar. diğer hususların yanı sıra, şunları da düzenleyecektir:

(a) Üyelerin yarısından bir fazlası. toplanma yeter sayısı oluşturacaktır; Önleme Alt-Komitesinin kararları. (oylamada) hazır bulunan üyelerin çoğunluk oyu ile alınacaktır;

(c) Önleme Alt-Komitesi toplantıları kapalı olacaktır.

3. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri. Önleme Alt-Komitesinin ilk toplantısını toplantıya çağıracaktır. Bu ilk toplantıdan sonra. Önleme Alt-Komitesi. kendi usul kurallarında öngörülen zamanlarda toplanacaktır. Önleme Alt-Komitesi ve İşkenceye Karşı Komite kendi oturumlarını yılda en az bir kez eş zamanlı olarak yapacaktır.

BÖLÜM III

ÖNLEME ALT-KOMİTESİNİN YETKİSİ

Madde 11

Önleme Alt-Komitesi:

Madde 4'de anılan yerleri ziyaret edecek ve özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin işkenceye ve diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya karşı korunmasına ilişkin olarak Taraf Devletlere tavsiyelerde bulunacaktır;

(b) Ulusal önleyici mekanizmalar bağlamında:

(i) Gerekli olduğu zaman, bunların kurulmasında Taraf Devletlere danışmanlık yapacak ve yardım edecektir;

(ii) Ulusal önleyici mekanizmalar ile, gerekli ise gizlilik/(mahremiyet) ilkesine uygun olarak, doğrudan irtibatı/(teması) sürdürecektir ve bunların kapasitelerini/(yeterliliklerini) güçlendirmek amacıyla onlara eğitim ve teknik yardım önerecektir;

(iii) Özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin işkenceye ve diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya karşı korunmalarını güçlendirmek için gereken ihtiyaçların ve araçlarını (yöntemlerin) değerlendirilmesinde onlara danışmanlık yapacak ve yardım edecektir;

(iv) İşkencenin ve diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezanın önlenmesinde ulusal önleyici mekanizmaların kapasite ve yetkisinin güçlendirilmesi amacıyla, Taraf Devletlere tavsiyelerde bulunacak ve tespitlerini/ (gözlemlerini) sunacaktır;

Genel olarak işkencenin önlenmesi için, Birleşmiş Milletlerin konuyla ilgili organları ve mekanizmalarıyla ve bunların yanı sıra, kişilerin işkenceye ve diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya karşı korunmalarını güçlendirmeye yönelik olarak çalışan/(faaliyet gösteren) uluslararası, bölgesel ve ulusal kuruluşlar ve örgütler ile işbirliği yapacaktır.

Madde 12

Önleme Alt-Komitesini, Madde 11'de düzenlenen yetkilerine uygun tasarrufla bulunmaya muktedir kılmak amacıyla, Taraf Devletler:

Önleme Alt-Komitesini kendi ülkelerine almayı(girmesini kabul etmeyi) ve bu Protokol Madde 4'de tanımlanmış olan alıkonulma yerlerine girmesine izin vermeyi;

Özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin işkenceye ve diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya karşı korunmalarını güçlendirmek amacıyla ihtiyaç duyulan hususları ve alınması gerekli

önlemleri değerlendirmek üzere Önleme Alt Komitesi tarafından talep edilebilecek konuyla ilgili bütün bilgiyi sağlamayı;

Önleme Alt-Komitesi ile ulusal önleyici mekanizmalar arasındaki temasları/(irtibat kurulmasını) teşvik etmeyi ve kolaylaştırmayı;

Önleme Alt-Komitesinin tavsiyelerini incelemeyi ve olası(mümkün) uygulama önlemleri hakkında Önleme Alt-Komitesi ile diyaloga girmeyi; taahhüt ederler.

Madde 13

1. Önleme Alt-Komitesi, Madde 11'de düzenlenen yetkilerinin gereklerini yerine getirmek amacıyla Taraf Devletlere yapacağı düzenli/(olağan) ziyaretlere ilişkin olarak, birincisi kura çekmek yoluyla belirlenecek olan, bir programı tespit edecektir.

2. Görüşmelerden/(istişarelerden) sonra, Önleme Alt-Komitesi (ziyaret) programlarına ilişkin olarak, Taraf Devletlerin, gecikmeksizin, gerçekleştirilecek bu ziyaretler için gerekli pratik düzenlemeleri yapabilmelerine olanak tanımak amacıyla, Taraf Devletlere bildirimde bulunacaktır.

3. Ziyaretler, Önleme Alt-Komitesinin en az iki üyesi tarafından yürütülecektir. Bu üyelere, ihtiyaç duyulduğu takdirde, bu Protokolün kapsadığı alanlarda mesleki deneyime ve bilgiye sahip bulunan ve Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi ve Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi Uluslararası Merkezi tarafından getirilen öneriler temelinde hazırlanan bir uzmanlar isim listesi içinden seçilecek olan uzmanlar eşlik edebilecektir. Söz konusu isim listesinin hazırlanmasında, ilgili Taraf Devletler, en fazla beş ulusal uzman önereceklerdir. İlgili Taraf Devlet, belli bir uzmanın bu ziyarette yer almasına itirazda bulunabilir; böyle bir itiraz üzerine Önleme Alt-Komitesi bir başka uzmanı önerecektir.

4. Önleme Alt-Komitesi uygun/(gerekli) gördüğü takdirde, olağan(düzenli) bir ziyaretin ardından kısa bir izleme ziyareti yapmayı (da) teklif edebilir.

Madde 14

1. Önleme Alt-Komitesini, yetkilerinin gereklerini yerine getirmeye muktedir kılmak amacıyla, bu Protokolün Taraf Devletler, Önleme Alt-Komitesine:

Madde 4'de tanımlanan alıkonulma yerlerinde özgürlüklerinden yoksun bırakılarak tutulan kişilerin sayısına ve bunun yanı sıra, alıkonulma yerle-

rinin sayısına ve nerede olduğuna dair bütün bilgiyi sınırsız şekilde edinebilmesini;

Bu durumdaki kişilere yapılan muameleye ve bunun yanı sıra bu kişilerin alıkonulma koşullarına dair bütün bilgiyi sınırsız şekilde edinebilmesini;

Aşağıdaki paragraf 2 hükmü saklı kalarak, bütün alıkonulma yerlerine ve bu yerlerin eklenti ve bölümlerine sınırsız şekilde girebilmesini;

Özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerle. tanık/(bir başka kişi) olmasızın. şahsen/(bizzat) yahut gerekli görüldüğünde bir çevirmen bulundurarak ve ayrıca, Önleme Alt-Komitesinin konuya ilişkin olarak bilgi sağlayabileceği kanaatine vardığı herhangi bir başka kişi ile, özel görüşme yapabilme olanağına sahip olmasını;

Ziyaret etmek istediği yerleri ve görüşme yapmak istediği kişileri seçme/(belirleme) özgürlüğüne sahip olmasını; sağlamayı/(tanımayı) taahhüt ederler.

2. Kişilerin alıkonuldukları belli bir yerin ziyaret edilmesine karşı itiraz sadece, böyle bir ziyaretin gerçekleştirilmesini geçici olarak engelleyecek olan ve ziyaret edilecek yerde ulusal savunma, kamu emniyeti, doğal afet ya da düzenin ciddi biçimde bozulması gerekçelerine dayanan acil ve zorunlu sebepler bulunduğu ileri sürülerek yapılabilir. Bu gibi ilan edilmiş bir olağanüstü halin/(durumun) mevcudiyeti, bir ziyaretin yapılmasına itiraz etmenin bir gerekçesi olarak bir Taraf Devlet tarafından ileri sürülemeyecektir.

Madde 15

Hiçbir makam ya da (kamu) görevli(sı), ister doğru ister yanlış olsun herhangi bir bilgiyi Önleme Alt-Komitesine ve onun heyetlerine iletmış oldukları için herhangi bir kişiye ya da örgüte karşı herhangi bir yaptırım/(ceza) uygulanması emrini vermeyecek, yaptırım uygulamayacak. buna izin vermeyecek ya da tolerans göstermeyecektir. ve böyle bir kişi ya da örgüt, başka herhangi bir şekilde (de) zarara maruz bırakılmayacaktır.

Madde 16

1. Önleme Alt-Komitesi, tavsiyelerini ve tespitlerini gizlilik ilkesine tabi olarak Taraf Devlete ve eğer uygun ise, ulusal önleyici mekanizmaya iletacaktır.

2. Önleme Alt-Komitesi raporunu, ilgili Taraf Devletin yorumlarıyla birlikte, o Taraf Devlet tarafından bunu yapmasının talep edildiği her zaman, yayınlayacaktır. Eğer o Taraf Devlet söz konusu raporun bir bölümünü alenileştirirse, Önleme Alt-Komitesi, o raporun tamamını ya da

bir bölümünü yayınlayabilir. Bununla birlikte, ilgili kişinin açık rızası bulunmadıkça kişiye1(kişiyeye özel) hiçbir bilgi yayınlanmayacaktır.

3. Önleme Alt-Komitesi, faaliyetleri hakkındaki bir aleni yıllık raporu İşkenceye Karşı Komiteye sunacaktır.

Taraf Devlet, Madde 12 ve 14 hükümleri uyarınca Önleme Alt-Komitesi ile işbirliği yapmayı, yahut Önleme Alt-Komitesinin tavsiyeleri ışığında durumu iyileştirecek önlemler almayı reddederse, Önleme Alt-Komitesinin talebi üzerine İşkenceye Karşı Komite, bu Taraf Devlete görüşlerini sunma fırsatı/(olanağı) tanınmasının ardından, o konu hakkında bir kamuya açıklama/("a public statement") yapmaya yahut Önleme Alt-Komitesinin raporunu yayınlamaya üyelerinin çoğunluğu ile karar verebilir.

BÖLÜM IV

ULUSAL ÖNLEYİCİ MEKANİZMALAR

Madde 17

Her Taraf Devlet, bu Protokol ün yürürlüğe girmesinin yahut bu Protokolü onaylamasının ya da Protokole katılmasının ardından en geç bir yılda, ulusal düzeyde işkencenin önlenmesi için bir ya da daha fazla sayıda bağımsız ulusal önleyici mekanizmaları kuracak, görevlendirecek ya da (olanları) muhafaza edecektir/(koruyacaktır). Bu Protokol ün hükümleriyle uygun nitelikte olmaları halinde, ademi merkezi birimler tarafından kurulmuş bulunan mekanizmalar işbu Protokolün amaçları bakımından ulusal önleyici mekanizmalar olarak görevlendirilebilirler.

Madde 18

1. Taraf Devletler, ulusal önleyici mekanizmaların görev/(işlev) yönünden bağımsızlığını ve bunun yanı sıra bunların personelinin bağımsızlığını güvence altına alacaklardır.

2. Taraf Devletler, ulusal önleyici mekanizmadaki uzmanların gereken yeterliliğe/(niteliklere/capabilities) ve mesleki bilgiye sahip bulunmalarını temin etmek üzere gerekli önlemleri alacaklardır. Taraf Devletler, (ulusal önleyici mekanizmaların kompozisyonunda) cinsiyet açısından dengeli bir dağılım olmasına ve ülkedeki etnik ve azınlık grupların uygun/(yeterli) şekilde temsil edilmesine çaba göstereceklerdir.

3. Taraf Devletler, ulusal önleyici mekanizmaların görev/(işlev) görebilmesi için gerekli kaynakları sağlamayı taahhüt ederler.

4. Ulusal önleyici mekanizmalar kurulurken, Taraf Devletler, insan haklarının geliştirilmesi ve korunması için ulusal kurumların statüsüne dair ilkelere gereken önemi vereceklerdir.

Madde 19

Ulusal önleyici mekanizmalara, bir asgari standart olarak:

Madde 4'de tanımlandığı şekilde, alıkonulma yerlerinde özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere yapılan muameleyi, eğer gerekiyorsa, bu kişilerin işkenceye ve diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya karşı korunmalarını güçlendirmek amacıyla, düzenli biçimde incelemeleri;

Birleşmiş Milletlerin konuyla ilgili normlarını dikkate alarak, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere yapılan muamelenin ve koşullarının iyileştirilmesi amacıyla, ve işkence ve diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezayı önlemek amacıyla ilgili makamlara tavsiyelerde bulunmaları;

Mevcut ya da tasarı halindeki mevzuata ilişkin olarak önerilerini ve tespitlerini! (gözlemlerini) sunmaları, yetkisi tanınacaktır / (verilecektir).

Madde 20

Ulusal önleyici mekanizmaları, yetkilerinin gereklerini yerine getirmeye muktedir kılmak amacıyla, bu Protokolün Tarafı Devletler, ulusal önleyici mekanizmalara:

(a) Madde 4'de tanımlanan alıkonulma yerlerinde özgürlüklerinden yoksun bırakılarak tutulan kişilerin sayısına ve bunun yanı sıra, alıkonulma yerlerinin sayısına ve nerede olduğuna dair bütün bilgiyi edinebilmesini;

(b) Bu durumdaki kişilere yapılan muameleye ve bunun yanı sıra bu kişilerin alıkonulma koşullarına dair bütün bilgiyi edinebilmesini;

Bütün alıkonulma yerlerine ve bu yerlerin eklenti ve bölümlerine girebilmesini;

Özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerle, tanık/(bir başka kişi) olmasızın, şahsen/(bizzat) yahut gerekli görüldüğünde bir çevirmen bulundurarak ve ayrıca, ulusal önleme mekanizmasının konuya ilişkin olarak bilgi sağlayabileceği kanaatine vardığı herhangi bir başka kişi ile, özel görüşme yapabilme olanağına sahip olmasını;

Ziyaret etmek istediği yerleri ve görüşme yapmak istediği kişileri seçme/(belirleme) özgürlüğüne sahip olmasını;

(f) Önleme Alt-Komitesi ile temas/(irtibat) halinde olma, ona bilgi iletme ve onunla görüşme hakkına sahip olmasını, sağlamayı/(tanımayı) taahhüt ederler.

Madde 21

1. Hiçbir makam ya da (kamu) görevli(s)i, ister doğru ister yanlış olsun herhangi bir bilgiyi ulusal önleme mekanizmasına iletmış oldukları için herhangi bir kişiye ya da örgüte karşı herhangi bir yaptırım/(ceza) uygulanması emrini vermeyecek, yaptırım uygulamayacak, buna izin vermeyecek ya da tolerans göstermeyecektir, ve böyle bir kişi ya da örgüt, başka herhangi bir şekilde (de) zarara maruz bırakılmayacaktır.

2. Ulusal önleme mekanizması tarafından toplanan gizli/(mahrem) bilgi, özel/(saklı tutulacak) veri muamelesi görecektir. İlgili kişinin açık rızası bulunmadıkça kişisel (kişiye özel) hiçbir bilgi yayınlanmayacaktır.

Madde 22

İlgili Taraf Devletin yetkili makamları, ulusal önleme mekanizmasının tavsiyelerini inceleyecek ve olası/(mümkün) uygulama önlemleri hakkında ulusal önleme mekanizması ile diyaloga girecektir.

Madde 23

Bu Protokole Taraf Devletler, ulusal önleme mekanizmalarının hazırlayacağı yıllık raporları yayınlamayı ve dağıtımını temin etmeyi taahhüt ederler.

BÖLÜM V BEYAN

Madde 24

1. Onaylama üzerine/(sırasında). Taraf Devletler, bu Protokolün III. Bölümü yahut IV. Bölümü çerçevesindeki yükümlülüklerini uygulamayı ertelediklerine dair bir beyanda bulunabilirler.

2. Bu erteleme, azami üç yıllık bir süre için geçerli olacaktır. Taraf Devletçe usulüne göre yapılan sunumların ardından ve Önleme Alt-Komitesi ile istişarede bulunduktan sonra, İşkenceye Karşı Komite, söz konusu süreyi bir ek iki yıl için uzatabilir.

BÖLÜM VI MALİ HÜKÜMLER

Madde 25

1. Bu Protokolün uygulanmasında Önleme Alt-Komitesinin yaptığı harcamalar Birleşmiş Milletler tarafından karşılanacaktır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Önleme Alt-Komitesinin bu Protokol çerçevesindeki görevlerini etkili biçimde yerine getirebilmesi için gereken personeli ve olanakları sağlayacaktır.

Madde 26

1. Bir Taraf Devlete yaptığı bir ziyaretin ardından Önleme Alt-Komitesi tarafından verilen tavsiyelerin uygulanmasına ve bunun yanı sıra, ulusal önleme mekanizmalarının eğitim programlarına mali yardımda bulunmak üzere, Birleşmiş Milletlerin mali konulara ilişkin düzenlemeleri ve kuralları uyarınca yönetilecek olan bir Özel Fon, Genel Kurulun konuya ilişkin usullerine uygun olarak kurulacaktır.

2. Bu Özel Fon, Hükümetler, hükümetler-arası ve hükümetler-dışı örgütler ve diğer özel ya da kamusal kuruluşlar tarafından yapılabilecek gönüllü katkılar yoluyla finanse edilebilir.

BÖLÜM VII SON HÜKÜMLER

Madde 27

1. Bu Protokol, Sözleşmeyi imzalamış bulunan herhangi bir Devletin imzalamasına açıktır.

2. Bu Protokol, Sözleşmeyi onaylamış ya da Sözleşmeye katılmış herhangi bir Devletin onaylamasına tabidir. Onaylama belgeleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilecektir.

3. Bu Protokol, Sözleşmeyi onaylamış ya da Sözleşmeye katılmış bulunan herhangi bir Devletin katılmasına açık olacaktır.

4. Katılma işlemi, bir katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilmesi ile işlerlik/(yürürlük) kazanacaktır.

5. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Protokolü imzalamış ya da Protokol e katılmış bulunan bütün Devletleri, her bir onay ya da katılma belgesinin depo edilmesi hususunda bilgilendirecektir.

Madde 28

1. Bu Protokol, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilmesi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilmesinden sonra bu Protokolü Onaylayan ya da bu Protokole katılan her bir Devlet bakımından, bu Protokol, kendi onay ya da

katılma belgesini depo etmesi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 29

Bu Protokolün hükümleri, hiçbir sınırlama ya da istisna olmaksızın federal Devletlerin her bölgesinde uygulanacaktır.

Madde 30

Bu Protokole hiçbir çekince konulmayacaktır.

Madde 31

Bu Protokolün hükümleri, (kişilerin) alıkonulma yerlerinin ziyaret edilmesine ilişkin bir sistemi kurumsallaştıran herhangi bir bölgesel sözleşme çerçevesinde Taraf Devletlerin üstlendikleri yükümlülükleri etkilemeyecektir/(bertaraf etmeyecektir). Önleme Alt-Komitesi ve bu tür bölgesel sözleşmeler çerçevesinde kurulan organlar aynı konulu mükerrer işlemlerden/(çift işlem yapılmasından) kaçınmak ve bu Protokolün amaçlarını etkin şekilde ilerletmek amacıyla, istişarede bulunma ve işbirliği yapma hususunda teşvik edilmektedirler.

Madde 32

Bu Protokolün hükümleri, 12 Ağustos 1949 tarihli dört adet Cenevre Sözleşmelerine ve bu Sözleşmelerin 8 Haziran 1977 tarihli Ek Protokollerine Taraf olan Devletlerin üstlendikleri yükümlülükleri; yahut herhangi bir Taraf Devletin kullanabileceği olduğu, uluslararası insancıl hukukun kapsamına girmeyen durumlarda, kişilerin alıkonuldukları yerleri ziyaret etmesi için Uluslararası Kızıl Haç Komitesine izin vermesi olanağını etkilemeyecektir/(bertaraf etmeyecektir).

Madde 33

1. Herhangi bir Taraf Devlet, yapılan işlem konusunda bu Protokole ve Sözleşmeye Taraf diğer Devletleri bilahare bilgilendirecek olan Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yazılı bir bildirimde bulunarak, bu Protokol ile bağlı bulunuşunu her zaman feshedebilir. Bu fesih, söz konusu bildirim Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra işlerlik/(yürürlük) kazanacaktır.

2. Böyle bir fesih, bu feshin yürürlüğe girmesi tarihinden önce vuku bulan herhangi bir tasarruf/(eylem) ya da durum bakımından, yahut ilgili o Taraf Devlet hakkında Önleme Alt-Komitesinin karara bağladığı ya da bağlayabilecek olduğu tasarruflar/(eylemler) bakımından. Taraf Devletin bu

Protokol çerçevesindeki yükümlülüklerinden sıyrılması/(kurtulması) sonucunu doğurmayacaktır. ve söz konusu feshin yürürlüğe girmesi tarihinden önce Önleme Alt-Komitesi tarafından halen/(zaten) incelenmekte olan herhangi bir meselenin incelenmesinin sürdürülmesine herhangi bir biçimde hal el getirmeyecektir.

3. Taraf Devlet bakımından feshin yürürlük kazandığı tarihten sonra, Önleme Alt-Komitesi. o Devlete ilişkin herhangi bir yeni meseleyi incelemeye başlamayacaktır.

Madde 34

1. Bu Protokole Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik teklifinde bulunabilir ve bu teklifi Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine verebilir. Genel Sekreter bunun üzerine. bu değişiklik teklifini. bu teklifin değerlendirilmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler konferansı toplanmasını isteyip istemedikleri hususunu bildirmelerine dair bir taleple birlikte, bu Protokole Taraf Devletlere iletacaktır. Bu ileti tarihinden itibaren dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte birinin böyle bir konferansın toplanmasından yana olmaları halinde, Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler himayesinde bu konferansı toplayacaktır. Bu konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edilen herhangi bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından kabul edilmek üzere bütün Taraf Devletlere sunulacaktır

2. Bu Maddenin 1. paragrafı uyarınca kabul edilen bir değişiklik, bu Protokole Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kendi anayasal usullerine uygun olarak kabul edildiği tarihte yürürlüğe girecektir.

3. Değişiklikler yürürlüğe girdiği zaman, bunlar, değişikliği kabul etmiş olan Taraf Devletler bakımından bağlayıcı olacaktır, diğer Taraf Devletler (ise), bu Protokol ün hükümleri ve kabul etmiş buldukları daha önceki herhangi bir değişiklik ile bağlı kalmaya devam edeceklerdir.

Madde 35

Önleme Alt-Komitesinin ve ulusal önleyici mekanizmaların üyeleri, görevlerini bağımsız şekilde ifa edebilmeleri için gereken türde ayrıcalık ve muafiyetlere/(bağımsızlıklara) sahip olacaklardır. Önleme Alt-Komitesinin üyeleri, 13 Şubat 1946 tarihli Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşme Madde 23 hükümleri saklı kalmak kaydıyla, (anılan) o Sözleşmenin 22. Maddesinde belirtilen ayrıcalık ve muafiyetlere sahip olacaklardır.

Madde 36

Önleme Alt-Komitesi üyeleri bir Taraf Devlete ziyarette buldukları zaman, işbu Protokolün hükümlerine ve amaçlarına, ve yararlanabilecekleri ayrıcalıklara ve bağımsızlıklara/(muafiyetlere) hanel gelmeksizin:

(a) Ziyaret edilen Devletin yasalarına ve düzenlemelerine saygı göstereceklerdir;

(b) Tarafsızlıklarıyla ve görevlerinin uluslararası niteliği ile uyumlu olmayan herhangi bir eylemden ya da faaliyetten kaçınacaklardır.

Madde 37

1. Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca dillerindeki metinleri eşit derecede geçerli olan bu Protokol, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilecektir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Protokolün onaylı örneklerini bütün Devletlere iletacaktır.

EK 2:

İşkence Ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani Veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme (İşkenceye Karşı Sözleşme/İKS)²¹⁶

(BM Genel Kurulu tarafından 10/ 12/1984 tarih ve 39/46 sayılı Karar ile kabul edilmiş ve 26/06/1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir)

Bütün dünyada işkenceye ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele yahut cezaya karşı yürütülen mücadeleyi daha etkin hale getirmeyi isteyerek,

Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır:

Bu Sözleşmenin Tarafı Devletler,

Birleşmiş Milletler Şartında ilan edilen ilkelere uygun olarak, insanlık ailesinin tüm üyelerinin sahip buldukları eşit ve devredilmez haklarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğu değerlendirilmesini yaparak,

Bu hakların, insanın doğuştan sahip bulunduğu/(insan olma sıfatına yerleşik) onurundan kaynaklandığını tanıyarak/(kabul ederek),

(Birleşmiş Milletler) Şart(ı) çerçevesinde ve özellikle Madde 55 uyarınca, insan haklarına ve temel özgürlüklere evrensel ölçekte saygı gösterilmesini ve bunlara riayet edilmesini geliştirmenin Devletlere düşen yükümlülük olduğunu değerlendirerek,

Her ikisi de hiç kimsenin işkenceye ya da zalimane, insanlık dışı yahut aşağılayıcı muamele ya da cezaya tabi tutulamayacağı hükmünü öngören, Evrensel İnsan Hakları Bildirisi Madde 5 ile Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi Madde 7 hükümlerini dikkate alarak,

Genel Kurul tarafından 9 Aralık 1975 tarihinde kabul edilen, “Tüm Kişilerin İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlıkdışı ya da Aşağılayıcı Muamele yahut Cezaya Maruz Bırakılmaya Karşı Korunması Bildirisi”ni dikkate alarak,

Bütün dünyada işkenceye ve diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele yahut cezaya karşı yürütülen mücadeleyi daha etkin hale getirmeyi isteyerek,

²¹⁶ Bu bölümde yer alan İşkenceye Karşı Sözleşme metni, insan hakları belgelerinin tam ve doğru çevirisi konusunda hassasiyeti ve titizliği ile bilinen Sayın Prof. Dr. Mehmet Semih Gemalmaz'ın izniyle, kendisine ait İnsan Hakları Belgeleri, Cilt VI, adlı eserinden alınmıştır. Bkz. İnsan Hakları Belgeleri, Cilt VI, sh 166 vd., Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2004.

Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır:

BÖLÜM 1

Madde 1

1. Bu Sözleşmenin amaçları bakımından "işkence" terimi, bir kişi üzerinde kasıtlı biçimde uygulanan ve o kişiden ya da üçüncü bir kişiden bilgi edinmek yahut itiraf elde etmek; o kişinin ya da üçüncü bir kişinin gerçekleştirdiği yahut gerçekleştirdiğinden şüphelenilen eylemden ötürü onu cezalandırmak; ya da o kişiyi ya da üçüncü kişiyi korkutmak yahut yıldırım/sindirmek için; ya da ayrımcılığın herhangi bir türüne dayanan herhangi bir nedenle, bir kamu görevlisi ya da resmi sıfatla hareket eden bir başka kimse tarafından bizzat yahut bu kimselerin teşviki ya da rızası yahut da bu eylemi onaylaması suretiyle yapılan ve gerek fiziksel gerekse manevi/zihinsel ağır acı ve ıstırap veren herhangi bir eylemdir. Bu, kanuna uygun yaptırımların sadece uygulanmasından doğan (ya da) bu yaptırımların kendisinde var olan yahut arızı biçimde oluşan acı ve ıstırapı içermez.

2. Bu madde, daha kapsamlı uygulama hükümlerini ihtiva eden ya da edebilecek olan? herhangi bir uluslararası belgeye ya da ulusal mevzuata halel getirmez.

Madde 2

1. Her bir Taraf Devlet, kendi yargı yetkisine tabi herhangi bir ülkede/(yerde) işkence eylemlerini önlemek üzere etkin yasal, idari, yargısal ya da diğer önlemleri alacaktır.

2. Savaş hali ya da savaş tehdidi, iç siyasal istikrarsızlık yahut herhangi bir başka kamusal tehlike hali gibi her ne olursa olsun hiçbir istisnai durum, işkenceyi haklı göstermek üzere ileri sürülemez.

3. Bir amir ya da bir kamu makamı tarafından verilen bir emir, işkenceyi haklı göstermek üzere ileri sürülemez.

Madde 3

1. Hiçbir Taraf Devlet, bir kişiyi, işkenceye tabi tutulma tehlikesiyle karşılaşacağı kanaatini doğuran esaslı nedenlerin bulunduğu bir başka Devlette geri göndermeyecek, sınır dışı ya da iade etmeyecektir.

2. Bu tür esaslı nedenlerin bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yetkili makamlar, uygulanabilirliği bulunduğu takdirde, söz konusu Devlette yaygın, aleni/(açık) ya da kitlesel insan hakları ihlallerinin varolup

olmadığı da dahil olmak üzere, konuya ilişkin bütün verileri dikkate alacaktır.

Madde 4

1. Her Taraf Devlet, tüm işkence eylemlerinin kendi ceza kanununda suç olarak düzenlenmesini temin edecektir. Aynı biçimde, işkenceye teşebbüs edilmesi ile herhangi bir kişinin işkenceye iştirak etme yahut katılma teşkil eden bir eylemi de suç olarak düzenleyecektir.
2. Her Taraf Devlet, bu suçları, ağır/(vahim) niteliklerini dikkate alan uygun yaptırımlarla cezalandırılabilir kılacaktır.

Madde 5

1. Her Taraf Devlet, aşağıdaki hallerde, Madde 4'de belirtilen suçlar üzerinde kendi yargı yetkisini tesis etmek için gerekli olabilecek önlemleri alacaktır:
  - (a) Bu suçlar, o Devletin yargı yetkisine tabi herhangi bir ülkede/(yerde) ya da o Devlete kayıtlı bulunan gemide ya da uçakta işlendiği zaman;
  - (b) Suç isnat edilen kişi/(sanık), o Devletin vatandaşı olduğu zaman;
  - (c) İşkence suçu mağduru o Devletin vatandaşı olup da, söz konusu Devlet bunu uygun bulduğu takdirde.
2. Her Taraf Devlet, keza, işkence suçu isnat edilen kişinin kendi yargı yetkisine tabi herhangi bir ülkede/(yerde) bulunması ve o kişiyi Madde 8 uyarınca bu Maddenin 1. paragrafında belirtilen herhangi bir Devlete iade etmemesi halinde, bu tür suçlar üzerinde kendi yargı yetkisini tesis etmek için gerekli olabilecek önlemleri de alacaktır.
3. Bu Sözleşme, iç hukuka uygun biçimde icra edilen herhangi bir ceza yargı yetkisini ortadan kaldırmaz.

Madde 6

1. Madde 4'de belirtilen herhangi bir suçu işlediği iddia edilen bir kişinin ülkesinde bulunduğu herhangi bir Taraf Devlet, kendisine sunulan bilgilerin incelenmesinin ardından ikna olması üzerine, koşullar gerektiriyorsa, bu kişiyi gözaltına/(nezaret altına) alacak ya da hazır bulunmasını sağlayacak diğer önlemleri alacaktır. Gözaltına alma/(nezarete tutma) ve diğer yasal önlemler, o Devletin yasasında öngörüldüğü şekilde olacaktır; ancak, bunlar, sadece bir ceza davasının yahut iade etme işlemlerinin başlatılmasına olanak tanınması için gereken süre kadarıyla devam edebilecektir.

2. Bu durumdaki bir Devlet, olaylara ilişkin bir ön soruşturmayı derhal yapacaktır.

3. Bu Maddenin 1. paragrafı uyarınca nezaret altında tutulan/(alınan) herhangi bir kişinin, vatandaşı olduğu Devletin uygun en yakındaki temsilcisiyle, ya da eğer vatansız ise mu tat olarak ikamet ettiği Devletin temsilcisiyle derhal iletişim kurmasına yardımcı olunacaktır.

4. Bir Devlet, bu maddeye göre bir kişiyi gözaltına/(nezaret altına) aldığı anda, Madde 5'in 1. paragrafında belirtilen Devletlere, böyle bir kişinin nezaret altında tutulduğunu ve tutuklanmasını gerekli kılan koşulları derhal bildirecektir. Bu Maddenin 2. paragrafında belirtilen ön soruşturma işlemini tamamlayan Devlet, vardığı sonuçları anılan Devletlere hemen bildirecek ve yargılama yetkisini kullanmak isteyip istemediğini de belirtecektir.

Madde 7

1. Yargı yetkisine tabi olan bir ülkede Madde 4'de belirtilen herhangi bir suçu işlediği iddia edilen bir kişinin bulunduğu Taraf Devlet, Madde 5 içinde mütalaa edilen vakalarda, eğer bu kişiyi iade etmeyecek ise, bu vakayı kavuşturma yapılması amacıyla kendi yetkili makamlarına havale edecektir.
2. Bu makamlar, o Devletin kanunları çerçevesinde ciddi nitelikli herhangi bir olağan/(adi) suç vakasında ne şekilde karar veriyorlarsa, bu vakada da aynı şekilde karar vereceklerdir. Madde 5'in 2. paragrafında belirtilen hallerde kovuşturma ve mahkumiyet için gereken kanıt standartları, Madde 5'in 1. paragrafında belirtilen hallerde uygulananlardan hiçbir biçimde daha az kesin olmayacaktır.
3. Madde 4'de belirtilen herhangi bir suçla bağlantılı olarak hakkında kovuşturma/(yargılama işlemleri) yürütülen herhangi bir kişiye, kavuşturmanın tüm aşamalarında adil muamele yapılması güvence altına alınacaktır.

Madde 8

1. Madde 4'de sayılan suçlar, Taraf Devletler arasında mevcut herhangi bir suçluların iadesi antlaşmasında, 20 iade edilebilir suçlara dahil edilecektir. Taraf Devletler, kendi aralarında yapacakları her suçluların iadesi antlaşmasına, bu tür suçları iade edilebilir suçlar olarak dahil etmeyi taahhüt ederler.
2. Suçluların iadesini buna ilişkin bir antlaşmanın varolması koşuluna bağlayan bir Taraf Devlet, kendisi ile aralarında iade antlaşması bulun-

mayan bir diğler Taraf Devletten bir iade talebi aldığı takdirde, bu Sözlşmeyi bu tür suçlar bağlamında iade için hukuki bir dayanak olarak mütalaa edebilir. İade, kendisinden iade talep edilen Devletin yasası tarafından öngörülen diğler koşullara (da) tabi olacaktır.

3. Suçluların iadesini buna ilişkin bir antlaşmanın varolması koşuluna bağlamayan Taraf Devletler, kendisinden iade talep edilen Devletin yasası tarafından öngörülen koşullara tabi olarak, kendi aralarında bu tür suçları iade edilebilir suçlar olarak tanıyacaklardır/(kabul edeceklerdir).

4. Taraf Devletler arasında iade bakımından bu tür suçlar sadece meydana geldiği/(vuku bulduğu) yerde işlenmiş suçlar olarak değil ve fakat aynı zamanda, Madde 5'in 1. paragrafı uyarınca kendi yargı (lama) yetkilerini tesis etmeleri talebinde bulunulan Devletlerin ülkelerinde de işlenmiş suçlar olarak işlem görecektir.

Madde 9

1. Taraf Devletler, Madde 4'de belirtilen herhangi bir suçla ilgili olarak yürütülen ceza yargılaması/(kovuşturma) bağlamında, yargılama bakımından gerekli bütün kanıtların yararlanılmak/(kullanılmak) için sunulması dahil olmak üzere, birbirlerine en geniş ölçüde yardımda bulunacaklardır.

2. Taraf Devletler, bu Madde paragraf 1 çerçevesindeki yükümlülüklerini, aralarında varolabilecek karşılıklı adli yardım antlaşmalarına¹⁶ uygun olarak yerine getireceklerdir.

Madde 10

1. Her Taraf Devlet, işkence yasağına ilişkin eğitimin ve bilginin, sivil ya da askeri bütün kanun uygulayıcılarının, sağlık personelinin, kamu görevlilerinin ve herhangi bir biçimde gözaltına alınan, tutuklanan ya da hapsedilen herhangi bir kişinin alıkonulması, sorgulanması ya da ıslahı/(bunlara yapılacak muamele) ile görevli/(meşgul) olabilecek diğler kişilerin eğitim programlarına tam olarak dahil edilmesini temin edecektir.

2. Her Taraf Devlet, bu gibi kişilerin görev ve yetkilerine ilişkin olarak çıkartılan yönetmelik ya da talimatlara/(genelgelere) işkence yasağını dahil edecektir.

Madde 11

Her Taraf Devlet, işkence olaylarını önlemek amacıyla, kendi yargı yetkisi altındaki herhangi bir ülkede/(yerde) herhangi bir biçimde gözaltına

alınan tutuklanan ya da hapsedilen kişilerin alıkonulması/(nezarete tutulması) ve ıslahına (yapılacak muameleye) ilişkin düzenlemeleri ve bunların yanı sıra, sorgulama kurallarını, talimatlarını, yöntemleri ve uygulamalarını sistemli şekilde denetleyecektir/(gözden geçirecektir).

Madde 12

Her Taraf Devlet, kendi yargı yetkisi altındaki herhangi bir ülkede/(yerde) işkence eyleminin işlendiğine inanmak/(kanaat getirmek) için makul nedenlerin bulunduğu her durumda, kendi yetkili makamlarının derhal ve tarafsız bir soruşturma yapmasını temin edecektir.

Madde 13

Her Taraf Devlet, kendi yargı yetkisi altındaki herhangi bir ülkede/(yerde) işkenceye maruz bırakıldığını ileri süren herhangi bir kişinin, kendi yetkili makamlarına şikayette bulunması, ve bu şikayetin/(vakasının) bu yetkili makamlar tarafından derhal ve tarafsız şekilde incelenmesi hakkını temin edecektir. Şikayetçinin ve tanıkların, yapılan şikayet yahut tanıklığın bir sonucu olarak her türlü/(bütün) kötü muameleye yahut korkutmaya/(tehdide) karşı korunmaları için önlemler alınacaktır.

Madde 14

1. Her Taraf Devlet kendi hukuk sistemi içinde, işkence eylemi mağdurunun zararının karşılanmasını ve mümkün olduğunca tam/(eksiksiz) rehabilitasyon/(iyileştirim) olanakları dahil olmak üzere, uygulanabilir/(kabili icra) adil ve yeterli bir tazminat hakkına sahip olmasını temin edecektir. İşkence eylemi sonucu mağdurun ölmesi halinde, mağdurun bakmakla yükümlü olduğu kimseler tazminat alma hakkına sahip olacaktır.

2. Bu maddedeki hiçbir hüküm, mağdurun ya da diğler kişilerin ulusal hukuk/(yasa) çerçevesinde varolabilecek herhangi bir tazminat hakkını etkilemeyecektir.

Madde 15

Her Taraf Devlet, işkence sonucu alındığı tespit edilen herhangi bir ifadenin, işkence yapmakla suçlanan kişinin aleyhinde bu ifadenin (işkenceyle) verilmiş olduğunun delili olarak kullanılması hariç, herhangi bir yargılamada delil olarak kullanılmamasını temin edecektir.

Madde 16

1. Her Taraf Devlet, kendi yargı yetkisi altındaki herhangi bir ülkede/(yerde), Madde 1'de tanımı verilen işkence derecesine varmayan diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza oluşturan eylemlerin, bir kamu görevlisi yahut kamusal sıfatla hareket eden bir başka kimse tarafından bizzat yahut bu kimselerin teşviki ya da rızası yahut da bu eylemi onaylaması suretiyle işlenmesini önlemeyi taahhüt edecektir. Özellikle, Madde 10, 11, 12 ve 13'de düzenlenen yükümlülükler, işkence terimine yapılan göndermelerde bunlar, diğer zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya da gönderme yapar şekilde uygulanacaktır.
2. Bu Sözleşme hükümleri, zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele yahut cezayı yasaklayan, yahut sınır dışı ya da iade etmeye ilişkin bulunan herhangi bir başka uluslararası belge ya da ulusal hukuk hükümlerine halel getirmeyecektir.

BÖLÜM II

Madde 17

1. Bu ve müteakip hükümlerde düzenlenen görevleri yerine getirmek üzere (bundan böyle, Komite olarak anılacak olan) bir İşkenceye Karşı Komite kurulacaktır. Komite, kişisel sıfatlarıyla hizmet verecek olan, yüksek ahlaki niteliklere sahip ve insan hakları alanında yetkinliği tanınmış on uzmandan oluşacaktır. Uzmanlar, üyeliklerin adil/(dengeli) coğrafi dağılımı esas ve hukuk (alanında) deneyimi olan bazı kişilerin (Komiteye) katılmalarının yararlı olacağı göz önünde tutularak, Taraf Devletlerce seçileceklerdir.
2. Komite üyeleri, Taraf Devletlerce aday gösterilen kişiler listesi içinden gizli oyla seçileceklerdir. Her bir Taraf Devlet kendi vatandaşları arasından bir kişiyi aday gösterebilir. Taraf Devletler, İşkenceye Karşı Komite de hizmet vermeye istekli ve aynı zamanda Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile kurulmuş bulunan İnsan Hakları Komitesinin de üyesi olan kişilerin aday gösterilmelerinin yararlı olacağı göz önünde bulunduracaklardır.
3. Komite üyelerinin seçimleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından iki yılda bir toplanan Taraf Devletler toplantılarında yapılacaktır. Taraf Devletlerin üçte ikisinin toplanma yeter sayısını oluşturacağı bu toplantılarda, (oylamada) hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletler temsilcilerinin oylarının en yüksek sayısını elde eden ve salt çoğunluğunu sağlayacak kişiler Komiteye seçilmiş olacaktır.

4. İlk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe giriş tarihinden sonra en geç altı ay içinde yapılacaktır/(altı aydan geç olmayan bir tarihte yapılacaktır). Her bir seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Taraf Devletleri üç ay içinde adaylarını sunmaya davet eden bir mektup gönderecektir. Genel Sekreter, bu şekilde aday gösterilen kişilerin tümünün alfabetik sıralı bir listesini, bu kişileri aday gösteren Taraf Devletleri de belirtmek suretiyle hazırlayacak ve bu listeyi Taraf Devletlere sunacaktır.
5. Komite üyeleri, dört yıllık bir dönem/(süre) için seçileceklerdir. Komite üyeleri, tekrar aday gösterilmeleri halinde yeniden seçilebileceklerdir. Ancak, ilk seçimde seçilen üyelerden beşinin süreleri iki yılın sonunda bitecektir; ilk seçimden hemen sonra, bu beş üyenin adları, bu Maddenin 3. paragrafında anılan toplantının başkanı tarafından kura ile belirlenecektir.
6. Komitenin bir üyesinin ölmesi ya da istifa etmesi/(görevden çekilmesi) ya da herhangi bir başka nedenle Komitedeki görevlerini artık sürdürmez duruma gelmesi halinde, bu üyeyi aday gösteren Taraf Devlet kendi vatandaşları arasından bir başka uzmanı, selefinin kalan süresince görev yapmak üzere, Taraf Devletlerin çoğunluğunun onayına tabi olarak atayacaktır. Taraf Devletlerin yarısı ya da daha çoğu, önerilen bu atamaya ilişkin olarak Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından bilgilendirilmelerinden itibaren altı hafta içinde olumsuz yanıt vermedikçe, bu atamaya onay verilmiş sayılacaktır.
7. Komite üyelerinin Komitedeki görevlerini yerine getirmeleri sırasında yaptıkları harcamalar Taraf Devletlerce karşılanacaktır/(Taraf Devletlerin sorumluluğunda olacaktır).

Madde 18

1. Komite, görevlilerini iki yıllık bir süre için seçecektir. Bu görevliler yeniden seçilebilirler.
2. Komite, kendi usul kurallarını hazırlayacaktır/(belirleyecektir), ancak bunlar diğer hususların yanı sıra/(*inter alia*):
Altı üyenin toplanma yeter sayısını oluşturacağını;
(b) Komite kararları mevcut/(hazır bulunan) üyelerin oy çoğunluğu ile alınacağını. öngörecektir.
3. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Komitenin bu Sözleşme çerçevesindeki görevlerinin etkin biçimde yerine getirilmesi için gerekli bulunan personeli ve olanakları sağlayacaktır.

4. Komitenin ilk toplantısı, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin çağrısıyla düzenlenecektir. İlk toplantısından sonra Komite, kendi usul kurallarında öngörülmüş olan zamanlarda toplanacaktır.

5. Taraf Devletler, bu Maddenin 3. paragrafı uyarınca Birleşmiş Milletler tarafından karşılanan, personel masrafları ve sağlanan olanaklar için yapılan harcamalar gibi, her türlü giderlerin Birleşmiş Milletlere geri ödenmesi dahil olmak üzere. Taraf Devletlerin ve Komitenin yaptığı toplantılarla bağlantılı olarak ortaya çıkan giderlerden sorumlu olacaklardır.

Madde 19

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmeden doğan taahhütlerine işlerlik kazandırmak/(yerine getirmek) üzere aldıkları önlemler hakkında, Sözleşmenin ilgili Taraf Devlet için yürürlüğe girmesinden sonra bir yıl içinde, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığıyla, Komiteye raporlar sunacaklardır. Daha sonra, Taraf Devletler, her dört yılda bir, aldıkları herhangi bir yeni önlem hakkında ek raporlar ile Komitenin isteyebileceği bu tür başka raporları sunacaklardır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, raporları bütün Taraf Devletlere ulaştıracaktır.

3. Her bir rapor, bu raporlar üzerinde uygun gördüğü şekilde genel yorumlar yapabilecek ve bunları ilgili Taraf Devlete gönderecek olan Komite tarafından incelenecektir. Bu Taraf Devlet, tercihinin göre, tespitleriyle birlikte Komiteye yanıt verebilir.

4. Komite, takdirine bağlı olarak, bu Maddenin 3. paragrafı uyarınca yaptığı herhangi bir yorumu, ilgili Taraf Devletten alınan görüşlerle birlikte, Madde 24 uyarınca hazırlayacağı yıllık raporuna dahil etmeye karar verebilir. İlgili Taraf Devlet tarafından istendiği takdirde, Komite, bu Maddenin 1. paragrafı çerçevesinde sunulan raporun bir örneğini de (yıllık raporuna) dahil edebilir.

Madde 20

1. Komite, bir Taraf Devletin ülkesinde sistemli işkence uygulandığına dair sağlam belirtileri gösterir güvenilir bilgi alır ise, o Taraf Devleti bu bilginin tahkikinde işbirliği yapmaya ve bu amaçla söz konusu bilgi ekseninde tespitlerini/(gözlemlerini) sunmaya davet edecektir.

2. Komite, ilgili Taraf Devletçe sunulmuş olabilecek tespiderin/(gözlemlerin) yanı sıra, kendisine sağlanan diğer herhangi bir bilgiyi (de) dikkate alarak, gerekli olduğuna karar verirse, üyelerinden birini ya

da daha fazlasını gizli bir soruşturma yürütmekle ve ivedi biçimde Komiteye rapor sunmakla görevlendirebilir.

3. Bir soruşturma bu Maddenin 2. paragrafı uyarınca yapıldığında, Komite ilgili Taraf Devletin işbirliğine başvuracaktır/(işbirliği yapmasını isteyecektir). Bu tür bir soruşturma, o Taraf Devlet ile anlaşmaya varılarak, söz konusu Taraf Devletin ülkesine yapılacak bir ziyareti kapsayabilir.

4. Komite, üyesinin ya da üyelerinin bu Maddenin 2. paragrafı uyarınca sunmuş olduğu bulguları inceledikten sonra, bu bulguları, (soruşturulan) durum bakımından uygun görünen herhangi bir yorum ya da önerilerle birlikte ilgili Taraf Devlete ileticektir.

5. Komitenin, bu Maddenin 1'den 4'e kadar olan paragraflarında⁴² anılan bütün işlemleri gizli olacaktır, ve işlemlerin her aşamasında Taraf Devletin işbirliği aranacaktır. Bu tür işlemler paragraf 2 uyarınca yapılan bu soruşturma ile tamamlandıktan sonra, Komite, ilgili Taraf Devletle istişarede bulunmasının ardından, Madde 24 uyarınca hazırlanan yıllık raporuna söz konusu işlemlerin sonuçlarına dair bir özeti dahil etmeye karar verebilir.

Madde 21

1. Bu Sözleşmeye Taraf bir Devlet, bu Madde çerçevesinde herhangi bir zamanda, Komitenin, bir Taraf Devletin bir başka Taraf Devletin bu Sözleşme çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmediği iddiasıyla yaptığı başvuruları alma/(kabul etme) ve inceleme yetkisini tanıdığını, beyan edebilir. Bu tür başvurular ancak, Komitenin yetkisini kendisi bakımından tanıma beyanında bulunmuş olan bir Taraf Devlet tarafından sunulmuş ise, bu maddede öngörülen usuller uyarınca alınabilir/(kabul edilebilir) ve incelenebilir. Böyle bir beyanda bulunmamış bir Taraf Devleti ilgilendirdiği takdirde, bu madde çerçevesinde hiç bir başvuru Komite tarafından incelenmeyecektir/(ele alınmayacaktır). Bu madde çerçevesinde alınan başvurular aşağıdaki usule uygun olarak incelenecektir/(ele alınacaktır):

(a) Bir Taraf Devlet, bir başka Taraf Devletin bu Sözleşmenin hükümlerine işlerlik/(etkinlik) kazandırmadığı görüşünde ise, yazılı başvuru ile, bu meseleyi o Taraf Devletin dikkatine sunabilir. Başvurunun alınmasından sonra üç ay içinde başvuruyu alan/(muhatap) Devlet, başvuruyu yapan Devlete, mümkün ve ilgili/(uygun) olduğu ölçüde, bu meseleye ilişkin olarak uygulanmış olan, derdest bulunan yahut uygulanmaya elverişli nitelikte olan iç hukuk usullerine ve yollarına dair açıklamayı da dahil ederek, bu meseleyi açıklığa kavuşturarak/(aydınlatan) yazılı bir açıklamada ya da herhangi bir başka beyanda bulunacaktır;

(b) Bu mesele ilk başvurunun muhatap Devlet tarafından alınmasından sonra altı ay içinde ilgili her iki Taraf Devleti tatmin edecek şekilde düzeltilmemiş/(çözülmemiş) ise, bu (Taraf) Devletlerden her biri, Komiteye ve diğer (Taraf) Devlete bildirimde bulunmak suretiyle, bu meseleyi Komiteye gönderme hakkına sahip olacaktır;

(c) Komite, kendisine bu Madde çerçevesinde gönderilen bir meseleyi ancak, uluslararası hukukun genel olarak tanınmış ilkelerine uygun şekilde, bu meselede bütün iç hukuk yollarına başvurulmuş ve bunların tüketilmiş olduğunu belirledikten sonra ele alacaktır. Bu hukuk yollarının uygulanması makul olmayan biçimde uzadığında/(geciktiğinde) ya da bu Sözleşmenin ihlalden mağdur olan kişiye etkin bir çare/(yardım) sağlaması olası bulunmadığında, bu kural aranmayacaktır/(geçerli olmayacaktır);

(d) Komite, bu Madde çerçevesinde başvuruları incelerken kapalı toplantılar yapacaktır;

(e) Komite, (c) alt-paragrafı hükümleri saklı kalmak kaydıyla, ilgili Taraf Devletler arasında, bu meselenin bu Sözleşmeden doğan yükümlülüklere saygı temelinde dostça bir çözüme kavuşturulması/("a *Jnendly solunan*") amacıyla, ilgili Taraf Devletler nezdinde iyi niyet/(arabuluculuk) girişimlerinde bulunacaktır. Bu amaçla, Komite, uygun olduğu zaman, bir ad *hac* uzlaştırma komisyonu kurabilir;

(f) Komite, bu Madde çerçevesinde kendisine gönderilen herhangi bir meselede, (b) alt-paragrafında anılan ilgili Taraf Devletlere, konuyla ilgili bilgi sağlamaları çağrısında bulunabilir;

(g) (b) alt-paragrafında anılan ilgili Taraf Devletler, mesele Komitede incelenirken, (Komite önünde) temsil edilme ve sözlü ve/veya yazılı sunumlarda bulunma hakkına sahip olacaklardır;

(h) Komite, (b) alt-paragrafındaki bildirinin alınması tarihinden sonra on iki ay içinde, (aşağıda belirtilen şekilde) bir rapor sunacaktır:

(i) (e) alt-paragrafında öngörülen koşullar çerçevesinde bir çözüme ulaşılmış ise. Komite raporunu, olguları ve ulaşılan çözümü içeren kısa bir açıklamayla/(beyanla) sınırlı tutacaktır;

(ii) (e) alt-paragrafında öngörülen koşullar çerçevesinde bir çözüme ulaşmamış ise. Komite raporunu olguları içeren kısa bir açıklamayla sınırlı tutacaktır; ilgili Taraf Devletlerce yapılmış olan yazılı sunumlar ve sözlü sunumların kayıtları/(tutanakları) da bu rapora eklenecektir.

Her durumda rapor ilgili Taraf Devletlere iletilecektir.

2. Bu Madde hükümleri. bu Sözleşmeye Taraf beş Devletin bu Maddenin 1. paragrafı çerçevesinde (tanıma) beyanlarını yaptıklarında yürürlüğe

girecektir. Bu (tanıma) beyanları Taraf Devletler tarafından. bunların kopyalarını diğer Taraf Devletlere iletilecek olan Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo/(teslim) edilecektir. Bir (tanıma) beyanı. Genel Sekretere yapılacak bildirim ile her zaman geri çekilebilir. Böyle bir geri çekme. bu Maddeye göre daha önce iletilmiş bir başvurunun konusunu teşkil eden herhangi bir meselenin incelenmesini engellemeyecektir; (tanıma) beyanının geri çekilmesine dair bildirim Genel Sekreter tarafından alınmasından sonra. ilgili Taraf Devlet yeni bir (tanıma) beyanında bulunmadıkça. herhangi bir Taraf Devletçe yapılan başka/(yeni) hiçbir başvuru kabul edilmeyecektir.

Madde 22

1. Bu Sözleşmeye Taraf bir Devlet. bu Madde çerçevesinde herhangi bir zamanda, bu Sözleşme hükümlerinin bir Taraf Devletçe gerçekleştirilen bir ihlalinin mağdurları olduklarını iddia eden. kendi yargı yetkisine tabi bireylerden gelen ya da onlar adına yapılan başvuruları alma/(kabul etme) ve inceleme konusunda Komitenin yetkisini tanıdığını beyan edebilir. Böyle bir beyanda bulunmamış bir Taraf Devleti ilgilendirdiği takdirde. hiçbir başvuru Komite tarafından alınmayacaktır.

2. Komite, bu Madde çerçevesinde yapılmış olup da isimsiz/(imzasız) olan. ya da bu tür başvurularda bulunma hakkının kötüye kullanılması olarak gördüğü yahut bu Sözleşme hükümleriyle bağdaşmaz bulduğu herhangi bir başvuruyu kabul edilemez sayacaktır.

3. Paragraf 2 hükmü saklı kalarak. Komite. bu Madde çerçevesinde kendisine sunulan herhangi bir başvuruyu paragraf 1 çerçevesinde bir beyanda bulunmuş olan ve bu Sözleşmenin herhangi bir hükmünü ihlal ettiği ileri sürülen bu Sözleşmenin Tarafı Devletin dikkatine sunacaktır. Başvuruyu alan Devlet, altı ay içinde, bu meseleyi ve eğer varsa, bu Devlet tarafından işletilmiş/(sağlanmış) olabilecek herhangi bir hukuk yolunu/(giderimi) açıklığa kavuşturan/(aydınlatan) yazılı açıklamaları ya da beyanları Komiteye sunacaktır.

4. Komite, bu Madde çerçevesinde alınan başvuruları, birey tarafından ya da birey adına/ (namına) olarak ve ilgili Taraf Devlet tarafından kendisine sağlanan bütün bilgilerin ışığında inceleyecektir.

5. Komite, bu Madde çerçevesinde bir bireyden gelen herhangi bir başvuruyu, aşağıdaki hususları belirlemiş/(kesinleştirmiş) olmadıkça incelemeyecektir:

(a) Aynı meselenin bir başka uluslararası soruşturma ya da çözüme kavuşturma usulü çerçevesinde incelenmiş, ve inceleniyor olmadığını;

(b) Bireyin elverişli bütün iç hukuk yollarını tükettiğini. Bu hukuk yollarının uygulanması makul olmayan ölçüde uzadığında/(geçtiğinde) ya da bu Sözleşmenin ihlalinden mağdur olan kişiye etkin bir çare/(yardım) sağlaması olası bulunmadığında, bu kural aranmayacaktır / (geçerli olmayacaktır)

6. Komite, bu Madde çerçevesinde başvuruları incelerken kapalı toplantılar yapacaktır.

7. Komite, görüşlerini ilgili Taraf Devlete ve bireye gönderecektir.

8. Bu Madde hükümleri, bu Sözleşmeye Taraf beş Devletin bu Maddenin 1. paragrafı çerçevesinde (tanıma) beyanlarını yaptıklarında yürürlüğe girecektir. Bu (tanıma) beyanları Taraf Devletler tarafından, bunların kopyalarını diğer Taraf Devletlere iletecek olan Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo/(teslim) edilecektir. Bir (tanıma) beyanı, Genel Sekretere yapılacak bildirim ile her zaman geri çekilebilir. Böyle bir geri çekme, bu Maddeye göre daha önce iletilmiş bir başvurunun konusunu teşkil eden herhangi bir meselenin incelenmesini engellemeyecektir; (tanıma) beyanının geri çekilmesine dair bildirim Genel Sekreter tarafından alınmasından sonra, ilgili Taraf Devlet yeni bir (tanıma) beyanında bulunmadıkça, herhangi bir birey tarafından ya da onun adına/(namına) olarak yapılan başka/(yeni) hiçbir başvuru kabul edilmeyecektir.

Madde 23

Komitenin, ve Madde 21'in 1(e) paragrafı çerçevesinde atanabilecek *ad hoc* uzlaştırma komisyonlarının üyeleri, "Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşme"nin ilgili bölümlerinde Birleşmiş Milletler adına görev yapan uzmanlar için öngörülmuş bulunan kolaylıklara, ayrıcalıklara ve muafiyetlere/(bağışlıklara) sahip olacaklardır.

Madde 24

Komite. Taraf Devletlere ve Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna bu Sözleşme çerçevesindeki faaliyetleri hakkında yıllık bir rapor sunacaktır.

BÖLÜM III

Madde 25

1. Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.
2. Bu Sözleşme onaylamaya tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilecektir.

Madde 26

Bu Sözleşme. bütün Devletlerin katılmasına açıktır. Katılma. katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilmesiyle gerçekleşecektir/(işlerlik kazanacaktır).

Madde 27

1. Bu Sözleşme. yirincinci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edildiği tarihten sonra otuzuncu günde yürürlüğe girecektir.

2. Yirincinci onay ya da katılma belgesinin depo edilmesinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayan ya da ona katılan her Devlet bakımından bu Sözleşme, kendi onay ya da katılma belgesinin depo edilmesi tarihinden sonra otuzuncu günde yürürlüğe girecektir.

Madde 28

1. Her Taraf Devlet, bu Sözleşmenin imzalanması ya da onaylanması ya da Sözleşmeye katılma zamanında, Komitenin Madde 20'de düzenlenen yetkisini tanımadığını beyan edebilir. 2. Bu Maddenin 1. paragrafı uyarınca bir çekince koymuş olan herhangi bir Taraf Devlet, bu çekinceyi Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirimde bulunmak suretiyle her zaman geri çekebilir.

Madde 29

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik teklifinde bulunabilir ve bu teklifi Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine verebilir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bunun üzerine, değişiklik tekliflerini, bu tekliflerin değerlendirilmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler konferansı toplanmasını isteyip istemedikleri hususunu bildirmelerine dair bir taleple birlikte, bu Sözleşmeye Taraf Devletlere iletilecektir. Bu bildirim tarihinden itibaren dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte birinin böyle bir konferansın toplanmasından yana olmaları halinde, Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler himayesinde bu konferansı toplayacaktır. Bu konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen herhangi bir değişiklik, Genel Sekreter tarafından kabul edilmek üzere bütün Taraf Devletlere sunulacaktır.

2. Bu Maddenin 1. paragrafı uyarınca kabul edilen bir değişiklik, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte ikisi Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bu değişikliği kendi anayasal usullerine uygun olarak kabul ettikleri bildiriminde buldukları zaman yürürlüğe girecektir.

3. Değişiklikler yürürlüğe girdiği zaman, bunlar, değişikliği kabul etmiş olan Taraf Devletler bakımından bağlayıcı olacaktır, diğer Taraf Devletler (ise), bu Sözleşmenin hükümleri ve kabul etmiş oldukları herhangi bir daha önceki değişiklik ile bağlı kalmaya devam ederler.

Madde 30

1. İki ya da daha fazla Taraf Devlet arasında bu Sözleşmenin yorumlanması ya da uygulanmasına ilişkin olup müzakereler yoluyla çözüme kavuşturulamayan herhangi bir uyuşmazlık, bu Taraflardan birinin talebi üzerine hakeme sunulacaktır. Hakeme sunulması talebi tarihinden itibaren altı ay içinde Taraflar bu hakemliğin kuruluşu/(düzenlenmesi) üzerinde anlaşmaya/(mutabakata) varamazlar ise, bu Taraflardan herhangi biri, Uluslararası Adalet Divanı Statüsüne uygun olarak bir talepte bulunmak suretiyle bu uyuşmazlığı Uluslararası Adalet Divanına götürebilir.

2. Her bir Devlet, bu Sözleşmeyi imzalama ya da onaylama zamanında ya da Sözleşmeye katılırken, bu Maddenin 1. paragraf hükmü ile kendisinin bağlı olmadığı beyanında bulunabilir. Diğer Taraf Devletler, böyle bir çekince koymuş bulunan herhangi bir Taraf Devlet karşısında, bu Maddenin 1. paragraf hükmü ile bağlı olmayacaklardır.

3. Bu Maddenin 2. paragrafı uyarınca bir çekince koymuş olan herhangi bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine göndereceği bildirim ile bu çekinceyi her zaman geri alabilir.

Madde 31

1. Bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yazılı bildirimde bulunmak suretiyle, bu Sözleşme ile bağlı oluşunu feshedebilir. Fesih, bu konudaki bildirim Gen. Sekreter tarafından alındığı tarihten bir yıl sonra işlerlik/(yürürlük) kazanır.

2. Bu tür bir fesih, hem feshin işlerlik/(yürürlük) kazanma tarihinden önce meydana gelen herhangi bir eylem ya da ihmal ile ilgili olarak bir Taraf Devletin bu Sözleşme çerçevesindeki yükümlülüklerinden sıyrılması sonucunu doğurmayacaktır, ve hem de feshin işlerlik/(yürürlük) kazandığı tarihten önce Komite tarafından halen incelenmekte olan herhangi bir meselenin incelenmesinin sürdürülmesine herhangi bir biçimde hâlâ getirmeyecektir.

3. Bir Taraf Devletin fesih bildiriminin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, Komite, bu Devlet ile ilgili yeni bir meselenin incelenmesine başlamayacaktır.

Madde 32

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Birleşmiş Milletler Üyesi bütün Devletleri ve bu Sözleşmeyi imzalayan ya da Sözleşmeye katılan bütün Devletleri aşağıdaki hususlarda bilgilendirecektir:

(a) Madde 25 ve 26 çerçevesindeki imzalar, onaylar ve katılmalar;

(b) Madde 27 çerçevesinde bu Sözleşmenin yürürlüğe giriş tarihi ve Madde 29 çerçevesinde herhangi bir değişikliğin yürürlüğe giriş tarihi;

(c) Madde 31 çerçevesindeki fesihler.

Madde 33

1. Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri eşit derecede geçerli olan bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilecektir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin onaylı örneklerini bütün Devletlere ileticektir.

TÜRKİYE'NİN ONAY SIRASINDA BELİRTTİĞİ BEYAN VE İHTİRAZİ KAYIT

(RG, 10/08/1988, s.19895)

BEYAN

"Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Sözleşmenin 21 nci madde 1 nci paragrafı uyarınca, bir Taraf Devletçe diğer bir Taraf devletin bu Sözleşmeye göre mükellefiyetlerini yerine getirmediği hususunda yapılacak şikayetleri kabul etmek ve incelemek için İşkencenin Önlenmesi Komitesinin yetkisini tanıdığını beyan eder.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti. Sözleşmenin 22 nci madde 1 nci paragrafı uyarınca. ihlalinden mağdur olduğunu iddia eden, kendi yargısına tabi kişilerden gelen veya onlar adına yapılan şikayetleri kabul etmek ve incelemek için, İşkenceyi Önleme Komitesinin yetkisini tanıdığını beyan eder."

İHTİRAZİ KAYIT

"Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti. Sözleşmenin 30 ncu madde 2 nci paragrafı uyarınca. aynı maddenin 1 nci paragrafı ile kendisini bağlı addetmediğini beyan eder."

EK 3:**BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmeye Taraf Devletler**

Devlet	İmza Tarihi	Onaylama, Katılım (k) Tereke (t)	Madde 20 Hak-kında Çe-kin-ce ²¹⁷	Madde 21'i tanı-ma ²¹⁸	Madde 22'yi tanı-ma ²¹⁹
AFRİKA					
Benin		12 Mart 1992 k			
Bostvana	8 Eylül 2000	8 Eylül 2000			
Brundi		18 Şubat 1993			•
Burkina Faso		4 Ocak 1999 k			
Cezayir	26 Kasım 1985			•	•
Comoro Adaları	22 Eylül 2000				
Fildişi Sahille-ri		18 Aralık 1995 k			
Çat		9 Haziran 1995 k			
Cibuti		5 Kasım 2002 k			
Ekvator Ginesi		8 Ekim 2002 k	•		
Etiyopya		14 Mart 1994 k			
Fas	8 Ocak 1986	21 Haziran 1993	•		

217

218

219

Gabon	21 Ocak 1986	8 Eylül 2000			
Gambia	23 Ekim 1985				
Gana	7 Eylül 2000	7 Eylül 2000		•	•
Gine	30 Mayıs 1986	10 Ekim 1989			
Bissau Ginesi	12 Eylül 2000				
Güney Afrika	29 Ocak 1993	10 Aralık 1998		•	•
Kamerun		19 Aralık 1986 k		•*	•
Kape Verde		4 Haziran 1992 k			
Kenya		21 Şubat 1997 k			
Kongo		30 Temmuz 2003 k			
Kongo De-mokratik Cumhuriyeti		18 Mart 1996 k			
Lesotho		12 Kasım 2001 k			
Libya		16 Mayıs 1989 k			
Madagaskar	1 Ekim 2001				
Malavi		11 Haziran 1996 k			
Mali		26 Şubat 1999 k			
Mauritius		9 Aralık 1992 k			
Mısır		25 Haziran 1986 k			
Mozambik		14 Eylül 1999 k			
Namibya		28 Kasım 1994 k			
Nijer		5 Ekim 1998 k			
Nijerya	28 Temmuz 1988	28 Haziran 2001			
Sao Tome ve Principe Adaları	6 Eylül 2000				

Senegal	4 Şubat 1985	21 Ağustos 1986		•	•
Seyşel Adaları		5 Mayıs 1992 k			•
Sierra Leone	18 Mart 1985	25 Nisan 2001			
Somali		24 Ocak 1990 a			
Sudan	4 Haziran 1986				
Togo	25 Mart 1987	18 Kasım 1987		•	•
Tunus	26 Ağustos 1987	23 Eylül 1988		•	•
Uganda		3 Kasım 1986 k		•*	
Zambia		7 Ekim 1998 a			
ASYA VE PASİFİK					
Avustralya	10 Aralık 1985	8 Ağustos 1989		•	•
Bangladeş		5 Ekim 1998 a			
Çin	12 Aralık 1986	4 Ekim 1988	•		
Doğu Timor		16 Nisan 2003 k			
Endonezya	23 Ekim 1985	28 Ekim 1998			
Filipinler		18 Haziran 1986 k			
Hindistan	14 Ekim 1997				
Kamboçya		15 Ekim 1992 a			
Kore Cumhuriyeti		9 Ocak 1995 k			
Moğolistan		24 Ocak 2002 k			
Nauru Cumhuriyeti	12 Kasım 2001				
Nepal		14 Mayıs 1991 k			
Siri Lanka		3 Ocak 1994 k			
Yeni Zelanda	14 Ocak 1986	10 Aralık 1989		•	•

ORTA DOĞU					
Afganistan	4 Şubat 1985	1 Nisan 1987	•		
Bahreyn		6 Mart 1998 k			
İsrail	22 Ekim 1986	3 Ekim 1991	•		
Ürdün		13 Kasım 1991 k			
Kuveyt		8 Mart 1996 k	•		
Lübnan		5 Ekim 2000 k			
Katar		11 Ocak 2000 k			
Suudi Arabistan		23 Eylül 1997 k	•		
Yemen		5 Kasım 1991 k			
AMERİKA					
Amerika Birleşik Devletleri	18 Nisan 1988	21 Ekim 1994		•*	
Antik ve Barbuda Adaları		19 Temmuz 1993 k			
Arjantin	4 Şubat 1985	24 Eylül 1986		•	•
Belize		17 Mart 1986 k			
Bolivya	4 Şubat 1985	12 Nisan 1999			
Brezilya	23 Eylül 1985	28 Eylül 1989			
Kolombiya	10 Nisan 1985	8 Aralık 1987			
Dominik Cumhuriyeti	4 Şubat 1985				
Ekvador	4 Şubat 1985	30 Mart 1988		•	•

El Salvador		17 Haziran 1996 k			
Guatemala		5 Ocak 1990 k			
Guyana	25 Ocak 1988	19 Mayıs 1988			
Honduras		5 Aralık 1996 k			
Kanada	23 Ağustos 1985	24 Haziran 1987		•	•
Kosta Rika	4 Şubat 1985 11	Kasım 1993		•	•
Küba	27 Ocak 1986	17 Mayıs 1995			
Meksika	18 Mart 1985	23 Ocak 1986			•
Nikaragua	15 Nisan 1985				
Panama	22 Şubat 1985	24 Ağustos 1987			
Paraguay	23 Ekim 1989	12 Mart 1990		•	•
Peru	29 Mayıs 1985	7 Temmuz 1988		•	•
Saint Vincent ve Granada Adaları		1 Ağustos 2001 k			
Şili	23 Eylül 1987	30 Eylül 1988			
Uruguay	4 Şubat 1985	24 Ekim 1986		•	•
Venezüella	15 Şubat 1985	29 Temmuz 1991		•	•
AVRUPA					
Almanya	13 Ekim 1986	1 Ekim 1990			
Andora	5 Ağustos 2002				
Arnavutluk		11 Mayıs 1994 k			
Avusturya	14 Mart 1985	29 Temmuz 1987		•	•
Azerbaycan		16 Ağustos 1996 k			•

Belarus	19 Aralık 1985	13 Mart 1987			
Belçika	4 Şubat 1985	25 Haziran 1999		•	•
Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda	15 Mart 1985	8 Aralık 1988		•*	
Bosna-Hersek		1 Eylül 1993 d		•	•
Bulgaristan	10 Haziran 1986	16 Aralık 1986		•	•
Çek Cumhuriyeti		22 Şubat 1993 d		•	•
Danimarka	4 Şubat 1985	27 Mayıs 1987		•	•
Ermenistan		13 Eylül 1993 k			
Estonya		21 Ekim 1991 k			
Finlandiya	4 Şubat 1985	30 Ağustos 1989		•	•
Fransa	4 Şubat 1985	18 Şubat 1986		•	•
Gürcistan		26 Ekim 1994 k			
Hırvatistan		12 Ekim 1992 d		•	•
Hollanda	4 Şubat 1985	21 Aralık 1988		•	•
Vatikan		26 Haziran 2002 k			
İrlanda	28 Eylül 1992	11 Nisan 2002		•	•
İspanya	4 Şubat 1985	21 Ekim 1987		•*	•
İsveç	4 Şubat 1985	8 Ocak 1986		•	•
İsviçre	4 Şubat 1985	2 Aralık 1986		•	•
İtalya	4 Şubat 1985	12 Ocak 1989		•	•
İzlanda	4 Şubat 1985	23 Ekim 1996		•	•
Kazakistan		26 Ağustos 1998 k			
Kıbrıs	9 Ekim 1985	18 Temmuz 1991		•	•
Kırgızistan		5 Eylül 1997 k			

Letonya		14 Nisan 1992 k			
Liechtenstein	27 Haziran 1985	2 Kasım 1990		•	•
Litvanya		1 Şubat 1996 k			
Lüksembourg	22 Şubat 1985	29 Eylül 1987		•	•
Macaristan	28 Kasım 1986	15 Nisan 1987		•	•
Makedonya		12 Aralık 1994 d			
Malta		13 Eylül 1990 k		•	•
Moldavya Cumhuriyeti		28 Kasım 1995 k			
Monako		6 Aralık 1991 k		•	•
Norveç	4 Şubat 1985	9 Temmuz 1986		•	•
Polonya	13 Ocak 1986	26 Temmuz 1989	•	•	•
Portekiz	4 Şubat 1985	9 Şubat 1989		•	•
Romanya		18 Aralık 1990 k			
Rusya Federasyonu	10 Aralık 1985	3 Mart 1987		•	•
San Marino	18 Eylül 2002				
Sırbistan-Karadağ		12 Mart 2001 d		•	•
Slovakya		28 Mayıs 1993 d		•	•
Slovenya		16 Temmuz 1993 k		•	•
Tacikistan		11 Ocak 1995 k			
Türkiye	25 Ocak 1988	2 Ağustos 1988		•	•
Türkmenistan		25 Haziran 1999 k			
Ukrayna	27 Şubat 1986	24 Şubat 1987		•	•
Özbekistan		28 Eylül 1995 k			
Yunanistan	4 Şubat 1985	6 Ekim 1988		•	•

EK 4:

BM İşkenceye Karşı Sözleşmesi'ne Seçmeli Protokole İlişkin Oy Kaydı

BÖLGE	İşkenceye Karşı Sözleşmenin ONAYI	İnsan Hakları Komisyonu'nda OY		Ekonomik ve Sosyal Haklar Komitesi'nde OY		Genel Kurul'da OY	
			Karar E/CN.4/2002/L.5(22/04/02)	ABD'nin Madde Değişikliği Karar E/2002/L.23(24/07/02)	Karar E/2002/L.7(02)	Üçüncü Komite A/C.3/57/07/1(02)	Genel Kurul A/RES/57/199(18/12/02)
AFRİKA							
Angola				H	E	E	E
Benin	E			H	E	E	E
Botswana	E						E
Burkina Faso	E			H	E	E	E
Burundi	E	H	E	H	E	E	E
Cape Verde	E					E	E
Cezayir	E	Ç	Ç			Ç	Ç

Comoro Adaları	s						
Fildişi Sahilleri	E						E
Çat	E						
D.R.Kongo	E	Ç	E			E	E
Cibuti Cumhuriyeti	E						Ç
Ekvator Ginesi							E
Eritre						E	E
Etiyopya	E			E	Ç	Ç	Ç
Fas						E	E
Gabon	E						E
Gambia	s					E	E
Gana	E			H	E	E	E
Gine	E						E
Bissau Ginesi	s						
Güney Afrika	E	H	E	H	E	E	E
Kamerun	E	Ç	Ç	Oy vermedi	Ç	Ç	Ç
Kenya	E	Ç	Ç			Ç	Ç
Kongo						E	E
Lesotho	E					E	E
Liberya							
Libya	E	E	H	E	H	Ç	Ç
Madagaskar	s					E	E

Malawi	E						E	E
Mali	E						E	E
Moritanya							Ç	Ç
Mauritius	E						E	E
Mısır	E				E	H	Ç	Ç
Mozambik	E						E	E
Namibya	E						E	E
Nijer	E							
Nijerya	E	E	H	E	H	H	H	H
Orta Afrika Cumhuriyeti								
Ruanda								
Sao Tome ve Principe Adaları								E
Senegal	E	H	E				E	E
Seyşel Adaları	E							E
Sierra Leone	E	H	Ç					E
Somali	E							Ç
Sudan	s	E	H	E	H		Ç	Ç
İsviçre		E	Ç				E	E
Tanzanya							Ç	Ç
Togo	E	E	Ç				Ç	Ç
Tunus	E						Ç	Ç
Uganda	E	E	Ç	E	E		E	E

Zambiya	E	E	Ç			E	E
Zimbabve				Oy ver- medi	Ç	E	E
Toplam	34	15	15	14	14	53	53
Evet		7	4	6	7	24	32
Hayır		4	3	6	4	1	1
Abs		4	8		3	11	13
Oy Vermeyen				2		17	7

ASYA VE PASİ- FİK							
Avustralya	E			E	H	Ç	Ç
Bangladeş	E					Ç	Ç
Bhutan				Ç	Ç	Ç	Ç
Brunei Sultanlığı						Ç	Ç
Kamboçya	E						E
Çin	E	E	H	E	H	H	Ç
Kore Demokratik Cumhuriyeti							
Doğu Timor							E
Fiji				H	E	E	E
Hindistan	s	E	Ç	E	Ç	Ç	Ç
Endonezya	E	E	Ç			E	E
Japonya	E	E	H	E	H	H	Ç
Kiribati						E	E

Laos							
Maldiv Adaları							
Malezya		E	H			Ç	Ç
Marshall Adaları							H
Micronesia Fede- ral Devleti	E						E
Moğolistan						E	E
Myanmar						Ç	Ç
Nauru Cumhuri- yeti	s					E	E
Nepal	E			Ç	Ç	Ç	Ç
Yeni Zelanda	E					E	E
Pakistan		E	Ç	E	Ç	Ç	Ç
Palau							H
Papua Yeni Gine						E	E
Filipinler	E					Ç	Ç
Kore Cumhuriyeti	E	E	H	Ç	E	E	E
Samoa	E					E	E
Singapur						Ç	Ç
Solomon Adaları							E
Sri Lanka	E					E	E
Tayland		E	Ç			Ç	Ç
Tonga							
Tuvalu							E

Vanuatu						E	E
Vietnam		E	Ç			H	Ç
Toplam	15	9	9	9	9	37	37
Evet		9		5	2	11	16
Hayır			4	1	3	3	2
Abs			5	3	4	12	15
Oy Vermeyen						11	4

ORTA DOĞU							
Afganistan	E					E	
Bahreyn	E	E	E	Ç	E	Ç	E
Birleşik Arap Emirlikleri							
Irak							
İran				E	Oy Vermedi		
İsrail	E					H	E
Katar	E			Ç	Ç	Ç	Ç
Kuveyt	E					Ç	Ç
Lübnan	E						E
Suriye		E	H			H	Ç
Suudi Arabistan	E	E	H			Ç	Ç
Umman						Ç	Ç
Ürdün	E					E	E

Yemen	E						E
Toplam	9	3	3	3	3	14	14
Evet		3	1	1	1	2	5
Hayır			2			2	
Abs				2	1	5	5
Oy Vermeyen					1	5	4

AMERİKA							
ABD	E			E	Ç	H	H
Antigua ve Barbuda Adaları	E					E	E
Arjantin	E	H	E	H	E	E	E
Bahama Adaları						Ç	Ç
Barbados						Ç	E
Beliz	E					Ç	Ç
Bolivya	E					E	E
Brezilya	E	H	E	H	E	E	E
Dominik							E
Dominik Cumhuriyeti						E	E
Ekvador	E	H	E			E	E
El Salvador	E			H	E	E	E
Grenada							Ç
Guatemala	E	H	E	H	E	E	E

Guyana						Ç	Ç
Haiti							E
Honduras	E						E
Jamaika						Ç	Ç
Kanada	E	H	E			E	E
Kolombiya	E					E	E
Kosta Rika	E	H	E	H	E	E	E
Küba	E	E	H	E	H	H	Ç
Meksika	E	H	E	H	E	E	E
Nikaragua	s					E	E
Panama	E					E	E
Paraguay	E					E	E
Peru	E	H	E	H	E	E	E
Saint Kittsand Nevis					E		
Saint Lucia						Ç	
Saint Vincentand theGrenadines	E						E
Surinam				H	E	E	E
Şili	E	H	E	H	E	E	E
Trinidadand Tobago						E	
Uruguay	E	H	E			E	E
Venezüella	E	H	E			E	E
Toplam	22	12	12	11	11	35	35

Evet		1	11	2	9	22	25
Hayır		11	1	9	1	2	1
Çekimser					1	5	7
Oy Vermeyen						6	2

AVRUPA							
Almanya	E	H	E	H	E	E	E
Andora				H	E	E	E
Arnavutluk	E					E	E
Avusturya	E	H	E	H	E	E	E
Azerbaycan	E					E	E
Belarus	E						E
Belçika	E	H	E			E	E
Birleşik Krallık	E	H	E	H	E	E	E
Bosna Hersek	E					E	E
Bulgaristan	E					E	E
Çek Cum.	E	H	E			E	E
Danimarka	E					E	E
Ermenistan	E	H	E			E	E
Estonya	E					E	E
Finlandiya	E			H	E	E	E
Fransa	E	H	E	H	E	E	E
Gürcistan	E			Ç	E	Ç	E

Hırvatistan	E	H	E	H	E	E	E
Hollanda	E			H	E	E	E
İrlanda	E					E	E
İspanya	E	H	E	H	E	E	E
İsveç	E	H	E	H	E	E	E
İsviçre	E					E	E
İtalya	E	H	E	H	E	E	E
İzlanda	E					E	E
Kazakistan	E					Ç	E
Kıbrıs	E					E	E
Kırgızistan	E					E	E
Letonya	E					E	E
Liechtenstein	E					E	E
Litvanya	E					E	E
Lüksembourg	E					E	E
Macaristan	E			H	E	E	E
Makedonya	E					E	E
Malta	E			H	E	E	E
Moldovva Cumhuriyeti	E					E	E
Monako	E					E	E
Norveç	E					E	E
Özbekistan	E					Ç	Ç
Polonya	E	H	E			E	E

Portekiz	E	H	E			E	E
Romanya	E			Ç	E	E	E
Rusya	E	E	Ç	E	Ç	Ç	Ç
San Marino						E	E
Slovakya	E					E	E
Slovenya	E					E	E
Tacikistan	E						E
Türkiye	E					E	E
Türkmenistan	E						
Ukrayna	E			Ç	E	E	E
Yugoslavya	E					E	E
Yunanistan	E					E	E
Toplam	50	14	14	17	17	52	52
Evet		1	13	1	16	45	49
Hayır		13		13			
Çekimser			1	3	1	4	2
Oy vermeyen						3	1
TOPLAM	130	53	53	54	54	191	191
EVEt		21	29	15	35	104	127
HAYIR		28	10	29	8	8	4
Çekimser		4	14	8	10	37	42
OY VERMEYEN				2	1	42	18

NOT: Evet ya da hayır biçimde oy vermeye ek olarak, bir Üye Devlet çekimser kalmayı da tercih edebilir. Çekimser oy sık sık karşı oy kullanmak isteyen, ancak diplomatik baskı nedeniyle bunu yapamayan devletler tarafından veya başkentinde hangi yönde oy kullanılacağına ilişkin bir karara varılmamış devletler tarafından kullanılır. Eğer bir Devlet herhangi bir oy vermez ise, oy vermedi olarak kaydedilir. Bu, eğer temsilci oturumda hazır bulunmuyor ise olabilir veya belirli bir yönde iki taraftan da aşırı diplomatik baskı altındaki kimi devletler için en iyi çözümdür.

EK 5:

BM İşkenceye Karşı Komitenin Üyeleri

Üye	Uyruğu	Görev Dönemi	
AFRIKA			
Hassib BEN AMMAR	Tunus	1992	1995
Guibril CAMARA*	Senegal	1996	2007
Alexis DIPANDA MOUELLE	Kamerun	1988	1997
Fawzi EL IBRASHI	Mısır	1992	1995
Sayed Kassem EL MASRY*	Mısır	1998	2005
Hbib SLIM	Tunus	1995	1995
ASYA ve PASİFİK			
Alfredo R.A. BENGZON	Filipinler	1988	1991
Antonio PERLAS	Filipinler	1991	1991
YU Mengjia*	Çin	1998	2005
Mukunda REGMI	Nepal	1994	1997
ORTA DOĞU			
AMERİKA			
Peter Thomas BURNS	Kanada	1988	2003
Socorro DIAZ PALACIOS	Meksika	1988	1991
Felice GAER*	Birleşik Devletler	2000	2007
Ricardo GIL LAVEDRA	Arjantin	1988	1995
Alejandro GONZALEZ POBLETE	Şili	1996	2003

Claudio GROSSMAN*	Şili	2003	2007
Hugo LORENZO	Uruguay	1992	1995
Julio PRADO VELLEJO *	Ekvador	2003	2007
AVRUPA			
Christine CHANET	Fransa	1988	1991
Julia ILIOPOULOS-STRANGAS	Yunanistan	1994	1997
Yuri A. KHITRIN	SSCB	1988	1993
Fernando MARINO MENÉNDEZ*	İspanya	2002	2005
Andreas MAVROMMATIS*	Kıbrıs	1998	2007
Dimitar Nikolov MIKHAILOV	Bulgaristan	1998	1993
Georghios M. PEKIS	Kıbrıs	1996	1999
Ada POLAJNAR-PAVCNIK	Slovenya	1999	1999
Ole Vedel RASMUSSEN *	Danimarka	2000	2005
Antonio SILVA HENRIQUES GASPAR	Portekiz	1998	2001
Bent SORENSEN	Danimarka	1988	2000
Joseph VOYAME	İsviçre	1988	1993
Alexander M. YAKOVLEV*	Rusya Federasyonu	1994	2005
Bostjan M. ZUPANCIC	Slovenya	1996	1999

* BM İşkenceye Karşı Komitenin kitabın yayınlandığı tarihte görev yapmakta olan üyeleri.

EK 6:

BM İşkenceye Karşı Sözleşmesi'nin Taraf Devletlerce Onanmasına İlişkin Prosedürler

Ülke ²²⁰	Yönetim Biçimi	Uluslararası Antlaşmaların Onaylanmasına İlişkin Şartlar	Anayasa Maddeleri	Konular
---------------------	----------------	--	-------------------	---------

AFRİKA

Cezayir	Cumhuri yet İki Meclisli	Madde77: Anayasanın diğer hükümleri ile açık bir biçimde verilmiş haklara ek olarak, Cumhurbaşkanı şu yetkilere ve haklara da sahiptir: (9) uluslar arası antlaşmaları imzalar ve onaylar Madde 131 – Ateşkes antlaşmaları, barış, ittifak ve birlik antlaşmaları, Devlet sınırlarına ilişkin antlaşmalar ve devlet bütçesinde yer almayan harcamalar içeren antlaşmalar, iki meclisin de açık onayını takiben Cumhurbaşkanı tarafından onanır.	1996 Anayasası Kısım İki, Bölüm I, Madde 77 Bölüm II, Madde 131 Madde 132	Cumhurbaşkanının yetkileri Uluslararası Antlaşmaların statüsü
Benin	Cumhuri yet Tek Meclisli	Varolan ulusal hukuku değiştiren antlaşmalar kanun tarafından düzeltilir.	1990 Anayasası Başlık IX, Madde 144 Madde 145 Madde 146	Antlaşmalar ve Uluslararası Antlaşmalar

²²⁰ İşkenceye Karşı Sözleşmeye Taraf Devletlerin listesi hakkında bilgiye erişilememiştir.

			Madde 147	
Botsvana	Parlamanter Cumhuriyet İki Meclisli			
Burkina Faso	Parlamanter Cumhuriyet Tek Meclisli	Bir kişinin durumunu ilgilendiren antlaşmalar sadece kanunla onaylanabilir.	1997 Anayasası Başlık XIII, Madde 148 Madde 149 Madde 150 Madde 151	Antlaşmalar ve Uluslararası Antlaşmalar
Burundi		Bir kişinin durumunu ilgilendiren antlaşmalar sadece kanunla onaylanabilir.	1992 Anayasası Başlık V, Madde 121 Başlık XI Madde 170 Madde 171 Madde 173 Madde 176	Ulusal Parlamento-da Oylama Antlaşmalar ve Uluslararası Antlaşmalar
Kamerun	Uniter Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 43: Kanun yapıcı erkin yetki alanına denk düşmeyen antlaşmalar ve uluslararası antlaşmalar 26. başlıkta tanımlandığı gibi parlamentoya onaylama yetkisi için sunulmalıdır.	1996 Anayasası Başlık III, Bölüm I, Madde 19 Başlık IV, Madde 26 Başlık VI, Madde 43 Madde 44 Madde 45	Yasama ve Yürütme arasındaki ilişkiler Antlaşmalar ve Uluslararası Antlaşmalar
Kape Verde	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 12.1: Kape Verde'nin uluslararası antlaşmalarda yer alması önce ilgili anayasa organının onayına tabidir	1992 Anayasası Kısım I, Başlık II, Madde 11 Madde 12 Kısım V	Yerel yasal düzene antlaşmaların dahil edilmesi Uluslararası antlaşmaların

			Başlık II, Bölüm III, Madde 148 Başlık III, Bölüm IV, Kısım I, Madde 171 Kısım II, Madde 173 Bölüm VI, Kısım II, Madde 190 Başlık IV, Bölüm IV, Madde 216 Madde 218	bağlayıcı etkisi Başkanın Yetkisi Antlaşmaların Onaylanması Yasama Yetkisi
Çat	Cumhuriyet İki Meclisli	Kişinin durumuna ilişkin antlaşmalar parlamento tarafından onaylanmalıdır	1996 Anayasası Başlık 4, Madde 119 Başlık 13, Madde 219 Madde 220 Madde 221 Madde 222	Antlaşmalar ve Uluslararası Antlaşmalar Yasama Erki
Demokratik Kongo Cumhuriyeti	Cumhuriyet Geçici Kurucu Meclis			
Fildişi Sahilleri	Cumhuriyet Tek Meclisli	Bir ulusal yasayı değiştiren bir antlaşma mutkala bir kanunla onaylanmalıdır.	1960 Anayasası Başlık III, Madde 28 Başlık VI, Madde 84 Madde 85	Antlaşmalar ve Uluslararası Antlaşmalar

			Madde 86 Madde 87	
Cibuti	Cumhuriyet Tek Meclisli	Kişinin durumuna ilişkin antlaşmalar parlamento tarafından yasa ile onaylanmalıdır	1992 Anayasası Başlık III, Madde 37 Başlık VI, Madde 56 Madde 63	Cumhurbaşkanının yetkileri Yasama ve Yürütme arasındaki ilişkiler
Mısır	Cumhuriyet İki Meclisli			
Etyopya	Federal Cumhuriyet İki Meclisli	Madde55: Halk Temsilcileri Meclisi ...(12) Yürütmenin imzaladığı uluslararası antlaşmaları onamalıdır. Madde64.1: Federasyon meclisi üyelerinin üçte ikisinin hazır bulunması karar yeter sayıdır. Meclisin tüm kararları katılan ve oy veren üyelerin salt çoğunluğunu gerektirir.	1994 Anayasası Bölüm İki, Madde9 Bölüm Beş, Madde51 Bölüm Altı Kısım Bir Madde 5 Kısım İki Madde 64 Bölüm Yedi, Madde 71	Anayasanın Üstünlüğü Federal Hükümetin Yetkileri Halk Temsilcileri Meclisinin Yetkileri Prodsedürün Kuralları ve Kararları Cumhurbaşkanının Yetkileri
Gabon	Cumhuriyet İki Meclisli	Kişinin durumuna ilişkin antlaşmalar yasa tarafından onaylanmalıdır	1991 Anayasası Üçüncü Başlık, Madde 36 Onuncu Başlık Madde 113 Madde 114	Yasama Erki Uluslararası Antlaşmalar ve Antlaşmalar
Gine	Cumhuriyet Tek Meclisli			
Kenya	Cumhuriyet Tek Meclisli	Uluslararası antlaşmaların onayı Yürütmenin görevidir. İlgili bakan konuyu	Uluslararası antlaşmaların onaylanması	

		onay için Kabineye sunar. Onay alındıktan sonra, Antlaşmaya dahil olma yönünde Dışişleri Bakanı gereken adımları atmakla yetkilendirilmiş olur.	konusunda anayasada herhangi bir hüküm yok.	
Gana	Anayasal demokrasi Tek Meclisli	Madde 75.2: Başkanın yetkisi dahilinde yada başkan tarafında yürütülen bir antlaşma, antlaşma veya konvansiyon, birleşimde bulunan ve oy kullanan üyelerin salt çoğunluğunun oyunu alan (a) Parlamentosunun çıkaracağı bir yasa ya da (b) Parlamentosunun bir kararı ile onamalıdır. Madde 104.1: Aksi Anayasada belirtilmediği sürece, Parlamento'da kararlar toplam üye sayısının en az yarısının hazır bulunduğu oturumlardaki üyelerin çoğunluğunun oyu ile alınır.	1992 Anayasası Bölüm Bir, Madde1 Bölüm Sekiz, Madde75 Bölüm On, Madde104	Anayasanın üstünlüğü Uluslararası ilişkiler Parlamento-daki prosedür
Lesotho	Parlamente Anayasal Monarşi İki Meclisli	Madde 75.1: Aksi Anayasada belirtilmediği sürece saklı kalamk üzere, her iki Parlamento'ya da gelen kunular hazır bulunan ve oy veren üyelerin çoğunluğu tarafından karara bağlanmalıdır.	1993 Anayasası Bölüm I Madde 2 Bölüm VI, Kısım 2, Madde 70 Madde 75 Madde 80	Anayasa Parlamento-da Oylama
Libya	Jamahiriya Tek Meclisli			
Mali	Cumhuriyet	Madde 115: Barış ve	1992 Anayasası	Antlaşmalar

	Tek Meclisli	ticaret antlaşmaları, uluslararası örgütlere ilişkin antlaşmalar, Devletin finansmanını içeren antlaşmalar, bireylerin durumuna ilişkin antlaşmalar, toprak feragati, mübadelesi veya ilhakına ilişkin antlaşmalar kanun aracılığıyla olmaları dışında onaylanmış veya onanmış olmaz. Sadece onandıktan sonra yürürlüğe girerler. Madde 70: Kanun Ulusal Parlamentoda salt çoğunlukla oylanmalıdır.	Başlık VI, Madde 70 Başlık XIV, Madde 114 Madde 115 Madde 116	ve uluslararası antlaşmalar Ulusal meclis tarafından yasaların kabulü
Libya Malawi	Demokrasi Tek Meclisli	Madde 211: Parlamento-nun bir kanun ile onadığı her türlü uluslararası antlaşma Cumhuriyet hukukunun bir parçası olmak durumundadır.	1994 Anayasası Bölüm I, Madde5 Bölüm VII; Madde89 Bölüm XXII; Madde211	Anayasanın üstünlüğü Başkanın görev ve yetkileri Uluslararası Hukuk
Mauritius	Parlamente-demokrasi Tek Meclisli	Madde 53.1: Aksi Anayasa-da belirtilmediği sürece, Parlamento'da kararlar toplam üye sayısının en az yarısının hazır bulunduğu oturumlardaki üyelerin çoğunluğunun oyu ile alınır.	1962 Anayasası Bölüm I, Madde2 Bölüm V, Kısım II, Madde53	Anayasanın üstünlüğü Oylama
Fas	Anayasal Monarşi İki Meclisli		1972 Anayasası Bölüm İki, Madde 31 Bölüm Üç, Madde45	Kralın yetkileri Parlamento-nun yetkileri
Namibya	Cumhuriyet	Ulusal Meclis tarafından	1990 Anayasası	Başkanın

	İki Meclisli	onaylanmalı.	Madde 32 Madde 40 Madde 63 Madde 96 Madde 143 Madde 144	yetkileri Kabinenin yetkileri Ulusal meclis Uluslararası ilişkiler Uluslararası hukuk
Mozambik	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde135.2: Özellikle, Cumhuriyet Meclisi uluslararası antlaşmaları onama ve sonlandırma erkine sahiptir. Madde140.2: Cumhuriyet Meclisinin kararları oturumda hazır bulunan üyelerin çoğunluğunun oyunu gerektirir.	1990 Anayasası Kısım III, Bölüm II, Madde 123 Bölüm III, Kısım I, Madde 135 Madde 140 Bölüm IV, Madde 153	Başkanın yetkileri Ulusal meclisin yetkileri <i>Bakanlar kurulunun yetkileri</i>
Nijer	Cumhuriyet Tek Meclisli	Ulusal hukuku değiştiren antlaşmalar yasa ile onaylanmalı.	1993 Anayasası Başlık X, Madde 129 Madde 130 Madde 131 Madde 132 Başlık IV, Madde 72	Anayasa Antlaşmalar ve uluslararası antlaşmalar <i>Yasama Erki</i>
Nijerya	Cumhuriyet İki Meclisli	Madde12: (1) Federasyon ve herhangi bir diğer devlet arasındaki hiçbir antlaşma Ulusal Meclis tarafından iç hukuka taşınmadığı sürece kanun hükmünde değildir. (2) Ulusal Meclis Federasyonun tamamı ya da bir kısmı için bir antlaşmanın	1999 Anayasası Bölüm I, Kısım I, Madde 1 Kısım II, Madde 12 Bölüm V, Kısım II, B Madde 56	Anayasanın üstünlüğü Senato kararı ve Temsilciler Meclisi

		uygulanmasının İstisnai Yasama Listesinde yer almaması durumunda kanun yapabilir. (3) Antlaşma Meclis'te çoğunluğun kabulü olmaksızın onanmaz. Madde56.1: Aksi bu Anayasa tarafından öngörülmediği sürece Senato ve Temsilciler Meclisine gelen her konu hazır bulunan ve oy kullanan üye sayısının gereken çoğunluğunun oyu ile karara bağlanır; bir eşitlik durumundan kaçınmamı gerektiği durumda oturum başkanı da oy kullanır.		
Senegal	Cumhuriyet Tek Meclisli	Bir kişinin durumuna ilişkin uluslararası antlaşmalar yasa ile onaylanmalıdır	1991 Anayasası Başlık IX, Madde 95 Madde 96 Madde 97 Madde 98	Uluslararası antlaşmalar
Şeyssel Adaları	Cumhuriyet Tek Meclisli			
Sierra Leone	Anayasal demokrasi Tek Meclisli	Madde 40.4: Başkanın yetkisi dahilinde yürütülen Parlamentonun yetkisi dahilindeki konulara ilişkin ya da Sierra Leone kanunlarında değişiklik yapan veya öngören her türlü Antlaşma, Antlaşma ve Konvansiyon , (...) Parla-	1991 Anayasası Bölüm V, Kısım I, Madde 40 Bölüm VI, Kısım III, Madde 91	Başkanın yetkileri Parlamentonun oylama

		mentonun onamasına (i) yasalastırma (ii) üyelerin yarısından fazlasının oyu ile desteklenen karar ile tabiidir. Madde 91.1: Aksinin bu Anayasa'da öngörülmesi hariç, Parlametoya sunulan konular oturuma katılan ve oy kullanan üyelerin çoğunluk oyuyla karara bağlanır.		
Somali	Geçiş Dönemi	Madde 38.6: Parlamentonun iki kanadı da şu konuları görüşürken biraraya gelmelidir (b) t(...), veya uluslararası ya da bölgesel antlaşmaların onanması;	2001 Anayasası Bölüm II, Kısım Bir, Madde 38 Madde 53 Bölüm III, Kısım II, Madde 90	Birleşik oturumlar Temsilciler meclisinin yetkileri Başkanın yetkileri
Güney Afrika	Cumhuriyet İki Meclisli	Kısım 231.2: Altkısım (3)'te bir antlaşmaya atıf olmadığı sürece, uluslararası antlaşmalar ancak Ulusal Meclis ve Eyaletler Ulusal Meclisinde onay kararının alınması sonrasında Cumhuriyet için bağlayıcıdır. Kısım 53.1: Aksi Anayasa'da belirtilmediği sürece (b) Meclis'in herhangi bir konuda oylama yapabilmesi için en az üyelerin üçte birinin hazır bulunması gerekir (c) Parlamentonun gündemindeki bütün	1996 Anayasası Kısım 2 Kısım 53 Kısım 65 Kısım 231	Anayasasının üstünlüğü Uluslararası hukuk Kararlar Ulusal meclis Kararlar Bölge konseyleri

		konular çoğunluk oyu ile karara bağlanır. Kısım 65.1: Aksi Anayasa'da belirtilmediği sürece (a) heybir eyaletin bir oyu vardır ve delegasyon başkanı tarafından kullanılır (b) Eyaletler Ulusal Meclisinde ele alınan konular en az beş eyaletin evet oyu ile kabul edilir.		
Togo	Cumhuriyet Tek Meclisli	Bir kişinin durumuna ilişkin uluslararası antlaşmalar yasa ile onaylanmalıdır	1992 Anayasası Başlık II, Madde50 Başlık XI Madde 137 Madde 138 Madde 139 Madde 140	Antlaşmalar ve uluslararası antlaşmalar Ulusal Yasamada Uluslararası insan hakları
Tunus	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 33: Antlaşmalar kanun ile onaylanır. Madde28.3: Yapısal ve olağana kanunlar Ulusal Parlamento'da mutlak çoğunluk ile kabul edilir.	1959 Anayasası Bölüm II, Madde 28 Madde 32 Madde 33 Bölüm III, Kısım I, Madde 48	Yasama Antlaşmalar Başkanın yetkileri
Uganda	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde123.2: Bu madde şartlarına göre yapılan antlaşma, konvansiyon, antlaşma, antlaşma ve diğer düzenlemelerin onanmasına hükmetmek amacıyla Parlamento kanun yapmalıdır. Madde98.1: Aksinin bu Anayasa'da ya da bu Anayasa ile uygunluk	1994 Anayasası Bölüm Bir, Madde2 Bölüm Altı, Madde 89 Bölüm Yedi, Madde123	Anayasanın üstünlüğü Parlamentoda Oylama Antlaşmaların yönetimi

		içindeki herhangi bir kanunda öngörülmesi hariç, Parlamente'ya sunulan konular oturuma katılan ve oy kullanan üyelerin çoğunluk oyuyla karara bağlanır.		
Zambia	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde84.1: Aksi bu Anayasa'da öngörülmesi hariç, Ulusal parlamento'da her türlü konu oturuma katılan ve oy kullanan üyelerin çoğunluk oyuyla karara bağlanır.	1991 Anayasası Madde 1 Madde 44 Madde 84	Anayasanın üstünlüğü Başkanın yetkileri Parlamentoda Oylama

ASYA VE PASİFİK

Avustralya	Federal İki Meclisli	Bütün antlaşmalar, bağlayıcı karar alınmadan önceki en az 15 gün boyunca iki Meclistede müzakereye açılır. Her iki mecliste de kararlar oyların çoğunluğu ile alınır.	1990 Anayasası Bölüm I, Kısım II, Madde 23 Kısım III, Madde 40 Kısım V, Madde 51	Çoğunluk Senato Azınlık Temsilciler Meclisi Parlamentonun Yetkileri
Bengladeş	Parlamente demokrasi Tek Meclisli	Madde 145A: Yabancı ülkelerle yapılan bütün antlaşmalar, onları Parlamente'ya sevk edecek olan Başkana sunulmalıdır. Madde 75.1b: Aksi bu Anayasa tarafından öngörülmediği sürece Senato ve Temsilciler Meclisine gelen her konu hazır bulunan ve oy	1996 Anayasası Kısım I, Madde 7 Kısım V, Bölüm I, Madde 75 Kısım IX, Madde 145A	Anayasanın Üstünlüğü Prosedür Kuralları Uluslararası Antlaşmalar

		kullanan üye sayısının gereken çoğunluğunun oyu ile karara bağlanır; bir eşitlik durumundan kaçınmanın gerektiği durumda oturum başkanı da oy kullanır.		
Kamboçya	Parlamentar Monarşi İki Meclisli	Madde90: (...) Meclis uluslararası antlaşmaları onaylar ya da fesheder (...) Yukarıdaki koşulların yerine getirilmesi Ulusal Meclis üyelerinin mutlak çoğunluğunun oyları ile gerçekleştirilir.	1993 Anayasası Bölüm II, Madde 26 Bölüm VII, Madde 90 Bölüm XV, Madde 150	Kralın Yetkileri Meclisin Yetkileri Anayasa Üstünlüğü
Çin	Komünist Devlet Tek Meclisli	Madde67.14: Ulusal Halk Kongresinin İlgili Komitesi şu işlevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır: yabancı devletlerle yapılan antlaşmaların ve önemli antlaşmaların onanması ya da feshi;	1982 Anayasası Bölüm Üç, Kısım I, Madde 67 Kısım III, Madde 89	Ulusal Halk Kongresinin Yetkileri Danıştay'ın Yetkileri
Japonya	Parlamentar hükümet ile Anayasal Monarşi İki Meclisli	Madde 73: Kabine, (...), şu işlevleri yerine getirmektedir: (3) Antlaşmaları yapmak. Fakat, duruma göre Kurultay'ın sonradan ya da ön onayını almak. Madde56.2: İki Mecliste her türlü kararlara katılan üyelerin çoğunluk oyu ile alınır, ancak Anayasa'da belirtilen durumlarda ya da eşit oy durumunda oturum başkanı nihai kararı verir.	1947 Anayasası Bölüm I, Madde 7 Bölüm IV, Madde 56 Madde 60 Madde 61 Bölüm V, Madde 73 Bölüm X, Madde 98	İmparatorun yetkileri Anayasanın Üstünlüğü Kabinenin İşlevi Kurultayda Çoğunluk Antlaşmaların Onayı

		Madde60.2: (...), Konsey Üyeleri Meclisinin aldığı karar Temsilciler Meclisinden farklı olur ise, Temsilciler Meclisinin aldığı karar Kurultayın kararı olur		
Endonezya	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde10: Bir antlaşmanın onanması şu konuları dikkate alarak gerçekleştirilmelidir: (d) insan hakları ve çevre.	1945 Anayasası Bölüm III, Madde 11 Bölüm VII, Madde 20 Endonezya Cumhuriyeti 24 Numaralı Kanunu Yıl 2000 Bölüm II, Madde 9 Madde 10 Madde 11	Yürütme Yasama Endonezya Yasasının 2000 Yılı Yasasının 24. Maddesi
Nepal	Parlamentar demokrasi ve Anayasal Monarşi İki Meclisli	Madde 126.2: Şu konulardaki antlaşmaların onanması, katılımı ya da onaylanması iki Meclisin ortak oturumunda hazır bulunan üyelerin üçte iki çoğunluk oyu ile yapılır: - (a) barış ve dostluk; (b) savunma ve stratejik müttefiklik; (c) Nepal Krallığının sınırları; ve (d) doğal kaynaklar ile kullanımının dağılımı. Bu (a) ve (b) alt şartlarında belirtilen antlaşmaların ve antlaşmaların dışındaki, ulusu kapsamlı bir biçim-	1990 Anayasası Madde 126	Antlaşmaların veya Antlaşmaların Onaylanması

		de, ciddi olarak ya da uzun vadede etkilemeyen antlaşma veya antlaşmaların kabulü ya da onaylanması Temsilciler Meclisinde basit çoğunluk ile karara bağlanır.		
Mogolistan	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 25.1: Ulusal Parlamento ülkenin iç ve dış siyasetine ilişkin her türlü konuyu kendi inisiyatif ile ele alabilir ve şu konuları onun ayrıcalıklı yetki alanı içinde tutar: (15) Mogolistan'ın taraf olduğu uluslararası antlaşmaları onamak ve feshetmek (...); Madde 27.6: Çoğunluğun oturumlarda hazır bulunması Ulusal Parlamento'nun aldığı kararların geçerliliği için şarttır ve aksi Anayasada ya da diğer kanunlarda öngörülmemekte ise kararlar çoğunluk oyu ile alınır.	1992 Anayasası Bölüm Bir, Madde 10 Bölüm Üç, Kısım I, Madde 25 Madde 27 Kısım II, Madde 33 Kısım III, Madde 38	Antlaşmalar Uygunluk Ulusal Parlamento Çoğunluk Başkanın Yetkileri Hükümetin Yetkileri
Yeni Zelanda	Parlamentar demokrasi Tek Meclisli	Antlaşma temelli uluslararası hukuk Parlamento'nun çıkaracağı kanun ile iç hukuka aktarılır. Çok taraflı antlaşmalar onanmadan ya da yürürlüğe girmeden önce Parlamento gündemine (35 takvim günü) alınır.		
Kore Cumhuriyeti	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 60.1: Ulusal Parlamento'nun, (...) Devleti ya da halkı ciddi	1948 Anayasası Bölüm I, Madde 6	Antlaşmalar Çoğunluk Ulusal Meclis

		bir mali yük altına sokan ve yasamaya ilişkin konulara ilişkin olan antlaşmaların yapılmasına ve onanmasına onay verme yetkisi vardır. Madde 49: Aksi Anayasa'da ya da kanun ile belirtilmediği sürece, üye toplam sayısının çoğunluğunun hazır bulunması ve denk düşen bir çoğunluk oyu Ulusal Parlamento'nun kararları için gereklidir. Eşit oy durumunda tasarı reddedilmiş sayılır	Bölüm III, Madde 49 Madde 60 Bölüm IV, Kısım 1, Madde 73 Kısım 2, Alt Kısım 2, Madde 89	Antlaşmaların Kabulü Başkan ve Antlaşmalar Onayı Danıştay
Filipinler	Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 21: Senato Üyelerinin üçte ikisinin onayı olmaksızın hiçbir antlaşma ya da uluslararası antlaşma geçerli ve etkili olamaz.	1987 Anayasası Madde VII, Kısım 21	Yürütme
Sri Lanka	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 72: (1) Aksi Anayasada belirtilmediği sürece, Parlamento'nun kararına sunulan her türlü konu oturumda hazır bulunan ve oy kullanan üyelerin çoğunluk oyu ile karara bağlanır. (2) Oturum başkanı ilk başta oy kullanmamalıdır, ancak eşit oy durumunda oy kullanabilir.	1978 Anayasası Bölüm XI, Madde 72	Oylama Parlamento
Doğu Timor	Cumhuriyet Tek Meclisli	Kısım 95.3.f: Ulusal Parlamento: antlaşmaları onaylama ve fash etme ve de antlaşmalar ile antlaş-	2002 Anayasası Kısım I, Kısım 9	Uluslararası Hukuk Başkanın Yetkileri

		maları onamayla yükümlüdür.	Kısım III, Başlık 2, Bölüm II, Kısım 85 Başlık 3, Bölüm II, Kısım 95	Ulusal Parlamentonun Yetkileri
--	--	-----------------------------	--	-----------------------------------

ORTA DOĞU

İsrail	Parlamente demokrasi Tek Meclisli	Kısım 25: Aksi Kanunda öngörülmediği sürece Parlamento, kararlarını, oylamaya katılanların çoğunluk oyu ile alır- oy kullanmayanlar katılmadı olarak hesaba katılmaz – ve oylam prosedürü Usul ile belirlenir.	Temel Kanun: Meclis, Kısım 25 Temel Kanun: Başkan, Kısım 11	Çoğunluk Oylama
Ürdün	Anayasal Monarşi İki Meclisli	Madde33.ii: Hazineye mali yük getiren veya Ürdünlülerin kamusal ve özel haklarına yükümlülük öngören antlaşmalar ve antlaşmalar Ulusal Meclis tarafından onaylanana kadar geçerli değildir.(...) Madde84.ii: Her iki Meclistede kararlar, meclis başkanı hariç hazır bulunan üyelerin çoğunluk oyu ile alınır. Aksi Anayasada öngörülmediği sürece	1952 Anayasası Bölüm Dört, Kısım I, Madde 33 Kısım III, Madde 84	Kral ve Öncelikli Hakları Şartlar İki Meclisin de Yönetimi

		başkan oy kullanmaz. Eşitlik durumunda başkan oy kullanır.		
Kuveyt	Nominal Anayasal Monarşi Tek Meclisli	Madde70: (1) Emir antlaşmaları kararname ile yapar ve hemen Ulusal Meclise aktarır. Bir antlaşma imzalandıktan, onandıktan ve Resmi Gazetede yayımlandıktan sonra kanun gücüne erişir. (2) Ancak, yurttaşların kamusal ve özel haklarına ilişkin antlaşmalar kanun ile yapıldığında geçerlidir. Madde 97: Ulusal Meclisin bir birleşiminin geçerli olması için üyelerin yarısından çoğunun oturuma katılması gerekir. Özel çoğunlukların gerektiği durumlar dışında kararlar katılan üyelerin mulak çoğunluğunun oyu ile alınır. Oylar eşit olduğunda taslak reddedilmiş olur.	1969 Anayasası Kısım IV, Bölüm I, Madde 70 Bölüm III, Madde 97	Antlaşmalar Çoğunluk Oyu
Lübnan	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 52: Cumhurbaşkanı Başbakan ile koordinasyon içinde uluslararası antlaşmaları müzakere eder. Bakanlar kurulunun antlaşmasından önce	1926 Anayasası Kısım B, Bölüm II, Madde 34 Bölüm III, Kısım II,	Yeterli Çoğunluk Uluslararası Antlaşmaların Müzakeresi Bakanlar

		antlaşmalar onanmış sayılmaz. Ulusal çıkarlar ve devletin güvenliği mücade ettiği sürece Meclisin antlaşmaları bilmesi sağlanır. Ancak, devletin maliyesine ilişkin antlaşmalar, ticari antlaşmalar ve genel olarak her yıl çekilmez antlaşmalar Meclis tarafından onaylanana kadar onanmış sayılmaz. Madde 65.5: Meclis birleşimi için yasal toplantı yeter sayısı üyelerin en az üçte ikisidir. (...) Temel ulusal konular Meclis üyelerinin üçte ikisinin oyu ile onaylanır. Temel ulusal konular şunlardır: uluslararası antlaşmalar ve antlaşmalar.	Madde 52 Kısım III, Madde 65	Kurulunun Yetkileri
Katar	Geleneksel Monarşi Tek Meclisli	Madde68: Emir konvansiyon ve antlaşmaları bir kararname yayınlamak üzere Danışma Meclisine sevkeder. Devletin sınırlarına, egemenlik haklarına, yurttaşların özel haklarına, kanun değişikliğine ilişkin antlaşmalar ve paktlar	2003 Anayasası Bölüm 4, Kısım II, Madde 68 Kısım III, Madde 100	Emir'in Yetkileri Yasama Otoritesi

		kanun olmaksızın geçerli olmaz. (...) Madde100: Meclisin kararları, özel bir çoğunluğun gerektirilmediği durumlarda mutlak çoğunluk ile alınır. Eşit oy durumunda başkanın oy hakkı vardır.		
Suudi Arabistan	Monarşi Danışma Meclisi	Şura Meclisi Kanunu, Madde18: Kanunlar, uluslararası antlaşmalar, antlaşmalar ve imtiyazlar, Meclisin incelemesini takiben Kraliyet Kararnamesi ile çıkarılmalıdır. Temel Kanun, Madde70: Kanunlar, uluslararası antlaşmalar, antlaşmalar ve imtiyazlar Kraliyet Kararnamesi ile çıkarılmalı ve değiştirilmelidir.	Şura Kanunu, Madde 15 Madde 18 Temel Kanun, Madde 70 Madde 71	Yeterlilik Danışma Meclisi Devletin Yetkileri Meclis
Yemen	Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 135: Bakanlar Kurulu, yasalar ve yönetmeliklere göre siyasal, iktisadi, toplumsal, kültürel ve savunma alanlarında devletin genel siyasetini yürütmekle sorumludur. Özellikle şu yetkileri kullanır: (d) Sorumluluk alanlarına	1994 Anayasası Kısım Bir, Bölüm I, Madde 6 Kısım Üç, Bölüm I, Madde 71 Madde 91 Bölüm II, Madde 118	

		<p>göre Temsilciler Meclisine ya da Cumhurbaşkanına sunmadan önce Antlaşma ve Konvansiyonları onaylama.</p> <p>Madde 91: Temsilciler Meclisi, savunmaya, ittifaklara, ateşkeslere, barışa ya da sınır değişikliklerine ilişkin olanlar ile devlete mali yük getiren ya da kanun çıkarılmasını gerektiren uluslararası siyasi ve ekonomik antlaşmalar ile konvansiyonları onamalıdır.</p> <p>Madde 71: (...) Anaysanın veya Meclis tüzüğüünün öngördüğü özel çoğunluklar haricinde kararlar oturuma katılan üyelerin çoğunluk oyu ile alınır.</p>	Madde 135	
--	--	--	-----------	--

AMERİKA

Antigua ve Barbuda Adaları	Anayasal Monarşi İki Meclisli	Madde 51.1: Parlamento-da herhangi bir sorunun çözümü için sunulan önerge, oylama sonucu mevcut üyelerin oy çoğunluğuyla karara bağlanır.	1981 Anayasası Bölüm I, Madde 2 Bölüm IV, Kısım 2, Madde 51 Madde 52	Anayasa Üstünlüğü
Arjantin	Federal	Kısım 75: Kongre'nin	1853 Anayasası	Anayasa en

	Cumhuriyet İki Meclisli	<p>yetkisi artırılır: (22)</p> <p>Diğer uluslarla, uluslararası örgütlerle ve Vatikan'la yapılan antlaşmaları onaylamak ya da reddetmek. Antlaşmalar, kanunlardan daha üstündür. Amerikan İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirgesi; Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi; Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi; Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi; Uluslararası Sivil ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve onun Protokolü; Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi; Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi; Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan kaldırılması Sözleşmesi; İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezalaya Karşı Sözleşme; Çocuk Hakları Sözleşmesi: bütün bu antlaşmalar kendi hükümleri uyarınca anayasalıdır. Bu Anaysanın ilk kısmı hiç bir şekilde feshedilemez ve bu kısım içinde tanınan hak ve güvenceler bir bütün olarak anlaşılacak zorundadır. Onlar, her iki Meclisin de</p>	<p>Son dönemlerdeki değişikliklerle</p> <p>Kısım Bir, Başlık I, Bölüm I, Madde 31 Bölüm IV, Madde 75 Madde 99</p>	<p>üstündür</p> <p>İnsan hakları antlaşmalarının statüsü</p> <p>Kongrenin yetkileri</p> <p>Başkanın yetkileri</p>
--	-------------------------	---	---	---

		üyelerinin üçte ikisinin onayı alındıktan sonra Ulusal Yürütme Kurulu tarafından sadece kınanabilirler. Anayasal düzeni kurmak için, insan hakları üzerine diğer antlaşma ve sözleşmeler, Kongrenin onayını aldıktan sonra her bir Meclisin tüm üyelerinin üçte ikisinin oy çoğunluğunu gerektirecektir.		
Belize	Parlamentar Demokrasi İki Meclisli	Madde 73: (1) Her iki Mecliste de sorunların çözümü için sunulan öneriler, oylama sonucu mevcut üyelerin oy çoğunluğuyla karara bağlanır. (4) Her iki Mecliste de herhangi bir sorun üzerinde üyelerin oyları yarı yarıya sonuçlanırsa, bu durumda önerge geri çekilecektir.	1981 Anayasası Kısım I, Madde2 Kısım VI, Madde 73 Madde 81 Madde 82	Anayasa üstünlüğü Antlaşmalar yasadır Tüm yasalar Senatoda ya da Mecliste oy çoğunluğu ile onaylanır. Başkan yasalara uyar.
Bolivya	Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 59: Kongrenin yetkisi artırılır: (12) Antlaşmaları ve uluslararası dinsel sözleşmeleri onaylamak.	1967 Anayasası Kısım İki, Başlık I, Bölüm I, Madde 59 Başlık II, Bölüm I, Madde 96 Bölüm III,	Yasama Kurulunun yetkisi Başkanın yetkisi Anayasa Mahkemesinin yetkisi
Brezilya	Federatif Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 49: Kongreye ait olan görev şudur: (I) ulusal mirasa karşıt duran uluslararası kanunların, antlaşmaların ya da antlaşmaların	1988 Anayasası Başlık V, Bölüm I, Kısım II,	Ulusal Kongrenin yetkisi Cumhurbaşkanının görevleri

		rın çıkardığı çelişkiyi nihai bir biçimde çözmek.	Madde 49 Bölüm II, Kısım II Madde 84	
Kanada	Konfederasyon İki Meclisli	Madde 36: Senatoda ortaya konan sorunlara, oy çoğunluğuyla çözüm getirilecek. Ve Sözcü (Speaker, Meclis Başkanı) de her durumda tek bir oy hakkına sahip olacak. Ve oyların eşit olduğu durumlarda karar negatif kabul edilecek. Madde 49: Avam Kamarasında ortaya konan sorunlar oy çoğunluğuyla karara bağlanır. Sözcü sadece oylar eşit olduğunda tek bir oy hakkına sahip olacak. Oyların eşit gelmediği durumlarda Sözcü'nün oy hakkı olmayacak.	1867 Anayasası Bölüm IV, Madde 36 Madde 49 Bölüm IX, Madde132	Senatoda Oylama Avam Kamarasında Oylama
Şili	Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 50: Kongreye ait yetkiler: Cumhurbaşkanının onaylayıp öne sürdüğü uluslararası antlaşmaları onaylamak ya da reddetmek. Bir antlaşmanın onaylanıp onaylanmaması hukukun tanımladığı prosedürlere bağlı olacaktır.	1980 Anayasası Bölüm IV, Madde32 Bölüm V, Madde 50 Bölüm VII, Madde 82	Başkanın yetkisi Kongrenin yetkisi Anayasa Mahkemesinin yetkisi
Kolombiya	Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 224: Geçerli olması için antlaşmalar Kongre tarafından onaylanmalıdır. Ancak, Cumhurbaşkanı uluslararası	1991 Anayasası Başlık II, Bölüm 4, Madde 93	İnsan hakları antlaşmalarının statüsü Kongrenin

		örgütlerde görüşülen ekonomik ve ticari nitelikteki geçici antlaşmaları geçici olarak yürürlüğe koyabilir. Bu durumda, herhangi bir antlaşma geçici olarak yürürlüğe girer girmez onay için Kongre'ye sunulmalıdır. Eğer Kongre tarafından onaylanmazsa, antlaşma askıya alınacaktır.	Başlık VI, Bölüm 3, Madde 150 Madde 157 Madde 164 Başlık VII, Bölüm I, Madde 189 Bölüm 8, Madde 224 Başlık VII, Bölüm 4, Madde 241	yetkileri Hukuğun gerekleri İnsan haklarıyla ilgili yasa tasarılarının önceliği Başkanın yetkileri Kongre tarafından onaylanan antlaşmaların statüsü Anayasa Mahkemesi nin yetkileri
Kosta Rika	Demokratik Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 121: Bu Anayasa tarafından verilen diğer yetkilerin yanı sıra, Yasama Meclisi özel yetkilere de sahiptir: (4) Uluslararası sözleşmeleri, kamusal ve dinsel antlaşmaları onaylama ya da onaylamama. Müşterek bölgesel amaçları gerçekleştirmek için meşru topluluklara birtakım yetkiler devreden kamusal antlaşmalar ve uluslararası sözleşmeler, bütün üyelerin en az üçte ikisinin oyuyla Yasama Meclisinin onayını gerektirecektir.	1949 Anayasası Başlık I, Madde 7 Madde 10 Başlık IX, Bölüm II, Madde 121 Başlık X, Bölüm II, Madde 140	Uluslararası antlaşmaların statüsü Yüksek Mahkemenin yetkileri Yasama Meclisinin yetkileri Yürütme Kurulunun yetkileri
Küba	Komünist Devlet Tek Meclisli	Madde 90: Danıştay, uluslararası antlaşmaları onaylama ya da kınama	1976 Anayasası Bölüm X, Madde 90	Danıştayın yetkileri Bakanlar Kurulu

		yetkisine sahiptir.	Madde 98	lunun yetkileri
El Salvador	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 131: Yasama Meclisi'ne ait olanlar: (7) Başkanın savunduğu diğer devletlerle ya da uluslararası örgütlerle olan antlaşmaları ya da dinsel sözleşmeleri onaylamak ya da reddetmek.	1983 Anayasası 2000'deki reformlarla birlikte Başlık IV, Bölüm I, Madde 131 Kısım Üç, Madde 144 Madde 145 Madde 146 Madde 147 Bölüm II, Madde 168	Yasama Meclisinin yetkileri Uluslararası antlaşmaların statüsü Başkanın yetkileri
Ekvador	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 161: Ulusal Kongre aşağıda belirtilen hususlara ilişkin uluslararası antlaşma ve sözleşmeleri onaylar veya onaylamaz : (5) insanların temel hak ve görevlerine ve toplu haklara değinen maddeler. Madde 162: Antlaşma ve sözleşmelerin onaylanması tek oturumda yapılır ve kongre üyelerinin çoğunluğuna uygun olarak oylama düzenlenir. Öncelikle, Anayasa Mahkemesine başvuruyla antlaşma veya sözleşmenin Anayasa'ya uygunluğu incelenir. Anayasal reform gerektiren antlaşma veya sözleşme sözü edilen reform gerçek-	1998 Anayasası Başlık VI, Bölüm 1, Madde 130 Bölüm 6, Madde 161 Madde 162 Madde 163 Başlık VII, Bölüm 1, Madde 171 Madde 276	Ulusal Kongrenin yetkileri Uluslararası antlaşmalar ve sözleşmeler Başkanın yetkileri Anayasa Mahkemesinin yetkileri

		leşmedikçe onaylanamaz		
Guatemala	Anayasal Demokratik Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 171/I : Kongre görevleri arasında: Uluslararası antlaşma, sözleşme veya herhangi bir yönetmeliği tasdik etmeden önce aşağıda belirtilen durumlarda onaylamak 1. Anayasa'nın aynı oy çoğunluğunu gerektiren geçerli kanunları etkilemesi durumlarında, 2. Ulusal egemenliği etkileyen, Orta Amerika'nın kısmen veya tamamen ekonomik ve siyasi birliğini oluşturan veya kuruluş, kurum ya da Orta Amerika çevresinde bölgesel veya ortak amaçları gerçekleştirmek için yoğunlaşmış bölgesel hukuki karar içerisinde oluşturulan mekanizmalara yetkilerini atfettiği veya aktardığı durumlarda, 3. Devleti ekonomik olarak olağan gelir bütçesini yüzde birin üstünde bir oranla zorladığı veya borcun tutarı belirsiz olduğu durumlarda, herhangi bir işi Adli karar veya Uluslararası yargıya sunmak için varılan antlaşma durumlarında, 5. genel yargı veya uluslararası mahkemelere başvuru maddesi içermesi durumlarında veya 6. ulusal çıkar	1985 Anayasası Başlık IV, Bölüm I, Madde 46 Başlık IV, Bölüm II, Kısım İki, Madde171 Kısım Üç, Bölüm II, Kısım Bir, Madde183 Kısım Üç, Başlık VI, Bölüm IV, Madde 272	İnsan hakları antlaşmalarının statüsü Milli Kongrenin yetkileri Cumhurbaşkanının yetkileri Anayasa Mahkemesinin yetkileri

		sorunlarını yansıtan kamu yönetimine bağlı özel işlerde araştırma komisyonu kurulması durumlarında Madde 183/k : Uluslararası nitelikte antlaşma ve sözleşmeler ile Kamu hizmetleriyle ilgili kontrat ve imtiyazların tasdik edilmeden önce onaylanması için Kongre'nin dikkatine sunmak.		
Guyana	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 168.1: Millet Meclis'inde sorunların çözümü için sunulan önergeler, oylama sonucu mevcut üyelerin oy çoğunluğuyla karara bağlanır.	1980 Anayasası Kısım 2, Başlık 2, Madde 168 Madde 170 Başlık 3, Madde 174	Millet Meclisinin yetkileri Yasa ve antlaşmalar Başkan tarafından uygun bulunmalıdır. Kongrenin yetkileri
Honduras	Demokratik Anayasal Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 16: Uluslararası antlaşmaların tümü, Yürütme Gücü tarafından onaylanmadan önce Milli Kongre tarafından onaylanmalıdır.	1982 Anayasası 1999 değişiklikleri ile birlikte Başlık I, Bölüm III, Madde 16 Madde 17 Madde 18 Madde 21 Başlık V, Bölüm I, Madde 205 Bölüm II, Madde 218 Bölüm VI, Madde 245	Uluslararası antlaşmaların statüsü Yürütme Kurulunun yetkileri Yasama Kurulunun yetkileri Başkanın yetkileri

Panama	Anayasal Demokrasi Tek Meclisli	Madde 153 : Yasama görevi Yasama Meclisince yerine getiriliyor ve görevi, amaçların gerçekleşmesi ve Anayasa'da belirtilen Devletin görevlerinin yerine getirilmesi için gerekli Kanunları <i>göndermek</i> . Özellikle şu durumda: (4) Yürütme Organının istediği uluslararası antlaşma ve sözleşmelerin kabul edilmesinden önce onaylamak veya onaylamamak.	1972 Anayasası 1994 Reformları ile birlikte Başlık V, Bölüm I, Madde 153 Başlık VI, Bölüm I, Madde 179	Yasama Kurulunun yetkileri Başkanın yetkileri
Paraguay	Anayasal Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 202: Kongre şu görev ve yetkiye sahiptir: (9) Yürütme Kurulu tarafından imzalanan antlaşmaları ve diğer uluslararası sözleşmeleri onaylamak ya da reddetmek.	1992 Anayasası Kısım III, Başlık I, Bölüm II Madde 141 Madde 142 Başlık II, Bölüm I, Section I, Madde 202 Section V, Madde 224 Bölüm II, Section I, Madde 238	Antlaşmaların statüsü Antlaşmaların kınanması Kongrenin yetkileri Senatonun yetkileri Başkanın yetkileri
Meksika	Federal Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 76: Senatoya ait yetkiler: (I) Cumhurbaşkanı'nın yabancı güçlerle imzaladığı antlaşmaları ve diplomatik sözleşmeleri onaylamak.	1917 Anayasası 2001 değişiklikleri ile birlikte Başlık III, Bölüm II, Kısım III, Madde 76	Senatonun yetkileri Başkanın yetkileri Uluslararası antlaşmaların statüsü

				Bölüm III, Madde 89 Başlık VII, Madde 133
Peru	Anayasal Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 56: Şu tür durumlarda antlaşmalar, Başkanın onayına sunulmadan önce Kongre tarafından onaylanmalıdır: (1) insan hakları (...). Yeni vergiler getiren, vergileri değiştiren ya da ortadan kaldıran antlaşmalar, herhangi bir yasa için değişiklik önerileri ve bunların tatbiki için birtakım yasal ölçüt talepleri Kongre'nin onayından geçmek zorundadır.		1993 Anayasası Kısım 11, Bölüm 11, Madde 55 Madde 56 Madde 57 Bölüm IV, Madde 118
Saint Vincent ve Granada Adaları	Parlamentar Demokrasi Tek Meclisli	Kısım 41.1: Mecliste sorunların çözümü için sunulan öneriler, oylama sonucu mevcut üyelerin çoğunluğuyla karara bağlanır.		1979 Anayasası Kısım 41 Kısım 43
Amerika Birleşik Devletleri	Federal Cumhuriyet İki Meclisli	Madde II.2: (...) Başkan, Senatonun tavsiyesi ve izniyle, antlaşmaları imzalamak için yetki sahibi olacak. Ancak bu, Senatörlerin en az üçte ikisinin onayıyla gerçekleşecek. (...)		1789 Anayasası Madde 1, Kısım 10 Madde II, Kısım 2 Madde VI
Uruguay	Anayasal Cumhuriyet	Madde 85: Genel Kurul'un görevleri: (7)		1966 Anayasası Son dönemler-
				Uluslararası antlaşmaların statüsü Onay prosedürleri Başkanın yetkileri
				Yasama yetkisinin kullanım biçiminin oylamaya sunulması
				Başkanın uluslararası antlaşmalar yapma yetkisi Anayasa ve antlaşmaların üstünlüğü
				Yasama Kurulunun yetkileri

	İki Meclisli	Savaş ilan etmek, onaylamak ya da reddetmek için, Senato ve Temsilciler Meclisi'nin her birinin mutlak çoğunluğuyla, barış antlaşmaları, ittifaklar, ticari antlaşma ve sözleşmeler ya da diğer uluslararası antlaşmalar Yürütme Kurulu tarafından yabancı güçlerle imzalanır.	deki değişikliklerle Kısım V, Bölüm I, Madde 85 Kısım IX, Bölüm III, Madde 168	Başkanın yetkileri
Venezuela	Federal Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 187: Millet Meclisi'ne ait görevler: (18) Yürütme Kurulu'nun oluşturduğu yasal antlaşmaları ve uluslararası sözleşmeleri onaylamak için, Anayasa'da sözü edilen istisnai durumlar korunur.	1999 Anayasası Başlık III, Madde 19 Madde 23 Başlık IV, Bölüm I, Kısım Beş, Madde 153 Madde 154 Madde 155 Bölüm II, Kısım İki, Madde 236 Başlık VIII, Bölüm I, Madde 236	Uluslararası antlaşmaların statüsü Yasama Meclisinin yetkileri Başkanın yetkileri Meclis yasa- laşma dan önce ant- laşmaları doğrular.

AVRUPA

Avusturya	Federal Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 50.1: Varolan kanunları değiştiren ya da tamamlayan siyasi ve diğer antlaşmalar sadece Temsilciler Meclisi'nin onayı ile kabul edilir.	1934 Anayasası son dönemlerdeki değişikliklerle Bölüm II, Kısım A,	Federal Başkanın Yetkileri Temsilciler Meclisinin Yetkileri Federal Gazete-
------------------	---------------------------------	---	--	---

		Madde 31: Aksi bu ka- nunda ya da özel konulara ilişkin olarak Temsilciler Meclisinin İşleyişine ilişkin federal yasada öngörülmediği sürece, üyelerinin en az üçte birinin hazır bulunması ve çoğunluk oyu Temsilciler Meclisinin karar alabilmesi için ön koşuldur.	Madde 31 Kısım D, Madde 48 Madde 49 Kısım E, Madde 50 Bölüm III, Kısım A, Başlık I, Madde 65	de Antlaşmaların Yayınlanması
Ermenistan	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 81: Cumhurbaşkanının teklifi ile, Ulusal Meclis: (2) Ermeni Cumhuriyetinin imzalamış olduğu antlaşmaları onaylar ya da fesh eder. Ulusal Meclis'in onayına tabii olan antlaşmaların erimi kanun tarafından öngörülür;	1995 Anayasası Bölüm 1, Madde 6 Bölüm 3, Madde 55, Madde 71 Bölüm 4, Madde 81	Anayasanın Üstünlüğü Başkanın İmza Yetkileri Ulusal Parlamento nun Onama Yetkileri
Arnavutluk	Demokrasi Tek Meclisli	Madde 121.1: Arnavutluk Cumhuriyeti tarafından uluslararası antlaşmaların onanması ya da kaldırılma- cağının duyurulması: (b) Anyasada öngörülen yurtttaşlarınhak ve yükümlülüklerine uygun oldukları sürece, kanun ile yapılır. Madde 78.1: Meclis, Anayasanın nitelikli ço-ğunluğu öngördüğü du- rumlar dışında, üyelerin yarısında fazlasının varlığı durumunda çoğunluk oyu ile karar alır.	1998 Anayasası Kısım Bir, Madde 4 Kısım Üç, Bölüm II, Madde 78 Kısım Dört, Madde 92 Kısım Yedi, Bölüm II, Madde 121 Madde 122	Anayasanın Üstünlüğü Çoğunluk Oyu Başkanın Antlaşmaları İmza Yetkisi Uluslararası Antlaşmaların Onanması Resmi Gazetede Yayınlanma

Azerbaycan	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 95.1: Şu konular Azerbaycan Cumhuriyeti Parlamentosunun yetki alanı dahilindedir: (4)	1995 Anayasası Üçüncü Kısım, Kısım V, Madde 95 Kısım VI, Madde 109 Beşinci Kısım, Kısım X, Madde 148	Parlamento nun Selahiyeti Başkanın İmzalama Selahiyeti
Belarus	Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 83.1: Üst Meclis (12) uluslararası antlaşmaları onar ve kaldırılacağını ilan eder; Madde 84.2: Aksi Anayasada belirtilmediği sürece, Üst Meclis'in kararları ve kanunları seçilmiş üyelerin çoğunluğunun oyu ile geçmelidir.	1994 Anayasası Kısım I, Madde 8 Kısım IV, Bölüm 3 Madde 83 Madde 84 Kısım IV, Bölüm 4, Madde 100	
Belçika	Federal Parlamenter Demokrasi Anayasal Monarşi Altında İki Meclisli	Kral tarafından imzalanan bütün antlaşmalar Temsilciler Meclisi ve Senato tarafından onay Kanunu çıkarılmak yoluyla onaylanmalıdır.	1996 Anayasası Başlık III Bölüm I, Madde 53 Bölüm II, Madde 75 Madde 77 Başlık IV, Madde 167	Uluslararası İlişkilerde Kralın Yetkileri Federal Meclislerin Yasama Yetkileri
Bosna Hersek	Federal Demokratik Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 4: Parlamenterler Meclisi (d) antlaşmaların onanıp onanmayacağına karar vermekle sorumludur. Madde 3.d: İki meclistede kararlar hazır bulunan ve oy veren üyelerin çoğunluk	1995 Anayasası son dönemdeki değişiklikler ile Madde IV, 3, 4 Madde V, 3	Parlamenter Meclis Prosedürler ve Yetkiler Başkanlık

		oyu ile alınır. Delege ve Üyeler çoğunluğunun her bir Cumhuriyetten Delege ve Üyelerin oylarının üçte birini içerdiğinden emin olmak için çaba göstermelidir.		
Hırvatistan	Parlamenter Demokrasi Başkanlık Sis. Tek Meclisli	Madde 138: Hırvatistan Parlamentosunun, Cumhurbaşkanı ve Hırvatistan Cumhuriyeti Hükümetinin yetkisi dahilinde, uluslararası antlaşmalar Anayasa, hukuk ve uluslararası hukukun kurallarına uygun olarak yapılmalıdır. Madde 81: Aksi Anayasada belirtilmediği sürece, Hırvatistan Meclisi çoğunluğunun hazır bulunduğu oturumlarda çoğunluk oyu ile karar almalıdır. Madde 82: Anayasal olarak tanımlanan insan haklarına en temel özgürlüklere, seçim sistemine, hükümet organlarının örgütlenmesi, yetkileri ve işleyişine ve de yerel bölgesel idarelerin örgütlenme ve işleyişine ilişkin kanunlar Hırvat Parlamentosunda tüm üyelerin çoğunluğunun oyu ile kabul edilmelidir.	2001 Anayasası IV, Madde 81 Madde 82 VII, Madde 138 Madde 139 Madde 140	Parlamento Uluslararası Antlaşmalar
Kıbrıs	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 169: 50. maddeye ve 57. maddenin üçüncü paragrafına tabi olmak üzere -	1960 Anayasası Son dönemdeki değişikliklerle Ek D,	Anayasanın Üstünlüğü Başkanın Yetkileri

		(2) herhangi bir diğer antlaşma, konvansiyon ya da uluslararası antlaşma Bakanlar Kurulu tarafından müzakere edilmeli ve yine Bakanlar Kurulunun kararı ile imzalanmalıdır. Bunlar ancak Temsilciler Meclisinin kanun yolu ile onaylanması akabinde Cumhuriyet için bağlayıcıdır; Madde 78.1: Temsilciler Meclisinin kararları ve kanunları oturuma katılan ve oy kullanan üyelerin basit çoğunluğunun oyu ile çıkarılır. Madde 50.1: Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı ayrı ayrı ya da birlikte Temsilciler Meclisinin- (a) dış işlerine, uluslararası antlaşmaların, konvansiyonların ve antlaşmaların yapılmasına ilişkin herhangi bir kararı ya da kanunu hakkında son oy hakkına sahiptirler;	Kısım 3, Madde 37 Madde 50 Kısım 4, Madde 78 Madde 82 Kısım 12, Madde 169 Kısım 13, Madde 179	Resmi Gazetede Yayın Çoğunluk Oyu
Çek Cumhuriyeti	Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 49.2: İnsan hakları ve temel özgürlükler hakkındaki mutabakatlar, siyasi antlaşmalar ve genel nitelikli ekonomik antlaşmalar, ve bunların yanında hangi kanunların Kabul edileceğine ilişkin antlaşmalar Parlamento'nun onayını gerektirir. Madde 39.4: Anayasa	1992 Anayasası Bölüm Bir, Madde10 Bölüm Bir, Madde 39 Madde 49 Madde52 Bölüm On, Kısım I, Madde 63	İnsan hakları Antlaşmalarının Statüleri Yasaların Yürürlüğe Girmesi Başkanın Yetkileri Çoğunluk Oyu

		değişiklikleri ve 10. madde kapsamında uluslararası antlaşmalar temsilcilerin beşte üç çoğunluğunun ve hazır bulunan Senatörlerin beşte üçünün onayını gerektirir.		
Danimarka	Anayasal Monarşi Tek Meclisli	Bölüm 19: (...) ne de Kral, Parlamentonun onayı ile yürürlüğe giren hiçbir uluslararası antlaşmaya Parlamentonun onayı olmadan yürürlükten kaldıramaz.	1953 Anayasası son değişikliklerle Kısım III, Kısım 19	Dışişleri
Estonya	Parlamente Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 65.4: 121. madde gereğince Parlamento harici antlaşmaları onamalı ve iptal etmelidir.; Madde 121: Parlamento Estonya Cumhuriyetinin antlaşmalarını onar ve fesheder: (2) bunun uygulanması Estonya kanunlarının kabulü ve yürürlüğe girmesini, değiştirilmesini ya da iptalini gerektirir; (5) ki bu durumda onama gerekir. Madde 73: Aksi Anayasa tarafından öngörülmediği sürece, Parlamentonun yasal kararları çoğunluğun evet oyuyla alınmalıdır.	1992 Anayasası Bölüm IV, Madde 65 Madde 73 Bölüm V, Madde 78 Bölüm VI, Madde 87 Bölüm IX, Madde 121	Parlamento nun İşlevleri Çoğunluk Oyu Başkanın İşlevleri Hükümetin İşlevleri
Finlandiya	Parlamente Cumhuriyet Tek Meclisli	Bölüm 94.1: Yasamaya ilişkin hükümler içeren önemli ya da bu Anayasa gereği Parlamentonun onayını gerektiren antlaş-	2000 Anayasası Bölüm 8 Kısım 93 Kısım 94	Uluslararası yükümlülüklerin uygulamaya konması uluslararası

		malar ve uluslararası yükümlülükler için Parla- mentonun kabulü gerekir. (2) Uluslararası bir yüküm- lülüğün kabulüne ya da kaldırılmasına ilişkin bir karar kullanılan oyların çoğunluğu ile alınır.	Kısım 95	yükümlülükle- rin kabulü
Fransa	Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 53: Barış antlaş- maları, ticari antlaşmalar, devletin finansmanına bağlı uluslararası örgütlere ilişkin antlaşma veya antlaşmalar, kanunlara konu olan koşulları değiştiren antlaşmalar, toprak feragati, mübadelesi ya da ilhakını içeren antlaşmalar, kişilerin statüsüne ilişkin olanlar, sadece Parlamen- to'nun onayına tabiidir. Onanmadıkları ya da onaylanmadıkları sürece geçerli değildirlir (...)	1958 Anayasası Başlık VI, Madde 52 Madde 53 Madde 54 Madde 55	Antlaşmalar ve Uluslararası Antlaşmalar
Gürcistan	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 65.1: Gürcistan Parlamentosu, üye tam sayısının çoğunluğu ile antlaşmaları ve uluslararası antlaşmaları onar, reddeder ya da fesheder.	1995 Anayasası Bölüm Bir, Madde 6 Bölüm Üç, Madde 65 Bölüm Dört, Madde 73	Anayasanın üstünlüğü Parlamentonun Uluslararası Antlaşmaları onama yetkisi Başkanın Uluslararası Antlaşmaları sonlandırma yetkileri
Almanya	Federal Cumhuriyet	Madde 59.2: Federasyonun siyasal ilişkilerini düzenleyen ya da Federal	1949 Anayasası II,	Uluslararası Kamu Hukuku ve Federal

	İki Meclisli	yasamaya ilişkin antlaşma- lar, Federal kanun biçiminde, Federal yasama organlarının katılımını ya da onayını gerektirir. Madde 42.2: Parlamen- tonun kararları, Anayasa başka bir durumu öngör- mediği sürece, kullanılan oyların çoğunluğu ile alınır.	Madde 25 III, Madde 42 V, Madde 59	Hukuk Bundestag'da oylama Federal Başka- nın yetkisi
Yunanistan	Parlamerter Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 67: Parlamen- to üye tamsayısının en az dörtte birinin hazır bulun- duğu oturumlarda mutlak çoğunluk olmaksızın karar alamaz. Eşit oy durumunda oylama tekrarlanır; ikinci kez eşit oy tekrarlanır ise tasarı reddedilir.	1975 Anayasası 2001 değişik- likler ile birlikte Kısım I, Madde 28 Kısım II, Madde 36 Kısım III, Bölüm Dört, Madde 67	Devletin yapısı Başkanın yetkileri çoğunluk oyu
Macaristan	Parlamerter demokrasi Tek Meclisli	Madde 30A.1: Cumhur- başkanı Macar Cumhuriye- ti adına antlaşmaları imza- lar; eğer antlaşmanın konusu yasamanın yetki alanına giriyor ise, Parla- mentonun ön onaması antlaşmanın yapılması için gereklidir. Madde 24.2: Parlamen- to oturumda hazır bulunan üyelerin yarısından bir fazla- sının oyu ile karar alır.	1949 Anayasası 1997 değişik- likleri ile birlikte Bölüm I, Madde 7 Bölüm II, Madde 19 Bölüm III, Madde 30A Bölüm VII; Madde 35	Uluslararası hukuk Başkanın yetkileri Parlamentonun yetkileri Hü- kümetin yetki- leri
İzlanda	Anayasal Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 21: Cumhurbaşka- nı diğer Devletler ile antlaşmaları yapar. Eğer söz konusu antlaşma,	1944 Anayasa- sı 1991 değişik- likleri ile	Başkanın yetkileri toplantı yeter- sayısı Parla-

		toprak veya kara sularının feragatini ya da irtifak hakkı devrini gerektiriyor ya da Devlet sisteminde değişiklik öngörüyor ise, Parlamentonun onayı olmaksızın Cumhurbaşkanı antlaşma yapamaz. Madde 53: Parlamento toplam üye sayısının yarısından fazlasının hazır bulunmadığı ve oylamaya katılmadığı oturumlarda karar alamaz.	birlikte Madde 21 Madde 53	mento
İrlanda	Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 29.5.1: Devletin taraf olduğu her antlaşma Parlamento'nun görüşüne sunulmalıdır. Madde 15.11.1: Aksi Anayasada belirtilmediği sürece, İki mecliste oturma katılan ve oy veren üyelerin çoğunluk oyu ile karar alır.	1937 Anayasası Son dönemdeki değişiklikler ile birlikte Madde 15 Madde 29 Madde 29	Uluslararası ilişkileri ulusal Parlamento'nun yetkileri
İtalya	Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 80: Arabulucu ve yargısal nitelikli olan, sınırların değişikliğini öngören, mali yükler getiren ve kanunlarda değişiklik getiren siyasi antlaşmaları meclisler kanun ile onar. Madde 64.3: Meclis kararları, anayasanın öngördüğü özel çoğunluk sağlanması şartları ile birlikte üyelerin çoğunluğunun katılımını ve katılan	1947 Anayasası Kısım II, Başlık I, Kısım I, Madde 64 Kısım II, Madde 80 Başlık II, Madde 87	Antlaşmaların onaylanması İki Meclisin prosedür kural-ları Başkanın yetkileri

		üyelerin çoğunluğunun oyunu gerektirir..		
Kazakistan	Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 54: Meclis ve Senato ardışık birleşimlerde Cumhuriyetin antlaşmalarını onar ya da fesheder. Madde 62.5: Aksi anayasada belirtilmedikçe Meclis ve Senato üye toplam sayısının çoğunluk oyu ile kanun çıkarır.	1995 Anayasası Kısım I, Madde 4 Kısım III, Madde 44 Kısım IV, Madde 54 Madde 62	Başkanın yetkisi genel şartlar Parlamentonun yetkileri
Kırgızistan	Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 59.2: Kırgız Cumhuriyetinin antlaşmalarının onanması ya da feshedilmesi, genel af ... konularından Yasama Meclisi'nin koyduğu yasalar Halk Temsilcileri Meclisinin görüşmesine ve üye tamsayısının yarısından fazlasının evet oyu ile onaylamasına tabiidir.	1993 Anayasası Son dönemdeki değişiklikler ile birlikte Bölüm Bir, Kısım İki, Madde 12 Bölüm Üç, Kısım İki, Madde 46 Bölüm Dört, Kısım Bir, Madde 58 Madde 59	Anayasanın üstünlüğü yargı gücü Başkanın yetkileri yasamanın yetkileri
Letonya	Parlamente demokrasi Tek Meclisli	Madde 68: Yasama süreci ile karar verilecek konuları düzenleyen bütün uluslararası antlaşmalar Parlamentonun onamasını gerektirir. Madde 24: Anayasada belirtilen özel durumlar haricinde, Parlamento oturumunda hazır bulunan üyelerin mutlak çoğunluğunun oyu ile karar alır.	1922 Anayasası 1998 değişiklikleri ile birlikte Bölüm II, Madde 24 Bölüm III, Madde 41 Bölüm IV, Madde 68	Çoğunluk oyu Başkanın işlevleri uluslararası antlaşmaların Parlamento tarafından onaylanması

Litvanya	Parlamente demokrasi Tek Meclisli	Madde138: Parlamento Litvanya Cumhuriyetinin şu konulardaki uluslararası antlaşmalarını onamalı ya da feshetmelidir: (6) çok taraflı ya da uzun süreli iktisadi antlaşmalar. Uluslararası antlaşmaların yanında kanunlarda Parlamentonun hangi diğer durumlarda uluslararası antlaşmaları onayacağını belirtebilir.	1992 Anayasası Bölüm 5, Madde 67 Bölüm 6, Madde 84 Bölüm 13, Madde 138	Parlamentonun yetkileri Başkanın uluslararası antlaşmaları imzalama yetkisi
Lihteytayn	Demokratik ve Parlamento dayanağı olan Anayasal Monarşi	Madde 62: Özellikle şu konular Kurultayın yetki alanına dahildir: (b) antlaşmaların yapılmasına taraf olmak (Madde 8); Madde 58 1: Kurultayın bir kararının geçerli olması için, kanuni üyelerinin üçte ikisi birleşimde hazır bulunmalı ve aksi anayasada ya da usullerde belirtilmediği sürece mutlak çoğunluğun oyu ile alınmalıdır...(2) Eşit oy durumunda başkanın oy kullanma hakkı oluşur: seçimlerde üçüncü turdan sonra ve diğer bütün durumlarda ise ilk oylama turunun sonunda başkan oy kullanır.	2003 Anayasası Bölüm II, Madde 8 Bölüm V, Madde 58 Madde 62	Çoğunluk oyu kurultayın yetkileri tahttaki Prens in yetkileri
Lüksemburg	Anayasal Monarşi Tek Meclisli	Madde 37.1: Parlamento antlaşmaları yapar. Kanun ile onaylanana ve kanunların yayım usulüne uygun	1868 Anayasası 1998 değişiklikleri ile birlikte	Antlaşmalar çoğunluk oyu kanunların yürürlüğe

		olarak yayınlanana kadar yürürlüğe girmezler. Madde46: Bütün kanunlar Temsilciler Meclisinin onayını gerektirir. Madde62.1: Kararlar oyların mutlak çoğunluğunu gerektirir. Eşit oy durumunda görüşülen tasarı reddedilmiş olur.	Bölüm III, Kısım I, Madde 37 Kısım II, Madde 46 Bölüm IV, Madde 62	konması Temsilciler Meclisi tarafından onay
Makedonya, Eski Yugoslav Cumhuriyeti	Parlamente demokrasi Tek Meclisli	Madde68.1: Makedonya Cumhuriyeti Meclisi uluslararası antlaşmaları onar; Madde 69: (...) Meclis birleşime katılan üyelerin çoğunluk oyu ile karar alır, ancak, Anayasanın nitelikli çoğunluk öngördüğü özel durumlar dışında, bu oy sayısı üyelerin toplam sayısının üçte birinden daha az olamaz.	1991 Anayasası Bölüm III, Kısım 1, Madde 68 Madde 69 Bölüm VI, Madde 118	Cumhuriyet Meclisinin yetkisi Uluslararası hukuk düzeninin Antlaşmalar Kısım
Malta	Cumhuriyet Tek Meclisli	Antlaşmaların Onanması Kanunu (CAP 304): Madde3. (1) Bu kanun yürürlüğe girdikten sonra Malta'nın taraf olduğu - (a) uluslararası hukuk hahilinde Malta'nın statüsüne ya da bu statünün sürdürülmesine, veya (b) Malta'nın güvenliği, egemenliği, bağımsızlığı, birlik ya da toprak bütün-	1964 Anayasası Kısım 6 Kısım 71 Antlaşmaların Onanması Maddesi (CAP 304)	Anayasanın üstünlüğü çoğunluk oyu

		<p>lüğüne</p> <p>(c) Malta'nın herhangi bir çok uluslu örgüt, ajans, birlik ya da benzer organ ile ilişkilerine ilişkin bir antlaşma, onanmadığı ya da onanması bu kanun gereği uygun görülmediği takdirde Malta için geçerli değildir.</p> <p>(2) Bu kısmın birinci alt kısmına tabi olan antlaşmalar şu şekilde onanır ya da onanması uygun görülür:</p> <p>(a) kısım (1)'in (a) ve (b) paragrafları kapsamındaki antlaşmalar Parlamentonun çıkaracağı bir kanun ile Malta hukukunun bir parçası haline gelir. (b) her türlü diğer durumda ise Temsilciler Meclisinin kararı gerekir.</p> <p>Kısım 71.1: Aksi bu Anayasada öngörülmediği sürece, Temsilciler Meclisi her türlü tasarı oturumda hazır bulunan ve oy kullanan üyelerin çoğunluk oyu ile karara bağlanır.</p>		
--	--	---	--	--

Hollanda	Anayasal Monarşi İki Meclisli	<p>Madde91: 1. Krallık antlaşmalar ile sınırlandırılmaz ve de Genel Meclisin ön onayı olmaksızın bu antlaşmalar feshedilemez. Onayın gerekmediği durumlar Parlamento Kararı ile belirtilmelidir.</p> <p>2. Onayın sağlanma biçimi yasa ile belirlenir. Bu yasa zımni onayda öngörebilir.</p> <p>Madde67: 1. İki meclis, sadece üyelerin yarısından fazlasının hazır bulunduğu oturumlarda ayrı ayrı ya da ortak oturumlarda karar alabilir.</p> <p>2. Kararlar çoğunluk tarafından alınmalıdır.</p>	2002 Anayasası Bölüm 3, 2, Madde 67 Bölüm 5, 2, Madde 90 Madde 91 Madde 93 Madde 94	Eyaletler genel prosedür yasama
Norveç	Anayasal Monarşi Tek Meclisli	<p>Madde26: Özel öneme sahip konulardaki antlaşmalar ve tüm durumlarda, Anayasaya göre yeni bir yasayı ya da parlamento kararını gerektiren antlaşmalar, parlamento onay vermediği sürece bağlayıcı değildir.</p>	1814 Anayasası 1995 değişiklikleri ile birlikte Madde 26	Kralın yetkileri Parlamentonun Yetkileri
Monako	Anayasal Monarşi Tek Meclisli	<p>Kraliyet Danışma Meclisi ile görüştüğten sonra Prens antlaşmaları imzalar ve onar. Ancak, anayasal düzeni etkileyen antlaşmaların onanmasına Ulusal Meclis müdahil olur.</p>	1962 Anayasası 2001 değişiklikleri ile birlikte Başlık II, Madde 14 Başlık VII, Madde 66 Başlık VIII, Madde 77	Prens'in yetkileri Kraliyet Danışma Meclisi Ulusal Meclis

Polonya	Cumhuriyet İki Meclisli	Madde89.1: Polonya Cumhuriyeti tarafından bir uluslararası antlaşmanın onanması ve de feshedilmesi, eğer bu antlaşma (2) Anayasada belirtilen, yurttaşların özgürlük, hak ve yükümlülüklerine ilişkin ise, yasa ile sağlanacak ön onaya bağlıdır.	1997 Anayasası Bölüm I, Madde 8 Bölüm III, Madde 89 Madde 91 Bölüm V, Madde 133	Anayasa en üstün kanundur yürürlüğe koyma Cumhurbaşkanı
Portekiz	Parlamente demokrasi Tek Meclisli	Madde161: Cumhuriyet Meclisinin şu yetkileri vardır: (i) Uluslararası konvansiyonları, özellikle Portekiz'in uluslararası örgütlere üyeliğini, dostluk, barış, savunma antlaşmalarını, sınırlara ve askeri konulara ilişkin antlaşmaları ve Hükümetin ayrıcalıklı yetkisi dahilindeki konulara ilişkin uluslararası antlaşmaları onaylamak.	1976 Anayasası 1997 değişiklikleri ile birlikte Madde 8 Kısım III, Kısım I, Madde 119 Kısım II, Bölüm II, Madde 135 Kısım III, Bölüm II, Madde 161	Yasaların ve kararların yayınlanması Uluslararası ilişkilerde yetkiler
Moldova Cumhuriyeti	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 66: Şunlar parlamentonun temel görevidir: (g) Moldova Cumhuriyeti tarafından yapılan antlaşmaların onanması, iptalinin duyurulması, askıya alınması ve feshedilmesi.	1994 Anayasası Başlık I, Madde 7 Başlık III, Bölüm IV, İlk Kısım, Madde 66 Bölüm V, Madde 86	Anayasanın Üstünlüğü Parlamento Temel Yetkileri Başkanın Yetkileri
Romanya	Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 91.1: Cumhurbaşkanı Romanya Cumhuriyeti-	1991 Anayasası Başlık I,	Uluslararası Antlaşmalar

		ti adına Hükümet tarafından müzakere edilen antlaşmaları imzalamak ve onanması için 60 gün içinde parlamentoya sunmakla görevlidir. Madde 64: Temsilciler Meclisi ve Senato çoğunluğun varlığı durumunda kanunları geçirmeli ve kararları almalıdır.	Madde 11 Başlık III, Bölüm 5, Madde 62 Madde 64 Bölüm II, Madde 91	Parlamento nun Örgütlenmesi ve İşlemesi
Rusya Federasyonu	Federasyon İki Meclisli	Madde 106: Temsilciler Meclisi [Duma] tarafından yapılan federal kanunlar, eğer (d) Rusya Federasyonunun uluslararası antlaşmalarının onanması ya da feshedilmesine ilişkin iseler, Federasyon Meclisi tarafından yetki kapsamında görülürler. Madde105.2: Aksi Anayasada belirtilmediği sürece Federal Kanunlar Temsilciler Meclisinde [Duma] çoğunluk oyu ile Kabul edilir.	1993 Anayasası Kısım Bir, Bölüm 1, Madde 15 Bölüm 4, Madde 86 Bölüm 5, Madde 103 Madde 105 Madde 106	Anayasanın Üstünlüğü Başkanın İmza Yetkileri Federal meclisin Yetkileri
Sırbistan & Karadağ	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde19: Sırbistan Karadağ Parlamentosu, Sırbistan Karadağ Anayasası hakkında, Anayasa'nın öngördüğü biçimde karar vermeye ve uluslararası antlaşmalarını ve antlaşmalarını onamasına ilişkin kanunları çıkarmaya yetkilidir; Madde23: Sırbistan Kara-	2003 Anayasası II, Madde 10 IV, Madde16 VI, 1, Madde 19 Madde 23	Uluslararası (insan hakları) Antlaşmalarının Doğrudan Uygulanması Uluslararası Hukukun Üstünlüğü Parlamento Kararlarının

		dağ Parlamentosu, her üye devletten çoğunluk üyenin desteğinin sağlanması koşulu ile, tüm üyelerinin çoğunluğunun oyu ile karar alır.		Selahiyeti
Slovakya	Parlamente demokrasi Tek Meclisli	Madde 86: Slovak Cumhuriyeti Ulusal Meclisinin yetkilileri başlıca şunlardır: (d) onama öncesinde uluslararası siyasi antlaşmalara, uluslararası iktisadi antlaşmalara ve yürütme için yasa gerektiren her türlü uluslararası antlaşmayı onamak; Madde 84.2: Slovak Cumhuriyeti Ulusal Meclisinin bir kararının geçerli olması için, aksi bu Anayasada öngörülmediği sürece, üyelerinin yarısından fazlasının hazır bulunduğu durumda alınması gerekir.	1992 Anayasası Bölüm II, Kısım 1, Madde 11 Bölüm V, Kısım I, Madd 84 Madde 86 Bölüm VI, Kısım I, Madde 102	Ulusal Meclisin Yetkileri Başkanın Yetkileri
Slovenya	Parlamente Demokratik Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 86: Ulusal Meclis eğer üyelerin çoğunluğu oturumda hazır bulunuyor ise karar alabilir. Ulusal Meclis, Anayasa ya da herhangi bir kanunun gerektirdiği özel çoğunluklar dışında hazır bulunan üyelerin çoğunluğunun oyu ile kanunları yapar ve diğer kararları alır ve de	1991 Anayasası IV, a) Madde 86 b) Madde 107	Karar Alma Ulusal Meclis Cumhuriyetinin Yetkileri

		antlaşmaları onar.		
İsveç	Anayasal Monarşi Tek Meclisli	Bir uluslararası antlaşmadan kaynaklanan yükümlülüklerin yerine getirilmesi için yapılması gereken kanun Parlamente'ye onama tasarısı ile birlikte sunulur.	1975 Anayasası Bölüm 8, Madde 1 Bölüm 4, Madde 5	Parlamente İşleri Kanunları ve Diğer Şartlar
İsviçre	Federal Cumhuriyet İki Meclisli	Madde 166.2: Kanun yolu ile yapılanlar ya da Federal Hükümetin yetkisi dahilinde olanlar hariç, uluslararası antlaşmaları onar. Madde 184.2: Antlaşmaları imzalar ve onar. Onay için Federal Parlamente'ye sunar.	1999 Anayasası Başlık 5, Bölüm 2, Kısım 3, Madde 166 Bölüm 3, Kısım 2, Madde 184	Federal Meclisin Yetkileri Federal Hükümetin Yetkileri
İspanya	Parlamente Monarşi İki Meclisli	Madde 94.1: Devletin kendisini uluslararası antlaşmalar ile birşeyler için yükümlü kılmasına onay vermek şu durumlarda Parlamente'nin onay yetkilendirmesini gerektirir: (e) Devletin toprak bütünlüğünü ve Başlık I'de kurulan temel hak ve yükümlülükleri etkileyen antlaşmalar ve antlaşmalar; (e) Kanunların değiştirilmesini ya da iptalini içeren ya da uygulanması için yasal önlem gerektiren antlaşma ve antlaşmalar. Madde 74.2: 94 (1),	1978 Anayasası Başlık II, Madde 63 Başlık III; Bölüm I, Madde 74 Bölüm III, Madde 94 Madde 95 Madde 96	Tahtın Yetkileri Çoğunluk Oyunun Parlamente Tarafından Ön Yetkilendirme Antlaşmaların Statüleri

		145 (2), ve 158 (2) maddelerinde belirtilen Parlamento Kararları her iki mecliste de çoğunluk tarafından Kabul edilmelidir.		
Tacikistan	Cumhuriyet İki Meclisli	Halk temsilcilerinin çoğunluk oyu ile onanır.	1994 Anayasası Bölüm Bir, Madde10 Bölüm 3, Madde 49 Bölüm 4, Madde 69	Anayasanın Üstünlüğü Parlamento nun Yetkisi Yayın
Türkiye	Cumhuriyetin Parlamenter demokrasi Tek Meclisli	Madde 90: Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Madde 96: Anayasada, başkaca bir hüküm yoksa, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.	1982 Anayasası II, A, Madde87 D, Madde90 D, Madde96 D, Madde104	Büyük Millet Meclisinin Yetkileri Uluslararası Antlaşmaların Onaylanması Karar Yeter Sayısı Cumhurbaşkanının Yetkileri
Birleşik Krallık	Anayasal Monarşi İki Meclisli	Ponsonby Kuralı: Onamaya tabi her antlaşma onama gerçekleştirilmeden önce Parlamento gündeminde en az 21 gün tutulur.	Yazılı Anayasa yok	

Özbekistan	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde78: Özbekistan Cumhuriyeti Parlamentosu : (21) uluslararası antlaşmaları ve antlaşmaları onama konusunda yarıcalıklı yetkisi vardır.	1992 Anayasası Kısım I, Bölüm III, Madde 15 Kısım V, Bölüm XVIII, Madde 79	Supremacy of the Constitution Power of Parliament
Ukrayna	Cumhuriyet Tek Meclisli	Madde 85: Parlamentonun yetkileri şunları içerir: (32) hukukun gerektirdiği biçimde Ukrayna'nın uluslararası antlaşmalarının bağlayıcılığına onayın sağlanması ve Ukrayna'nın uluslararası antlaşmalarının iptali; Madde 91: Anayasanın öngördüğü istisnai durumlar dışında Parlamento, kanunları ve kararları anayasal kompozisyonunun çoğunluğu ile alır ve yapar.	1996 Anayasası Bölüm I, Madde 8 Bölüm IV, Madde 85 Madde 91 Bölüm V, Madde 106	Anayasa en üst yasal güçtür Üst Meclisin Yetkisi Çoğunluk Oyu Başkanın Yetkileri

EK 7

YARARLI ADRESLER:

ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

International Committee of the Red Cross (Uluslararası Kızıl Haç Komitesi)

19 Avenue de la Paix
1202 Geneva - Switzerland
Telephone: (41) 22 734 60 01
Fax : (41) 22 734 82 80
E-mail: webmaster.gva@icrc.org
Website: www.icrc.org

Inter-Parliamentary Union (IPU) (Parlamentolar Arası Birlik)

Place du Petit-Saconnex
P.O. Box 438
1211 Geneva 19 - Switzerland
Telephone: (41) 22 734 41 50
Fax: (41) 22 733 31 41
Email: postbox@mail.ipu.org
Website: www.ipu.org

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği)

Palais Wilson
1211 Geneva 10 - Switzerland
Telephone: (41) 22 917 90 00
Fax : (41) 22 917 90 12
E-mail: webadmin.hachr@unog.ch
Website: www.unhchr.ch

BÖLGESEL ÖRGÜTLER

African Commission on Human and Peoples' Rights (Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu)

90 Kairaba Avenue
P.O. Box 673
Banjul - The Gambia
Telephone: (220) 392 962 or 372 070
Fax: (220) 390 764
E-mail: idoc@achpr.org
Website: www.achpr.org

Council of Europe (Avrupa Konseyi)

F-67075 Strasbourg-Cedex - France
Telephone: (33) 3 88 41 20 18
Fax: (33) 3 88 41 27 30
Website: www.echr.coe.int/

Inter-American Commission on Human Rights (Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu)

1889 F St., NW
Washington, D.C., 20006 - USA
Telephone: (1) 202 458 6002
Fax: (1) 202 458 3992
E-Mail: cidhoea@oas.org
Website : www.iachr.org

Inter-American Court on Human Rights (Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi)

Apdo 6906-1000
San José - Costa Rica
Telephone: (506) 234 0581 or (506) 225 3333
Fax: (506) 234 0584

E-Mail: corteidh@sol.racsa.co.cr
Website : www.corteidh.or.cr

**Organization for Security and Co-operation in Europe
Office of the Democratic Institutions and Human Rights**

Aleja Ujazdowskie 19
00-557 Warsaw - Poland
Telephone: (48) 22 520 06 00
Fax: (48) 22 520 06 05
E-mail: office@odihr.osce.waw.pl
Website: www.osce.org/odihr

NON-GOVERNMENTAL ORGANISATIONS

**Amnesty International -International Secretariat (Uluslararası Af
Örgütü Uluslararası Sekreteryası)**

1 Easton Street
London WC1X 8 DJ - United Kingdom
Telephone: (44) 171 413 55 00
Fax: (44) 171 956 11 57
E-mail: amnestyis@amnesty.org
Website: www.amnesty.org

**Association for the Prevention of Torture (APT) (İşkencenin Önlen-
mesi Derneği)**

10, Route de Ferney
P.O. Box 2267
1211 Geneva 2 - Switzerland
Telephone: (41) 22 919 21 70
Fax: (41) 22 919 21 80
E-mail: apt@apt.ch
Website: www.apt.ch

Human Rights Watch (İnsan Hakları İzleme Örgütü)

485 Fifth Avenue, 3rd Floor
New York, NY 10017 - USA
Telephone : (1) 212 290 47 00
Fax : (1) 212 736 13 00
E-mail: hrwny@hrw.org
Website: www.hrw.org

**International Commission of Jurists (Uluslararası Hukukçular Ko-
misyonu)**

81A Avenue de Chatelaine
PO Box 216
Geneva 1219 - Switzerland
Telephone: (41) 22 979 3806
Fax: (41) 22 979 3801
Email: info@icj.org
Website: www.icj.org

**International Federation of Action by Christians for the Abolition of
Torture (Fi.ACAT) (İşkencenin Ortadan Kaldırılması İçin Hırsti-
yanların Uluslararası Eylem
Federasyonu)**

27 Rue de Maubeuge
75009 Paris - France
Telephone: (33) 1 42 80 01 60
Fax: (33) 1 42 80 20 89
E-mail: fi.acat@wanadoo.fr

**International Federation of League of Human Rights (FIDH) (Ulus-
lararası İnsan Hakları Federasyonu)**

17 Passage de la Main d'Or

75011 Paris - France
Telephone: (33) 1 43 55 25 18
Fax: (33) 1 43 55 18 80
E-mail: fidh@hol.fr
Website: www.fidh.imagnet.fr

International Rehabilitation Council for Torture Victims (İşkence Görenler İçin Uluslararası Rehabilitasyon Konseyi)

Borgergade 13
P.O. Box 2107
1014 Copenhagen - Denmark
Telephone: (45) 33 76 06 00
Fax: (45) 33 76 05 00
E-mail: irct@irct.org
Website: www.irct.org

International Service for Human Rights (İnsan Hakları İçin Uluslararası Servis)

1 rue de Varembe
P.O. Box 16
1211 Geneva 20 - Switzerland
Telephone: (41) 22 733 51 23
Fax: (41) 22 733 08 26
Email: dir@ishr-sidh.ch
Website: www.ishr.ch

Penal Reform International (Uluslararası Ceza Mahkemesi)

169 Clapham Road
London SW9 0PU - United Kingdom
Telephone: (44) 207 721 7678
Fax: (44) 207 721 8785
E-mail: Headofsecretariat@pri.org.uk

Website: www.penalreform.org

The Redress Trust

6 Queen Square
London WC1N 3AR - United Kingdom
Telephone: 44 (0) 171 278 9502
Fax: 44 (0) 171 278 9410
E-mail: redresstrust@gn.apc.org
Website: www.redress.org

World Organisation Against Torture (OMCT - SOS Torture) (İşkenceye Karşı Dünya Organizasyonu)

8, rue du Vieux-Billard
P.O. Box 21
1211 Geneva 8 - Switzerland
Telephone: (41) 22 809 49 39
Fax: (41) 22 809 49 29
E-mail : omct@omct.org
Website: www.omct.org

EK 8

BM İŞKENCEYE KARŞI SÖZLEŞMESİ'NE SEÇMELİ PROTOKOL ÜZERİNE İLERİ OKUMALAR

KİTAPLAR VE MAKALELER

AMNESTY INTERNATIONAL, *Combating Torture: A Manual for Action*, Amnesty International Publications, London, 2003, pp. 141-142.

BOLIN PENNEGARD, Anne-Marie, *An Optional Protocol, based on prevention and cooperation*, in DUNER Bertil (Editor), *An End to Torture. Strategies for its Eradication*, Zed Books, London/ New York, 1998, pp.40-60.

BURGERS, J.H. DANELIUS, H., *The UN Convention against Torture : a Handbook on the Convention against torture and other Cruel, Inhumane or Degrading Treatment or Punishment*, Martinus Nijhoff Publishers, 1988, pp. 27-29.

DE VARGAS, François, *Bref historique du CSCT-APT*, in APT, 20 ans consacrés à la réalisation d'une idée, Recueil d'études en l'honneur de Jean-Jacques Gautier, APT, Geneva, 1997, pp. 27-46.

DELAPLACE, Edouard, *La prohibition internationale de la torture et des peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants*, Thèse de Doctorat en Droit, Université de Nanterre- Paris X, December 2002, pp. 90-96.

EVANS, Malcolm D., MORGAN, Rod, *Preventing Torture, A Study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, Clarendon Press, Oxford, 1998, pp. 106-112.

EVANS, Malcolm D., MORGAN, Rod, *Protecting Prisoners, The Standards of the European Committee for the Prevention of Torture in Context*, Oxford University Press, 1999, pp. 3-31.

GAUTIER, Jean-Jacques, MACDERMOT, Niall, MARTIN, Eric, DE VARGAS, François, *Torture : how to make the International Convention effective : a draft optional protocol*, International Commission of Jurists and Swiss Committee Against Torture, 1980 (out of print). Grupo de Trabajo contra la Tortura, *Tortura, su prevención en las Américas, Visitas de control a las personas privadas de libertad*, Montevideo Colloquium, 6-9 April 1987, International Commission of Jurists and Swiss Committee Against Torture, 1987 (out of print).

KÄLIN, Walter, *Missions and visits without prior consent : territorial sovereignty and the prevention of torture*, in APT, 20 ans consacrés à la réalisation d'une idée, Recueil d'études en l'honneur de Jean Gautier, APT, Geneva, 1997, pp. 105-114.

KICKER, Renate, *A universal System for the prevention of torture : discussions and proposals within the Austrian Committee Against Torture*, in APT, 20 ans consacrés à la réalisation d'une idée, Recueil d'études en l'honneur de Jean Gautier, APT, Geneva, 1997, pp. 55-64.

ODIO BENITO Elizabeth, "Protocolo Facultativo a la Convención contra la Tortura", *Revista Costarricense de Política Exterior*, Vol. 3, Costa Rica, 2002, pp.85-90.

RODLEY, Nigel S., *The Treatment of Prisoners Under International Law*, Clarendon Press, Oxford, 1999.

VALIÑA, Liliana (Editor), *Prevenir la torture: un desafío realista*. Actas de Seminario (Foz de Iguazú) sobre las condiciones de detención y la

protección de las personas privados de libertad en América Latina, Geneva, APT, 1995, pp.219-231. 271

VIGNY, Jean-Daniel, *L'Action de la Suisse contre la Torture*, in APT, 20 ans consacrés à la réalisation d'une idée, Recueil d'études en l'honneur de Jean Gautier, APT, Geneva, 1997, pp. 69-76.

VILLAN DURAN Carlos, "*La práctica de la tortura y los malos tratos en el mundo. Tendencias actuales*", in Ararteko, La prevención y erradicación de la tortura y malos tratos en los sistemas democráticos, Vitoria Gasteiz, Ararteko, 2004, pp.32-115, pp.92-93

BM BELGELERİ

Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, GA, Res 39/46, 1984.

Commission on Human Rights, Fifty-eighth session, Report of the working group on a draft optional protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment on its tenth session, E/CN.4/2002/78*, 20 February 2002.

Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading treatment or Punishment, A, Res 57/199, 2002.

UN Working Group to Draft an Optional Protocol to the UN Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

1991: Letter from the Permanent Mission of Costa Rica to the United Nations Office at Geneva addressed to the Under-Secretary General for Human Rights, E/CN.4/1991/66

1992: Report of the Working Group, First Session, E/CN.4/1993/28 and Corr.1

1993: Report of the Working Group, Second Session, E/CN.4/1994/25

1994: Report of the Working Group, Third Session, E/CN.4/1995/38

1995: Report of the Working Group, Fourth Session, E/CN.4/1996/28 and Corr.1

1996: Report of the Working Group, Fifth Session, E/CN.4/1997/33

1997: Report of the Working Group, Sixth Session, E/CN.4/1998/42 and Corr.1

1998: Report of the Working Group, Seventh Session, E/CN.4/1999/59

1999: Report of the Working Group, Eighth Session, E/CN.4/2000/58

2001: Report of the Working Group, Ninth Session, E/CN.4/2001/67

2002: Report of the Working Group, Tenth Session, E/CN.4/2002/78